

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ) ANABİLİM DALI**

**KÜLTÜR, DEĞERLER, KİŞİLİK VE SİYASAL İDEOLOJİ ARASINDAKİ
İLİŞKİLER:
KÜLTÜRLERARASI BİR KARŞILAŞTIRMA
(TÜRKİYE-ABD)**

Doktora Tezi

Özlem D. Gümüş

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ali Dönmez

Ankara-2009

birtanecik kıızıma...

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ) ANABİLİM DALI

KÜLTÜR, DEĞERLER, KİŞİLİK VE SİYASAL İDEOLOJİ ARASINDAKİ
İLİŞKİLER:
KÜLTÜRLERARASI BİR KARŞILAŞTIRMA
(TÜRKİYE-ABD)

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali Dönmez

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınav Tarihi.....

TEŞEKKÜR

İlk olarak, sayın tez danışmanın Prof. Dr. Ali Dönmez' e tez yazma sürecinin başından sonuna kadar bana verdiği sınırsız destek, tezimi en ince ayrıntısına kadar büyük bir sabır ve titizlikle okuyup önerdiği düzeltmelerle Türkçe' min gelişmesine katkıda bulunduğu için; Prof. Dr. Selim Hovardaoğlu'na derslerinde bizlere dürüst bilim yapmanın ve doğru istatistiksel çözümleme yapabilmenin yollarını öğrettiği için; Doç. Dr. Doğan Kökdemir' e tez yazma sürecinin herhangi bir aşamasında kendisine rahatça ulaşabileceğim ve karşılığında da çok tatmin edici cevaplar alabileceğim hissini bana her an yaşattığı ve getirdiği yerinde eleştiri ve öneriler için; Doç. Dr. Zehra Dökmen'e doktora süresince kendisinden aldığım derslerde tez konumun şekillenmesine katkı sağladığı ve sıcak ilgisi için; Yrd. Doç.Dr. Ayda Büyükkşahin ve Öğr. Gör. Dr. Derya Hasta'ya bazen emrivaki ile olsa tez izleme toplantılarına katıldıkları ve değerli katkıları için; Öğr. Gör. Dr. Kürşad Demirutku'ya bütün sorularıma büyük bir hassasiyetle cevap verdiği ve desteğini hiçbir zaman esirgemediği için; ve hayatımın her alanında örnek aldığım ve bana her ihtiyaç duyduğum anda gereken yardımı sağlayan Atılım Üniversitesi Psikoloji Bölümü Başkanı Yrd. Doç. Dr. Neşe Alkan'a çok teşekkür ederim.

Şüphe yok ki, bu tezin ortaya çıkmasında Amerikan örnekleminden veri toplanmasında en çok katkı sağlayan Doç. Dr. Susan Cross, Uzm. Psk. Berna Gerçek Swing, Öğr. Gör. Dr. Sönmez Pamuk, Nilüfer Güler, Cathryn Aşan,

Yrd. Doç. Dr. Burçin öğrenir ve Amerikan Sosyal Psikoloji Derneği yelerine; Türk örnekleminden veri toplanmasında en çok katkıyı sağlayan çok sevdiğim Atılım Üniversitesi Psikoloji Bölümü ğrencilerine teğekkr bir borç bilirim.

Bu, bazen zevkli, bazen sıkıntılı, bazen heyecanlı, bazen yorucu ve bazen üzüntülü geçen uzun süreçte hiçbir zaman desteğini eksik etmeyen ve beni hep daha fazlasını bağarmak konusunda teğvik eden sevgili eğim Dr. Serkan Gmğ' e, varlıklarıyla hep gurur duyduğum ve beni her zaman rahatlatan ailelerime ve tezi yazdığım süreç içerisinde dünyaya gelen ve yaptığım işlere engel olmak değil, tam tersine yaptığım işlerde beni en çok güdüleyen birtanecik kızım Nilüfer' e çok teğekkr etmek isterim.

şu anda isimlerini tek tek veremediğim ama bana tezimle ilgili en ufak yardımını dokunan herkese ve tabii ki uyguladığım anketlerdeki her soruya büyük bir sabırla yanıt veren, isimlerini asla ğrenemeyeceğim bütün katılımcılara ayrı ayrı teğekkrleri ediyorum.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
1.1. Kültür.....	2
1.1.1. Bireysellilik ve Toplulukçuluk.....	4
1.1.2. Bireyselci ve Toplulukçu Kültürlerin Özellikleri.....	6
1.1.3. Triandis' in Kültür boyutları.....	9
1.2. Değerler.....	10
1.2.1. Milton Rokeach' in Değer Kuramı.....	12
1.2.2. Shalom H. Schwartz' in Değer Kuramı.....	15
1.2.3. Değerleri Etkileyen Toplumsal ve Bireysel Etmenler.....	20
1.2.3.1. Yaş ve Değerler.....	22
1.2.3.2. Cinsiyet ve Değerler.....	23
1.2.3.3. Eğitim Durumu ve Değerler.....	28
1.2.4. Türkiye'de Değerler.....	29
1.2.5. ABD'de Değerler.....	36
1.2.6. Türkiye ve ABD'nin Değerler Açısından Karşılaştırması.....	39
1.3. Kişilik.....	41
1.3.1. Kişilik Yaklaşımları.....	45
1.3.2. Beş Faktör Kişilik Modeli.....	48
1.3.3. Kişiliğin Demografik Değişkenlerle İlişkisi.....	50

1.3.3.1.	Yaş ve Kişilik.....	51
1.3.3.2.	Cinsiyet ve Kişilik.....	55
1.4.	Siyasal İdeoloji.....	57
1.4.1.	Sağ-Sol Boyutu.	59
1.4.2.	Türkiye’de Sağ ve Sol.....	67
1.4.3.	Siyasal İdeolojiyi etkileyen Toplumsal Etmenler.....	71
1.4.3.1.	Yaş ve Siyasal İdeoloji.....	72
1.4.3.2.	Cinsiyet ve Siyasal İdeoloji.....	73
1.4.3.3.	Eğitim Düzeyi ve Siyasal İdeoloji.....	75
1.5.	Kültür ve Değerler.....	76
1.5.1.	İklimleşme-Ödünleme Denencesi ve Örnek bir Çalışma.....	82
1.6.	Kültür ve Kişilik	85
1.6.1.	Kişilik Özelliklerinin Kültürlerarası Geçerliliği.....	85
1.6.2.	Kültürlerarası Kişilik Farklılıkları.....	88
1.7.	Kültür ve Siyasal İdeoloji.....	95
1.8.	Değerler ve Kişilik.....	98
1.9.	Değerler ve Siyasal İdeoloji.....	105
1.10.	Kişilik ve Siyasal İdeoloji.....	110
1.12.	Araştırmanın Amacı.....	124
1.12.1.	Araştırmanın Denenceleri.....	125
1.13.	Araştırmanın Önemi.....	131

2. YÖNTEM.....	133
2.1. Denekler.....	133
2.2. Veri Toplama Araçları.....	135
2.2.1. Bireysel Bilgi Formu.....	136
2.2.2. Portre Değerler Ölçeği.....	136
2.2.3. Beş Faktör Kişilik Ölçeği.....	141
2.2.4. Bireysellik-Toplulukçuluk Ölçeği.....	145
2.3. İşlem.....	149
3.BULGULAR.....	150
3.1. Türk ve ABD’li Örneklemeler İçin Temel Değişkenlerle İlgili Betimsel İstatistikler.....	150
3.2. Araştırmanın Değişkenleri Arasındaki İlişkiler.....	154
3.2.1. Kültür Boyutları ve Değerler arasındaki İlişkiler.....	154
3.2.2. Kültür Boyutları ve Kişilik özellikleri arasındaki İlişkiler.....	157
3.2.3. Değerler ve Kişilik özellikleri arasındaki İlişkiler	159
3.2.4. Değerler ve Toplumsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler.....	162
3.3. Değişkenlerin Yordanmalarıyla ilgili Denenceler.....	164

3.3.1.	Dikey Toplulukçuluktan Alınan Puanların Yordanması.....	165
3.3.2.	Dikey Bireyselcilikten Alınan Puanların Yordanması.....	167
3.3.3.	Yatay Toplulukçuluktan Alınan Puanların Yordanması.....	169
3.3.4	Yatay Bireyselcilikten Alınan Puanların Yordanması.....	171
3.4.	Grupların Ayrıştırılmasıyla İlgili Denenceler.....	173
3.4.1.	Türk örnekleme siyasetal ideolojilerine göre oluşturulan gruplar temel alınarak tüm alt ölçeklerden alınan puanları yordamak üzere yapılan Diskriminant Analizi Sonuçları.....	173
3.4.2.	ABD'li örnekleme siyasetal ideolojilerine göre oluşturulan gruplar temel alınarak tüm alt ölçeklerden alınan puanları yordamak üzere yapılan Diskriminant Analizi Sonuçları.....	178
3.5.	Gruplar Arası Karşılaştırmalarla İlgili Bulgular.....	183
3.5.1.	Kültür Boyutlarına İlişkin Bulgular.....	183
3.5.2.	Değerlere İlişkin Bulgular.....	189
3.5.3.	Kişilik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	197
3.6.	Siyasetal İdeolojilerine Göre Oluşturulan Grupların Bazı Değişkenlere Göre Oranlarının Karşılaştırılmasıyla İlgili Denenceler (Ki-Kare Analizleri).....	204

3.6.1.	Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan Grupların Cinsiyetlerine göre Dağılımları.....	204
3.6.2.	Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan Grupların Yaşlarına göre Dağılımları.....	207
3.6.3.	Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan Grupların Lisans Eğitim Yılı Sayılarına göre Dağılımları.....	210
4.	TARTIŞMA.....	214
4.1.	Temel değişkenlere İlişkin Betimleyici İstatistikler.....	214
4.1.1.	Kültür Boyutları.....	215
4.1.2.	Değerler ve Değer Boyutları.....	216
4.1.3.	Kişilik Özellikleri.....	216
4.2.	İlişkisel Bulgular	217
4.2.1.	Kültür, Değerler ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İkili İlişkiler.....	217
4.2.2.	Değerler ve Toplumsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler.....	222
4.3.	Kültür Boyutlarının, Değerler ve Kişilik Özellikleri tarafından Yordanmasına İlişkin Bulgular.....	224
4.4.	Siyasal İdeoloji Gruplarının Kültür Boyutları, Değerler ve Kişilik Özellikleri tarafından Ayrıştırılmasıyla İlgili Bulgular.....	226
4.5.	Gruplar Arası Karşılaştırmalar	231

4.5.1.	Kültür Boyutlarının Karşılaştırılmasına İlişkin	
	Bulgular.....	231
4.5.2.	Değerlerin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	234
4.5.3.	Kişilik zelliklerinin Karşılaştırılmasına İlişkin	
	Bulgular.....	238
4.6.	Siyasal İdeolojiler ve Toplumsal Değişkenler	
	Arasındaki İlişkiler (Ki-kare Sonuçları)	239
4.7.	Araştırmanın Sınırlılıkları ve öneriler.....	241
5.	ÖZETLER.....	244
	TÜRKÇE ÖZET.....	244
	İNGİLİZCE ÖZET.....	246
6.	KAYNAKLAR.....	248

EKLER

EK	Sayfa
EK. A. Portre Değerler Ölçeği.....	331
EK. B.1. Demografik Bilgi Formu.....	335
EK. B.2. Demografik Bilgi Formu (İngilizce).....	337
EK. B.3. Portre Değerler Ölçeği.....	339
EK. B.4. Portrait Values Questionnaire.....	343
EK. B.5. Beş Faktör Kişilik Ölçeği.....	346
EK. B.6. Big Five Inventory.....	348
EK. B.7. Bireysellik-Toplulukçuluk Ölçeği.....	350
EK. B.8. Individualism-Collectivism Scale.....	353

ÇİZELGELER

Çizelge	Sayfa
Çizelge 1.1. Rokeach' in Araçsal ve Amaçsal Değerleri.....	14
Çizelge 1.2. Değerler ve Tanımları.....	17
Çizelge 1.3. Sol ve Sağ siyasal ideolojiyi oluşturan temel görüşler.....	62
Çizelge 1.4. Triandis'in Kültür Boyutlarıyla Schwartz'ın Değer Boyutları Arasındaki İlişkiler.....	79
Çizelge 1.5. Schwartz'ın Birey ve Kültür Düzey Değer Türleri.....	81
Çizelge 1.6. Kişilik özelliklerinden yüksek ve düşük puanların özellikleri.....	123
Çizelge 2.1. Türk Katılımcılara İlişkin Özet Demografik Bilgiler.....	134
Çizelge 2.2. ABD'li Katılımcılara İlişkin Özet Demografik Bilgiler.....	134
Çizelge 2.3. Türk örnekleme için Portre değerler Ölçeği Madde-Test Korelasyonları ve Alt Grup-Üst grup Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri.....	139
Çizelge 2.4. ABD'li Örneklem için Portre değerler Ölçeği Madde-Test Korelasyonları ve Alt Grup-Üst grup Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri	140
Çizelge 2.5. Türk örnekleme için Beş Faktör Kişilik Ölçeği Madde-Test Korelasyonları ve Alt Grup-Üst grup Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri.....	143

Çizelge 2.6. ABD’li Örneklem için Beş Faktör Kişilik Ölçeği	
Madde-Test Korelasyonları ve Alt Grup-Üst grup	
Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri.....	144
Çizelge 2.7. Türk örnekleme için Bireysellik-Toplulukçuluk Ölçeği	
Madde-Test Korelasyonları ve Alt Grup-Üst grup Ortalama,	
Standart Sapma ve t Değerleri.....	147
Çizelge 2.8. ABD’li Örneklem için Bireysellik-Toplulukçuluk	
Ölçeği Madde-Test Korelasyonları ve Alt Grup-Üst grup	
Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri.....	148
Çizelge 3.1. Türk ve ABD’li Örneklem için temel değişkenlere	
ilişkin karşılaştırmalı ortalamalar ve Türk Örnekleme için	
Standart Sapma, Uzun ve Alfalar.....	151
Çizelge 3.2. ABD’li Örneklem için Temel Değişkenlere ilişkin	
Ortalama, Standart Sapma, Uzun ve Alfalar.....	152
Çizelge 3.3. Kültür Boyutları ve Değerler arasındaki ilişkiler.....	155
Çizelge 3.4. Kültür Boyutları ve Kişilik Özellikleri Arasındaki	
İlişkiler.....	158
Çizelge 3.5. Değerler ve Kişilik Özellikleri Arasındaki ilişkiler.....	160
Çizelge 3.6. Değerler ve Toplumsal Değişkenler arasındaki	
İlişkiler.....	163
Çizelge 3.7. Dikey Toplulukçuluk’tan Alınan Puanların	
Yordanması için Türk ve ABD’li Katılımcılar için Uygulanan	
Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	166

Çizelge 3.8. Dikey Bireyselcilik'ten Alınan Puanların Yordanması için Türk ve ABD'li Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	168
Çizelge 3.9. Yatay Toplulukçuluk'tan Alınan Puanların Yordanması için Türk ve ABD'li Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	170
Çizelge 3.10. Yatay Bireyselcilik'ten Alınan Puanların Yordanması için Türk ve ABD'li Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	172
Çizelge 3.11. Türk Örnekleminde Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan grupların yordayıcı değişkenlerden Aldıkları ortalamalar.....	175
Çizelge 3.12. Türk Örnekleminde Katılımcıların Gruplara Doğru olarak Sınıflandırılma Oranları.....	177
Çizelge 3.13. ABD'li örnekleimde Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan grupların yordayıcı değişkenlerden Aldıkları ortalamalar.....	180
Çizelge 3.14. ABD'li örnekleimde Katılımcıların Gruplara Doğru olarak Sınıflandırılma Oranları.....	182
Çizelge 3.15. Kültür boyutlarından alınan puanların ortalamaları..	185
Çizelge 3.16. Kültür boyutlarından alınan puanlara ilişkin Kültür- Siyasal İdeoloji Ortak etkisi ortalamaları.....	186
Çizelge 3.17. Kültür boyutlarından alınan puanlara ilişkin Cinsiyet-Siyasal İdeoloji Ortak Etkisi ortalamaları.....	186

Çizelge 3.18. Kùltür boyutlarından alınan puanlara ilişkin	
Cinsiyet-Kùltür Ortak Etkisi ortalamaları.....	187
Çizelge 3.19. Kùltür Boyutlarından alınan puanlara uygulanan	
Çok Değişkenli Karışık Varyans Analizi (MANCOVA)	
Sonuçları.....	187
Çizelge 3.20. Portre Değerler Ölçeği'nin 10 alt ölçeklerine ilişkin	
ortalamalar.....	190-1
Çizelge 3.21. Değerlerden alınan puanlara ilişkin Kùltür-Siyasal	
İdeoloji Ortak Etkisi ortalamaları.....	192
Çizelge 3.22. Değerlerden alınan puanlara ilişkin Cinsiyet-	
Siyasal İdeoloji Ortak Etkisi ortalamaları.....	193
Çizelge 3.23. Değerlerden alınan puanlara ilişkin Kùltür-Cinsiyet	
Ortak Etkisi ortalamaları.....	194
Çizelge 3.24. Değerlerden alınan puanlara uygulanan Çok	
Değişkenli Karışık Varyans Analizi (MANCOVA)	
Sonuçları.....	195
Çizelge 3.25. Çok Beş Faktör Kişilik Özelliklerine ait ölçümlerin	
ortalamaları.....	198
Çizelge 3.26. Kişilik özelliklerinden alınan puanlara ilişkin Kùltür-	
Siyasal İdeoloji Ortak Etkisi ortalamaları.....	199
Çizelge 3.27. Kişilik özelliklerinden alınan puanlara ilişkin	
Cinsiyet-Siyasal İdeoloji Ortak Etkisi ortalamaları.....	200
Çizelge 3.28. Kişilik özelliklerinden alınan puanlara ilişkin Kùltür-	
Cinsiyet Ortak Etkisi ortalamaları.....	201

Çizelge 3.29. Kişilik Özelliklerinden alınan puanlara uygulanan Çok Değişkenli Karışık Varyans Analizi (MANCOVA) Sonuçları.....	202
Çizelge 3.30. Türk örnekleminde Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan grupların cinsiyetlerine göre yapılan Ki-Kare Sonuçları.....	206
Çizelge 3.31. ABD'li örnekleimde Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan grupların yaşlarına göre yapılan Ki-Kare Sonuçları.....	209
Çizelge 3.32. ABD'li örnekleimde Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan grupların yaşlarına göre yapılan Ki-Kare Sonuçları.....	212

ŞEKİLLER

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. Değerler ve değer boyutları.....	19
Şekil 1.2. Kişilik özellikleri sınıflandırmalarının tarihçesi (John, Angleitner ve Ostendorf, 1988).....	46
Şekil 1.3. Yaşa bağlı duygusal dengesizlik puanları.....	53
Şekil 1.4. İdeolojinin özel düşünceler, alışılmış düşünceler ve tutumlar tarafından belirlenmesini gösteren bir örnek (Eysenck, 1954).....	58
Şekil 1.5. Sol-sağ ve yumuşabaşlılık-dikbaşlılık boyutları.....	64
Şekil 1.6. Öğrenci Gruplarının Kültürlere göre Siyasal İdeoloji Yelpazaları.....	96
Şekil 3.1. Türk örneğinde Siyasal İdeolojiye göre oluşturulan grupların iki Diskriminant Fonksiyon üzerinde dağılımı.....	174
Şekil 3.2. ABD’li örnekleme Siyasal İdeolojiye göre oluşturulan grupların iki Diskriminant Fonksiyon üzerinde dağılımı.....	179
Şekil 3.3. Türk örneğinde Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan grupların cinsiyetlerine göre Dağılımları.....	205
Şekil 3.4. ABD’li örnekleme Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan grupların yaşlarına göre Dağılımları.....	208
Şekil 3.5. ABD’li örnekleme Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan grupların eğitim yılı sayılarına göre Dağılımları.	211

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu araştırmada kültür, değerler, kişilik ve siyasal ideoloji arasındaki ilişkiler, kültürlerarası bir yaklaşımla ele alınmakta ve aralarındaki bütünsel ilişki açıklanmaya çalışılmaktadır. Daha önceki araştırmalarda dört değişken arasındaki ikili ilişkiler araştırılmış ancak dördünün bir arada ele alındığı herhangi bir araştırma yapılmamıştır. Burada tümünün bir arada ele alınmasının temel nedeni, ikili ilişkilerin, bu araştırmada üç değişkenin (kültür, değerler ve kişilik) bir sonucu olarak kabul edilen 'siyasal ideoloji' de gözlenen kültürlerarası farklılıkların açıklanmasında yetersiz kalınmasıdır.

Siyasal ideolojinin, kültür, kişilik ve değerlerin bir sonucu olarak düşünülmesinin ve özellikle Türk ve ABD'li örneklemelerin karşılaştırılmasının temel nedenini çarpıcı bir örnekle açıklamak gerekirse; siyasal ideolojinin iki ana kanadından biri olan sol Çağan'a göre (2008) son dönemde Türkiye'de "*cumhuriyetçi eksende*", liberal sağ ise "*demokrat eksende*" tarafından temsil edilmektedir. Bu temsil biçimi günümüzde ABD'deki siyasal ideolojilerin temsilinde kullanılan kavramlara çok benzemektedir ancak Türkiye' de cumhuriyetçiler solu, demokratlar sağı temsil ederken, ABD' de durum tam tersi olup cumhuriyetçiler muhafazakar sağı, demokratlar liberal-sol siyasal ideolojiyi temsil etmektedir (Çağan, 2008). Durum bu kadar farklı

olunca siyasal ideolojilerdeki kültürlerarası farklılıkların araştırılması zorunlu hale gelmiştir.

Ayrıca şimdiye kadar siyasal ideolojinin kültürlerarası bir yaklaşımla ele alınmamasıyla yazında büyük bir eksikliğin oluştuğuna inanılmakta ve bu eksiklik bu araştırmayla bir ölçüde giderilmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte araştırmanın her dönemde önemini yitirmeyen Türkiye-ABD siyasal ilişkilerinin daha iyi anlaşılabilmesine ve yorumlanabilmesine de katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

İzleyen alt bölümde öncelikle bu araştırmada kullanılan temel dört kavram tanıtılacak daha sonrasında da bu kavramlar arasındaki ilişkiler önceki araştırmalar ışığında özetlenecek ve son olarak da bu araştırmanın denenceleri ortaya konacaktır.

1.1. Kültür

Yüzyıllar boyunca birçok farklı disiplin çerçevesinde, çok değışik biçimlerde tanımlanmış olan kültür bazılarınca da tanımı yapılamayan belirsiz bir kavramdır (Triandis, Bontempo, Villarel, Asai, & Lucca, s. 323).

Kültürün tek bir doğıru tanımı yoktur ve kuramcılar tarafından da doğıru olarak tanımlanması beklenmemektedir. Onun anlamı ve kullanımı düşünürlerin onunla ne yapmayı istediklerine bağılı olarak sürekli

değişmektedir. Bu yüzden kültürün ne olduğunu değil, “kültür kavramının nasıl ve hangi amaçlarla kullanıldığına bakmalıyız” (Barker, 2000, s.5).

Bazı tanımlara, örneğin; Hofstede’ inki (1984) göre kültür, bir kategorinin üyelerini bir başka kategoriden ayıran kolektif bir zihinsel programlamadır (s. 51). Linton (1945) ise kültürü başkalarıyla paylaşılan ve başkalarına aktarılan öğrenilmiş davranışlar ve bu davranışların sonuçları olarak tanımlar (s. 32). Diğer yandan Kluckhohn (1954) yaşananlarla ilgili anıların saklandığı insan belleğini, toplumun bütün olarak birikimlerini sakladığı ve geleceğe aktardığı kültüre benzetmektedir.

Genel olarak bakıldığında kültür tanımlarının kesiştiği belirli noktalar vardır. Bunlar, kültürün insanlar tarafından ortaya çıkarılmış olması, gelecek nesillere aktarılması, başkalarıyla paylaşılması ve davranışı biçimlendirmesidir. *Dil, zaman ve yer* ise Triandis’e göre (1994) bir kültürü diğerinden ayıran en önemli üç belirteçtir.

Kültürün sosyal psikolojide kapsamlı olarak konu edilmeye başlaması tarihsel olarak 80’ li yılların başlarına rastlamaktadır. O zamanın önemli kültür kuramcısı Hofstede (1980), IBM çalışanlarının değer tercihlerini araştırdığı bir araştırmasında 4 farklı kültür boyutundan söz etmiştir (bkz. Triandis, 1995). Bunlar belirsizlikten kaçınma, bireysellik, güç uzaklığı (toplulukçuluk) ve erkeksiliktir. Daha sonraki araştırmalarda bu boyutlardan en çok kullanılanları, bireysellik ve toplulukçuluk olmuştur. Greenfield (2000) bu ayrıma

kültürlerarası farklılıkların “derindeki yapısı” adını vermektedir ve Suh’ a göre (1999) her yıl yaklaşık 100 yayın kültürel farklılıkları tartışırken bu kavramları kullanmaktadır.İzleyen alt bölümde bireyselcilik ve toplulukçuluk kavramları ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

1.1.1. Bireyselcilik ve Toplulukçuluk

Bireyselcilik ve toplulukçuluk birçok yönü olan kavramlardır (Hui, 1988; Realo, Allik ve Vadi, 1997; Triandis , Bontempo, Betancourt, Bond, Leung, Brenes, Georgas, Hui, Marin, Setiadi, Sinha, Verma, Spangenberg, Touzard ve de Montmollin, 1986). Bu kavramların anlamları farklı hedef gruplarına (Hui 1988; Hui ve Triandis, 1986; Rhee,Uleman ve Lee, 1996) ve farklı toplumsal ilişkilere göre değişkenlik gösterir (Allik ve Realo, 1996; Realo ve ark. 1997). Yaşam koşulları ve toplumsal gereksinimlerdeki farklılaşmalar da birçok bireyselcilik ve toplulukçuluk çeşidinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Realo ve ark. 1997).

Sosyal bilimcilerin pek çoğu bireyselciliğin temelde modernlikle, topluluk uluğunsa geleneksellikle (ya da tutuculuk) ilişkili olduğuna inanmaktadırlar. Ülkemizden  . Kağıtçıbaşı, modernliğin özelliklerini şöyle sıralamaktadır; atfedilmiş başarıdan çok kazanılmış başarıya yönelim, ailenin otoritesine karşı bağımsızlık, ikincil gruplara katılma, yeniliğe açıklık, dinden çok bilime inanma, daha yüksek eğitim düzeyi ve daha yüksek bir konum için aşırı istek duyma, kentsel yaşam stilini tercih etme, kitle iletişim araçlarının

gelişimini isteme, geleceğe odaklanma, bireyselci yönelim, aktivizm ve eşitlikçilik. Bu sıralama için lang' ın modernliğin özelliklerini anlattığı araştırmaya atıfta bulunan Kağıtçıbaşı, bu listedeki 20 özellikten 2/3' ünün aynı zamanda bireyselciliğin de özelliği olduğuna işaret etmektedir ki işte bu yüzden modernlik ve bireyselcilik neredeyse eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1994, s.57).

Bireyselcilik ve toplulukçuluğun ölçümü her zaman sorunlu olmuştur. Yaklaşık 20 farklı yöntemin geliştirilmiş olmasına karşın, bunlardan hiçbiri doyurucu olmamıştır. Bu yöntemlerdeki bazı ölçüm hataları hakkında daha kapsamlı bir tartışma için Triandis ve Gelfand (1998) önerilebilir. Yalnız, bu kaynakta tartışılan ve burada değinilmeden geçilmemesi gereken bir nokta, aynı kültür içerisindeki bireyler arasında bireyselcilik ve toplulukçuluk kavramlarının farklı anlamlara gelebilmesidir. Kültürler açıkça bireyselci ve toplulukçu biçiminde ayrıştırılabilmektedir. Aynı kültür içindeki bireyler arasında bireyselcilik farklılıkları yarışma, gruptan duygusal olarak uzaklaşma, kendine güven ve hazcılık, bireyler arası toplulukçuluk farklılıkları ise sosyallik, birbirine bağımlılık ve aile uyumu konularında ortaya çıkmaktadır.

Bu nedenlerle, Triandis, Leung, Villareal ve Clack (1985), birey ve kültür düzeyinde yapılacak olan çözümlemeler için farklı bir terminolojinin kullanılması gerektiğini savunmaktadırlar. Buna göre, kültür düzeyindeki bireyselcilik-toplulukçuluk yerine birey düzeyinde birey merkezilik-başkası merkezilik deyimleri kullanılmıştır. Bu ayrıştırma ayrıca, toplulukçu

kültürlerdeki birey merkezci ve bireyselci kültürlerdeki başkası merkezci arasında da bir karşılaştırmaya olanak sağlamaktadır. Örneğin toplulukçu kültürlerdeki birey merkezci, içinde yaşadıkları kültürün kendilerini sınırlandırdığı gerekçesiyle kültürel etkilerden sıyrılmaya çalışırken, bireyselci kültürlerdeki başkası-merkezci farklı gruplar, çeteler ve birlikler gibi topluluklara katılma ihtiyacı duymaktadırlar (Triandis, 2001).

Bu farklılıklara ek olarak kültürlerin gelenek, norm ve değerleri, bireylerin alışkanlık ve davranış örüntülerine denk gelmektedir (Triandis, 2001).

Son olarak, endüstrileşmiş devletler yani ABD, İngiltere ve Avustralya bireyselci uluslara, gelişmekte olan ve geleneksel değerlere sahip bölgeler yani Afrika, Çin ve Orta Doğu (örneğin Türkiye) da toplulukçu kültürlere örnek olarak verilebilir (Oyserman, Coon ve Kimmelman, 2002).

İzleyen alt bölümde bireyselci ve toplulukçu kültürlerin özellikleri üzerinde biraz durulacaktır.

1.1.2. Bireyselci ve Toplulukçu Kültürlerin Özellikleri

Bireyselci kültürlerde, birey özerktir ve içinde bulunduğu gruptan (iç-grup) bağımsızdır. Kendi hedefleri mensubu olduğu gruplarınkilerden daha önemlidir ve grubun normlarına göre değil kendi istek ve tutumlarına göre

davranır. Toplulukçu kültürlerdeyse, birey daha empatik, başkaları yönelimli (Church ve Lonner, 1998) ve iç-grubuna bağımlıdır; grubunun hedeflerini önemser, davranışlarını grubunun normlarına göre ayarlar ve toplulukla uyumlu davranır (Bontempo, Lobel ve Triandis, 1990; Mills ve Clark, 1982). Ayrıca, *gevşek kültür* olarak da isimlendirilen bireyselci kültürlerdeki bireysellik düzeyi kültürün karmaşıklığıyla doğru orantılı olarak artmaktadır (Triandis, 1994, 1995), ki buradan kültürlerin karmaşıklık açısından farklılaştıkları sonucu ortaya çıkar (Chick, 1997). Buna göre, kültürün karmaşıklık düzeyi arttıkça bireyselci eğilim de artar.

Diğer bir araştırma, bireyselci ve toplulukçu kültürlerde bireylerin kendilerini nasıl tanıttıklarıyla ilgili farklılıkları ortaya koymaya çalışmıştır; buna göre, bireyseller kendileri hakkında verdikleri bilgilerin sosyal içeriklilik oranı % 0 ile % 20 arasında değişirken, toplulukçularda bu oran, % 30 ile % 50 arasında değişmektedir (Triandis, McCusker ve Hui, 1990).

Bireyselleri, toplulukçulardan ayıran en başat özelliklerden bir diğeri de başkalarının davranışlarına neden yüklemede görülmektedir. Bireyseller başkalarının davranışlarını açıklamak için daha çok içsel nedenlere yükleme yapmak eğilimindedirler. Bunun nedeni bireysellerin bireysel özelliklerin kalıcı, çevresel nedenlerinse değişken olduğuna inanmalarıdır (Menon, Morris, Chiu ve Hong, 1999). Toplulukçularsa durumsal özelliklere daha fazla nedensellik yükleme yapmak eğilimindedirler, çünkü onlara göre sosyal çevre herkes için aynı kalırken bireysel özellikler her an çevreye uyum

sağlamaya hazır olarak değişkendir (Norenzayan, Choi ve Nisbett, 1999). Bunlara dayanarak, bireyselcilerin en büyük ayrımı kendileri ve başkaları arasında, toplulukçularınsa grup-içi ve grup-dışı arasında yaptıkları söylenebilir.

Bir başka bakış açısına göre bireyselcilik, aile uyumunun bozulup ailelerin işlevselliğini yitirmesinin ve anti-sosyal davranışlardaki artışın sorumlularından birisidir (Vaughn ve Leff, 1976) çünkü toplumlar bireyselleştikçe, çocukların aileleriyle etkileşimleri azalmaktadır (Paris, 1996). Ayrıca Paris (1996) araştırmasında toplumsal olarak uyumlu toplumların vatandaşlarını psikopatolojilerden uzak tutabildiğine işaret etmektedir. Ek olarak, depresyon gibi birçok psikiyatrik hastalığı da bireyselciliğin tetiklediğine ilişkin bulgular da bulunmaktadır (Lane, 2000; Lasch, 1991; Sampson, 1977; Spence, 1985).

Bireyselci ve toplulukçu kültürlerin özelliklerinden kısaca bahsettikten sonra, şimdi de bu boyuta gelen eleştirilere değinilecektir.

Kültürlerin bir süre bireyselcilik-toplulukçuluk biçiminde tek bir boyutla kategorize edilmesinin ardından bu yaklaşıma eleştiriler de gelmeye başlamıştır. Kültürlerin tek bir boyut kullanılarak sınıflandırılmayacağı (Triandis ve ark., 1985), aynı kültür içinde bile bu boyutların farklı yönlerinin olabileceği (Kağıtçıbaşı, 1997; Kim, 1994), toplulukçu kültürlerde bireyselci, bireyselci kültürlerde toplulukçu eğilimlerin olabileceği (Göregenli, 1997), bu

iki kavramın ayrıntılı tanımlarının yapılması gerektiği, insanların her iki eğilime de doğuştan sahip olduğu (Kağıtçıbaşı, 1987); örneğin Türkiye’de çocukların yetiştirilmesinde araçsal-bağımlılık ilkesinin geçerli olduğu gelen eleştiriler arasında bulunmaktadır (İmamoğlu, 1987). Ayrıca, neredeyse toplulukçu kültür sayısı kadar toplulukçuluk, bireyselci kültür sayısı kadar bireysellik çeşidinin olabileceğine işaret edilmiştir (Franzoi, 2007). Örneğin bir Kore toplulukçuluğu ve İsrail kibuts toplulukçuluğu birbirinden oldukça farklıdır. Bütün bu eleştiriler, Triandis’ in (1995) bireysellik-toplulukçuluk boyutuna izleyen alt bölümde tanıtılacak olan dikey-yatay gibi yeni bir boyutun eklemesine yol açmıştır.

1.1.3. Triandis’ in Kültür Boyutları

Bireysellik-toplulukçuluk boyutuna gelen eleştiriler Triandis (1995) ve Singelis, Triandis, Bhawuk ve Gelfand’ ın (1995) bireysellik-toplulukçuluk boyutuna onu dik olarak kesen bir boyut daha eklemelerine neden olmuştur. Bu boyutun ilk kutbu *yatay* olup bireyler arası eşitliğin (Örn. İsviçre, Kibutizm), diğeri ise *dikey* olup bireyler arası hiyerarşik ilişkilerin kabul gördüğü kültürleri temsil etmektedir (Örn. Hindistan, ABD) .

Buna göre bu iki boyutun kesişmesiyle dört ayrı tür kültür ortaya çıkmaktadır. Bunlar, bireylerin istedikleri her şeyi en iyi biçimde yapmaya çalıştıkları *dikey-bireyselci* (Örn. İngiltere), bireylerin gruplarındaki yetkelere boyun eğdikleri ve kendilerini gruplarına adamaya hazır oldukları *dikey-*

toplulukçu (Örn. Japonya), bireylerin özgürce istediklerini yapabildikleri yatay-bireyselci (Örn. İsveç) ve bireylerin kendi benliklerinin gruplarıyla adeta bütünleştiği *yatay-toplulukçu* (Örn. Çin) kültürlerdir. Bu dört grubun özellikleri ayrıca Singelis ve ark. (1995) tarafından kısaca şöyle özetlenmiştir; *yatay bireyselciler* bağımsız ve eşit konumda, *dikey bireyselciler* bağımsız ve farklı konumda, *yatay toplulukçular* bağımlı ve eşit konumda ve *dikey toplulukçular* da bağımlı ve farklı konumda olmayı isteyen ve kabul eden bireylerdir.

Bu araştırmada da kültürleri en genel ve şu ana kadar da en net bir biçimde ayırtıran bu dört kültür boyutu kullanılacaktır. İzleyen alt bölümde kültürel özelliklerle çok yakından ilişkili bir kavram olan değerler kısaca tartışılacaktır.

1.2. Değerler

Hofstede (1980, 1991) ve Smith ve Schwartz (1997) değerlerin kültürün en can alıcı noktasını oluşturduğuna işaret etmektedirler. Dolayısıyla değerler, kültürle ilişkili olarak ve en az kültür kadar çok araştırılmış önemli sosyal-psikolojik kavramlar arasındadır. Ayrıca, kültürel özelliklerin insanların önceliklerini değerlendirmelerinde kendini gösterdiği ve bu değerlendirmelerin insanların değişik davranış ve durumları doğru-yanlış, yapılır-yapılmaz ve istendik-istenmedik biçiminde sınıflandırmalar yaparken kullandıkları temel değerleri ortaya çıkardığı birçok araştırmada belirtilmektedir (Schwartz ve Bardi, 1997 ; Rokeach, 1973; Zavalloni, 1980; Schwartz, 1994).

Değerler, kişilik ve sosyal psikoloji alanlarında birçok gelişimsel evre geçirerek kavramsallaşmış (Rokeach, 1968; Rokeach 1973; Schwartz ve Bilsky, 1987; Schwartz, 1992; Schwartz ve Boehnke, 2004) ve bu evrimsel süreç içerisinde farklı tanımları yapılmıştır. Örneğin, Mischel'e göre (1990) değerler toplumsallaşmayı yansıtan görece kalıcı bireysel tercihlerdir. Bu yüzden, değerler bireysel davranışı açıklamak ve tanımlamak için çok kullanışlı görünmektedir (Braithwaite,1998). Diğer yandan, değerler "bireyin ya da bir toplumsal oluşumun yaşamına yol gösteren ilkelere" hizmet eden, tercih edilen davranış ve oluş biçimleri hakkındaki öğrenilmiş inançlar, olarak da tanımlanmıştır (Schwartz, 1994, s. 21; Costa ve McCrae, 2001; McCrae ve Costa, 1999; Rokeach, 1973). Bu tanımdan yola çıkıldığında, değerler "a) özel durumları aşan b) istenilen son durum hakkında, c) davranış ve olayların seçilmesi ve değerlendirilmesinde yol gösterici olan ve d) görece bir önem sırasına konulmuş e) kavram ve inançlar" dır (Allport, 1961; Levy ve Guttman, 1974; Maslow, 1959; Morris, 1956; Pepper, 1958; Rokeach, 1973; Scott, 1965; Schwartz ve Bilsky, 1987). Son olarak, Converse (1964, s.211) değerleri "birçok özel tutum ve inançları birbirine yapıştıran bir yapıştırıcı" ya benzetmektedir (Akt. Caprara, Schwartz, Capanna, Vecchione, & Barbaranelli, 2006).

Değerlerin kişiler arası ilişkiler ve toplumsal sistemler üzerindeki rolüyle ilişkili görgül araştırma ve kuramsal tartışmalar sosyal psikoloji ve sosyoloji yazınında yukarıda bazı örneklerine değinildiği gibi oldukça

yaygındır (Feather, 1975; Hofstede, 1980; Rokeach, 1973, 1980; Sinha ve Kao, 1988).

İzleyen alt bölümlerde yukarıda farklı tanımları verilen değer kavramını yoğunlukla araştırmalarına konu eden iki temel kuramcının değer kavramına ve değer araştırmalarına yaklaşımları ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Bu iki kuramcının ilki Milton Rokeach, ikincisi ise Shalom H. Schwartz'tır.

1.2.1.Milton Rokeach' in Değer Kuramı

Değerlerle ilgili sistematik araştırmaları olan Rokeach' e (1973) göre değerler, “önemli yaşam hedefleri ya da bireyin yaşamına yol gösteren standartlar” olarak tanımlanabilir. Ayrıca değerler bir yandan sosyal tutumların diğer yandan toplumsal davranışların belirleyicisi durumundadır (Rokeach,1973). Bunlara bağlı olarak, değerlerin en önemli özellikleri davranış için yol gösterici olmaları ve davranışla ilgili tercihler üzerinde etkili olmalarıdır.

Rokeach (1973) değerleri teker teker ele almaktansa birçok kültürde var olan üst düzey değerleri bütünsel olarak ele almadan yanadır. Bu görüşten yola çıkarak bir *değerler sisteminin* bulunduğunu düşünmüş ve birçok röportaj ve ayrıntılı dil taraması ve kapsamlı yazın taramasına dayanarak, Rokeach (1973), yazında en çok kullanılan Rokeach Değer Ölçeği adı verilen bir değerler sınıflaması ölçeği geliştirmiştir. Aslında iki ayrı ölçeğin

birleşimi olan bu değer ölçeklerinden ilki *araçsal değerler*, diğeri de *amaçsal değerlerle* ilgilidir. Araçsal değerler davranış biçimlerini belirler, amaçsal değerlerse varoluşla ilgilidirler. Çizelge 1.1.' de bu değerler görülebilmektedir.

Çizelge 1.1. Rokeach' in Araçsal ve Amaçsal Değerleri

Amaçsal (Terminal) Değerler	Araçsal (Instrumental) Değerler
Rahat Bir Yaşam	Hırslı
Heyecanlı Bir Yaşam	Geniş Görüşlü
Başarı Duygusu	Güçlü
Barış İçinde Bir Dünya	Neşeli
Güzellikler Dünyası	Temiz (Düzenli)
Eşitlik	Cesaretli
Aile Güvenliği	Bağışlayıcı
Özgürlük	Yardımsever
Mutluluk	Dürüst
İç Huzuru	Hayal Gücü Geniş
Olgun Sevgi	Bağımsız
Ulusal Güvenlik	Entellektüel
Zevk	Mantıklı
Ahret Selameti	Sevecen
Kendine Saygı	Boyun eğici
Toplumsal Onay	Kibar/İnce
Gerçek Dostluk	Sorumluluk Sahibi
Bilgelik	Kendini Kontrol Eden

Her iki ölçekte de 18 ayrı değer bulunmaktadır. Bu ölçeğin uygulanışı sırasında, katılımcılardan değerleri önem sırasına göre sıralamaları istenir. Ancak kestirilebileceği gibi daha sonraları bu ölçeğin pek kullanışlı olmadığı

görülmüş ve Rokeach' ten sonraks kuramcılar (Shalom H. Schwartz gibi) kullanımı daha kolay ve maddeleri daha anlaşılır ölçekler geliştirmeye çalışmışlardır. Bir sonraki alt bölümde anlatılacak olan Schwartz'ın değerler kuramı bu araştırmada da kullanılacak olan değerler ölçeğinin içerik ve temel boyutlarının anlaşılması açısından önemli ayrıntılar içermektedir.

Ayrıca, Rokeach bu değerler sınıflandırmasını yapmış olmasına karşın sınıflandırmanın altında yatan temel yapıyı ortaya çıkaramamıştır. Schwartz, değerlerin içerik ve yapısı hakkındaki evrensel kuramında bu soruna da çözümler getirmeye çalışmıştır (Schwartz ve Bilsky, 1987, 1990; Schwartz, 1992, 1994, 1996). Şimdi Shalom H. Schwartz'ın bu değer kuramına yer verilecektir.

1.2.2. Shalom H. Schwartz' ın Değer Kuramı

Shalom H. Schwartz, değerlerin, içerik ve yapılarına göre bütün bireylerde doğuştan varolan 3 evrensel gereksinimin bilişsel yansımaları olduğunu ileri sürmektedir. Bu gereksinimler, biyolojik organizma olarak bireylerin temel ihtiyaçları (uyarılma vb.), kişilerarası başarılı etkileşimin gerektirdiği ihtiyaçlar (iyilikseverlik vb.) ve grupların ve toplumların hayatta kalması için gereken ihtiyaçlardır (uyuma vb.) (Brunso, Scholderer ve Grunert, 2004, s.195; Schwartz ve Bilsky,1987). Bu arada bireylerin bu hedeflerine ulaşabilmeleri için bu gereksinimlerini değerler biçiminde ifade etmeleri gerekir. Sonuç olarak değerler, insanları kendi bencil ilgilerini geliştirmeye

güdüleyen değerlerden, başkalarının ve doğanın refahını koruma ve geliştirmeye kadar uzanan geniş bir alana yayılmaktadır (Schwartz, 1992).

Schwartz (1992, 2004) temeli bu üç ana gereksinim olan ve bütün toplumsal yapılara uyarlanabilir olduğu sonucuna vardığı dairesel bir düzlem üzerine yerleşmiş 10 değer belirlemiş ve bu 10 değer arasındaki ilişkileri ayrıntılı bir biçimde açıklamaya çalışmıştır. Schwartz'ın temel varsayımı her değerle, onu izleyen bir sonraki değer arasında psikoloji uygulamaları ve toplumsal sonuçlar bakımından bir çelişkinin bulunmamasıdır (Schwartz ve Boehnke, 2004, s.231). İlk olarak geliştirilmiş olan Schwartz Değerler Ölçeği'nde yapılan gerekli değişikliklerden sonra kullanılmaya başlayan yeni ölçekle (Portre Değerler Ölçeği) değerleri bütünsel olarak resmetmeye çalışan Schwartz, Melech, Lehmann, Burgess, Harris ve Owens (2001), değerleri yukarıda belirtildiği gibi "10 Değer" başlığı altında toplamışlardır. Bu değerler ve tanımlamaları Çizelge 1.2.'de gösterildiği gibidir (Şener ve Hazer, 2003).

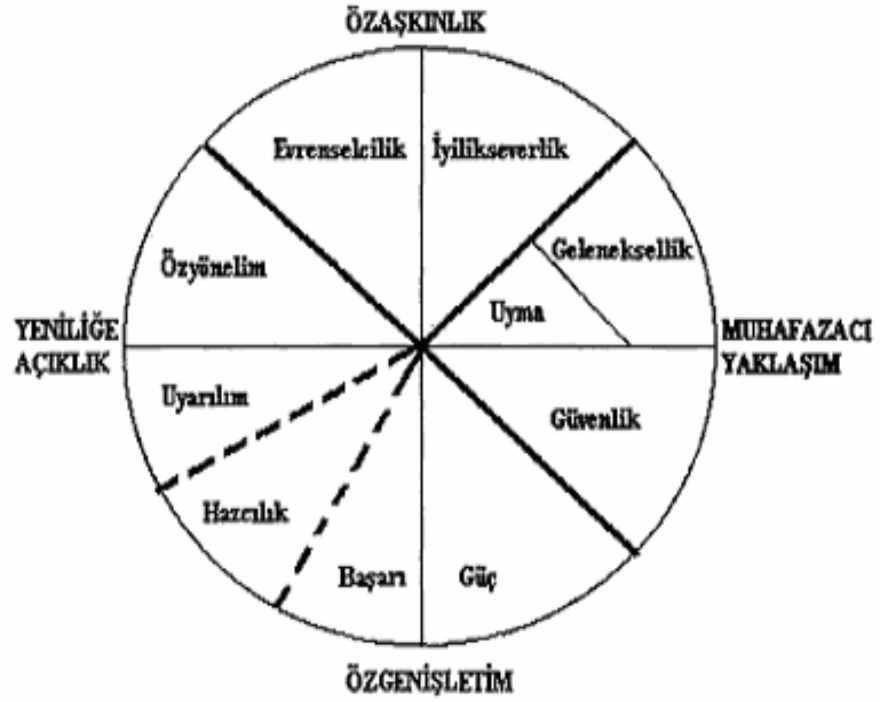
Çizelge 1.2. Değerler ve Tanımları

	Değer	Tanım ve Örnek Değer Maddeleri
1.	Hazcılık	Zevk ve duyuların kişisel doyumu (hazcılık, zevk alma, kendi rahatına düşkünlük)
2.	Uyarılma	Heyecan duyma, yaşama meydan okuma ve yenilik arayışı (cesur, renkli ve heyecan verici yaşam)
3.	Öz-yönelim	Bağımsız düşünce ve eylem tercihi, kaşiflik ve yaratıcılık (özgürlük, bağımsızlık, kendi hedeflerini kendisinin belirlemesi, yaratıcılık, meraklılık) (kendine saygı)
4.	Evrenselcilik	Anlayışlı, takdir edici ve hoşgörülü olma, insanların ve doğanın iyiliğini gözetme (geniş görüşlü, toplumsal adalet, eşitlik, barış içinde bir dünya, güzellikler dünyası, doğayla bir olma, çevreyi koruma, bilgelik)
5.	İyilikseverlik	Sık bireysel ilişki içinde bulunan kimselerin iyiliğini gözetme, geliştirme ve koruma (yardımsever, onurlu, affedici, sadık, sorumlu) (gerçek arkadaşlık, olgun aşk)
6.	Geleneksellik	Dinin ya da geleneksel kültürün bir takım gelenek ve fikirlerini kabul etme, bağlanma ve saygı gösterme (alçakgönüllü, dindar, geleneğe saygı, ılımlı, yaşamda kendine düşen payı kabul etme) (önyargısız olma)
7.	Uyma	Toplumsal kural ve beklentilere aykırı davranma, başkalarını rahatsız etme ya da kırma-yaralama gibi eylemlere götüren dürtü ve eğilimlerin sınırlandırılması (itaatkârlık, kibarlık, aileye ve yaşlılara saygılı olma, öz-disiplinli)
8.	Güvenlik	Toplumsal, ilişkilerin ve bireyin kendisinin güvenliği, huzur ve istikrarı (Ulusal güvenlik, toplumsal düzen, aile güvenliği, temiz, iyiliklerin karşılıklılığı) (aidiyet duygusu, sağlamlılık)
9.	Güç	Toplumsal konum ve saygınlık, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim (toplumsal güç, otorite, refah, umuma ilişkin imajın korunması) (toplumsal farkındalık)
10.	Başarı	Toplumsal standartları temel alan bireysel başarı yönelimi (başarılı, yetenekli, hırslı, etkili) (zeki)

Kaynak: Schwartz, S.H., & Huismans, S. (1995). Value priorities and religiosity in four Western Religions. *Social Psychology Quarterly*, 58, 88-107.

Daha sonraki bir araştırmasında Schwartz (2004), 60 ayrı devletten seçtiği örneklemelerden topladığı veriler üzerine yaptığı doğrulamalı faktör çözümlemesi sonuçlarına bağlı olarak daha önce belirlemiş olduğu (1992) 10 değerin birbirinden bağımsız bölümlenmiş bir yapıdan çok bütüncül motivasyonel bir yapı sergilediği sonucuna varmıştır. Schwartz'a göre değerler birbirleriyle ilişkilidir ve etkileşimli olarak bir üst değer yaratmaktadırlar. Bu 10 değer, farklı güdüsel hedefler arasındaki karşılıklı uyumluluk ve zıtlık esasına göre 2 üst boyutta gruplandırılmıştır. Bu iki boyuttan ilki Yeniliğe Açıklık-Muhafazacı Yaklaşım; diğeri ise Özaşkınlık-Özgenişletim olarak adlandırılmıştır.

Schwartz' a göre, değerlerin dizilimi, birbiriyle uyumlu olanlarının yanyana, çelişenlerininse karşılıklı olarak yerleştiği dairesel bir düzlem biçiminde sıralanmış bir güdüsel yapı oluşturur. Plutchik ve Conte (1997), ayrıca her bir değer bir çemberin içindeki noktalara benzetmiş ve değerler arasındaki ilişkilerin azalması durumunda çember içindeki noktalar arası uzaklıkların artacağını, ilişkinin artması durumunda ise noktalar arasındaki uzaklıkların azalacağını ve birbirine yaklaşan değerlerin birlikte yeni anlamlar kazanacağını ortaya koymuşlardır. Değerler ve değer boyutları Şekil 1.1.'deki dairesel düzlem üzerinde gösterilmiştir.



Şekil 1.1. Değerler ve değer boyutları.

Bu dairesel düzlem, En Küçük Alan Çözümlemesi (Guttman, 1968) sonucu elde edilmiştir ve 60 devletten örneklem alınmış olması sonuçların güvenilirliğini arttırmıştır. Her biri ayrı birer bulanık küme oluşturan 10 değer türü ölçek maddelerinin anlam bütünlüğünü koruyacak biçimde adlandırılmıştır (Schwartz, 1994, s.25).

İzleyen alt bölümde değerlerin değişik toplumsal ve bireysel etmenlere bağlı olarak nasıl değişebileceği üzerinde durulacaktır. Bu etmenlerden en çok araştırılan yaş, cinsiyet ve eğitim durumu tartışılacaktır.

1.2.3. Değerleri Etkileyen Toplumsal ve Bireysel Etmenler

Bireylerin değerlere farklı öncelikler vermeleri sahip oldukları farklı biyolojik özellikler ve toplumsal deneyimlerden ve farklı kültürlere maruz kalmalarından kaynaklanır. Ayrıca, değerlere verilen öncelikler yukarıda sözü edilen 3 temel gereksinimi karşılarken bireyin kullandığı stratejilerin de göstergesidirler (Rohan, 2000; Schwartz, 1992, akt. Roccas, Sagiv, Schwartz ve Knafo). Öyleyse, değerlere verilen önceliklerde, kişiler arası farklılıkları ortaya çıkaran bu etmenlerden bazıları üzerinde kısaca durmak yararlı olacaktır. Önceki araştırmalarda toplumsal ve bireysel etmenler olarak değerlerle yaş, cinsiyet ve eğitim durumu arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Schwartz' ın değer kuramı değer sistemlerinin uyumlu yapılar olarak kavramlaştırılmasına olanak sağlamaktadır. Buradaki yaşamsal nokta, on değer birbirleriyle güdüsel olarak uyumlu olanları yan yana, uyumsuz olanları karşı karşıya gelecek biçimde dairesel bir düzlem üzerine yerleşmiş olmasıdır. Örneğin, bu düzlem üzerinde gözlenebilen temel karşıtlıklardan biri, bireysel başarının sürdürülmesi (*başarı* değeri) ve aynı zamanda başkalarını düşünme (*evrenselcilik* değeri) arasındaki gerilimdir ki bu zaten kavramsal olarak da desteklenebilecek *evrensel bir değer çelişkisi*dir (Schwartz ve Bilsky, 1990, s. 887). Uyumluluğa örnek olarak *geleneksellik* ve *uyum* değerleri arasındaki ilişki verilebilir. Birbirini tamamlayan bir ilişkiye de sahip olduğu düşünülebilecek bu iki değerden *gelenekselliğin* toplumsal

kural ve ilkelere, geleneklere ve kurallara *uymayı* gerektirdiği ortadadır. Bu bakımdan bu değerler birbirleriyle uyumludur.

Dairesel değer yapısı ayrıca değerlerle diğer değişkenler arasındaki ilişkileri aşağıdaki iki varsayıma göre düzenlemektedir:

1- Değer yapısındaki komşu değerler (örn. güç ve başarı) diğer değişkenlerle (yaş, eğitim durumu, vb.) benzer düzeyde ve yönde ilişkilidir.

2- Değerlerin diğer değişkenlerle ilişkileri her iki yöne doğru dairesel olarak olumludan olumsuz doğru tek düze olarak azalır.

Örneğin, sağ siyasal ideolojiyle *güvenlik* değeri arasında en yüksek düzeyde olumlu ilişki, *evrenselcilik* arasındaysa yine en yüksek düzeyde ancak olumsuz bir ilişki vardır ve *güvenlik* değerinden sağa doğru dairesel olarak hareket edilirse, ilişkiler olumludan olumsuz dönüşecektir. Dolayısıyla, herhangi bir değişkenle değerler arasındaki ilişki *kestirilebilir bir sıra* izlemektedir. Tekrar özetlemek gerekirse bir değişkenle bir değer arasında en yüksek düzeyde olumlu ilişki varsa onunla uyumsuz olan değer arasında en yüksek düzeyde olumsuz bir ilişki bulunacaktır. Değer sistemlerini böyle bütünleşik yapılar olarak almak, sistematik ve tutarlı denenceler geliştirilmesine olanak sağlamakta ve değerlerle diğer değişkenler arasındaki ilişkileri yorumlamayı kolaylaştırmaktadır. Şimdi yazında sıklıkla yer alan toplumsal ve bireysel etmenlerden sırasıyla yaş, cinsiyet ve eğitim durumuyla değerler arasındaki ilişkiler üzerinde durulacaktır.

1.2.3.1. Yaş ve Değerler

Duyuların keskinliği, güç, enerji, bilişsel hız ve bellek yaşla birlikte bozuluma uğramaktadır, düşmektedir ve bu düşüş çok seyrek olarak geriye çevrilebilir. Bu değişimlere bağlı olarak, yaş ilerledikçe *güvenlik* değerine verilen önem de artmaktadır, çünkü güvenli ve kestirilebilir bir çevrede değişimle başa çıkmak daha kolay olmaktadır. *Uyarılma* yaşa bağlı olarak önemini yitirmektedir çünkü belirli bir yaştan sonra yenilik tehdit edici olarak algılanmaya başlamaktadır. *Uyma* ve *geleneksellik* değerinin önemiye yaşa bağlı olarak artmaktadır çünkü işlerin alışlageldiği biçimiyle yapılmaya devam edilmesi daha az tehlikeli olarak algılanmaktadır. *Hazcılık* da önemi azalan değerlerdendir çünkü duyusal doyumun düzeyi yaşa bağlı olarak azalmaktadır. İşleri başarıyla bitirebilme yetenekleri azalan ve daha az toplumsal onay alabilen yaşlılarda *başarı* ve *güç* değerinin de daha az belirtildiği gözlenmektedir. Ek olarak *özyönelim* yaşa bağlı olarak önemi azalan (Schwartz, 2001), *iyilikseverlik*se önemi artan değerlerdendir (Prince-Gibson ve Schwartz, 1998).

Yazında geniş yer bulan bu bulgulara koşut olarak bu araştırmada yaş arttıkça uyma, güvenlik, iyilikseverlik ve geleneksellik değerlerine verilen önemin artması; uyarılma, hazcılık, başarı, güç ve özyönelim değerlerine verilen öneminse azalması beklenmektedir. Diğer yandan değerlere verilen

önem, farklı toplumsallaşma süreçlerinden geçen kadın ve erkeğe göre de farklılaşmaktadır. İzleyen alt bölümde bu farklılıklara değinilecektir.

1.2.3.2. Cinsiyet ve Değerler

Daha önceki birçok araştırmada değer öncelikleri açısından cinsiyet farklılıkları gözlenmiştir (Beutel ve Marini, 1995; Feather, 1975; Rokeach, 1973). Ancak bu araştırmalar aşağıdaki sorulara yanıt vermekte yetersiz kalmaktadır. İlk olarak, bu araştırmalar ya bir ya birkaç toplumu incelemişlerdir. Dolayısıyla gözlenen farklılıklar o gruplarla sınırlıdır, ya da onları niteleyen, onlara özgü toplumsal koşullarla sınırlıdır. İkinci olarak, farklı araştırmalar değerleri tanımlamak için farklı kavramlar ya da değerleri ölçmek için farklı ölçekler kullanmışlardır. Bu durum bulgulararası karşılaştırmaları zorlaştırmakta ve yanlış sonuçların çıkarılmasına neden olmaktadır. Üçüncü olarak, önceki araştırmalar kadın ve erkeğin ayrıştığı bütün değerleri ortaya koymakta yetersiz kalmaktadır. Dördüncü olarak, değer önceliklerindeki cinsiyet farklılıkları kadın ve erkeğin belirli bir değere verdikleri önem farklılıklarından çok o değere verdikleri anlam farklılıklarından kaynaklanıyor olabilir (Schwartz ve Rubel, 2005). Bütün bu sınırlılıklara karşın cinsiyet farklılıklarını anlaşılır bir kuramsal çerçeve içerisinde açıklayabilen araştırmalar da bulunmaktadır. Şimdi bu araştırmalardan örnekler verilecektir.

Toplumsal rol kuramcıları kadın ve erkek farklılıklarını kültürel olarak farklı cinsiyet rollerine yüklemektedirler. Parsons ve Bales' e (1955) göre,

kadınlara besleme rolünün verilmiş olması onlarda yarışma duygusunu bastırmış ve bu durum da aile içindeki uyuma hizmet etmiştir. Örneğin, farklı toplumlar kadın ve erkeğin farklı roller üstlenecek ve farklı hedeflere ulaşacak biçimde toplumsallaşmasını sağlamaktadır. Ayrıca, toplumların bu rollere uygun davranılmadığında yine kadınlar ve erkekler için farklı yaptırımları da vardır. Kadın ve erkeğin bu sosyalleşme farklılıkları onların farklı değer önceliklerinin de olabileceğine işaret etmektedir. Bu açıklamalar ışığında, erkeklerin kadınlardan daha fazla güç, başarı (başarı ile ilgili diğer araştırmalar için bkz. Feather, 1998; Horner, 1972; Monahan, Kuhn ve Shaver, 1974), hazcılık, uyarılma ve özyönelim değerlerini belirtmeleri, kadınlarınsa erkeklerden daha fazla iyilikseverlik, evrensellik, uyma ve güvenlik değerlerini belirtmeleri bu yaklaşıma göre anlaşılır görünmektedir (Schwartz ve Rubel, 2005).

Cinsiyet rolü toplumsallaşması da değer tercihlerindeki farklılıkların anlaşılmasında yardımcı olmaktadır. Örneğin, erkekler kendilerini tanıtırlarken daha araçsal eğilimlilerken (başarı ve bireysel yönelim), kadınlar toplumsal ve anlatımsal değerleri daha fazla dile getirmektedirler (ilişki ve toplumsal yönelim) (Clancy ve Dollinger, 1993; Feather, 1991; Gilligan, 1982; Kashima, Yamaguchi, Kim, Choi, Gelfand ve Yuki, 1995; Lau, 1988; Lau ve Wong, 1992; Lykes, 1985; Wojcizske, 1997). Bir diğer görüşe göre, kadınlar daha ilişkisel, erkeklerse daha bağımsızdırlar (Cross ve Madson, 1997; Cross ve Morris, 2003).

Cinsiyet farklılıklarıyla ilgili önceki araştırmalara ek olarak bazı araştırmalar benzerlikler üzerinde de durmaktadır. Örneğin, Schwartz ve Rubel' e (2005) göre, devlet zenginleştikçe buna bağlı olarak cinsiyet farkı da azalır. Daha yoksul, toplulukçu devletlerde erkekler *özyönelim* değerine kadınlardan daha fazla önem verirlerken (Yunanistan vb.), daha özerk, bireyselci ve zengin devletlerde (Hollanda vb.) cinsiyet farkı yoktur. Bu bulgular cinsiyet rolü farklılaşmasının gelişme, endüstrileşme ve kültürel bireyselleşme arttıkça azaldığını savunan görüşle tutarlıdır .

Diğer yandan, ülkede toplumsal, sağlık ve işe yerleştirilme anlamında cinsiyet eşitliği arttıkça, güç ve iyilikseverlik değerlerinde daha fazla cinsiyet farkı gözlenmiştir (Population Crisis Committee, 1988). Örneğin, cinsiyet eşitliğinin görece yaygın olduğu devletlerde (Finlandiya, İsveç, vb.) erkekler güce daha fazla iyilikseverliğeyse daha az önem vermektedirler. Cinsiyet eşitliğinin olmadığı devletlerdeyse (İsrail vb.) cinsiyet farklılığı daha azdır. Bu bulgular cinsiyet eşitliğinin cinsiyet farklılıklarını azaltacağı düşüncesiyle çelişmektedir yalnızca kadınlarda özgürleşmenin, onları benimsedikleri değerler açısından erkeklere benzemek yerine onlardan farklılaşma yönünde cesaretlendirdiği düşüncesiyle tutarlıdır (Schwartz ve Rubel, 2005).

Cinsiyet farklılıklarıyla ilgili Türkiye' de de oldukça çok araştırma yapılmıştır. Örneğin, Türk Kadın ve erkek üniversite öğrencilerinin değerlere verdikleri önem farklılıkları konusu Karakitapoğlu ve İmamoğlu (2002) tarafından incelenmiştir. Daha önceden Türkiye'deki araştırmalarda da bu

farklılıklara bakılmıştır ancak bu araştırmalar bütüncül bir bakış açısından yoksundur (Arda, 1993; Başaran, 1992, 1993, 2004).

Geleneksel Türk ailesinde*, cinsiyet rolleri, cinsiyet kalıpyargılarına koşuttur. Yani, erkekler çevrelerine üstünlük sağlamaya çalışır (mastery over their environment) ve ailelerine yardım ederler; kadınlarsa sabırlı olmalı, başkalarını düşünmeli, toplumsal ilişkileri korumalı, yakınlık ve iyilikseverlik değerlerine daha çok önem vermelidirler (Arda, 1993; Başaran, 1992, 1993; İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 1999; Sunar, 1982). Ayrıca Türk toplumunun geleneksel kesimlerinde kadınlar bağımlı ve ikincil konumlarda olduklarından, bireyselci tercihlerini ifade etmeleri zor olabilir; ancak artan eğitim, SED ve işe yerleştirilmeyle birlikte, ailelerde konum eşitliği artmış ve kadınlar daha fazla özerklik ve bağımsızlık kazanmışlardır (Erkut, 1984; Gökçe, 1996; İmamoğlu, 1995; İmamoğlu ve Yasak, 1997; Ozankaya, 1966).

Beklentilerin aksine, cinsiyetle ilgili bazı bulgular farklılıklardan çok benzerliklere işaret etmektedir. Örneğin, kadınların daha fazla evrensellik belirtecekleri ve erkeklerin daha fazla kuralcı olacakl beklentileri desteklenmemiştir. Bu doğrultuda önceki bulgular, Türk kadınının konum ve rollerindeki sosyo kültürel değişimlerin bir sonucu olabilir. Sözgelimi, sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak, daha iyi eğitilmiş Türk kadınları, daha fazla işe yerleştirilir, kendi seçtikleri eşlerle evlenir, ailedeki karar alma süreçlerine katılır, evliliğe karşı daha modern tutumları benimser ve evrensel

*: “**Geleneksel aile ideolojisi**” nde ailevi ilişkilerde hiyerarşik bir düzen vardır, çocuk yetiştirmede disipline fazladan bir vurgu yapılır ve **cinsiyet** rollerinde çarpıcı bir bölünme egemendir. Demokratik yönelimlerde otoritenin aile içinde merkezi bir rolünün olmadığı görülür, karı-koca ve anababa-çocuk ilişkilerinde daha fazla eşitlik aranır ve bireysel özerklikte artış beklenir (Levinson ve Huffman, 1953).

konularla ilgilenirler (Başaran, 1992, 1993; Erkut, 1984; İmamoğlu, 1995; İmamoğlu ve Yasak, 1997; Şahin ve Şahin, 1995).

Diğer bir bulguya göre, cinsiyetle ilgili bulgulardaki benzerlikler 1970'lerdekine göre 1990' larda artış göstermiştir (İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 1999). Fiorentine (1988) ve Simmons ve Penn (1993) benzer eğilime için 1969'dan 1984'e ve 1970'den 1990'a kadar olan yıllarda da rastlandığını belirtmişlerdir (Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002).

Türk örneklemin kullanıldığı bir araştırmada, Dokuz Eylül Üniversitesinin İİBF ve Buca Eğitim Fakültesinin değişik bölümlerinde okuyan toplam 740 öğrenci üzerinde Rokeach Değerler Envanteri uygulanmıştır. Faktör çözümlemesinden geleneksellik, evrensellik ve hazcılık olmak üzere üç değer grubu elde edilmiştir. Araştırma sonuçları Kadın öğrencilerin üç değere, erkek öğrencilerden daha fazla önem verdiği görülmüştür (Uyguç, 2003).

Bu bulgulardan yola çıkılacak olursa, bu araştırmada da hem Türk hem ABD'li örneklemelerde, erkeklerde güç, başarı, hazcılık, uyarılma ve özyönelim değerlerinin, kadınlardaysa iyilikseverlik, evrensellik, uyma ve güvenlik değerlerinin daha fazla belirtilmesi beklenmektedir.

Bir sonraki alt bölümde değerlerin bireylerin eğitim düzeylerine bağlı olarak değişebileceği düşünülerek, bu değişkenin değerlerle ilişkisi üzerinde durulacaktır.

1.2.3.3. Eğitim Durumu ve Değerler

Eğitimle ilgili deneyimlerin, entellektüel açıklık, esneklik ve bakış açısının genişlemesi gibi *özyönelim* değeriyle açıklanabilecek gelişmelere olanak sağladığı düşünülmektedir (Kohn ve Schooler, 1983). Aynı deneyimler, ayrıca *uyarılma* değeri kapsamına giren, alışılmış olmayan düşünce ve etkinliklere açıklığı arttırmaktadır. Diğer yandan, eğitim var olan kuralları, beklentileri ve gelenekleri sorgusuz sualsiz kabul etme eğilimini azaltmakta ve dolayısıyla, bireylerin gözünde *uyma* ve *geleneksellik* değerlerinin önemini yitirmesine neden olmaktadır. Eğitimle birlikte kişilerin dünyadaki sorunlarla başa çıkmak için edindikleri bilgiler, *güvenliğe* verilen değerin de azalmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak, *uyarılma* değeriyle örgün eğitim yılı sayısı arasında olumlu, yine örgün eğitim yılı sayısı ile *uyma*, *geleneksellik* ve *güvenlik* değerleri arasındaysa olumsuz bir ilişkinin bulunduğu söylenebilir.

Karakitapoğlu ve İmamoğlu'na göre (2002) eğitim yılıyla a) geleneksellik-dindarlık, kuralcılık ve tutuculuk arasında olumsuz bir ilişki, b) evrenselcilik arasındaysa olumlu bir ilişki vardır.

Bu bulgulardan yola çıkılarak, eğitim düzeyi arttıkça özyönelim ve uyarılma değerlerine verilen önemin artması; eğitim düzeyi düştükçe ise geleneksellik, güvenlik ve uyma değerlerine verilen önemin azalması beklenmektedir.

Değerlerle toplumsal değişkenler arasındaki ilişkiler tartışıldıktan sonra, izleyen iki alt bölümde, bu araştırmanın örneklemini oluşturan Türkiye ve ABD' deki değer öncelikleri üzerinde durulacaktır. Kültürel özellik olarak birisi bireyselci (ABD) diğeri toplulukçu olan (Türkiye) bu kültürlerin değer öncelikleri açısından da farklılaşmaları beklenmektedir.

1.2.4. Türkiye' de Değerler

Türkiye' de değerleri araştırmak ülkenin kendine özgü özellikleri nedeniyle çok önemlidir. Son yüzyılda devletimiz çok hızlı bir toplumsal değişim yaşamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu' nun dağılmasından sonra Türkiye Cumhuriyeti 1923' te laik ve demokratik bir devlet olarak yeniden kurulmuştur. Bu tarihten sonra, yaşamın her alanında değişiklikler birbirini izlemiştir. Son 75 yıldır, nüfusunun % 98'i Müslüman olan ve aynı zamanda laik ve demokratik tek devlet Türkiye' dir. 1980' lerden sonra dünyadaki değişimlere koşut olarak Türkiye'de de liberalleşme ve globalleşme yönünde gelişmeler yaşanmaktadır (Karakitapoğlu ve İmamoğlu, 2002).

Ekonomik dönüşüm, kentleşme, nüfus artışı ve benzeri sorunlara ek olarak, son yıllarda Türkiye daha başka büyük olayların etkisi altında da kalmıştır. Örneğin, 1991 yılındaki Körfez Savaşının neden olduğu kimyasal ve ekolojik felaket korkusu, eski Yugoslavya’ daki savaş, SSCB’ nin dağılması gibi olaylar Türk toplumunun psikolojik yapısını büyük ölçüde etkilemiştir (Çileli, 2000).

Geleneksellikten modernliğe dönüşümü içeren toplumsal değişim Schwartz’ın (1992) değer kuramında özyönelim, uyarılma ve hazcılık değerlerinin oluşturduğu *özgenişletim* değer boyutuna verilen önemi açıklamakta yaşamsal bir rol oynamaktadır. 1980’ lerde hızlı yaşanan sosyo-ekonomik gelişmeyle birlikte, Türkler yükselen yeni özgenişletimle ilgili toplumsal güç, başarı gibi bireysel değerleri ve geleneksel grup bağlılığıyla ilgili, iyilikseverlik ve evrensellik gibi toplulukçu değerleri aynı zamanda benimsemişlerdir (İmamoğlu, 1987, 1995, 1998; İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 1999; Kağıtçıbaşı, 1990, 1997; Karadayı, 1998; Phalet ve Claeys, 1993). Özellikle toplumsal güçle ilgili değerlere vurgu yapılması, Schwartz’ ın (1990) şu görüşleriyle tutarlıdır; “Toplumsaldan (communal) sözleşmeli (contractual) yapılara doğru hızlı bir dönüşüm yaşayan toplumlarda *güç* çok önemli bir değerdir.” (s.155). Ayrıca böylesi bir değişim sürecinde yukarıda da örneklendirildiği gibi geleneksel değerlerin bireysel tutum ve değerlerle birlikte görülmesi beklenir ki birçok araştırma bu birlikteliğe işaret etmektedir (Göregenli, 1995, 1997; Kağıtçıbaşı, 1973; LeCompte ve LeCompte, 1970, 1973). Örneğin, “ bireyselci kendini gerçekleştirmeyle birlikte toplulukçu gruba

bağlılık” (Phalet ve Claeys, 1993, s. 339) ve “ilişkisel otonomi” nin tercih edilmesi (Karadayı, 1998, s. 37) bu bir aradalığı yansıtır.

Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu’ nun (2002) bir araştırmalarında yaptıkları faktör çözümlemesi sonucunda özgenişletim (hiyerarşi ve güçle ayırtkanlık kazanır), kuralcılık ve geleneksel-dindarlığın aynı faktör altında toplanması, Türk toplumunu tanımlayan güç aralığı ve toplulukçuluğun birbiriyle ilişkili olduğundan yana olan görüşle tutarlıdır (Hofstede, 1980; Smith, Dugan ve Trompenaars, 1996) ki, bu yine bireyselci ve toplulukçu eğilimlerin aynı kültürde nasıl birarada bulunabileceğini tartışan önceki araştırmalara destek sağlamaktadır (Göregenli, 1997; İmamoğlu, 1998; Kağıtçıbaşı, 1990, 1997; Lau, 1988; Lau ve Wong, 1992; Mishra, 1994; Sinha ve Tripathi, 1994).

Ek olarak, Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu (2002) Türklerdeki değer sistemlerini incelemiş ve bunların 3 ayrı yol izlediği sonucuna varmışlardır. Bunlardan ilki kuralcı düzen ve geleneksellik-dindarlık alanlarını ilgilendiren geleneksel yoldur. Ancak, modernizmle birlikte, bu toplulukçu değerlere verilen önem giderek azalmaktadır. İkinci olarak, Türkiye’de yapılmış diğer araştırmalarla tutarlı olarak (Ergüder, Esmer ve Kalaycıoğlu, 1991; İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 1999), 1980’ lerdeki liberalizm yönelimli sosyoekonomik değişimlerden sonra, şimdiki Türk örneklemeler toplumsal güç, konum, farkedilme ve başarı yönelimli özgenişletim değerlerini daha fazla vurgulamaktadırlar. Güç ve başarıyla ilgili bu değerler gelenekselden

modernliğe dönüşümü yaşıyan toplumlar için, daha önce de vurgulandığı gibi, geçiş (transition) değerleridir. Üçüncü yol ise, daha evrenselci bir dönüşümdür. Bu anlamda, başkalarının ve doğanın da refahına vurgu yapan evrensellik ve iyilikseverlik değerlerine yüksek puanlar verme biçiminde kendini gösteren *özaşkınlık* değeri Türkler için önemlidir.

Türkiye’ deki diğer bir araştırmaya göre, 1990’larda üniversite gençliğinin değer yönelimleri arasında, sosyo kültürel olarak kuralcı, rahatlık-toplumsal fark edilme, aşk-barış, bilgelik, uyarılma-meydan okuma, otonomi ve kendine saygı-başarı yönelimi gibi hem birey hem de grupla ilgili değerleri bir arada görmek mümkündür (İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 1999). Bu araştırmalarla tutarlı olarak, Türklerin tutucu ve özaşkınlıkla ilgili değerleri korurken, bireyselci, başarı ve özgenişletimle ilgili değerleri de yaşadıkları söylenebilir. Ayrıca rahatlık, zevk, toplumsal güç ve fark edilme 1990’larda, yaştan bağımsız olarak, Türk insanının en öncelikli değerleriydi. İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün (1999) son olarak kuşaklararası farkların (öğrenciler ve aileleri) yaş grupları (1970 ve 1990’lardaki üniversite öğrencileri) arasındaki farklardan daha çarpıcı olduğuna işaret etmektedirler.

Diğer yandan, Türk kültürüne genel olarak bakıldığında kültürün en önemli özelliğinin yakın kişilerarası ilişkiler olduğu söylenebilir (İmamoğlu, 1987; Kağıtçıbaşı, 1984). Bireyin, çekirdek aile, akrabalar ve yakın komşular gibi ilişkiler ağı bulunmaktadır (İmamoğlu, Küller, İmamoğlu ve Küller, 1993). Çocuk eğitiminde boyun eğme, yakınlık ve aileye bağlılık, bağımsızlık ve

kendine güvenden daha çok vurgulanmaktadır (İmamoğlu, 1987; Kağıtçıbaşı, 1973,1984).

Türkiye’ de aile, çekirdek aile görünümünde olmakla birlikte, toplumsal, duygusal ve maddi destek sağlama açısından işlevsel bir geniş aile işlevini görmektedir. Maddi desteğin azaldığı durumlarda bile, duygusal bağımlılık ve ilişkisellik önemini hiç yitirmemiştir (İmamoğlu, 1987; İmamoğlu ve İmamoğlu, 1992a, 1992b; İmamoğlu ve Kılıç, 1999; İmamoğlu ve Yasak, 1997; Kağıtçıbaşı, 1990). Bu nedenle, ilişkisellik ve iyilikseverlik değerlerinin Porto Riko (Triandis ve ark., 1988) ve Çin (Hui ve Villareal, 1989) gibi, diğer toplulukçu kültürlerdekine benzer biçimde Türkiye’de de önemli olması beklenir.

İlişkili olarak, İmamoğlu (1995, 1998) Türk gençliği arasında “ilişkili bireyselleşme” ‘nin (interrelated individuation) nin ve “dengeli ayrışma-birleşme” nin yaygın olduğuna işaret etmiştir. Bu, ilişkili ve bireyselci olmaya birlikte eğilimli olma halidir (İmamoğlu, 1998, s.97). Buna ek olarak Türkiye için Karadayı (1998) “ilişkili otonomi”, Kağıtçıbaşı (1990, 1996) ise “duygusal bağlılık” kavramlarından söz etmektedir.

Başaran ise (1992, 1993), Türk gençliği arasında özgürlük, kendine saygı ve bağımsızlık değerlerinin daha yaygın olduğunu belirtmiş ve yine Türk gençlerinin ailelerinden daha çok özyönelim, otonomi, meydan okuma ve uyarılma değerlerine vurgu yaptıklarını kaydetmiştir. Ayrıca, geleneksel

Türk kültüründe çocuk yetiştirme yöntemleri ve bu yöntemlerle ilişkili beklentilerin (İmamoğlu, 1987; Kağıtçıbaşı, 1973, 1984) geleneğe saygı, dindarlık, boyun eğme, incelik, aileye ve büyüklere saygı, toplumsal beklentilere ve kurallara bağlılık ve yakın çevrenin beklentilerine uygun davranma gibi davranışsal sonuçlarının olduğu görülmüştür.

Konrad Adenauer Vakfı' nın (1999) Türkiye' de yapmış olduğu değerlerle ilgili başka bir araştırmada, Türk gençleri onur ve geleneğe saygıyı en önemli değerleri arasında saymış ancak aynı zamanda, geleneğe karşı sorgulayıcı bir yaklaşım da göstermişlerdir (akt. Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002).

Çileli (2000) Türk gençliğinin değer yapılarını 1989' dan 1995'e kadar Rokeach' in geliştirmiş olduğu ölçekle her üç yılda bir; 1989' da, 1992' de ve 1995' te incelemiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre 1992'den 1995'e kadar, değişim uyarılma değeri doğrultusunda gerçekleşmiştir. Bu değer 1989' de en az önemli 4 değer arasındayken 1995' te en önemli 4 değer arasında yer almıştır. Özgürlük değerinin yeri Türk örneklemini için ilginçtir. Rokeach (1973), özgürlük değerinin değişmez bir biçimde ABD' deki bütün yaş gruplarında her zaman en önemli değerler arasında yer aldığını ve öneminin azalmaktan çok sürekli arttığına işaret etmektedir. Ancak Türk örnekleminde durum farklı olup 1989' da en önemli 4 değer arasında yer alan özgürlük, 1992 ve 1995' te en önemsiz değerler arasında yer almıştır.

Ayrıca, Türk gençliğine göre en önemli ve en önemsiz 4 araçsal değerlere bakıldığında ilginç bir biçimde 1989' da en önemli 4 araçsal değer daha çok kendini gerçekleştirme yönelimliydi, 1992 ve 1995' te yarışmacılık değerinin eklenmesi dışında aynı değerın önemini koruduğu görölmektedir. Diğer yandan, yaşa bakılmaksızın en önemli değer olma özelliğini kaybetmeyen (özyönelimle ilgili bir değer olan) onurluluk değeri (Rokeach, 1973, s.81), 1992 ve 1995' te en önemsiz 4 değer arasında yer almıştır. Buna serbest piyasa ekonomisinin ve maddi kazanç uğruna insan faktörünün ihmal edilmesinin neden olduğu düşünölmektedir. Hayal kurmanın 1989, 1992 ve 1995' te en önemsiz 4 değer arasında yer almasının somut bilgiye onun yorum ve değerlendirilmesinden daha çok önem veren Türk eğitim sistemiyle ilişkili olduğuna inanılmaktadır. 1989' dan 1992' ye kadar Türk gençliğinin değer yapılanmasında büyük değışikler olmuş ve böylesi değışiklikler 1995' te de gözlenmiştir (Çileli, 2000).

Türkler, bir diğer araştırmada aile güvenliği ve içsel uyumun amaçsal değerlerin en önemlilerinden olduğunu belirtmişlerdir. Aile güvenliği değeri aile ilişkilerine çok büyük önem veren Türk toplumunun geleneksel yapısını yansıtır. İçsel uyum da gençler arasında çok da önemli olmayan bireysel bir değerdir. Ancak, ergenliğin sonlarına doğru önemi artan kendini gerçekleştirmeye ilişkili mutluluk ve özsaygıyla birlikte düşünöldüğünde (Rokeach, 1973), bu değerin üst sıralarda yer alması gençlerin psikolojik güvenlik gereksinimlerinin bir yansımasına işaret etmektedir (Çileli ve Tezer, 1998).

Sonuç olarak, Türkiye'deki değer yapısı hakkında hem bireysenci hem de toplulukçu değerlerin eşit öneme sahip olduğu söylenebilir. Buna göre değerler açısından yapılan gruplararası (Türkiye ve ABD) karşılaştırmalarda, güç ve evrensellik ayrıca toplulukçu değerlere yani geleneksellik, uyma ve güvenliğe Türkler tarafından daha yüksek değerlerin verilmesi beklenmektedir. Ayrıca Türk kültürünün kırsal ve kentsel olarak ayrılabilirliği düşünüldüğünde, geleneksel Türk ailesinde kişilerarası ve ailesel bağların çok önemli olduğu, modern, kent Türkiye' sinde daha bireysenci serbest piyasa değerlerinin daha önemli olduğu söylenebilir (Carpenter ve Karakitapoğlu, 2003). Ancak bu araştırmanın Türk örneğini kırsal-kentsel biçiminde ayırmak mümkün olmadığından bu değerlerdeki kırsal-kentsel farklılaşmasına bakılmamıştır.

İzleyen alt bölümde, araştırmanın diğer örneğinin seçildiği ABD'deki değer önceliklerinden söz edilecektir. Kültürel olarak biri bireysenci (ABD), diğeri toplulukçu (Türkiye) olan bu iki kültürün değer öncelikleri açısından da farklılaşmaları beklenmektedir.

1.2.5. ABD' de Değerler

ABD'deki kültür yapısı gereği (dikey) bireysenci bir kültürdür (Triandis, 1995; Nelson ve Shavit, 2002). ABD, tarihi boyunca gözlenen yeni topraklar keşfetmeye duyulan aşırı istek, bireysel kazanım ve başarıyı çekici hale

getirmiş ve pekiştirmiştir (Spence, 1985). Dinsel baskılar da çalışmaya ve gelişmeye aşırı bir vurgu yapan Protestan iş ahlakını güçlendirmiştir (Tawney, 1926).

ABD' nin eşitlik anlayışı ise “fırsat eşitliği” dir ve bu kendisini daha çok vergi sisteminde ve kaynak bölüşümünde gösterir. Örneğin, 26 endüstrileşmiş devleti kapsayan bir araştırmada, milyoner ve milyarder sayısı bakımından brinci, kazanç eşitsizliği bakımından da Rusyadan sonra 2. sırada yer almıştır (Wallechinsky, 1997). Ek olarak, 1999' da, ABD' lilerin % 13' ünün yoksulluk sınırının altında yaşadığına işaret edilmektedir (*WorldFactbook*, 2000). Bu durum, dikey toplumlarda (dikey toplulukçu ve dikey bireyselci) gelirin hiyerarşik olarak dağıldığına işaret etmektedir. ABD' deki popüler kültür ve yazın da toplumsal hiyerarşide yukarı doğru bir hareketliliği teşvik eder ki buna “Amerikan Rüyası” adı da verilir.

Danimarka ve ABD'nin karşılaştırıldığı bir araştırmada, ABD'de kültürel yönelim olarak daha düşük düzeyde yatay eğilim belirtilmiştir. Ayrıca, ABD'den ve genel olarak dikey kültürlerden örneklerde dikey eğilimin başarının onaylanması ve özgenişletim değerleriyle ilişkili olduğu görülmüştür (Nelson ve Shavit, 2002).

Diğer bir araştırmada bir ABD'li örnekte dikey-bireyselleşmeyle güç ve başarı değerleri arasında olumlu, yatay-toplulukçuluk arasındaysa olumsuz bir ilişki gözlenmiştir (Oishi, Schimmack, Diener ve Suh, 1998). Diğer yandan,

yatay kültürlerde (yatay-bireyselci ve yatay-toplulukçu) zaşknlık değer boyutuna daha fazla önem verilirken, dikey kültürlerde az önem verilmektedir (Oishi ve ark., 1998). Benzer olarak, dikey kültürlerde zgenişletim değer boyutuna daha fazla, yatay kültürlerde ise daha az önem verilmektedir (Nelson ve Shavit, 2002)

ABD’de bulunan Avrupalı ve Meksikalı Amerikanlarla Türklerin karşılaştırıldığı bir araştırmada, Avrupalı Amerikanların daha bireyselci, daha kolay ve rahat toplumsal ilişkilere vurgu yaptığı, başkaları-odaklı/ geleneksel Meksikalı Amerikanların ise daha toplulukçu olduklarına işaret edilmiştir (Trafimow ve Finlay, 2001). Hem Meksikalı, hem de Avrupalı Amerikanlar için bireysel özelliklerin grupsal özelliklerden daha önemli olduğu, Avrupalı Amerikanların bireysel zellikleri Meksikalı Amerikanlardan daha önemli gördükleri; Meksikalı Amerikanların ise grupsal zellikleri Avrupalı Amerikanlardan daha önemli gördükleri ortaya konmuştur. Ayrıca, farklı kimliklere ilişkin önem sıralamasında sosyal kimliğe en fazla nemi Türkler, onları sırasıyla Meksikalı ve Avrupalı Amerikanlar izlemektedir. Kollektif kimliğe gelince Türk ve Meksikalılar arasında fark bulunamamış, ancak bu kimliğe Avrupalı Amerikanlar diğer iki kültürden daha az önem vermişlerdir. Araştırmanın kimlikler açısından cinsiyet farklılıklarına ilişkin bulgularına bakıldığında, toplumsal kimlik ve kollektif kimlikle ilgili cinsiyet farkı bulunmazken, bireysel kimliğe kadınların genel olarak erkeklerden daha fazla önem verdiği görülmüştür (Carpenter ve Karakitapoğlı-Aygün, 2003).

Son olarak, Avustralya, ABD ve Kanada' nın karşılaştırıldığı bir araştırmada ABD' nin başarı değerine diğer iki kültürde olduğundan daha fazla önem verildiği ortaya çıkmıştır (Feather, 1998). Lipset (1963) ise ABD halkı için başarı ve eşitliğin iki çekirdek değer olduğunu savunmaktadır. Katz ve Hass (1988) bunu biraz daha geliştirip, bireysel özgürlük, kendine güven, işe adanmışlık ve başarı gereksinimleriyle bezenmiş bir bireyselciliğin ABD halkını daha iyi niteleyeceğine inanmaktadırlar.

Toplulukçu Türk ve bireyselci ABD'liler değer öncelikleri açısından ayrı ayrı incelenmesinden sonra, izleyen alt bölümde, bu iki kültür yine değer öncelikleri açısından karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

1.2.6. Türkiye ve ABD'nin Değerler Açısından Karşılaştırması

Hyman, Payaslıoğlu ve Frey'in (1958), Türkiye ve ABD'yi karşılaştırdıkları bir araştırmada, ABD'li örneklemde bireyselciliğin, Türk örneklemindeyse aileye ve topluma bağlılığın egemen olduğu toplulukçuluğun daha yaygın olduğu görülmüştür. Ancak, yukarıda kapsamlı olarak tartışıldığı gibi son yıllarda Türkiye'de bireyselci bir eğilim gözlenmektedir (İmamoğlu, 1987, 1998; İmamoğlu ve Yasak, 1997; Kağıtçıbaşı,1984).

Genel olarak değerlendirildiğinde, kişilikle ilgili sorulara yanıt verirken batıcı tutumlar sergileyen Türkler, aslına bakılırsa geleneksel değerlerin

egemen olduğu bir devlette toplumsallaşmaktadır. Örneğin Türk aileler çocuklarının okul sonrası işlerde çok fazla çalışmasını istememektedirler ki bu ABD’de çocukların özgüvenlerinin gelişmesi için yaygın olarak uygulanmaktadır. Diğer yandan Türkiye’de aileler çocuklarının evlilikle birlikte evden ayrılacaklarını düşünürlerken, ABD’de çocukların ailelerle yaşamaları onların bağımlılıklarının bir göstergesi olarak düşünülür. Böylesi nedenlerle Türklerin ABD’lilerden daha toplulukçu oldukları düşünülmektedir (Ayçiçeği ve Harris, hazırlanmakta).

Türk ve ABD’li örneklemelerin karşılaştırıldığı bir diğer araştırmada Türklerde dikey-toplulukçu boyutun daha fazla belirtildiği, yatay-toplulukçu (özellikle eşitlikçilikle ilgili olduğu için) boyutunusa ABD’lilerde daha fazla belirtildiği gözlemlenmiştir (Caldwell-Harris ve Ayçiçeği, 2006). Türklerin daha toplulukçu oldukları başka araştırmalarda da gösterilmiştir (Triandis, Chen ve Chan, 1998; Ayçiçeği ve Harris, hazırlanmakta). Bireyselcilik boyutlarına bakıldığında ise hem yatay hem de dikey bireyselcilik boyutlarında şaşırtıcı olarak Türklerin ortalamaları ABD’lilerden daha yüksektir (Caldwell-Harris ve Ayçiçeği, 2006). Ancak bu araştırmada *kişilik-kültür çelişkisi denencesinin* öngördüğü ilişkiler esas alındığı için bu durum şaşırtıcı olmaktan uzaklaşmıştır. Yani, beklendiği gibi toplulukçu bir kültür olan Türkiye örneğinde psikiyatrik sorunlar ve bireyselcilik arasında (kişilik ve kültür çelişkisi), bireyselci bir kültür olan ABD’li örnekte ise psikiyatrik sorunlarla toplulukçuluk arasında olumlu ilişki gözlenmiştir.

Bu bulgular ışığında, ABD’li örnekleme bireyselci değerlerin toplulukçu değerlerden daha fazla belirtilmesi beklenir. Ancak bireyselci değerlerin aynı zamanda Türkler tarafından da yüksek düzeyde belirtildiği düşünülürse, iki grup arasında bireyselci değerler açısından bir fark beklenmemektedir. Toplulukçu değerlerin ise Türklerde daha fazla belirtilmesi beklenmektedir.

Bir sonraki alt bölümde, bu araştırmanın diğer temel değişkenlerinden biri olan kişilik üzerinde durulacaktır, çünkü değerler gibi kişiliğin de kültür,değerler, kişilik ve siyasal ideoloji ilişkisindeki yerinin anlaşılması öncelikle bu kavramın ne olduğunun ortaya konmasıyla mümkün olabilecektir..

1.3. Kişilik

Kişilik psikoloji yazınında üzerinde en çok araştırmanın yapıldığı kavramlardan biridir. İngilizce’ deki *personality*, Fransızca’ daki *personalite*, Almanca’daki *personlichkeit*, Orta Çağ Latincesi’ ndeki *personalitas*, Klasik Latince’ deki *persona* kelimeleri “MASKE” anlamında kullanılmaktadır. “Persona” ayrıca görünüşün/maskenin arkasındaki şey anlamında da kullanılmaktadır.

Net bir tanımı konusunda henüz bir karara varılamayan kişiliğin 400’e yakın farklı tanımı bulunmaktadır. Bunların içinden en özetleyicisine göre kişilik “bir kişiye özgü özellikler örüntüsüdür” (Guilford, 1959, s.5) ve *özellikler*

de “bireyi başkalarından ayıran görece kalıcı yapılardır” biçiminde tanımlanır (s.6). Guilford, kişiliğin farklı yönlerini yansıtan büyük özellik kategorilerinden söz etmiştir. Bunlar, somatik özellikler (yapısal ve fizyolojik), motivasyonel özellikler (ihtiyaçlar, ilgiler ve tutumlar), yetenek ve huylardır (Akt. Bilsky ve Schwartz, 1994).

Biraz daha ayrıntılı bir tanıma göre kişilik, “Altında yatan gizli ya da açık psikolojik mekanizmalarla birlikte, bireyin ayırtkan düşünce, duygu ve davranışları örüntüsüdür” (Funder, 1997, ss. 1-2). Kişilik farklılıklarının temelindeyse Triandis’e göre (2001) kültürel farklılıklar bulunmaktadır.

Caprara ve Cervone’ye (2000) göre kişilik, bireyin yaşamı boyunca çevresine uyum sağlamasına hizmet eden bir dizi dinamik ve öz-düzenleyici sistemlerden oluşur. Bu içsel sistemler, bireyin bireysel ve toplumsal amaçlara ulaşmasında araışlevi gören duygusal, bilişsel ve motivasyonel davranış ve eylemlerine rehberlik eder. Bunlar, farklı durumlarda davranış kalıplarının uyum ve sürekliliğini sağlar ve bir tür bireysel kimlik yaratır, geliştirir ve korurlar (Bandura, 2001; Caprara ve Cervone, 2000; Mischel ve Shoda, 1998, akt. Caprara ve ark., 2006).

Giderek artan bilgi birikimi, kişilik özelliklerinin biyofizyolojik tepki sistemlerine bağlı temel eğilimler olduğuna işaret etmektedir (Costa ve McCrae, 1998, 2001; McCrae ve Costa, 1996, 1999; Zuckerman, 1998). Büyük ölçüde kalıtsal olarak aktarılırlar, (Bergeman, Chipuer, Plomin,

Pederson, McClearn, Nesselroade, Costa, & McCrae, 1993; Jang, McCrae, Angleitner, Riemann ve Livesley, 1998), şaşırtıcı bir biçimde ailesel ve toplumsal etkilere karşı bağışıklık geliştirmişlerdir (Asendorpf ve Wilpers, 1998; Riemann, Angleitner ve Strelau, 1997) ve yetişkinlik boyunca değişmezler (McCrae ve Costa, 1990; McCrae, Costa, Ostendorf, Angleitner, Hrebickova, Avia, Sanz, Sanches-Bernardos, Kusdil, Woodfield, Saunders, & Smith, 2000) Bunlar, kişilik özelliklerinin genetik temelinde açıklanabileceğine işaret etmektedirler (De Fruyt, Van De Wiele ve Van Heeringen, 2000; Shafer, 2001, akt. Olver ve Mooradian, 2003).

Son bir tanıma göre, kişilik, bireyin çevreye tutarlı bir biçimde yanıt verdiği durumdan duruma değişmeyen kalıcı özelliklerdir (Allport, 1937; Costa ve McCrae, 1992; Goldberg, 1993).

Şimdi, bu araştırmanın temel değişkenlerinden olan kişiliğin daha iyi anlaşılabilmesi için bu değişken tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan kişilik yaklaşımları çerçevesinde ele alınacaktır. Bu yaklaşımların bilinmesi ayrıca, kişiliğin kültüre bağlı olarak değişip değişmediğine ilişkin bir içgörü geliştirilmesine de olanak sağlayacaktır.

1.3.1. Kişilik Yaklaşımları

Kişiliği anlamak için şimdiye kadar birçok kavramsal yaklaşım ortaya çıkmıştır (Carver ve Scheier, 1992; Pervin, 1990a). Bunlar, bilgi işleme,

psikoanalitik ve özellik (treit) yaklaşımlarıdır (Asendorpf, 2004; John ve Srivatsava, 1999). Örneğin bilgi işleme yaklaşımına göre, kişilik özellikleri bilgi işlemedeki farklılıklardan kaynaklanır. Festinger (1957), 'belirsizliğe karşı hoşgörü' kavramını, Sternberg (1997) de değişik düşünme stillerine ilişkin görüşlerini bu yaklaşımdan esinlenerek geliştirmiştir. Psikoanalitik yaklaşımın en önemli kavramı yetkecilik olmuştur. Bu kavramın ortaya atılmasından sonra onu anlayabilmek (Altemeyer, 1981,1988; Oesterreich, 2005) ve içeriğinde nelerin olduğunu görebilmek için (örneğin 'doğmatizm' kavramını Rokeach (1960), 'tutuculuk' kavramını da Wilson (1973) geliştirmiştir) birçok araştırma yapılmıştır.

Bu yaklaşımlar arasından özellik (treit) yaklaşımı bu tezin de temelini oluşturmaktadır. Bu yaklaşım görgül olarak çok iyi araştırılmıştır ve değer öncelikleriyle ilişkilendirilebilecek işevuruk göstergeler sağlamaktadır. Uzun yıllar boyunca eleştirildikten sonra, özellik yaklaşımı beş faktör kişilik modeline artan ilgiyle birlikte tekrar önem kazanmıştır (John, 1990; Angleitner, Ostendorf ve John, 1990; Digman, 1990; Mervielde ve Vandierendonck, 1994, akt. Brand, 1994).

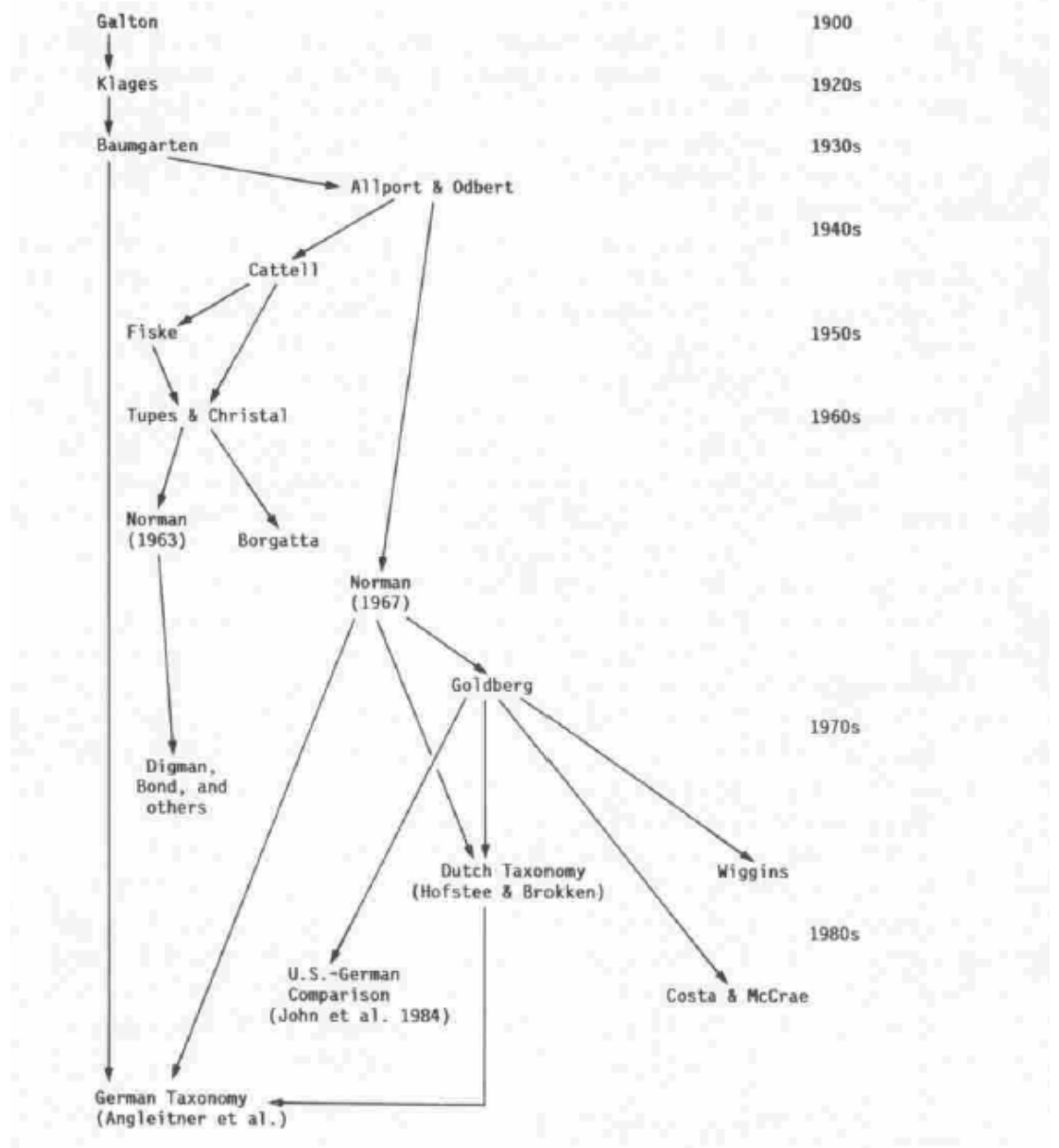
Kişilik kuramlarında, araştırmalarında ve kişiliğin değerlendirilmesinde özellik kavramının merkeziliği Batı psikolojisinde geniş bir yer tutmaktadır. Bireyin düşünce, duygu ve davranışlarındaki değişmezlik olarak da tanımlanabilen *özellik* kavramı kişiliğin "çekirdeği" (McCrae ve Costa, 1996), "merkezi ve tanımlayıcı özelliği" (Buss, 1989) ve kişiliği "sistemik olarak

anlayabilmek için bir gereklilik” (Johnson, 1997) olarak tanımlanmaktadır. Bazılarına göre ise özellikler olmadan kişiliğin araştırılması ve psikometrik yaklaşım mümkün değildir (Wiggins, 1997; Zuroff, 1986).

Şimdi bu araştırmada da kullanılacak olan kişilik yaklaşımlarından özellik yaklaşımı dolayısıyla ortaya çıkan beş faktör kişilik modeli üzerinde biraz durmak yararlı olacaktır. Kişilik özellikleri şimdiye kadar birçok kez sınıflandırılmaya çalışılmış ancak üzerinde en çok uzlaşılanları dışadönüklük, duygusal dengesizlik, açıklık, geçimlilik ve sorumluluktan oluşan bu beş özellik olmuştur.

1.3.2. Beş Faktör Kişilik Modeli

Kişilik özelliklerini sınıflandırma çabaları çok eski yıllara dayanmaktadır. 1900’lerde Galton’la başlayan bu süreçte kişilik özelliklerinin sınıflandırılması değişik evrelerden geçerek en son Angleitner ve arkadaşları ile McCrae ve Costa’nın çalışmalarıyla belirli bir netliğe kavuşmuştur. Şekil 1.2. bu süreci göstermektedir.



Şekil 1.2. Kişilik özellikleri sınıflandırmalarının tarihçesi (John, Angleitner ve Ostendorf, 1988).

Bu araştırmada, Şekil 1.2.'de gösterildiği gibi, gelinen son nokta esas alınmış ve kişilik özelliklerinin sınıflandırılmasında Costa ve McCrae' nin (1988; 1992) beş kişilik özelliği kullanılmıştır. Angleitner ve arkadaşlarının (1990) çalışmaları daha çok Alman kültürüyle sınırlı kaldığından bu araştırmanın dışında tutulmuştur.

Costa ve McCrae' nin (1988; 1992) beş faktör kişilik modeli, herhangi bir kuramdan türetilmiş olmaktan çok görgül çözümlemeler sonucu ortaya çıkmıştır. Bireyin kendisini ve başkalarını betimlemede kullandığı İngilizce sözlükteki sıfatlara (lexical approach) uygulanan faktör çözümlemesi (Goldberg, 1990; John, 1990; Tupes ve Christal, 1992; Saucier ve Goldberg, 1996) ve kişilik ölçeklerinin yapılarının incelenmesi sonucundan (Costa ve McCrae, 1988; Lanning, 1994) beş güçlü faktör ortaya çıkmıştır. Bu beş faktör sayısız özellik sınıflandırmalarındaki değişkenliğin büyük bir bölümünü açıklayabilmekte idi (kapsamlı bir özet için bkz. John ve Srivastava, 1999). Ayrıca, beş faktör modelinden yana olanlar bu modelin insanlararası büyük farklılıklar için anlaşılır ve mantıklı bir özet sağladığını ileri sürmektedirler (Digman, 1990; McCrae ve John, 1992; Wiggins, 1996; akt. Caprara ve ark., 2006).

Uzun yıllar sonra, 1990' larda kişilik özelliklerinin beş büyük faktör altında toplanabileceği konusunda uzlaşa sağlanmıştır (Digman, 1990; Goldberg, 1993; McCrae ve John, 1992): *dışadönüklük* (veya enerji), *duygusal dengesizlik* (veya duygusal dengesizlik), *deneyime açıklık* (veya entellekt/kültür), *geçimlilik* (veya arkadaşçılık) ve *sorumluluk* (Caprara ve ark., 2006).

Bu beş faktörden ikisi (*duygusal dengesizlik* ve *dışadönüklük*) yıllarca kişilik boyutları olarak kullanılmaktadır (Eysenck ve Eysenck, 1985). Coan' ın

(1974) görüşlerinden türetilmiş olan *deneyime açıklık* McCrae ve Costa tarafından 1980' lerin başlarında önceki iki boyuta eklenmiştir (Costa ve McCrae, 1980; McCrae ve Costa, 1980; 1983). Diğer iki boyut olan *geçimlilik* ve *sorumluluk* ise McCrae ve Costa tarafından daha sonraları keşfedilmiş ve önceki üç boyuta eklenmiştir (Costa ve McCrae, 1988; McCrae ve Costa, 1987). Beş faktör modelinin farklı türleri Tupes ve Christal'ın (1961), Norman'ın (1963), Allport ve Odbert'in (1936) izleyicilerinin araştırmalarında görülmüştür (Briggs,1992; Goldberg, 1993, akt. Brand, 1994).

Beş faktörün yorumlanmasında çok büyük belirsizlikler ortaya çıkmıştır. Bunlardan en önemlisi *deneyime açıklık* kişilik özelliğinin yorumlanmasında ortaya çıkmıştır (De Raad ve Van Heck, 1994; Goldberg, 1993, s. 30; McCrae ve Costa, 1997). *Deneyime açıklığın* yaygın merak, düşünce, deneyim, duygu ve hatta sanatı içeren bir anlamı vardır (McCrae ve Costa, 1997). Karşılaştırmalı olarak, Goldberg'in beşinci faktörü, *deneyime açıklık* (ya da entellekt) daha dar çerçevede düşünme ve entellektüel merakla ilgili bir kişilik özelliğidir (Goldberg, 1992, 1993). McCrae ve Costa (1997) ise bu özelliğin en kapsamlı özellik olduğunu ve değişime açıklığın hatta değişimin başka yönlerini de içerdiğini vurgulamıştır. Saucier (1992) bu tartışmalara son noktayı koymuş ve bu belirsizliklerin çok abartıldığını ileri sürmüştür.

Beş faktörün yapısına bakılacak olursa, bu konuda farklı fikirlerin olduğu görülecektir. Bazı araştırmalar, bu beş faktörü birbirinden kavramsal olarak bağımsız olarak ele almışlardır (Costa ve McCrae, 1985; Goldberg,

1992); diğerleri ise faktörlerin ilişkili olduğuna işaret etmektedirler (Hendriks, Hofstee ve De Raad, 1999). Birçok araştırmacı da bu beş faktör altında yatan başka bazı temel faktörler aramışlardır. Örneğin, Digman (1997) iki temel özetleyici faktörden söz etmektedir. Birinci faktör, toplumsal yaşamla ilgili bir faktörü temsil etmektedir ve bu faktör *geçimlilik* (karşıtı Düşmanlık), *sorumluluk* (karşıtı Dikkatsizlik) ve *duygusal denge* (karşıtı duygusal dengesizlik) boyutlarını kapsar. İkinci faktör ise, kendini gerçekleştirme ve bireysel gelişimi temsil eder, *dışadönüklük* ve *deneyime açıklık* boyutlarını kapsar. Becker (1999) bu beş faktöre bir yenisini eklemiş ve tümünün altında yatan iki üst düzey faktörden söz etmiştir: bunlar zihinsel sağlık ve davranışsal kontroldür (akt.Roccas ve ark., 2002).

Bu beş faktör, kişiliği tanımlamak için kullanılan özelliklerin çoğunun altında yatan boyutları kapsadığı gibi, aynı zamanda Eysenck (McCrae ve Costa, 1985), Guilford (McCrae, 1989) ve Cattell' inki (Barbaranelli ve Caprara, 1996; Boyle, 1989) gibi alternatif kişilik özellikleri sınıflandırmalarını da içerir (akt. Brand, 1994).

Günümüzde, birkaç kuramcı bu faktörleri evrimsel uyumla ilişkilendirmiştir (Buss, 1996; MacDonald, 1998; McCrae, Costa, Ostendorf, Angleitner, Hrebickova, Avia ve ark., 2000). Bunlar, değişik kişilik özelliklerinin yaşamsal bazı evrimsel stratejilerin göstergesi olduğunu savunmaktadırlar (MacDonald, 1998). McCrae (2000) ise, beş kişilik özelliğinin genetik olarak aktarıldığına inanmaktadır (Akt. Brand, 1994). Beş faktör ayrıca evrensel

olarak bütün kültürlerde ve hatta farklı türlerde de bulunur (Gosling, 2001; Jang ve ark., 1998; Olver ve Mooradian, 2003).

Sonuç olarak, çok boyutlu Beş Faktör Modeli, genel bir çerçeve olarak giderek daha fazla kabul görmektedir (Angleitner ve ark., 1990; Digman, 1990; Mervielde ve Vandierendonck, 1994, akt. van Hiel, Kossowska ve Mervielde, 2000). Bu araştırmada da, kişilik, kültürlerarası geçerliği sınanmış olan bu beş boyutlu haliyle ele alınacaktır.

İzleyen alt bölümde kişiliğin çeşitli toplumsal ve bireysel etmenlere bağlı olarak nasıl değişebileceği üzerinde durulacaktır. Bu etmenlerden, üzerinde daha önce araştırmalar yapılan ve bu araştırmanın örneklemine uygun olan yaş, cinsiyet ve dine yer verilecektir.

1.3.3. Kişiliğin Demografik Değişkenlerle İlişkisi

Bu araştırmada kişilikle ilişkili demografik değişkenlerden yaş ve cinsiyet üzerinde durulacaktır. Örneğin, kişilik özelliklerinden deneyime açıklığın yaşa bağlı olarak azaldığı; kadınların duygularının erkeklerinkinden daha dengesiz olduğu; dindar insanların dindar olmayanlardan daha geçimli oldukları bu bölümde tartışılacak konular arasındadır.

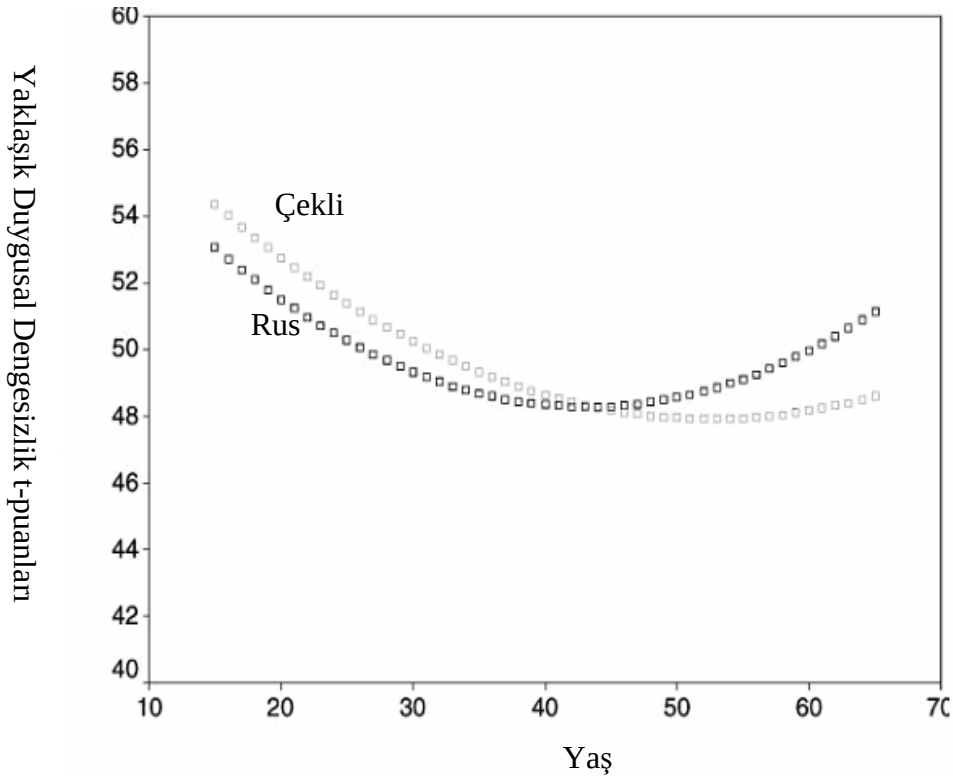
1.3.3.1. Yaş ve Kişilik

Duygusal dengesizlik, dışadönüklük ve değişime açıklık ergenlikten yetişkinliğe doğru azalmakta, *geçimlilik* ve *sorumluluk*sa artmaktadır. Ayrıca ergenler ve geç yetişkinler arasında *duygusal dengesizlik, dışadönüklük* ve *değişime açıklık* farkları az, *geçimlilik* ve *sorumluluk* farklarıysa çoktur. Yaşın *değişime açıklık* üzerindeki doğrusal etkisi, örgün eğitimin ileriki kuşaklar için daha erişilebilir olmasıyla ilişkilidir (Roccas ve ark., 2002).

Başka bir araştırmada, yaşları 14 ile 81 arasında değişen ve 912 katılımcıdan oluşan Çek bir kadın-erkek grubuna 60 maddelik düzeltilmiş bir kişilik testi (Costa ve McCrae, 1992) uygulanmış, yine Roccas ve arkadaşlarının (2002) çalışmalarında olduğu gibi gençlerde *duygusal dengesizlik, dışadönüklük* ve *değişime açıklık* düzeylerinin yüksek, *geçimlilik* ve *sorumluluk* düzeylerininse düşük olduğu ortaya çıkarılmıştır. Gençlerde *geçimlilik* düzeyinin düşük çıkmasının nedeni olarak 14-17 yaşlarındaki çok düşük *geçimlilik* puanları görülmektedir (McCrae ve ark., 2000).

“30 yaşından önce kişilik değişimlerinin olabileceği ve bu yaştan sonra bir platoya ulaşılacağı düşüncesi çok fazla destek görmemiştir.” (Helson, Jones ve Kwan, 2002, s. 752). Aşağıdaki 12. yaştan itibaren çizilen eğrisel grafikte (Şekil 1.3.), 30. yaştan sonra bir eğilme gözlenmektedir. Bu grafikten ayrıca en önemli değişimlerin ergenliğin sonu ile yetişkinliğin başı arasında olduğu, 30 yaşından sonra değişimin azaldığı (her on yılda bir *t* puanından

fazla olmadığı) görülebilir (McCrae, Costa, Hrebickova, Urbanek, Martin, Oryol, Rukavishnikova ve Senin, 2004).



Şekil 1.3. Yaşa bağlı duygusal dengesizlik puanları

Bazı özelliklerin yaşla ilişkilerinde farklılık gözlenmiştir, örneğin *düşünmeden hareket etme*, *düşleme açıklık* gibi özellikler yaşla daha sıkı ilişkiliyken, *endişe* ve *sıcaklıkla* yaş arasındaki ilişkiler daha zayıftır (McCrae ve ark.,2004).

Bazı bilim insanlarına göre de kişilik özelliklerindeki yaşa bağlı değişimler “insanı ilgilendiren evrensel bir kural” olabilir (Costa, McCrae ve ark., 2000; Labouvie-Vief, Diehl, Tarnowski ve Shen, 2000; McCrae, Costa, Lima, Simoes, Ostendorf, Angleitner, ve ark., 1999, McCrae ve ark., 2000). Buradan hareketle McCrae ve arkadaşları (2000) kişilik özelliklerinin yaşa bağlı olarak beş ayrı kültürde benzer biçimde değiştiğini göstermişlerdir. Bu

yüzden bu değişimlere “kişiliğın kültürel ve tarihsel bağlamdan bağımsız olarak gerçekleşen doğal gelişimleri” denmiştir (s.182, akt. Roccas ve ark., 2002).

Beş faktör modeli için, McCrae ve Costa (1999, 2003) çok güçlü bir biyolojik tavır sergilemekte ve kişilik özellikleri üzerinde çevresel etkilerin en alt düzeyde etkili olduğunu savunmaktadırlar. Bu görüş, daha sonraları yaşa bağılı değişikliklerin kalıtımla aktarıldığına ilişkin kanıtlar (McGue, Bacon ve Lykken, 1993), şempanzelerle yapılan çalışmaların bulguları (King, Landau ve Guggenheim, 1998) ve yaşamsal olayların etkilerine rağmen kişilikteki bireysel farklılıklarının kalıcılığına işaret eden bulgularla desteklenmiştir (McCrae ve Costa, 2003).

Şimdi cinsiyetin kişilik özellikleri üzerinde etkili olabileceğı düşüncesiyle cinsiyet ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerden söz edilecektir. Örneğın, kadınların farklı sosyalleşmelerinin etkisiyle daha geçimli olabilecekleri düşünülmektedir. Diğer yandan, erkeklerin de kadınlardan daha dışadönük olabilecekleri yine toplumsallaşma farklılıklarına bağılı olarak beklenmektedir. Bu konulara ilişkin diğer bulgular izleyen bölümde tartışılmaktadır.

1.3.3.2. Cinsiyet ve Kişilik

Önceki araştırmalarda kadınların *duygusal dengesizlik* ve *geçimlilik* puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir (Furnham, Petrides, Tsaousis, Pappas ve Garrod, 2005; Costa, Terracciano ve McCrae, 2001). *Duygusal dengesizlik* birçok olumsuz duygu karşısında stres yaşama kapılmayı, *geçimlilik* ise özgecilik, güven, yumuşak başlılık ve uyma davranışlarıyla ilişkilidir. Costa ve arkadaşları (2001) bu bulguları yaklaşık 23,000 katılımcı üzerinde ve 26 farklı ülkede elde etmişlerdir. McCare ve arkadaşları ise (2005) benzer bulgulara 50 farklı kültürde yaptıkları araştırmalarda ulaşmışlardır.

Kişilik özelliklerinden *dışadönüklük* ve *deneyime açıklığa* ilişkin bulgular tutarsızdır (Feingold, 1994). Ancak, Costa ve arkadaşları (2001) kişilik boyutlarını oluşturan kişilik özellikleri açısından bir karşılaştırma yaptıklarında bu tutarsızlığın kaynağını görmüşlerdir. Örneğin, *deneyime açıklık* anlamında erkekler yeni düşüncelere daha açıkken, kadınlar estetikle ilgili yeniliklere ve yeni duyguları deneyimlemeye daha açık bulunmuşlardır. Diğer yandan, heyecan arayışı anlamında *dışadönüklük* erkeklerde daha yüksekken, kadınlarda daha çok sıcaklık anlamına gelmektedir. Her bir kişilik boyutunu oluşturan bu özelliklerdeki farklılıklar o kişilik boyutuyla ilgili olarak ulaşılan bulguları tutarsızlaştırmaktadır. Öz-disiplin, düzen ve hedefe kilitlenme anlamlarını içeren *sorumluluk* kişilik boyutu ile ilgili araştırmalarda cinsiyet farkına rastlanmamıştır (Chapman, 2007).

Kişilik özellikleri açısından cinsiyet farklılıklarına ilişkin bu bulgular hem biyolojik hem de sosyo-kültürel nedenlerle açıklanmaktadır. Buss (1995), *duygusal dengesizlik ve geçimlilik* boyutlarındaki farklılıkların genetik temelli, türden türe değişmeyen ve (evrim kuramından esinlenerek) ayıklanma baskılarına (selection pressures) uyum sağlama amaçlı olduğunu savunmaktadır. Costa ve arkadaşları (2001) da benzer biçimde kişilikteki bu farklılıkların bütünüyle evrimsel olduğuna ve bütün kültürlerde görüldüklerine işaret etmektedirler. Cinsiyet farklılıklarının toplumsallaşma sırasında farklı rol ve davranışların öğrenilmesinden kaynaklandığını savunan Eagley' in (1987) görüşleri de bu bulguların açıklanmasında yararlı olmaktadır (Costa ve ark., 2001; McCrae ve ark., 2005).

Cinsiyet farklılıklarının araştırıldığı araştırmalarda genellikle üniversite öğrencilerinden örneklemeler alınmıştır (Feingold, 1994; McCrae ve ark., 2005). Chapman (2007) ise iki nedenle ileriki yaşlardaki cinsiyet farklılıklarını anlamak için bir araştırma yapmıştır. Bu nedenlerden ilki, cinsiyet farklılıkları için getirilen biyolojik ve sosyokültürel açıklamaların ileriki yaşlar için geçerliliğini sınamak, ikincisi de yaşlılıkta kişiliğin sağlıkla olan ilişkisine ışık tutmaktır.

Son olarak Aluja ve Garcia (2004), *sorumluluk, geçimlilik ve duygusal dengesizlik* kişilik boyutlarının kişilik özellikleri tarafından yordanmasında herhangi bir cinsiyet farkı gözlememiş ancak erkeklerde düzen (düzen,

zariflik ve sorumluluk), kadınlardaysa toplumsal güç özelliğinin (güç, saygınlık ve şöhrret) *değişime açıklık* kişilik boyutunu yordadığına işaret etmiştir.

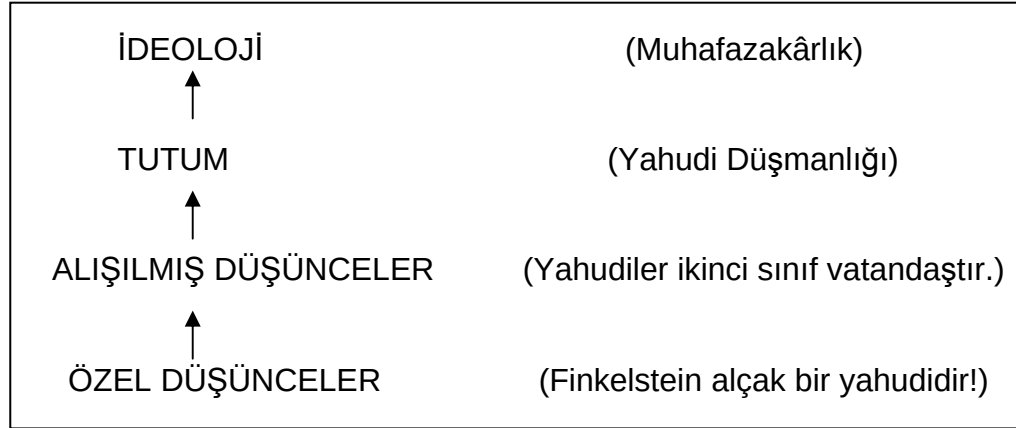
Bu bulgular ışığında, bu araştırmada kadınların *duygusal dengesizlik* ve *geçimlilik* düzeylerinin daha yüksek olması beklenmektedir. Diğer kişilik özelliklerinde yani, *deneyime açıklık*, *sorumluluk* ve *dışadönüklükte* herhangi bir cinsiyet farkı beklenmemektedir.

Buraya kadar bu araştırmanın dört temel değişkeninden kültür, değerler ve kişilik tartışılmıştır. Bir sonraki alt bölümde dördüncü ve son temel değişken olan siyasal ideoloji kavramı üzerinde durulacaktır.

1.4. Siyasal İdeoloji

Siyasal ideolojiyi sosyal psikolojik açıdan en sistematik olarak tanımlayan kuramcı H.J. Eysenck' tir. Eysenck (1954) siyasal tutumların dört basamaklı olarak sınıflandırılabilceğini ileri sürmektedir. Bu basamakların en alt düzeyinde birbirinden bağımsız 'özel düşünceler' bulunmaktadır. "Bu düşünceler, bunlara sahip bireylerin kişilik özellikleri ya da ideolojileri hakkında ipucu veremezler" (Eysenck, 1954, s.111). İkinci sırada, bireyin kişilik yapısını oluşturan 'alışılmış düşünceler' gelmektedir. Üçüncü sıradaysa, birçok alışılmış düşünceden oluşan ve bireylerin bir konu hakkındaki bilişsel, duygusal ve davranışsal yönelimlerini belirleyen 'tutumlar' bulunmaktadır.

Eysenck' e (1954) göre, “tutumlar da birbirinden bağımsız değildir, tutumlar-üstü olarak adlandırılabilirler ‘ideoloji’ lere bağlıdır” (s.113). Eysenck' in bu yaklaşımı aşağıda verilen Yahudi düşmanlığıyla ilgili bir örnekle (bkz. Şekil 1.4.) açıklanabilmektedir.



Şekil. 1.4. İdeolojinin özel düşünceler, alışılmış düşünceler ve tutumlar tarafından belirlenmesini gösteren bir örnek (Eysenck, 1954)

Eysenck (1954), siyasal ideolojinin temel boyutu olan sağ ve solu farklı biçimde adlandırmakta, sol yerine radikallik, sağ yerine ise muhafazakarlık kavramlarını kullanmaktadır. Yukarıda, sağa karşılık gelen muhafazakarlık örneklendirilmektedir.

Bu temel siyasal ideoloji boyutu tarihsel süreç içerisinde çok farklı biçimlerde adlandırılmıştır. Bunlardan en çok kullanılanı yukarıda değinildiği gibi sol-sağ boyutudur. Şimdi kısaca bu boyutun tarihçesi ve özellikleri üzerinde durulacaktır.

1.4.1. Sağ-Sol Boyutu

Siyasal ideolojilerin sol ve sağ olarak sınıflandırılması 1789 Fransız Devrimi yıllarına rastlamaktadır. Paris’ te yapılan Fransız Ulusal Meclisi’ nin toplantısı, oturma yerleri at nalı biçiminde düzenlenmiş bir salonda yapılmıştır. Salondaki oturma biçimi sağcıların konuşmacının sağında, solcuların da solunda oturduğu bir düzen almış ve o günden bu yana siyasal ideolojiler bu isimlerle anılır olmuştur (Goldwin, 1971; Baradat, 1984; Dahl, 1984, Braungart, 1986). Bu isimlendirme, özellikle 19. ve 20. yüzyılda, Batı Avrupa ve ABD’ de siyasal ideolojileri sınıflandırmada kullanılan popüler kavramlar haline gelmiştir (Braungart, 1986). Ayrıca, Batı demokrasilerindeki siyasal kurumlarda, toplumsal konular, siyasal adaylar, partiler ve parti destekçileri karşılaştırılırken temel olarak sağ-sol kavramları kullanılmaktadır (Finlay, Simon ve Wilson, 1974; Harding, Phillips ve Fogarty, 1986; Inglehart, 1990; Rokeach, 1973; Braithwaite, 1998).

Langford (1991) sol ve sağ tanımlarının zamana ve bireylere göre çok farklılık gösterebileceğine işaret etmektedir. Örneğin, Almanya’ da sağ ve sol tanımları yaş gruplarına göre bile farklılık gösterir. Laponce (1981) ise, sol ve sağ kavramlarının siyasetin konusu değiştikçe yeni siyasal olay ve nesnelerle ilişkili hale gelebileceğinin altını çizmektedir.

Sağ-sol boyutu zaman içerisinde liberâl-muhafazakâr olarak da kullanılmıştır. Bu ideolojiler birbirlerinin *antitezi* gibidir (Wilson, 1973). Bir uçta

yüksek düzeyde güvenlik ve geleneksel kurumları güçlendirmek için değişime karşı olan muhafazakârlar, diğer uçta da toplumsal gelişmeye engel olan geçmişin uygulamalarını reddeden liberâller bulunmaktadır. Değerler, tutumlar ve inançlar hep bu kutuplar çevresinde toplanmaktadır (Feather, 1979).

Yazın, Batı toplumlarındaki siyasal ideolojilerin her zaman iki karşıt görüşün ortaya çıkması sonucu doğduğu konusunda birleşmektedir. Örneğin Scott (1960), iki grup siyasal amaç olduğuna işaret etmektedir; ilki uluslararası dayanışma (insancılık ve barışseverlik), diğeri ise uluslararası yarışmadır (milliyetçilik ve güce önem verme). Diğer yandan, Lipset (1963), ABD halkındaki iki çekirdek görüşün başarı (eşitsizliğe dayalı) ve eşitlik olduğuna işaret etmektedir. Katz ve Hass (1988) ise bireysel özgürlük, kendine güven, işe adanmışlık ve başarıyla betimlenen bireyselleşme, eşitlikçilik ve insancılık ilkeleriyle betimlenen toplulukçuluktan (komünalizm) döneminin iki karşıt görüşü olarak söz etmektedir (s.894). Benzer biçimde, Rokeach (1973), kapsamlı araştırmaları sonucunda listelediği 18 farklı değerden siyasal ideolojinin ortaya çıkmasını sağlayan değerleri ikiye indirgemektedir: bunlar eşitlik ve özgürlüktür. Diğer yandan Inglehart (1971, 1977), materyalizm (maddecilik) ve post-materyalizmin siyasal ideolojiyi ortaya çıkaran karşıt iki görüş olduklarına işaret etmiştir (Bean ve Papadakis, 1994; Flanagan, 1987; Van Deth, 1983). Ayrıca, materyalizmin düzen, tutarlılık, ekonomik ve askeri güç, post-materyalizmin ise düşünce, kardeşlik ve daha fazla vatandaş katılımıyla ilişkili olduğunun altı çizilmektedir. Son

olarak, Braithwaite (1994, 1997) de siyasal ideolojilerin temelinde güvenlik-uyum (harmoni) ikileminin olduğuna dikkat çekmektedir.

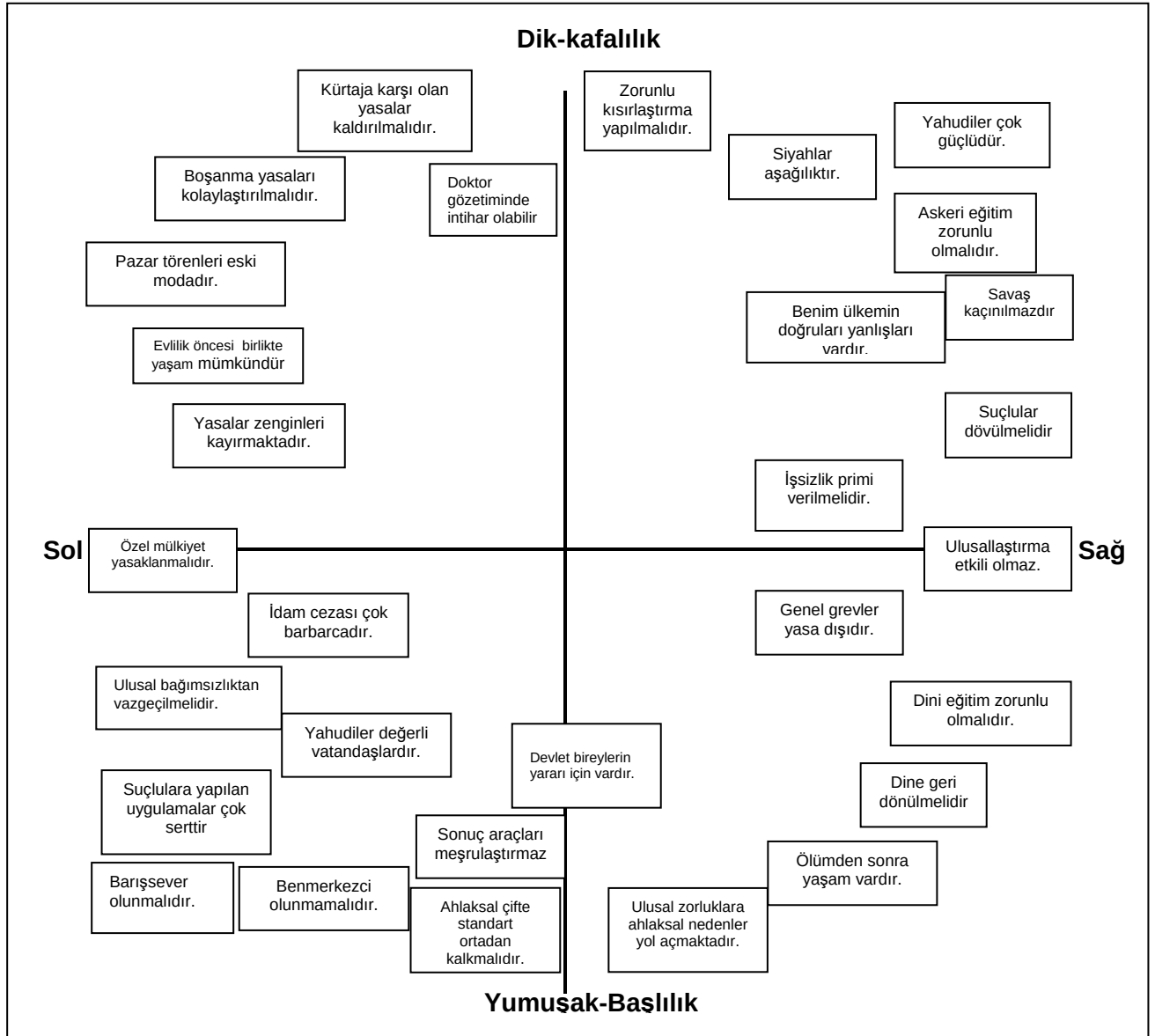
Modern gençlik siyaseti incelendiğinde; öğrenci birliklerinin yaklaşık 170 yıl önce topluma yeni bir düzen getirmek için örgütlendikleri görülmektedir (Esler, 1971). Bu dönemlerde gençler komünizm, sosyalizm, milliyetçilik, kapitalizm ve faşizm gibi bir takım ‘-izm’ lerin peşinden gitmişlerdir. 1930’ larda özellikle Avrupa’ daki gençlerin siyasal ideolojilerinin daha sağda bir yerde olduğu ve bunun daha çok Bolşevik Devrimi sonrasında ortaya çıkan sol eğilime bir tepki olarak geliştiği düşünölmektedir. 1960’ lara gelindiğindeyse gençlik akımları dünyanın her yerine yayılmıştır (Levitt, 1984). O dönemlerden bugüne gelindiğindeyse, gençlerin, eskiyle karşılaştırıldığında, siyasal oluşumlara çok daha az katıldıklarına dikkat çekilmektedir. Bu durumun bir ölçüde siyasal olayların etkilerini derinden yaşamış ailelerin çocukları üzerindeki apolitikleştirme etkisinin bir sonucu olduğu belirtilmektedir.

Sol ve sağ siyasal ideolojiye sahip bireyler arasında birçok konuda düşünce çatışması bulunmaktadır. Şimdi bu konu başlıkları ve sol ve sağ siyasal ideolojiye sahip bireylerin bu konular hakkındaki düşüncelerine yer verilecektir (bkz. Çizelge 1.3.). Bu konu ve düşünceler genel olarak ABD’deki temel tartışmalarla ilgilidir ve birçok konuda Türkiye’ deki tartışmaların konularına benzemektedir.

Çizelge 1.3. Sol ve Sağ siyasal ideolojiyi oluşturan temel görüşler

	Sol	Sağ
İş yaşamı	İş yaşamına ilişkin düzenlemeleri arttırmak ve işçileri korumaktan yanadır.	İş yaşamına ilişkin düzenlemeleri kolaylaştırmak ve hükümeti iş yaşamından uzak tutmaktan yanadır.
Vergiler	Vergileri arttırmaktan yanadır	Vergileri azaltmaktan yanadır.
Kürtaj	Bireyin seçimine bırakır.	Yaşamdan yanadır.
Toplumsal Harcama	Arttırmaktan yanadır.	Azaltmak ya da değişmez tutmaktan yanadır.
Savunma Harcamaları	Azaltmak ya da değişmez tutmaktan yanadır.	Arttırmaktan yanadır.
İdam Cezası	Yasaklamaktan yanadır.	Desteklemektedir.
Devletin Ekonomideki Payı	Devletin ekonomideki payını büyütmek ve daha sosyalist siyasetler uygulamaktan yanadır.	Devletin ekonomideki payını küçültmek ve daha kapitalist siyasetler uygulamaktan yanadır.
Dünya Barışı	Öncesinde pazarlık etmek ve yalnızca B.M. ve dünya çapındaki örgütler onayladığında askeri hareket yapmaktan yanadır.	Dünyadaki önemli organlarla çalışmak,pazarlık etmek, ancak devletini korumak için gerekirse tek taraflı olarak harekete geçmekten yanadır.
Aynı-cinsiyetle Evlilik	Yasallaştırmaktan yanadır.	Yasaklamaktan yanadır.
İnsan Haklarını Destekleme	İrka dayalı tercihleri muhafaza etmekten yanadır.	İrka dayalı tercihleri yasaklamaktan yanadır.
Suç	İlk ve öncelikli olarak suçlunun haklarını korumaktan yanadır.	İlk ve öncelikli olarak mağdurun haklarını korumaktan ve suçluya mümkün olan en ağır cezayı vermekten yanadır.
Doktor Yardımlı İntihar	İzin vermekten yanadır.	Önlemekten yanadır.
Asgari Ücret	Arttırmaktan yanadır.	Azaltmak ya da ortadan kaldırmaktan yanadır.
Toplumsal Güvenlik	Bu hakkı kazanma yaşını arttırmak (68 veya 70) ve vergilere bağlı olarak aylık limitlerini arttırmaktan yanadır.	Özelleştirmekten ve vatandaşların kendi paralarını kontrol etmelerine ve borsa yatırımlarına izin vermekten yanadır.
Sağlık	%100 hükümetin kontrol etmesinden yanadır.	Düzeni bozmaktan ve serbest piyasa reformundan yanadır.
Din	Din ve devleti birbirinden ayırmaktan ve inanç temelli hükümet girişimlerini önlemekten yanadır.	Okullara dini daha fazla sokmaktan ve inanç temelli hükümet girişimlerine izin vermekten yanadır.

Sağ ve sol boyutuna ek olarak, Eysenck ve izleyen araştırmacılar (Converse, 1964; Levinson, 1964; Hampden-Turner, 1970; Inglehart, 1977; Simpson, 1977; Rothman ve Lichter, 1982), bu iki görüşe sahip olanların ayrıca kendi içlerinde *dikbaşlılar* ve *yumuşakbaşlılar* olmak üzere ikiye ayrılabilirliğini savunmaktadırlar. Buna göre siyasal ideolojiler dik kafalı-sağcı, dik kafalı-solcu, yumuşak başlı-sağcı ve yumuşak başlı-solcu olmak üzere dört ayrı grupta toplanabilmektedir. Şekil 1.5.'te bu dört grubun ilgi alanına giren ve faktör çözümlemesi sonucunda ortaya çıkan en önemli konular belirtilmektedir (Eysenck, 1954).



Şekil. 1.5. Sol-sağ ve yumuşakbaşlılık-dikbaşlılık boyutları

Dik kafalılık-yumuşak başlılık boyutunu bazı araştırmacılar da aşırı ve ılımlı biçiminde adlandırmaktadırlar (Braungart, 1986). İlimliler topluma karışıp sorunları içeriden çözmekten, aşırılarsa toplumsal düzene karşı olmak ve her zaman radikal çözümler bulmaktan yanadırlar. Yukarıdakine benzer bir ayırım burada da yapılacak olursa, karşımıza yine dört ayrı grup çıkmaktadır;

ılımlı solcu, ılımlı sağcı, aşırı sağcı ve aşırı solcu. Bu grupların çok temel özellikleri üzerinde kısaca durmak bu çalışmanın konusu açısından yararlı olacaktır.

Braungart (1986), *ılımlı sol* gençliğin siyasal hedeflerini romantik düşlemlerle tehlikeye atmaması gerektiğine işaret etmektedir. Duverger (1975) ılımlı sol siyasal görüşün toplumsal, siyasal ve ekonomik yaşamda ağırlığının artması gerektiğine inanmaktadır. İlimli sol partilerin tümü aşırı sol ve ılımlı sağ siyasal tutumlar arasında bir tercih yapmak zorunda kaldıklarında aşırı sol yerine, ılımlı sağı tercih etmektedirler (Braungart, 1986). İlimli solcular gelişmeye açıktırlar. Siyasal görüşlerini aşırılara çekmek düşüncesinden ve radikal çözüm arayışlarından uzak durmaktadırlar.

İlimli sağcılar ise muhafazakârlık ve statükoyu korumaktan yanadırlar. Hedeflerini gerçekleştirmek için uygulayacakları ilkeler konusunda aynen ılımlı solcular gibi demokratik yöntemleri kullanmak eğilimindedirler (Braungart, 1986). Braithwaite (1994) ve Hastings' e (1995) göre ılımlı sağcılar ve ılımlı solcular toplumun yararına olacak politikaların izlenmesi, toplumsal adalet, seçimler, dünyada gerginliklerin azaltılması ve teknolojiyle ilgilenmektedirler. Ayrıca geleceğe şimdinin devamı ya da şimdinin mantıksal ve doğal bir sonucu olarak bakmaktadırlar.

Aşırı solcular, ideolojilerine çok bağlıdırlar ve kolay kolay uzlaşmaya yanaşmazlar. Hedeflerine ulaşmak için her yolu denemek, geleceği

lkselleştirmek ve bugünle bağlantılarını koparmak eğilimindedirler. Totaliterizm ve nükleer savaştan kormakta, sömürgeciliği ve empyalizmi reddetmekte, özellikle devrim yoluyla şimdiki toplumsal ve siyasal düzeni değiştirmeyi mit etmektedirler (Braungart, 1986 ; Gaffie, Marchand ve Cassagnee,1997).

Aşırı sağı destekleyenlere göre devlet kurumu kozmopolit ve ateist olmuştur (Voerman ve Lucardie,1992). Geçmişi özlemek, geçmişe geri dönmek ya da geçmişi sürdürmek eğilimindedirler. lklerine sıkı sıkıya bağlıdırlar ve bunlardan asla vazgeçmek istememektedirler. Sosyalizmden çok korkan aşırı sağcılar bütünüyle muhafazakâr ilkelere göre planlanmış bir toplumsal düzenin dşn kurmaktadırlar (Braungart, 1986 ; Gaffie ve ark., 1997). Ayrıca, g kullanarak siyaset yapmaktan ve ekonomik olarak serbestleşmekten yanadırlar.

Aşırı sol ve sağcılar kendi içlerinde birçok noktada benzerlikler göstermektedirler; rneğin, Braungart (1986), Westie ve Niedermayer'e (1992) göre her iki aşırı siyasal yönelim de şimdiyle ilgilerini kesmek ve gerçeklikten uzaklaşmak eğilimindedir. Hedeflerine ulaşmak için geleneksel toplumsal kurallar içerisinde kalmaya isteksizlerdir ve merkezde bulunanlara karşı düşmanca tavır takınmaktadırlar. Voerman ve Lucarde (1992) ve Rosseel (1993), aşırı siyasal tutumları, yürürlükteki yönetimi sorgulayıcı ve yürürlükteki siyasal sisteme ideolojik açıdan karşıt olarak tanımlamaktadırlar.

İlimliler da belirli konularda benzerlik göstermektedirler; her ikisi de yararcı ve uzlaşmacıdırlar ve şiddet içerikli ve köktenci çözümlere karşıdırlar.

Aşırı sağ-sol ve ılımlı sağ-sol görüşlerin özelliklerinden kısaca söz ettikten sonra, izleyen alt bölümde, bu araştırmada karşılaştırılan iki kültürden biri olan Türkiye'deki sol ve sağ kavramları tarihsel olarak tartışılacaktır.

1.4.2. Türkiye' de Sağ ve Sol

İnsanların kendilerini tanımlama biçimlerini bireysel ve toplumsal olarak ikiye ayırmak mümkündür. Bazı bağlamlarda toplumsal, bazılarındaysa bireysel kimlik daha belirgin hale gelir. Örneğin, bireyselci kültürlerde bireylerin daha çok bireysel kimliklerini, toplulukçu kültürlerdeyse toplumsal kimliklerini ön plana çıkardıkları gözlenmektedir. Bu nedenle toplulukçu kültürlerde insanların daha çok toplumsal kimlikleriyle (örn. siyasal kimlik) özdeşleştikleri gözlenmiştir (Triandis, McCusker ve Hui, 1990). Türkiye de toplulukçu özellikler gösteren bir kültürdür (Kağıtçıbaşı, 1982, 1996; Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000; Oishi, 2000; Oyserman ve ark., 2002; Phalet ve Hagendoorn, 1996; Göregenli, 1997; Hofstede, 1980; İmamoğlu, 1998). Bu nedenle Türkler için siyasal kimlik gibi toplumsal kimliklerin önemli olması beklenir.

Ülkemizde siyasal kimlikler Mardin (1973) tarafından merkez-çevre olmak üzere iki grupta sınıflandırılmıştır. Kongar (1993) bu sınıflandırmayı

daha sonra batıcı-yerel olarak değiştirmiştir. Ancak son araştırmalar Türkiye’ de üç farklı siyasal ideolojinin baskın olduğunu ortaya koymaktadır (Dalmış ve İmamoğlu, 2000). Bu siyasal ideolojiler laik-solcu, milliyetçi-muhafazakâr ve liberaldir. Ancak, dünyadaki genel eğilimlerin aksine, liberal, Türkiye’ de sol değil sağa yakın bir görüşü temsil etmektedir (Berzeg, 1996). Dünya çapında da, tutucu siyasetçiler liberal szcğnn anlamını birçok insan için “köktenci” ye çevirmeyi başarmışlardır. Dolayısıyla, liberal siyasetçiler arasında kimlik gizleme eğilimi artmıştır (Güldü, 1998; Güldü ve Dönmez, 2002; Milburn, 1991;).

Hortaçsu ve Ersoy (2005) Türkiye’ de siyasal kimliklerin gelişimini daha ayrıntılı olarak zetlemektedirler. Onlara göre, Türkiye’ de cumhuriyetle birlikte, dine dayalı Osmanlı kimliği reddedilmiş, bunun yerine laik, batıcı, gelişmeci, barışsever ve insancıl (cumhuriyetçi) Türk kimliği inşa edilmiştir (Kuran-Buroğlu, 2003). Bu kimlik 19. yüzyılda başlayan batılılaşma girişimleriyle çok yakından ilişkilidir (Kongar, 1998). Ancak, bu yeni kimliğin seçkinler tarafından dayatılması nedeniyle, yetkeci bir yanının olduğu öne srlmştır (Kadıoğlu, 1997; Kasaba, 1999; Keyder, 1999).

Diğer yandan,yeni Türk kimliğini benimseyenler, müslüman azınlıklara karşı zmsemece (asimilasyoncu) bir siyasetler izlemiş ve Türk vatandaşlığını etnik kökeni “Türk” olmakla eşdeğer tutmuştur. şimdilerde ise, sosyal demokratik kurumlar insancıl ve vatansever ynlerin baskın olduğu, etnik fikirlerin terk edildiği bir “cumhuriyetçi” gelenek izlemektedirler. Bu

ideolojiye cumhuriyetin kurucusu yani M. Kemal Atatürk'le ilişkili olarak “Kemalist” ideoloji adı verilmiştir (Hortaçsu ve Ersoy, 2005).

İkinci Dünya Savaşı sırasında daha milliyetçi ideolojiler ortaya çıkmıştır. Bu görüşler 60' lı yılların sonlarında bir süre üniversite gençliğinden destek görmüş ve 70' li yılların sonlarına kadar da küçük azınlıklar tarafından devam ettirilebilmiştir (Kongar, 1998). 1970' lerden sonra oldukça etnikçi olan bir siyasal parti kurulmuş ve 1999 seçimlerinden ikinci olarak çıkmıştır.

19. yüzyıldaki batılılaşma hareketleri dindar-tutucu kesimlerce tepkiyle karşılanmıştır (Bora, 1997). Laik-cumhuriyetçi kimliğe karşı olan baskılar cumhuriyet kurulduktan sonra hafiflemiştir (Kongar, 1998). 1950' lerden sonra, din siyasal partilerce sömürülmüştür. 1960' lardan sonra, islami düzen yanlıları tekrar ortaya çıkmış ve 1980' lerde kent merkezlerinde İslam tekrar güç kazanmıştır (B. Akşit, 'Dynamic of States and Societies in the Middle East' başlıklı bildiriden, Kahire, 1989; Toprak, 1988).

1990' larda, modernliğin tepeden uygulanması ve islami değerlerle eşitlikçi ve sivil özgürlüklerle ilgili değerlerin birbiriyle uyumsuz olması nedeniyle, batı teknolojisini kabul eden ancak insancıl değerleri kucaklamayan bir post-modern “müslüman ve modern” bir kimlik ortaya çıkmıştır (Keyder, 1999).

Sonuç olarak, Hortaçsu ve Ersoy' a göre (2005), tarihsel gelişmeler, Türkiye' de üç farklı sosyo-siyasal kimliğe işaret etmektedir. Bunlardan ilki Türk etnik kimliğine dayalı milliyetçi ideolojidir. Bu milliyetçi parti ve etnik merkezci değerlerle ilişkili bir kimliktir. İkinci bir kimlikse dine dayalıdır ve örtülü bir laiklik karşıtı görüştür. Üçüncü bir kimlik, vatansever ve laiklikle ilişkili ve batı hakkında olumlu görüşler besleyen “Kemalist” ideolojidir. Ancak Kemalist ideolojinin de tarihsel gelişmelerle tutarlı olarak etnik bazı öğeler içerdiği söylenebilir.

Esmer (1999), bireyselciliğin yükselişi ve artan batılılaşma ve küreselleşmenin etkisiyle, “batılı” ya da “dünya vatandaşı” adlarıyla nitelendirilebilecek kentsel bölgelerde ve eğitilmiş ailelerde yetişmiş bir gençliğin sahip olabileceği dördüncü bir kimliğin olduğunu ileri sürmektedir.

Genel olarak değerlendirilecek olursa, yetkecilik, vatanseverlik, din ve laikliğin Türkiye' deki birçok sosyo-siyasal görüşle ilişkili olabileceği söylenebilir. Yetkecilik, eğitimle ve kır-kent farklılıklarıyla ilişkilidir (Kağıtçıbaşı, 1973). Vatanseverlik ise Kemalist kimlikle ilişkilidir. Diğer yandan, din yetkecilik, farklılaşma arayışı ve grupdışını küçümseyici öğeler içerir, ancak etnik öğeler içermez. Batıcı kimliğinse laikliği ve batının, özellikle Avrupa' nın üstünlüğünü kabul eden yönleri vardır.

Görüldüğü gibi Türkiye' deki siyasal kimlik araştırmalarında temel olarak 3 farklı kanadın olduğuna ilişkin bir fikir birliğinden söz edilebilir. Bunlar

Dalmış ve İmamoğlu'na göre laik-solcu, milliyetçi-muhafazakar ve liberalken, Hortaçsu ve Ersoy' a göre milliyetçi, (laiklik karşıtı) dindar ve Kemalist' tir. Bu iki yaklaşımdaki siyasal kimliklerden laik-solcu olanı, Kemalist olanı ve milliyetçi-muhafazakar olanıyla milliyetçi olanı arasında benzerliklerin olduğu ancak liberal kimlikle (laiklik karşıtı) dindar kimlik arasındaki benzerliklerin daha az olduğu söylenebilir.

Siyasal ideoloji kişinin etkisi altında olduğu bir dizi değişkene bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Örneğin, bireyler yaşlandıkça, ekonomik durumları iyileştikçe ve dindarlık düzeyleri arttıkça daha sağcı, eğitim düzeyi arttıkça da daha solcu olmak eğilimindedirler. Siyasal ideolojide cinsiyet farklılıkları da gözlenmektedir. İzleyen alt bölümde siyasal ideolojiyle bu sözü edilen toplumsal etmenlerin ilişkilerinden söz edilecektir.

1.4.3. Siyasal İdeolojiyi Etkileyen Toplumsal Etmenler

Sosyal bilimciler, toplumsal ardaan etmenlerinin bir bireyin etkileşime gireceği insanları belirleyeceğinden bu konuya özel bir ilgi göstermektedirler. Örneğin, farklı dinlerden bireyler farklı siyasal ideolojilere sahip olabilmektedirler. Aynı biçimde benzer toplumsal ardalana ve sosyo ekonomik düzeylere sahip bireylerin de benzer eğilim, inanış ve düşüncelere sahip olmaları beklenmektedir.

Toplumsal aradalan değişiklikleri, bireylerin karşılaştırma gruplarında da farklılıklar oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bir bireyin karşılaştırma grubu çarpıcı hale getirilerek, siyasal ideolojileri değişimlenebilmektedir. Bu nedenlerle toplumsal etmenlerin farklılıklara yol açması beklenmektedir. Bu toplumsal etmenlerden izleyen alt bölümlerde yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve dine ilişkin bulgular tartışılacaktır.

1.4.3.1. Yaş ve Siyasal İdeoloji

Günümüz gençliği, toplumsal ve siyasal olarak duyarsız ve tutucu, parlamenter-demokratik oluşumlara yabancılaşmış, toplumda egemen değer sistemini benimsemez ve seçenek toplumsal akımlara katılarak post-materialist değerleri destekler ve son olarak da şiddet içerikli toplumsal gösterilere katılır hale gelmiştir (Dekker ve Ester, 1988).

Yaşa bağlı olarak siyasal ideolojilerdeki değişimlere bakıldığında, yaş arttıkça insanların daha sağcı ve buna bağlı olarak daha tutucu, önyargılı, karamsar, yetkeci ve sistemi daha fazla meşrulaştırır hale geldikleri görülmektedir (Gürşimşek ve Göregenli, 2005; Milburn, 1991).

Yaşlı ve gençler arasındaki böylesi temel farklara ek olarak, Westie ve Niedermayer (1992) aşırı sağ ve sol görüşlerin hem gençler ve hem de yaşlılar arasında kabul gördüğünü ortaya koymuşlardır. Onlara göre, hem gençler hem de yaşlılar dünyadaki değişiklikler hakkında düzenli olarak yeterli

bilgiye ulaşamadıklarından, diğer yaş gruplarıyla karşılaştırıldığında daha az esnek ve hoşgörülü olmak eğilimindedirler.

Bu bulgular ışığında, bu araştırmada yaş arttıkça sağcılık eğiliminin de artması beklenmektedir.

En temel sosyal-psikolojik değişkenlerden biri olan cinsiyete ilişkin olarak da siyasal ideoloji farklılıkları beklenmektedir. İzleyen alt bölümde cinsiyete ilişkin bu bulgulardan söz edilecektir.

1.4.3.2. Cinsiyet ve Siyasal İdeoloji

Siyasal ideoloji açısından cinsiyet farklılıklarının belli başlı üç farklı açıklaması bulunmaktadır. Bunlardan ilkinе göre; kadınlar toplumsallaşma süresince daha işbirlikçi ve yardımsever, erkeklerse daha yarışmacı olarak yetiştirilmektedir; bu farklılık da cinslerin siyasal ideolojilerine yansımaktadır (Fite, Genest ve Wilcox, 1991). Ayrıca, kadınlar ve erkekler arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizlikler de cinsler arasındaki ideolojik farklılıkların nedenleri arasında gösterilmektedir. Kadınların ekonomik olarak erkeklerden daha az avantajlı ve daha uzun ömürlü olmaları, yaşamlarının büyük bölümünü daha yoksul koşullar altında geçirmeleri nedeniyle daha sol eğilimli olmaktadır. Son olarak, kadınlar cinsiyet ayrımcılığının mağduru olduklarını düşünmekte ve daha fazla eşitlik istemektedirler ki, bu da sol düşüncenin özellikle üzerinde durduğu bir sorundur (Jelen, Thomas ve Wilcox, 1994; Talaslı, 1996).

Son araştırmalara göre, kadınlar liberal ve solcu akımların daha fazla desteklemektedirler (Jelen ve ark., 1994). Araştırma sonuçlarına göre kadınlar her zaman daha az tutucu, daha az ırkçı ve daha az vatanseverdirler (Pratto, Stallworth, Sidanius ve Siers, 1997).

Değişken olmakla birlikte, kadın-erkek arasındaki farklılıklar daha çok savaş, barış ve evre konularında görülmekte, ekonomik konulardaysa azalmaktadır (Jelen ve ark., 1994).

Bütün bunlara ek olarak, siyasal ideoloji açısından cinsiyet farklılıkları konusunda çelişkili sonuçlara da rastlanmaktadır. Bu nedenle, siyasal ideoloji açısından cinsiyet farklılıklarına ilişkin beklentileri oluştururken çok dikkatli olunması gerekmektedir. Bu nedenle bu araştırmada önceki araştırmaların daha açık ve tutarlı bulguları doğrultusunda erkeklerle karşılaştırıldığında kadınların sağ-sol boyutu üzerinde daha sol bir noktada yer almaları beklenmektedir.

şimdi de kendine özgü özellikleri nedeniyle yaş ve cinsiyetten farklı bir değişken olan eğitim düzeyinin siyasal ideolojiyle ilişkisi tartışılacaktır. Eğitim düzeyini yaş ve cinsiyetten farklı kılan onlar gibi bütünü ilgilendiren bir değişken olmamasıdır. Eğitim görme en temel insan haklarından biri olmasına karşın, bazıları bu haktan yoksundurlar. Dolayısıyla hiç eğitim almamış bir birey için eğitimin etkisinden söz edilemez. Ancak bu araştırmada  niversite

öğrencileri üzerinde çalışılacağından bu değişkenin siyasal ideolojiyle olan ilişkisinden söz etmek anlamlı görülmektedir. Aşağıda bu konu kısaca tartışılacaktır.

1.4.3.3. Eğitim Düzeyi ve Siyasal İdeoloji

Eğitim, insanlarda konuşma ve düşüncede daha fazla netlik, açık-fikirlilik, hoşgörülülük, entellektüel esneklik, bilimsel söylem biçimlerini daha fazla kabul etme, mistik ve doğal olmayan açıklamaları reddetme eğilimlerini artırır. Bu eğilimlerle de sağ siyasal ideoloji (tutuculuk) arasında olumsuz bir ilişkili vardır (McClosky, 1958).

Westie ve Niedermeyer (1992) de eğitim düzeyi ve siyasal ideoloji arasında olumsuz bir ilişki bulmuşlardır. Ayrıca, eğitim düzeyi yüksek bireylerin aşırı siyasal partileri destekleme olasılıkları daha düşüktür ve eğitim bireylerin demokratik norm ve değerleri kabul etme olasılıklarını artırır.

Newcomb'un 1930' larda gerçekleştirdiği Bennington Koleji Araştırması, eğitimin liberalleştirici etkisinin çok açık bir kanıtıdır. Bu araştırmada Newcomb, kız öğrencilerin ilk yıldan son yıla kadar siyasal düşüncelerini incelemiş ve zaman geçtikçe bu öğrencilerin daha liberal tutumları benimsediklerini gözlemiştir (Franzoi, 2007).

Bulgular ışığında eğitim düzeyi arttıkça solculuk eğiliminde de bir artış olması beklenmektedir.

Bu araştırmada, kültür, değerler, kişilik ve siyasal ideoloji arasındaki ilişkileri araştırmak amaçlandığından, izleyen bölümlerde ayrıntılı olarak tartışılan dört değişken (kültür, değerler, kişilik ve siyasal ideoloji) arasındaki ikili ilişkilerden söz edilecektir.

Bu çalışma kültürlerarası bir yaklaşımla kişilik, değerler ve siyasal ideoloji arasındaki bağlantıların araştırması konusunda bir ilktir. Daha önceki araştırmalarda bu dört kavram arasında yalnızca ikili ilişkiler araştırılmış olduğundan öncelikle bu araştırmalardan biraz söz etmek yerinde olacaktır. Sırasıyla, kültür ve değerler, kültür ve kişilik, kültür ve siyasal ideoloji, değerler ve kişilik, değerler ve siyasal ideoloji, kişilik ve siyasal ideoloji arasındaki ilişkiler özetlenecektir.

1.5.Kültür ve Değerler

Kültürlerarası karşılaştırmalar, başarı, geleneksellik, özyönelim ve benzeri değerlerin hemen hemen bütün kültürlerde gözlendiğini ortaya koymaktadır (Bond, 1988; Braithwaite ve Law, 1985; Feather, 1991). Ancak, farklı kültürlerde farklı düzeylerde belirtilmektedirler.

Kültür ve değerler arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların bazılarında kültürler bireyselci ve toplulukçu olarak iki ana grup* altında, bazılarında ise önceki bölümlerde de değinildiği gibi, yatay bireyselci-toplulukçu ve dikey bireyselci-toplulukçu olmak üzere 4 grup altında sınıflandırılmaktadır.

Örneğin, kültüre göre yardım etme davranışının (iyilikseverlik değeri) incelendiği bir araştırmada, bireyselci-toplulukçu farkına işaret edilmektedir. Çalışmada, bireyselcilerin yardım etmeyi bireysel bir tercih, toplulukçularınsa bir toplumsal görev olarak gördükleri sonucuna varılmıştır (Miller, 1997). Ayrıca, ABD' liler, az sevdikleri kişilere yardım etmek için daha az sorumluluk duyarlarken, Hintliler yardım etme kararı alırken yardım edecekleri bireyi ne kadar sevdiklerini düşünmemektedirler (Miller ve Bersoff, 1998).

Bir diğer araştırma, Almanya' da yaşayan Türk göçmenlerde (ailevi) toplulukçuluğun çocukların bireysel başarı hedeflerini engellediğine işaret etmektedir (Phalet ve Schonpflug, 2001). Bununla ilişkili olarak bazı araştırmalar toplulukçuların toplumsal odaklı başarı hedefleriyle tarafından güdülendiklerini ortaya koymuştur (Niles, 1998; Triandis, 1995b; Yu ve Yang, 1994). Başarı değerine ilişkin bu kültürler arası farklılıklar, bireyselci kültürlerin toplulukçularla karşılaştırılmaları sonucu elde edilen bulguları tutarsızlaştırmaktadır (Fyans, Maehr, Salili ve Desai, 1983; Phalet ve Lens, 1995) ancak yine de başarı değerine verilen önem hakkında açık bireyselci ve toplulukçu kültür farklılıkları vardır (Feather, 1998; McClelland, 1961, 1963; Niles, 1998).

*: Bu çalışmada bireyselci grubu ABD'li örneklem, toplulukçu grubu ise Türk örneklemini temsil etmektedir.

Dürüstlük (yalan söylememe) değeri de kültürlerarası karşılaştırmalarda incelenen değişkenlerden biridir. Triandis, Carnevale, Gelfand, Robert, Wasti, Probst, Kashima, Dragonas, Chan, Chen, Kim, de Dreu, van de Vliert, Iwao, Ohbuchi ve Schmitz (2001) toplulukçu kültürlerde kandırmacılığın daha yaygın olduğuna işaret etmektedirler. Ayrıca, dikey bireyselciler arasında yarışmacılık düzeyinin yüksek olması nedeniyle yalan daha yaygındır. Bu durum hiyerarşide üst sıralara çıkmak için yalanın gerekli olabileceğini düşündürmektedir. Diğer üç kültür grubuyla (yatay toplulukçu, dikey bireyselci ve dikey toplulukçu) karşılaştırıldığında en dürüst grubun yatay bireyselciler olduğu görülmektedir (Triandis ve ark., 2001).

Schwartz (1990) bir çalışmada bireyselci kültürlerde yarışma, hazcılık ve kendine güven, toplulukçu kültürlerdeyse gelenek, toplumsallık ve bağımlılık değerlerinin daha fazla belirtildiğine işaret etmiştir.

Triandis (1995), kuramsal olarak kendisinin önerdiği kültür boyutlarıyla Schwartz'ın (1992) değer boyutları arasında bir paralellik olduğunu öne sürmüştür. Buna göre, kültür boyutu olan *bireyselcilik-toplulukçuluk*, değer boyutu olan *değişime açıklık-muhafazakarlığa*, diğer yandan *dikey-yatay* kültür boyutu da, *özgenişletim-özaşkınlık* değer boyutuna denk gelmektedir. Bu ilişkiler Çizelge 1.4.'te gösterilmektedir.

Çizelge 1.4. Triandis'in Kültür Boyutlarıyla Schwartz'ın Değer Boyutları Arasındaki İlişkiler

Triandis'in Kültür Boyutları	Schwartz'ın Değer Boyutları	Schwartz'ın Değer Boyutlarına karşılık Gelen Değerler
Bireysellik	Değişime Açıklık (Openness to change)	Uyarılma, Öz-yönelim, Hazcılık
Toplulukçuluk	Muhafazakarlık (Conservation)	Geleneksellik, Güvenlik, Uyma
Dikey	Öz-yetkinlik (Self-enhancement)	Güç, Başarı, Hazcılık
Yatay	Öz-aşkınlık (Self-transcendence)	Evrenselcilik, İyilikseverlik

Yukarıdaki verilere göre, bu araştırmada da bireyselci kültürü temsil eden ABD'li katılımcıların uyarılma, öz-yönelim ve hazcılık düzeylerinin daha yüksek olması, toplulukçu kültürü temsil eden Türk katılımcıların ise geleneksellik, güvenlik ve uyma düzeylerinin daha yüksek olması beklenmektedir.

Triandis (1995, 1996), ayrıca dikey-bireyselcilerde *başarı*, dikey-toplulukçularda *güç*, yatay-bireyselcilerde *evrenselcilik* ve yatay-toplulukçulardaysa *iyilikseverlik* değerinin daha yüksek düzeyde belirtileceğini ileri sürmektedir (Triandis, 1995, 1996). Bu araştırmada, bu ilişkiler de gözden geçirilecektir

Kültür ve değerler arasındaki ilişkiler bazı özel durumlar için de araştırılmıştır. Örneğin Schwartz ve Bardi (1997) bir dönem komünist rejiminin egemen olduğu Doğu Avrupa kültürleriyle, komünist rejimi yaşamamış Batı Avrupa kültürlerini değerler açısından karşılaştırmışlardır. Schwartz ve Bardi (1997) bu karşılaştırmayı yaparken birey düzeyindeki 10 değer türünü (başarı, güç, evrenselcilik, vb.) değil kültür düzeyindeki değer türlerini kullanmışlardır. Kültür düzeyindeki değer türleri Schwartz Değerler ölçeğine bu kez de kültür düzeyinde faktör çözümlemesi uygulanarak bulunmuştur. Schwartz' ın (2006) bu 10'u bireysel düzeyde ve 7'si kültür düzeyinde olmak üzere değer türleri ve ilişkili ölçek maddeleri (Bkz. EK. A., Portre Değerler Ölçeği) Çizelge 1.5.'te gösterilmektedir.

Çizelge 1.5. Schwartz'ın Birey ve Kültür Düzey Değer Türleri

KÜLTÜR DÜZEYİ DEĞER TÜRLERİ	BİREY DÜZEYİ DEĞER TÜRLERİ VE PORTRİ DEĞERLER ÖLÇEĞİ MADDELERİ
1-İÇİÇELİK (EMBEDDEDNESS)	1-GÜVENLİK (Aile Güvenliğı, Ulusal güvenlik, Temizlik, Sağık, Toplumsal Düzen) + 2-UYMA (İtaat, Umumi İmajın Korunması, Aileye ve Yaşlılara Saygı, İncelik) + 3-GELENEKSELLİK (İlımlılık, Dindarlık, Geleneğıe Saygı)
2-HİYERARŞİ (HIERARCHY)	4-GÜÇ (Refah, Otorite, Sosyal Güç/Etki)
3-ÜSTÜNLÜK (MASTERY)	5-BAŞARI (Yeteneklilik, Başarı, Hırs, Cesaret)
4-DUYGUSAL ÖZERKLİK (AFFECTIVE AUTONOMY)	6-HAZCILIK (Hazcılık, Zevk Alma, Kendi Rahatına Düşkünlük) + 7-UYARILMA (Renkli Yaşam, Heyecan Verici Yaşam)
5-ENTELLEKTÜEL ÖZERKLİK (INTELLECTUAL AUTONOMY)	8-ÖZ-YÖNELİM (Yaratıcılık, Meraklılık, Kendi Hedeflerini Kendisinin Belirlemesi, Bağımsızlık)
6-EŞİTLİKÇİLİK (EGALITARIANISM)	9.1.-EVRENSELÇİLİK (Eşitlik, Bilgelik, Sosyal Adalet) + 10-İYİLİKSEVERLİK (Yardımseverlik, Bağlılık, Gerçek Arkadaşlık)
7-UYUM (HARMONY)	9.2.-EVRENSELÇİLİK (Çevreyi Koruma, Barış İçinde bir Dünya, Doğayla bir Olma)

Çizelge 1.5.'e göre, bireyler güç değerine verdikleri önem açısından karşılaştırılırken, kültürler hiyerarşi değerine verdikleri önem açısından karşılaştırılmaktadırlar, çünkü hiyerarşi değeri birey düzeyinde güç değerinin kültür düzeyindeki karşılığıdır.

Schwartz ve Bardi' nin (1997) araştırmalarında, Doğu ve Batı Avrupa kültürleri yukarıda gösterilen kültür düzeyi değer türlerine göre öne sürülen iklimleşme-ödünleme denencesi temel alınarak karşılaştırılmıştır. Şimdi bu denence üzerinde biraz durulacak ve ardından örnek bir araştırmadan söz edilecektir.

1.5.1. İklımleşme-Ödünleme Denencesi ve Örnek bir Çalışma

İklımleşme-ödünleme denencesi daha çok yeni bir siyasal rejimin uygulanmaya başlandığı bir ülkede bulunan bireylerin bu yeni rejimin getirdiği yeni değerlere nasıl uyum sağladıklarını açıklamak için kullanılmaktadır. Örneğin, Doğu Avrupa' da komünist rejimin uygulandığı sıralarda bazı değerlerin yaşanabilmesi söz konusuysen, bazı değerler de hayata geçirilemediği için önemini yitirmiştir. Örneğin, Schwartz' ın (1992) kültür düzeyi değerlerinden eşitlikçilik (evrenselcilik, iyilikseverlik), duygusal özerklik (hazcılık, uyarılma), entellektüel özerklik (özyönelim) ve üstünlük (başarı) değerlerini komünist rejimlerde hayata geçirmek mümkün olmadığından bu değerler giderek önemlerinden kaybediyor, hiyerarşi (güç) ve iç içelik

(geleneksellik, uyma ve güvenlik) değerleri ise yaşanabildikleri için nemlerinde artış gözleniyordu. Bu duruma denencenin ilk bölümü olan *iklimleşme* adı verilmektedir.

Diğer yandan komunist rejim altında bazı değerlerin, örneğin *içiçelik* değerinin bir boyutu olan *güvenlik* değerinin de hayata geçirilememesi iklimleşmedeki gibi bu değerin önemini yitirmesine değil, tersine, eskisiyle karşılaştırıldığında, daha fazla önem kazanmasına yol açıyordu. Bu durum da denencenin *dnleme* bölümüyle açıklanmaktadır. Bu açıklamalara göre iklimleşme ve dnlemede farklı dinamikler bulunmakta ve bu dinamikler bazen birbirinin tersi yönde işlemektedir.

Denencenin iklimleşme bölümü için yukarıda da açıklandığı gibi, yaşanması mümkün olmayan değerlerin önemini yitirmesi bireylerin bu değerlerin yerine koyabilecekleri başka değerlerin bulunmasıyla ilgili olup (eşitlikçi ilişkiler yoksa bunun yerini hiyerarşik ilişkiler alır), dnleme bölümünde ise tam tersi olmaktadır. Buna göre sürdürülmesi mümkün olmayan değerlerin yerine başka bir değerin konulamaması (*yoksunluk etkisi-güvenlik* değerinin yerine konulabilecek değerin bulunmaması) bu değerlere daha fazla önem verilmesine neden olmaktadır.

İklimleşme-dnleme denencesi yakın bir zamanda Türkiye'deki bir tez çalışmasına konu olmuştur (Gümüş, 2006; Gümüş ve Sümer, 2007). Bu araştırmada Türkler, Orta Asyalı Türki Cumhuriyetlerle karşılaştırmalı olarak

ele alınmış ve daha önce Batı ve Doğu Avrupa devletlerinin karşılaştırılmaları sonucu gözlenen farklılıklar Türk ve Orta Asyalılar arasında da gözlenmiştir (Gümüş, 2006; Gümüş ve Sümer, 2007).

Bu araştırmada, Orta Asya Türkleri ile Schwartz ve Bardi'nin araştırmadaki Doğu Avrupalılar, Türkiye Türkleri' yle de Batı Avrupalılar arasındaki benzerliklere işaret edilmektedir. Araştırmanın sonuçlarına göre Orta Asyalılar daha yüksek düzeyde iççelik ve daha düşük düzeyde duygusal özerklik, entellüktüel özerklik ve üstünlük belirtmişlerdir. Bu hiyerarşi değerinde herhangi bir farklılığın gözlenmemesi değişik nedenlerle açıklanmıştır (Gümüş, 2006; Gümüş ve Sümer, 2007).

Bu araştırmanın bulgularıyla ilgili olası en önemli iki eleştiriden ilki, Orta Asya' da bulunan 5 ayrı kültürün (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan) ortak bir kültürmüş gibi değerlendirilmiş olması (bu kültürlerin değerler açısından çok benzer olduğunu ortaya koyan araştırmaların bulunmasına karşın), diğeri ise verilerin bölgede yaşayanlardan değil Türkiye' ye eğitim görmek üzere gelmiş olan öğrencilerden toplanmış olmasıdır.

İzleyen alt bölümde kültür ve kişilik ilişkisinden söz edilecektir, çünkü değerler gibi kişiliğin de kültür tarafından biçimlendirilip biçimlendirilmediği sorusu ancak bu tartışma sonucu bir yanıt bulabilecektir. Örneğin, kültürlerarası psikolojinin öngördüğü gibi, kişilik kültüre bağlı olarak

farklılaşmamaktadır; kültürel psikolojiye göre ise farklılaşmaktadır. Bunun en açık kanıtı da “Ulusal karakter” kavramıdır; Güney İtalyalıların, Kuzeydekilerden daha ateşli ve hırslı olmaları ya da İngilizlerin içine kapanık ve çekingen olmaları bu kavramın ne kadar da gerekli ve kullanışlı olduğuna işaret etmektedir. Şimdi kültür ve kişiliğe ilişkin bu bulgular tartışılacaktır.

1.6. Kültür ve Kişilik

Kültür ve kişilik denince, ilk olarak kültürlerarası kişilik farklılıkları akla gelmekle birlikte, gerçekte kültürlerarası karşılaştırmalar yapılırken kullanılacak olan Beş Faktör Kişilik Model’ini oluşturan beş faktörün kültürlerarası geçerliliği üzerinde de kısaca durmak yerinde olacaktır. Bu nedenle, izleyen bölümde temel kültür boyutlarından bireyselci ve toplulukçu kültürlerdeki kişilik farklılıkları üzerinde durulacaktır.

1.6.1. Kişilik Özelliklerinin Kültürlerarası Geçerliliği

Beş Faktör (Büyük Beş) Kişilik Modeli’nin birçok kültürde geçerliliği sınanmış ve benzer faktörler birçok kültürde elde edilmiştir. Noller, Law ve Comrey (1987) bir Avustralya örneğinde, Amelang ve Borkenau (1982) bir Almanya örneğinde, Paunonen, Jackson, Trzebinski ve Forsterling (1992) Kanada, Finlandiya, Polonya ve Almanya örneklerinde, Bond, Nakazato ve Shiraishi (1975) ve Norman (1963) Japonya örneklerinde, Church ve Katigbak (1989) bir Filipin örneğinde, Yang ve Bond (1990) ve Cheung,

Conger, Hau , Lew ve Lau (1992) Çin örneklemelerinde ve Narayanan, Menon ve Levine (1995) bir Hindistan örnekleminde beş faktörü bulmuşlardır. Ancak beş faktörden ikisi (dışadönüklük ve geçimlilik) hakkında bazı soru işaretlerinin ortaya çıktığı araştırmalar da bulunmaktadır (Katigbak, Church ve Akamine, 1996; McCrae ve Costa, 1997; McCrae, Costa, del Pillar, Rolland ve Parker, 1998; Piedmont ve Chae,1997). Rolland'a (2002) göre ise, dışadönüklük, geçimlilik ve sorumluluk boyutları evrensel, ancak açıklık ile duygusal dengesizlik boyutları kültüre göre değişmektedir.

Kişilikle ilgili batı kültürlerinde geliştirilmiş başka modeller için de kısmen kültürlerarası destek sağlanmıştır (Ben-Porath, Almagor, Hoffmann-Chemi ve Tellegen, 1995; Brief, Comrey ve Collins, 1994; Eysenck, Makaremi ve Barrett, 1994; Paunonen ve Ashton, 1998).

Costa ve McCrae' nin (1992), 6 ayrı dile çevirisi yapılmış (Almanca, Portekizce, İbranice, Çince, Korece ve Japonca) bir kişilik ölçeğinin verilerini kullanarak yaptığı faktör çözümlemesinin sonuçları, bir ABD'li örneklemden toplanan verilere uygulanan faktör çözümlemesi sonuçlarına benzemekte ve bütün kültürlerde bu beş faktöre işaret edilmektedir (Costa ve McCrae,1992).

Schmitt ve arkadaşları (2003) tarafından, 56 ayrı ülkeden 100 farklı sosyal bilimci, davranış bilimci ve biyoloğun katılımıyla gerçekleştirilen Uluslararası Cinsellik Tanımı Projesi'nin bir parçası olarak yürütülen kültürlerarası bir araştırma, kişilik özelliklerinin kültürlerarası geçerliğinin

sınandığı belki de en büyük araştırmadır. Katılımcılara kişilik özelliklerini ölçen Büyük Beş Ölçeği uygulanmıştır (Benet–Martinez ve John, 1998). Bu araştırmanın sonuçlarına göre birçok kültürde beş boyutlu kişilik yapısının bulunduğu sonucuna varılmıştır (Schmitt, Allik, McCrae, Benet–Martínez ve ark., basılmakta).

Ek olarak, en çarpıcı kişilik farklılıklarının konuşulan dilde kodlandığını düşünenler ve bunun için de sözcük çalışmalarının yapılmasından yana olanlar da bulunmaktadır (Saucier ve Goldberg, 1996). Asya dilleriyle ilgili araştırmalarda beş boyuta benzer boyutlar bulunmakta, ancak yerel bazı bulgular kişiliği farklı biçimde boyutlandırmanın gerekliliğini de ortaya koymaktadır (Cheung, Conger, Hau, Lew ve Lau, 1992; Church, Katigbak ve Reyes, 1998; Church, Reyse, Katigbak ve Grimm, 1997; Isaka, 1990; Yang ve Bond, 1990, Yik ve Bond, 1993). Örneğin bazı kültürlerde, ölçeğe olumlu (örn. fark edilir olma) ve olumsuz (örn. hainlik) değerli yeni maddeler eklenerek olumluluk, olumsuzluk ve beş faktör kişilik boyutlarından oluşan Büyük Yedi Modeli geliştirilmiş ve birçok kültürde de bu model desteklenmiştir (Almagor, Tellegen ve Waller, 1995; Benet-Martinez ve Waller, 1997; Church ve ark., 1998).

Ek olarak, başka kültürlerde geliştirilmiş ölçekleri uyarlamak yerine, yerel ölçek geliştirme çalışmaları yürütülmektedir. Örneğin, Katigbak ve arkadaşları (1996), Filipin kültüründe sağlıklı kişilik kavramını ölçmek için geliştirdikleri bir ölçekle genel kabul gören beş faktöre ek olarak bir de altıncı

faktör kimliklemişlerdir. Cheung, Leung, Fan, Song, Zhang ve Zhang' ın (1996) geliştirdiği ince Kişilik Değerlendirme leği kullanılarak beş faktöre ek olarak Çin kültürüne özgü bir boyut olan *Çin Kültürü* (yalnızca Çin kültüründe bulunan kişilik boyutu anlamında kullanılan) boyutu ortaya çıkarılmıştır (Cheung ve Leung, 1998; Guanzo-Lapena, Church, Carlota ve Katigbak, 1998).

Sonuç olarak, hem uyarlanmış hem de yerel olarak geliştirilmiş ölçeklerin kullanıldığı birçok araştırmada benzer kişilik özelliklerinin bulunduğu gözlenmiştir (Church, 2000). Ancak yine de farklı kültür ve dillere genelleştirilebilirliğine birçok araştırmada işaret edilmesine karşın, Beş Faktör Kişilik Modeli'nin evrenselliği yalnızca bir varsayım olarak kabul edilmektedir.

Kltrlararası kişilik araştırmalarında kullanılan Beş Faktör Kişilik Modeli'nin geçerliğine ilişkin bulgulara değindikten sonra, izleyen alt bölümde bu beş faktör açısından kültürlerin birbirlerinden nasıl farklılaştıkları konusu üzerinde durulacaktır.

1.6.2. Kltrlararası Kişilik Farklılıkları

Kişilik zelliklerinin evrimsel olarak ortaya çıktığını kabul eden yaklaşımlara göre, kişilik özelliklerini evrensel olarak düşünmek gerekir ancak bunların evrensel olmadığını savunan görüşler de bulunmaktadır. Bu

nedenle, aşağıda, kişilik özelliklerinin kültüre bağılı olarak değıştiğini varsayan görüş tartışılacaktır.

Bireyin psikolojisiyle insan gruplarının toplumsal ve kültürel özellikleri arasındaki ilişkinin fark edilmesi yaklaşık 100 yıl önce yani psikoloji, antropoloji ve sosyoloji gibi disiplinlerin ortaya çıkmasından çok önce başlamıştır (Jahoda, 1993). 20. yüzyılın, 2. ve 3. onyıllarında antropolog, psikolog ve psikiyatristlerden bazıları “kültür ve kişilik araştırmaları” adı verilen bir akım başlatmışlardır ve bu araştırmalar 1930 ve 1940'lara damgasını vurmuştur (Levine, 2001).

Her ne kadar aralarındaki fark belirsiz de olsa, kişilik araştırmalarında kültürlerarası ve kültürel psikoloji yaklaşımları egemendir (Greenfield, 1997). Kültürlerarası psikoloji, kültürü kişiliği belirleyen bağımsız bir değışken gibi kabul etmekte (Lonner ve Adamopoulos, 1997), kültürel psikoloji ise, kişilik kuram ve kavramlarının genellenebilirlik derecelerini sınavarak kültüre bağılı özellikleri ortaya çıkarmaya, kişilik ve davranışlar üzerindeki kültürel etkileri açıklamaya çalışmaktadır.

Kişilik zelliklerinin kültürden bağımsız olduğunu ortaya koyan çalışmalar olmakla birlikte (McCrae ve Costa, 1996; McCrae ve Costa, 1999; McCrae ve 79 arkadaşı, 2005), bu bulguları kuşku ile değerlendirmek gerektiğini savunan görüşler de vardır (Allik ve McCrae, 2004; Toomela, 2003). Bunlara göre, evrensellik zaten (bütünüyle değışmezlik anlamına

gelmeyen) görece bir kavramdır; ya hep ya hiç değil yalnızca belirli bir oranda değişmezlik demektir. Bu konuyla ilgili tartışmalara son noktayı Triandis (1989) koymuştur: ona göre çevre değişiklikleri kültürleri, kültürlerdeki değişiklikler de kişilikleri değiştirmektedirler.

Kişilik özellikleri açısından iki kültürün karşılaştırıldığı birçok araştırma yapılmıştır (Katigbak ve ark., 1996; Katigbak, Church, Guanzon–Lapena, Carlota ve del Pilar, 2002), ancak yeteri kadar büyük örneklemelerin karşılaştırıldığı araştırmaların sayısı oldukça sınırlıdır.

Kültürün kişilik üzerindeki etkileriyle ilgili yazında farklı bulgular vardır. Church ve Lonner (1998), editörlüğünü yaptıkları *Journal of Cross-Cultural Psychology*' nin özel bir sayısını, kültürel açıdan (Markus ve Kitayama, 1998), yerel açıdan (Ho, 1998) ve evrimsel açıdan (MacDonald, 1998) olmak üzere farklı açılardan kişilik ve kültür ilişkilerine ayırmaktadırlar.

Bu konuyla ilgili araştırmalar genel olarak değerlendirildiğinde, kişilik özellikleri ve kültür arasındaki ilişkiyi en iyi açıklayan modelin Church' ün (2000) modeli olduğu kabul edilmektedir. Bu modele göre, bireyselci kültürlerde kişilik özellikleri davranışların belirleyicisiyken, durumsal özellikler de toplulukçu kültürlerde davranışların belirleyicisidir. Psikolojik süreçler ve davranışlar arasındaki tutarlılık da yine bireyselci kültürlerde daha önemlidir. Örneğin, Chatman ve Barsade'nin (1995) deneysel bir çalışmalarında birey merkeziler (idiocentric) ve başkası merkeziler (allocentric), ya bireyselci ya

da toplulukçu koşula atanmış ve her ikisinin de işbirliğine ne kadar eğilimli (*geçimlilik* kişilik özelliğiyle ilgili bir değişken) olduklarına bakılmıştır. Sonuçta, kişilik özelliklerinden bağımsız olarak bireyselci kültür koşulundakilerin işbirliği eğilimleri daha düşük bulunmuştur. En yüksek işbirliği eğilimi toplulukçu kültür koşulunda başkası merkezilerde gözlenmiştir.

Moskowitz, Suh ve Desaulniers de (1994) toplulukçuların da geçimlilik düzeyinin bireyselcilerdeyse baskınlık düzeyinin daha yüksek olduğuna işaret etmişlerdir. Realo ve arkadaşları (1997) Estonya'da başkası merkeziliği ölçmek için geliştirdikleri bir ölçekle beş kişilik boyutu arasındaki ilişkilere baktıklarında, açıklık ve başkası merkezilik arasında olumsuz, geçimlilik ve sorumluluk boyutlarıyla da başkası merkezilik arasında olumlu bir ilişki bulmuşlardır.

Grimm, Church, Katigbak ve Reyes'in (1999) toplulukçu Filipin ve bireyselci ABD'yi karşılaştırdıkları bir araştırmalarında, ABD'lilerin bağımsızlık, zevk düşkünlüğü, girişkenlik, yaratıcılık, meraklılık, yarışmacılık, kendinden emin olma, verimlilik, girişimcilik ve doğrudanlık gibi bireysel özellikleri daha fazla belirttikleri, Filipinlilerin ise dikkatlilik, saygı, alçak gönüllülük, hürmet, itaat, görev severlik, karşılıklılık, kendini kurban etme, güvenlik, gelenekçilik, uyma ve işbirliğine eğilimli olma gibi toplulukçu özellikleri dah afazla belirttiklerine işaret etmişlerdir.

Watson, Sherbak ve Morris (1998), başkası merkezci olma ile toplumsal sorumluluk arasında olumlu, kuralsızlık arasındaysa olumsuz bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Lay, Fairlie, Jackson, Ricci, Eisenberg, Sato, Teeaeaeer ve Malamud (1998) başkası merkezcilik ve depresyon arasında, Triandis (1995) de başkası merkezcilik ve utangaçlık arasında olumlu bir ilişki bulmuşlardır.

Ayrıca, bir bireyin kişilik yapısı, eğer içinde yaşadığı kültürün başat değerleriyle çelişiyorsa, bireyde bazı psikiyatrik belirtiler gözlenebilmektedir. Örneğin, Caldwell-Harris ve Ayçiçeği' nin (2006) bir araştırmalarında, *kişilik-kültür çelişkisi denencesine göre* toplulukçu bir kültürden gelen Türk örnekleminde psikiyatrik sorunlar ve bireysellik arasında (kişilik ve kültür çelişkisi), bireyselci bir kültürden gelen ABD'li örnekleimde ise toplulukçulukla psikiyatrik sorunlar arasında olumlu ilişki gözlenmiştir.

Kültür ve kişilik arasındaki ilişki Benet-Martinez ve Karakitapoğlu-Aygün (2003) tarafından yaşam doyumu konusuyla ilişkili olarak araştırılmıştır. Buna göre, kültürel özellikler bazı kişilik özelliklerini, bunlar da bireyin öznel iyilik halini etkilemektedir. Örneğin, bireysellikle *açıklık* ve *dışadönüklük* arasında olumlu, *duygusal dengesizlik* arasındaysa olumsuz bir ilişki vardır. Bu ilişkiler, özgüveni ve arkadaşlararası ilişkiden memnuniyeti, bu da yaşam doyumunu yordamaktadır.

Diğer bir araştırmada, McCrae, Terracciano ve Kültürel Kişilik Profilleri Projesi üyelerinden 79 arkadaşları (2005), kültürlerarası kişilik farklılıklarını psikolojik olarak açıklamış ve bu farklılıkların hangi kişilik ölçeği kullanılırsa kullanılsın ortaya çıktığı sonucuna varmışlardır.

Yirmi yedi farklı kültürün (Avusturya, Belçika, Kanada, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Fransa, İsviçre, Almanya, Hong Kong, Hindistan, Endonezya, İtalya, Japonya, Malezya, Hollanda, Peru, Filipinler, Portekiz, Güney Afrika, Güney Kore, İspanya, Tayvan, Türkiye, ABD, Sırbistan ve Zimbabwe) kişilik özellikleri açısından araştırıldığı başka bir çalışmada ise Japonya' nın duygusal dengesizlik özelliğine göre en üst sırada olduğu gözlenmiştir (Lynn ve Martin, 1995).

Avrupa ve ABD kültürleriyle Asya ve Afrika kültürleri arasında gözle görülür bir zıtlığın olduğu görülmektedir: Avrupa ve ABD kültürlerinde *dışadönüklük* ve *değişime açıklık* düzeyleri daha yüksek *geçimlilik* düzeyi ise daha düşük belirtilmektedir. Ayrıca, birbirine komşu devletlerde, benzer kişilik özellikleri gözlenmektedir. Diğer yandan, coğrafyasal ve tarihsel olarak birbirinden farklı bölgelerdeki kişilik özelliklerinde ise daha az benzerlik gözlenmektedir (Allik ve McCrae, 2004). Coğrafya olarak komşu kültürlerin ise iklim, kültürel özellikler, din ve genleri birbirine benzemektedir (Cavalli-Sforza, Menozzi ve Piazza, 1994).

Bazı araştırmalarda ise kişilik özelliklerinin kültürlere göre farklılaşmasının *karşılaştırma grubu etkisinden* kaynaklandığı düşünülerek kltrlerearası kişilik farklılıklarının önemi küçümsenmektedir. Karşılaştırma grubu etkisini bir örnekle açıklamak gerekirse; örneğın, yenilenmiş NEO Kişilik leğ'ndeki (NEO-PI-R; Costa ve McCrae, 1992) bazı maddelerde ("Birçok insandan daha az korkularım vardır.") olduğu gibi, birçok maddeyi yanıtlarken bireyin karşılaştırma grubunu göz önünde bulundurması gerekmektedir ve maddeleri bu etki altında yanıtlaması farklılıkların nesnel olarak değerlendirilmesini mümkün kılmamaktadır (McCrae, Terracciano, Realo ve Allik, 2007).

Son olarak, beş kişilik özelliğinde kltrlerearası farklılıkların olması, Ulusal karakterlerin (rneğın, Güney İtalyalıların, Kuzey İtalyalılarından daha ateşli, hırslı olmaları ya da İngilizlerin içine kapanık ve çekingen olmaları vb.) varlığına işaret eden bulgularla tutarlıdır. Ancak, Ulusal karakterler, anlamlı bir coğrafyasal dağılım ve kültürle ilgili diğer değişkenlerle tutarlı olarak ilişkili görünmemektedir ve ulusal karakterleri kuramsal olarak açıklamak da mümkün olmadığından bu konuyla ilgili araştırmalara kuşkuyla yaklaşılmalıdır (McCrae ve ark., 2007).

Özetle, kişiliği ölçen ölçekler ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, bir bireyin kültürel özellikleri o bireyin kişilik özellikleri hakkında yeteri kadar bilgi vermez (Allik ve McCrae, 2002). Ancak yukarıdaki bulgular göz önünde bulundurulduğunda yine de, bu araştırmada bireyselci kültürlerde değişime

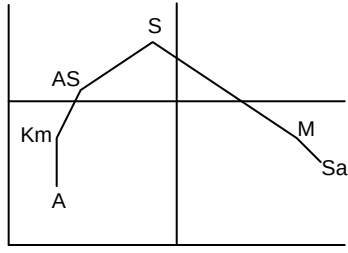
açıklık ve dışadönüklülüğün, toplulukçu kültürlerde ise geçimlilik ve sorumluluğun daha yüksek düzeyde belirtilmesi beklenmektedir.

İzleyen alt bölümde, kültürle, bu araştırmanın son temel değişkeni olan siyasal ideoloji arasındaki ilişkilere değinilecektir. Araştırmalar genel olarak bütün kültürlerde aşırı sağ ve sol görüşlerin daha sınırlı, ılımlı sağ ve sol görüşlerin ise daha yagın olarak temsil edildiğini göstermekle birlikte, bu temsil biçimlerine hiç rastlanılmayan kültürlerin de bulunduğunu göstermektedir. Şimdi özetle bu bulgular tartışılacaktır.

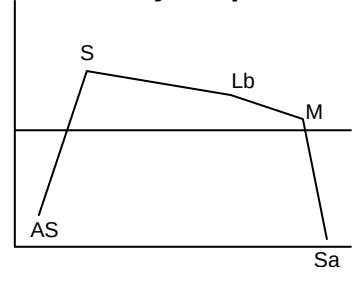
1.7. Kültür ve Siyasal İdeoloji

1969-1970 yılları arasında Klineberg, Zavalloni, Louis-Guerin ve BenBrika tarafından, 10 ülkede (Fransa, İtalya, İspanya, Avusturya, İngiltere, ABD, Avustralya, Japonya, Nijerya ve Tunus) gençlerde siyasal ideoloji yelpazelerini anlayabilmek için gerçekleştirilen bir araştırmada, bu 10 ülkedeki ideolojileri özetleyen yelpazelerin kültürlere göre çok farklılaştığı görülmüştür. Bu farklılıklar aşağıdaki Şekil 1.6.'da gösterilmiştir (Braungart, 1986):

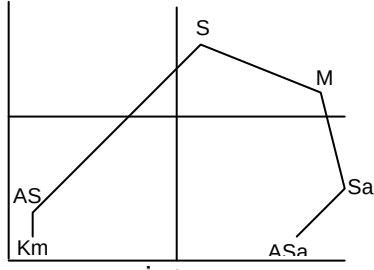
Şekil 1.6. Öğrenci Gruplarının Kültürlere göre Siyasal İdeoloji Yelpazeleri



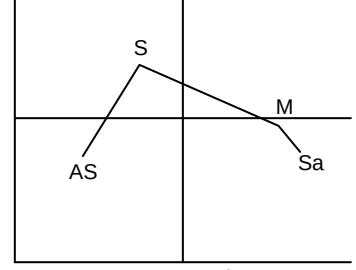
Fransa



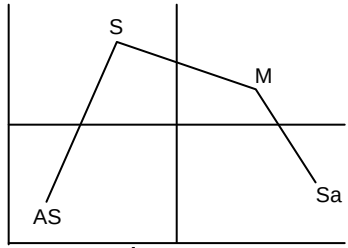
ABD



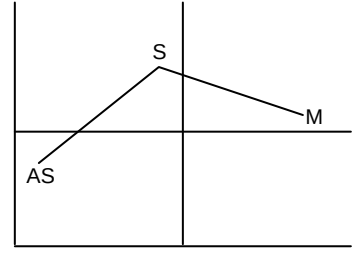
İtalya



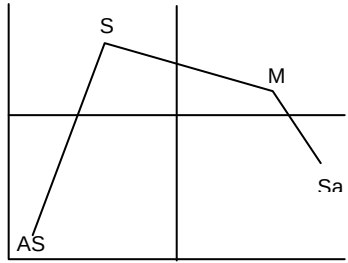
Avustralya



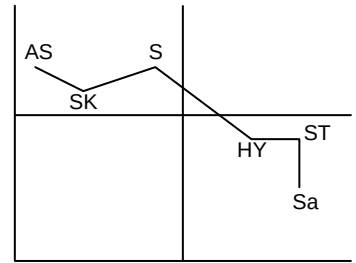
İspanya



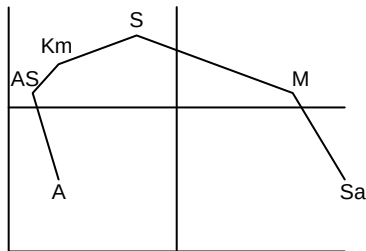
Japonya



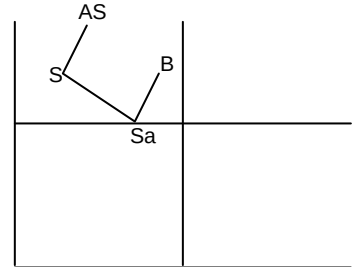
Avusturya



Nijerya



İngiltere



Tunus

A : Anarşist
Km : Komünist
AS : Aşırı Sol
SK : Sistem Karşıtı

S : Sol
Lb : Liberal
M : Merkez
B : Bourguibist
ASa : Aşırı Sağ

HY : Hükümet Yanlısı
ST : Sistemi Tanımlayan
Sa : Sağ

Bu araştırmada temel olarak; 1) bütün kültürlerde sağ ve sol boyutlarının bulunup bulunmadığı ve 2) değişik kültürlerde öğrencilerin siyasal ideolojilerinin ne ölçüde aşırılaştığı sorularına yanıt aranmıştır. İlk soruya yanıt olarak; faktör zmlemesi sonuçları, Tunus dışındaki kültürlerde iki boyutun da bulunduğunu göstermektedir (Braungart, 1986).

şekil 1.6.' ya bakıldığında Fransa' da aşırı ve ılımlı sağ ve sol ideolojilerin büyük ölçüde varlığı grlmektedir, yalnız ılımlılar biraz daha sola eğilimlidir. Sağcıların konumuysa sola göre aşırıya daha yakındır. İtalya'da çok farklı ideolojilere sahip gruplar temsil edilmektedir. Hem sağ hem de sol görüştekiler aşırı uçlarda yer almaktadır. Ancak genel olarak ideolojilerin merkezin sağına doğru kaydıda tek lke İtalya'dır.

İspanya ve Avusturya' daki durumlar birbirine çok benzemektedir. Aşırı solcular aşırı sağcılardan daha aşırı uçta yer almaktadırlar. İngiltere'deki durum Fransa'dakini biraz andırmakta ancak İngiltere'de ılımlı ve aşırı sağ görüş daha fazla temsil edilmektedir. Dahası, yalnızca İngiltere ve Fransa'da anarşistler ayrı birer grup olarak temsil edilmektedirler.

ABD'deki durum Avusturya ve İspanya'dakine benzemektedir. Burada aşırı sağ ve sol görüşler arasında bir denge söz konusudur. Avustralya ve Japonya'daki durumlar ise, sağcı öğrenciler de olmakla birlikte, çoğu öğrencinin ideolojisinin merkezin solunda toplanıyor olması nedeniyle birbirine benzemektedirler.

Nijerya ve Tunus'un kendine özgü özellikleri vardır, her ikisinde de devrimci ya da aşırı sol ideolojiler bulunmamaktadır ancak Nijerya'da devlet yanlısı aşırı sağ ideoloji temsil edilmektedir. Tunus'taki aşırı sol ideoloji Nijerya'daki sol ideolojiden daha ılımlıdır. Tunuslu'ların genel siyasal yönelimleri islamcı ve milliyetçi öğeler taşımaktadır.

En kapsamlı siyasal ideolojiler Fransa, İtalya ve İngiltere' de temsil edilmektedir. Aşırı sol, İtalya, İspanya, Avusturya, ABD, Avustralya ve Japonya'da daha aşırı; Fransa, İngiltere, Nijerya ve Tunus'ta daha ılımlıdır. Sonuç olarak, Nijerya ve İtalya dışında, ortalama bir gencin merkezin biraz solunda bir siyasal ideolojiye sahip olduğu söylenebilir.

Bir sonraki alt bölümde değerler ve kişilik arasındaki ilişkilerden söz edilecektir. Bireysel farklılıkların en temel değişkenlerinden olan kişilik ve değerlerin de birbiriyle ilişkili olduğu bu tartışma sonucunda net olarak görülebilecektir. Şimdi bu tartışmanın ayrıntıları üzerinde durulacaktır.

1.8. Değerler ve Kişilik

Bireylerin farklı değerlere farklı öncelikler vermeleri, onların mizaçları, *kişilik özellikleri*, toplumsallaşma deneyimleri, özgül yaşam deneyimleri, onları saran çevre ve benzeri özellikler hakkında bilgi vermektedir (Kohn ve Schooler, 1983; Rokeach, 1973; Smith ve Schwartz, 1997). Bu nedenle,

değerleri kişilik özellikleri bağlamında ele alan pek çok çalışma bulunmaktadır (Bilsky ve Schwartz, 1994; Roccas ve ark., 2002). Örneğin, Rokeach (1973), kişilik özelliklerini değerlerin ataları gibi görür. McCrae ve Costa, genetiği, fizyolojik farklılıkları, kişiliği, değerleri ve çevresel özellikleri Beş Faktör Modeli için biraraya getirmekte ve aralarındaki ilişkileri açıklamaya çalışmaktadır (Costa ve McCrae, 1998, 2001; McCrae ve Costa, 1996, 1999).

Dollinger, Leong ve Ulicni (1996) ise kişilik özellikleri ve değerlerin duruma ve zamana göre değişmeyen bireysel farklılıklar olduklarını ve bu yönden değerlerle kişilik özelliklerinin birleştiklerini belirtmektedirler (Aluja ve Garcia, 2004).

Tanım olarak, kişilik özellikleri, “tutarlı düşünce, duygu ve davranış biçimi gösterme eğiliminde kişiye özgü farklılıklardır.” (McCrae ve Costa, 1990, s. 23). Diğer yandan değerler bireyin yaşamına rehberlik eden istendik, soyut ve durumlar üstü hedeflerin bilişsel temsilleridir (Schwartz, 1992). Bu iki kavramın tanımlarına kısaca değindikten sonra, ikisinin karşılaştırılmalarıyla ortaya çıkan bir dizi bulgudan söz edilecektir.

Bu bulgulara göre, 1) kişilik özellikleri (kısaca “özellikler”), kalıcıdır ve doğuştan getirilmektedirler; değerlerse kalıcı hedeflerdir, 2) özellikler, insanların neye benzediğini tanımlamakta; değerlerse insanların önemli gördüklerini betimlemektedir, 3) özellikler, görünme sıklığı ve yeğliliklerine göre; değerlerse davranışı, olayları ve insanları yargılama ölçütleri olarak

öncelik sırasına göre farklılaşmaktadır, 4) özellikleri, olumlu ya da olumsuz olarak sınıflandırmak olası iken; değerleri, karşılaştırma gruplarına göre istendik ya da istenmedik biçiminde sınıflandırmak olasıdır, 5) insanlar davranışı özellik ya da değerlere yükleyerek açıklamakta, ancak davranışların haklı ya da değerli olup olmadığı konusunda yargıda bulunurken yalnızca değerlere yükleme yapmaktadırlar.

Değerler ve kişilik özellikleri arasındaki farklılık ve ilişkilere ek olarak, ikisi arasında bazı görgül ilişkilerin de olması beklenmektedir. Roccas ve arkadaşları (2002), beş kişilik özelliği ve değerler arasındaki bu görgül ilişkileri araştırmışlardır.

İlk olarak, Roccas ve arkadaşlarının (2002) dışadönüklükle ilgili bulgularından söz edilecektir. Bu özelliğin toplumsal, konuşkan, girişken ve etkin gibi anlamları vardır. Bu nedenle bu özellikle uyarılma ve başarı değerleri arasında olumlu bir ilişkinin olması beklenir. Diğer yandan zevk veren deneyimlere açıklık anlamı da taşıdığı için hazcılıkla arasında da olumlu bir ilişki beklenir. Ayrıca, dışadönüklüğün sıcaklık anlamıyla iyilikseverlik değeri, girişkenlik anlamıyla da güç değeri arasında olumlu bir ilişki vardır. Dışadönüklükle edilgenlik ve kendini reddetme anlamlarını içeren geleneksellik ve uyma değerleri arasında olumsuz bir ilişki beklenir.

İkinci olarak, geçimlilik kişilik özelliği iyi huylu, kibar, alçakgönüllü, işbirliğine eğilim anlamları taşımaktadır. Bu özellikten düşük puan alma,

sinirliliğe, kuşkuculuğa ve esnek olamamaya işaret etmektedir. Bu nedenle, geçimlilikle iyilikseverlik, geleneksellik ve uyma değerleri arasında olumlu ilişkilerin olması beklenir. Öte yandan aynı kişilik özelliğiyle genelde bireyselci değerler (geçimlilik özelliğinin bireyselci kültürlerde daha az belirtileceği yukarıda belirtilmiştir) yani, özyönelim, uyarılma, hazcılık, başarı ve güç gibi değerler arasında olumsuz ilişkiler beklenmektedir.

Üçüncü olarak, açıklık kişilik özelliği entellektüel, düşünem gücü yüksek, duygusal ve açık görüşlü anlamlarına gelmektedir. Bu kişilik özelliğinden düşük puan alanlar duygusal olamazlar, geleneksel ve gerçekçidirler. Buna göre açıklıkla öz-yönelim, evrenselcilik ve uyarılma değerleri arasında olumlu ilişkilerin olması beklenir. Açıklık ile ayrıca, uyma, geleneksellik, güç ve güvenlik değerleri arasında da olumsuz ilişkiler bulunmalıdır.

Herringer'e (1998) göre ise, açıklıkla olgunluk ve özgecilik arasında olumlu ilişkiler vardır. Yik ve Tang (1996), açıklıkla hazcılık arasında olumsuz; iyilikseverlik ve güvenlik arasında olumlu ilişkiler bulmuşlardır. Diğer yandan, Dollinger ve arkadaşları (1996) açıklıkla genişgörüşlülük arasında olumlu; toplumsal fark edilme, temizlik, itaat, sorumluluk ve öz-denetim arasındaysa olumsuz ilişkilerin bulunduğu işaret etmektedirler.

Dördüncü olarak, sorumluluk özelliğinin dikkatlilik, doğrudanlık, düzenlilik ve titizlik anlamları da vardır (Aluja ve Garcia, 2004). Sorumluluk özelliğinden düşük puan alanlar sorumsuzlardır, ayrıca düzenli ve titiz

olamamaktadırlar. Diğer yandan sorumluluk özelliğinin bir öncülük (proactive), bir de ket vuruculuk (inhibitive) yönleri bulunmaktadır. Öncülük yönüyle başarı değeri, ket vuruculuk yönüyle ise uyma ve güvenlik değerleri arasında olumlu ilişkiler bulunmuştur. Başka bir çalışmaya göre, sorumlulukla uyma ve muhafazakarlık arasında olumlu bir ilişki vardır (Renner, 2003).

Luk ve Bond (1993) tarafından şaşırtıcı olarak nitelenen ve Çin örneğine özgü olduğu düşünülen sorumluluk-uyma ilişkisi (s.435), bir ABD’li örnekte de gözlenmiştir. Sorumluluk doğruluk, düzenlilik, yöntemlilik ve dakiklik gibi sıfatlarla da tanımlanırken, (Costa ve McCrae, 1992; Goldberg, 1993; Hogan ve Ones, 1997), ayrıca “uyma ve içtepi denetimi” anlamlarını içermektedir (Hogan ve Ones, 1997, s. 849). Dahası, düzen için toplumsal olarak tanımlanmış kurallara uyma, yapılandırılmış bir yaşamı tercih etme ve genel olarak riskten kaçınma olarak ifade edilen tercihleri içerdiği bilinmektedir (George ve Zhou, 2001; Hogan ve Ones, 1997; Moon, 2001). Sonuç olarak, sorumluluğun uyma-ilişkili değerlerle evrensel olarak ilişkili olması hiç de şaşırtıcı değildir (Olver ve Mooradian, 2003, s.115) ve bu ilişkililik kültürün bir ürünü değil, evrenseldir.

Son olarak, duygusal dengesizlik kişilik özelliği endişelilik, bunalımda olma, kızgınlık ve güvensizlik anlamları taşımaktadır. Bu özellikten düşük puan alanlar sakin, dengeli ve duygusal olarak kararlı olmaktadır. Duygusal dengesizlik ile hiçbir değer arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Duygusal dengesizlik puanı yüksek olan ve bunalım yaşayan bireylerin en

temel özellikleri arasında, bu 10 değer türünün (güç, başarı, uyarılma, hazcılık, özyönelim, iyilikseverlik, evrensellik, güvenlik, geleneksellik ve uyma) hiçbirisinden yeterli puan alamama vardır (Bilsky ve Schwartz, 1994; Dollinger ve ark., 1996). Herringer'e (1998) göre duygusal dengesizlikle uyma arasında olumlu bir ilişki vardır, diğer yandan Yik ve Tangi (1996) ise duygusal dengesizlik ile geleneksellik arasında olumlu bir ilişki bulmuşlardır.

Wolfradt ve Dalbert (2003) bir araştırmalarında Roccas ve arkadaşlarının (2002) ve Herringer'in (1998) bulgularına destek sağlamışlardır. Buna göre, uyma ve güvenlik ile sorumluluk arasında olumlu, açıklıkla aynı değerler arasında olumsuz ilişkiler vardır. Dahası, özyönelim değeri yüksek olanlar en yüksek açıklık ve en düşük sorumluluk düzeyi belirtmişlerdir.

Değerlerden farklı olarak, Dollinger ve arkadaşlarına göre (1996) değer boyutlarından özaşkınlık ve değişime açıklıkla, bir kişilik özelliği olan açıklık; diğer değer boyutları olan özaşkınlık ve tutuculukla ise geçimlilik özelliği arasında olumlu ilişkiler vardır. Sorumluluk kişilik özelliğiyle de tutuculuk ve özgenişletim boyutları arasında olumlu ilişkiler bulunmuştur.

Roccas ve arkadaşları (2002), bir karar alma davranışı üzerinde isteğe bağlı denetimin yüksek olduğu durumlarda, değerlerin yordama gücünün kişilik özelliklerinin çok üzerinde olmamasının beklendiğini belirtmektedirler. Buna göre, örneğin değerler dindarlığı, kişilik özelliklerinden

beş kat daha iyi yordayabilmektedir. Diğer yandan, kişilik özellikleri, bireylerin çok az kontrol edebildikleri (olumlu duygu vb.) kendiliğinden, alışlageldik ve otomatik yanıtları daha iyi yordadıklarından, bu anlamda değerlerden üstündürler (Caprara ve ark., 2006).

Bilsky ve Schwartz (1994) ise değerler ve kişilik arasındaki yakın ilişkinin nedeninin, her iki kavramın güdüsel temellerinin aynı olmasından kaynaklandığını düşünmektedirler. Örneğin, olumsuz olaylardan kaçınma güdüsü kişilik özelliklerinden duygusal dengesizliği (örn. kaygı), bu da değerlerden güvenliğe büyük önem vermeyi güdülemektedir.

Roberts ve Robins (2000) ise kendi belirledikleri “büyük yaşam hedefleri” ile Schwartz’ın değerleri arasında bağlantı kurarak, önceki araştırmalarla tutarlı bulgular elde etmişlerdir. Bu bulgulara göre, başarı değerine işaret eden hedeflerle (“yüksek konumlu bir meslek”, “etkili/saygın bir iş”, “yüksek standartta bir yaşam”, “refah”) dışadönüklük ve sorumluluk arasında olumlu, geçimlilik ve deneyime açıklık arasındaysa olumsuz ilişkiler vardır. Ek olarak, güç değerine işaret eden hedeflerle (“bir toplumun lideri olmak”) geçimlilik arasındaysa olumsuz, evrensellik değerine işaret eden hedeflerle (“başkalarının refahını arttırmaya çalışmak”, “ihtiyacı olan başkalarına yardım etmek” ve “gönüllü topluluklar kurarak halka hizmet etmek”) deneyime açıklık ve geçimlilik arasında olumlu, iyilikseverlik değeriyle ilgili bir yaşam hedefi maddesiyle (“anne-baba ve kardeşlerle uyumlu bir ilişki kurmak”) geçimlilik arasında olumlu ilişkiler bulunmuştur.

Bu bulgular ışığında, bu araştırmada, dışadönüklükle uyarılma, hazcılık, başarı, güç ve iyilikseverlik; geçimlilikle iyilikseverlik, geleneksellik ve uyma; açıklıkla öz-yönelim, evrenselcilik ve uyarılma; sorumlulukla uyma, başarı ve güvenlik arasında olumlu ilişkiler beklenmekte: son olarak duygusal dengesizlikle ise hiçbir değer arasında anlamlı bir ilişki beklenmemektedir.

Bir sonraki alt bölümde değerlerle siyasal ideoloji arasındaki ilişkilerden söz edilecektir. Bu ilişkileri tartışmanın temelinde, bu çalışmada, siyasal ideolojilerin değerlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığının düşünülmesi yatmaktadır. Örneğin, geleneksellik, uyma ve güvenlik değerlerine önem veren bireylerin sağ eğilimli, evrensellik değerine önem verenlerinse sol eğilimli olacağı düşünülmektedir. Buradan hareketle, diğer ilişkiler izleyen alt bölümde tartışılacaktır.

1.9. Değerler ve Siyasal İdeoloji

Değerler, tutum* ve davranışlara yol gösteren ilkelerdir (Ball-Rokeach ve Loges,1994; Kluckhohn, 1951; Rokeach, 1973; Smith, 1963; Williams, 1968). Tutumlarla karşılaştırıldığında, değerler daha merkezi, daha derin düşünülmüş, sıkıca sahiplenilen, düzenli, sayıca sınırlı ve diğer birçok inançla ilişkilidir (Ball-Rokeach ve Loges, 1994; Feldman, 1988; Inglehart, 1977; Rokeach, 1973).

Bu noktadan hareketle, değerlerin (siyasal) davranışları etkilemesi olasıdır, çünkü (diğer değişkenler değişmez kabul edilirse) insanlar genelde değerleriyle tutarlı davranırlar (Rokeach, 1973; Schwartz, 1996). Dahası, insanlar, değerleri ve davranışları arasındaki tutarsızlıkları azaltmak için değerlerini değil, davranışlarını değiştirip değerleriyle tutarlı hale getirmektedirler (Carver ve Scheier, 1981; Kluger ve DeNisi, 1996).

Diğer yandan, davranışların da değerleri etkilemesi olasıdır, çünkü belirli bir davranışta bulunma, bu davranışın hizmet ettiği değere daha fazla önem verileceği anlamına da gelmektedir. Bu, bireylerin davranışlarını meşrulaştırmalarını da sağlamaktadır. Schwartz ve Bardi' nin (1997) iklimleşme-ödünleme denencesinde olduğu gibi, komünist rejim altında yaşayanların duygusal/entellektüel özerkliğe daha az, itaate daha fazla önem vermeleri bu duruma iyi bir örnektir. İtaat değerine öncelik verilmesi, totaliter rejimlere uyum sağlamak için gerekmektedir (Kristiansen ve Zanna, 1994). Benlik Algısı Kuramı da davranışların değerleri etkilediğini öne sürmektedir, çünkü insanlar kendileri için değerli olanı, tutarlı davranışlarından çıkarsamaktadırlar (Bem, 1972).

Böyle bir kuramsal çerçeve, siyasal davranışı anlamaya çalışanlar için oldukça önemlidir (Kinder ve Sears, 1985) ve değerlerin siyasal karar almadaki (Conover ve Feldman, 1984; Fiske, 1986; Jacoby, 1991; Lau ve Sears, 1986; Tetlock, 1986) ve seçmen davranışı modellerinin anlaşılmasındaki önemine dikkat çekmektedir (Rose ve McAllister, 1986).

*: Değerlerin siyasal tutum ve seçimlerle ilişkilerini inceleyen çok kapsamlı bir yazın bulunmaktadır (Feldman, 1988; Knutsen, 1995; Miller ve Shanks, 1996; Rokeach, 1973; Zaller, 1992).

Ancak, yine de değerlerin siyasal ideolojileri anlamada yeterince kullanılabildiği söylenemez. Eğer kullanılabılseydi, bugün siyasal ideolojilerin sağ ve sol olarak çok yüzeysel bir biçimde sınıflandırılmasının çok ilerisine gidilebilir ve çok daha karmaşık ve ayrıntılı sınıflandırmalar yapılabilirdi (Caprara ve ark., 2006).

Mitchell, Tetlock, Mellers ve Ordonez (1993) de sağ ve solcular arasındaki anlaşmazlıkların yalnızca ekonomik gelişimin nasıl başarılacağı konusundaki farklı varsayımlarından kaynaklanmadığını, temel değerlere ilişkin algılama farklılıklarından kaynaklandığına işaret etmektedirler (s. 637). Şimdi siyasal ideolojiye göre değişen bu değer öncelikleri üzerinde kısaca durulacaktır.

Değerler ve siyasal ideoloji arasındaki ilişki farklı kültürlerde bu arada, Türkiye’de de araştırılmıştır (Gümüş, Sümer ve Dönmez, 2007). Bu araştırmanın bulgularına göre, sağ (milliyetçi-muhafazakar) siyasal ideolojiye sahip bireylerin belirttikleri güç, geleneksellik, uyma ve güvenlik değeri düzeyleri sol (laik-solcu) siyasal ideolojiye sahip bireylerin belirttiklerinden daha yüksektir.

Diğer yandan, sağ görüş yanlıları piyasa ekonomisine, güvenliğe, ailesel ve ulusal değerlere özel bir vurgu yapmaktadırlar. Bu durum güç, güvenlik ve başarı değerlerinin baskın olması durumuyla uyumludur. Ancak, bu aynı zamanda değer sıralamasında dairenin (güç, güvenlik ve başarı

değerlerinin) karşısında bulunan değerlere (iyilikseverlik ve evrenselcilik) daha az önem verme anlamına gelmektedir. Bunlardan ilki, bireyin kaybetmesi pahasına (karşılığında) başkalarının refahını arttırmaya çalışması demektir. İkincisi ise, zayıf olanları ve ekonomi siyasetlerinden zarar görenleri düşünmek anlamına gelmektedir.

Seçmen tercihlerini yordayan iki karşıt değer grubu, güvenlik ve uymaya karşı evrenselcilik ve özyönelim değerleridir (Caprara, ve ark., 2006). Güvenlik ve uyma değerlerine öncelik veren bireyler genel olarak sağcıdırlar (Braithwaite, 1998).

Sol siyasal ideolojiye sahip bireylerse sağ siyasal ideolojiye sahip bireylerden daha yüksek evrenselcilik, iyilikseverlik, öz-yönelim ve uyarılma değeri belirtmektedirler (Gümüş, Sümer ve Dönmez, 2007).

Bir diğer araştırmaya göre, solcu seçmenler, daha fazla evrenselcilik, iyilikseverlik ve özyönelim, daha düşük düzeylerde güvenlik, güç, başarı, uyma ve geleneksellik değeri belirtmektedirler (Caprara ve ark., 2006). Ayrıca, solcu seçmenler, bireysel özgürlüğe vurgu yapan ve yoksullar için yardım programları hazırlayan, ancak milliyetçiliği, toplumsal kuralları ve düzeni korumaya çalışmayan partilere oy vermektedirler (Caprara ve ark., 2006).

Önceki bölümlerde de belirtildiği gibi, siyasal ideolojilerin sağ-sol sınıflandırmasına ek olarak bir de dikbaşlı (aşırı)-yumuşakbaşlı (ılımlı)

sınıflandırması getirilmiştir (Eysenck, 1954, s.127). Sağ ve sol boyutu, Schwartz'ın (1992) değer boyutlarından değişime açıklık ve tutuculukla; dikbaşı-yumuşakbaşı boyutuysa, Schwartz'ın (1992) özgüleştim ve özaşkınlık boyutuyla benzerlik göstermektedir. Özgüleştim-özaşkınlık boyutu, gerçekçi, dünyasal ve bencil değerlerle ahlaksal, üst benlikle ilgili ve özgeci değerler arasındaki karşıtlığı anlatmaktadır (Eysenck, 1954, s.132).

Rokeach de aşırı siyasal ideolojileri, özgürlük ve eşitlik değerlerine verdikleri öneme göre 4'e (komünizm, sosyalizm, faşizm ve kapitalizm) ayırmaktadır. Rokeach dört farklı siyasal ideolojinin tek bir sağ-sol boyutu üzerinde değil, bu değerlere az ya da çok önem verilmesine göre iki boyutta değiştiğine işaret etmektedir. Buna göre, komünizmde eşitliğe çok fazla, özgürlüğe ise çok az; kapitalizmde özgürlüğe çok fazla, eşitliğe ise daha az; sosyalizmde hem eşitliğe, hem de özgürlüğe yüksek; faşizmde ise her iki değere de daha az önem verilmektedir (Milburn, 1991; Braithwaite, 1994).

Yukarıdaki bulgular ışığında, bu çalışmada sağ siyasal ideolojiye sahip bireylerin sol siyasal ideolojiye sahip bireylerden daha yüksek düzeyde güç, geleneksellik, uyma ve güvenlik değeri belirtecekleri; sol siyasal ideolojiye sahip bireylerinse sağ siyasal ideolojiye sahip bireylerden daha yüksek düzeyde evrensellik, iyilikseverlik, özyönelim ve uyarılma değeri belirtmeleri beklenmektedir.

Değerler gibi, kişilik de siyasal ideolojiyle ilişkili değişkenler arasındadır. Bu araştırmada, belli bir yaşa kadar hızlı bir biçimde değişip, daha sonra da kararlılık kazanan kişilik özelliklerinin bireyleri belli siyasal ideolojilere eğilimli kıldığı düşünülmekte ve buna işaret eden araştırma bulgularına yer verilmektedir. İzleyen alt bölümde bu konuya ilişkin yazından örnekler verilmektedir.

1.10. Kişilik ve Siyasal İdeoloji

Graham Wallas “siyasetle, insan doğasıyla ilişkisi içerisinde ilgilenmek gerekir” demiştir. Buna göre, siyasal ideolojiyle kişiliğin ilişkisi sistematik olarak ilk kez Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson ve Sanford (1950) tarafından araştırılmıştır. Adorno ve arkadaşları (1950) bu araştırmada, o dönemde henüz kişiliğin bütünsel olarak anlaşılmasını sağlayacak kuramlar olmadığından kişiliğin bir boyutu olan yetkecilikle siyasal ideoloji arasındaki ilişkiyi araştırmış ve aşırı sağ siyasal ideolojiye sahip bireylerin yetkecilik düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgular o dönemde baskın olan faşist eğilimleri açıklamak için de kullanılmıştır. Kişiliğin siyasal görüşler üzerinde bu kadar etkili olduğunu savunan bu araştırma yöntemsel ve kuramsal sıkıntılar nedeniyle çok büyük eleştiriler almıştır (Christie ve Jahoda, 1954).

Dahası, siyasal ideoloji ve kişilik ilişkisini araştıran çalışmalarda*, doğuştan getirilen özellikler, tutumlar, seçmenlerin ve liderlerin

*: Bu araştırmaların yararlılık ve sınırlılıklarını tartışan kapsamlı bir yazın bulunmaktadır (Knutson, 1973; Simonton, 1990).

güdülenmelerindeki bireysel farklılıklar araştırılmıştır. Sonraları ise, siyasetle daha ilişkili kavramlar yani; yabancılaşma (Seeman, 1959), tutuculuk (McClosky, 1958), dogmatizm (Rokeach, 1960) ve güç (Browning ve Jacob, 1964; Winter, 1973) ve benzerlerini araştırılmıştır. Kişilik ve siyasal ideolojiler arasındaki ilişkiler üzerinde daha sonraki araştırmalar arasında; örneğin, Sniderman'ın (1975) siyasal ideolojilerle benlik saygısını; Altemeyer'in (1981, 1988, 1996) ve Oesterreich'in (2005) siyasal ideolojilerle yetkeciliği ilişkilendirmesi de vardır. Ancak yine, kapsayıcı bir kişilik kuramının ve kişiliği ölçmek için üzerinde uzlaşılan ölçeklerin olmayışı bu araştırmaların sınırlılıklarını oluşturmuştur. Bu erken araştırmalara yol gösterebilecek bütünleyici herhangi bir kavram yoktur ve doğuştan getirilen bireysel özelliklerle etkileşime girme olasılığı bulunan durumsal etmenler yeterince göz önünde bulundurulmamıştır (Greenstein, 1975). Bu yüzden, bulgular arası karşılaştırmaların yapılması ve bütünsel bir bilgi birikiminin (kümülatif bilgi) oluşması zordur (Brewer-Smith, 1968; Knutson, 1973). Ayrıca, belirsizliğe karşı hoşgörüsüzlük, olumsuzluk, düzen, sınırlılık ve öz-denetim gibi kişilik özellikleri siyasal ideolojilerle ilişkili olarak araştırılmıştır.

Kişiliğin siyasal ideoloji üzerindeki etkisini araştıran araştırmalar iki yaklaşımdan birini izlemektedir. Bu yaklaşımlardan ilki "bütüncül" diğeri ise "kişilik özelliği" yaklaşımıdır (Bennett, 1980). Bütüncül yaklaşımı benimseyenlerin temel özelliği, kişiliğin temel örgütleyicisini keşfetme amacı taşımalarıdır. Bu örgütleyicinin bireyin bütün davranış ve düşüncelerini örgütlediği düşünülmektedir. Bu yaklaşımın öncüsü Harold Laswell (1960),

özellikle yaşamlarını siyaset üzerine kurmuş insanlarla ilgilenmiştir. Ona göre, siyasetle uğraşan bireyler bunu bazı temel kişilik gereksinimlerini karşıladığı için yapmaktadırlar. Kişilik özelliği yaklaşımına göre ise, bir bireyin siyasal düşünce ve eylemlerinin anlaşılabilmesi ve yorumlanabilmesi için belirgin bir kişilik özelliğinin (kendine saygı gibi) bilinmesi ve öneminin anlaşılması gerekmektedir.

Kişilik ve siyasal ideoloji ilişkisi daha çok liderler ele alınarak araştırılmış ve lider davranışlarının temelinde genel olarak belirgin bir tek kişilik özelliğinin bulunduğu düşünülmüştür (Barber, 1972; George ve George, 1998; Hermann, 1999; Rubenzer, Faschingbauer ve Ones, 2000; Walker, Schafer ve Young, 1998, 1999). Öte yandan, kitlelerin siyasal davranışları arkasında yatan kişilik yapıları ile ilgili araştırmalar ise çok sınırlıdır.

Diğer yandan, Campbell, Converse, Miller ve Stokes'un (1960, s. 506) araştırmalarında kitlelerin kişilik özelliklerinin siyasal ideolojiler üzerinde etkili olmadığı düşünülmüş ve bu nedenle de, seçmen davranışı modellerinde kişilik, seçmenin seçimini belirleyen bir etken olarak yer almamıştır. Bütün eleştirilere rağmen yine de kişiliğin etkili olduğunu savunan görüşler bulunmaktadır (Schoen ve Schuman, 2007).

Siyaset birçok batı demokrasisinde iyice bireyselleşmiştir (Caprara, Barbaranelli ve Zimbardo, 1999, 2002; Giddens, 1998; Ricolfi, 2002). Bu bireyselleşme süresince iki görüş etkili olmuştur; bunların ilkinde siyasal

adayların kişilikleri merkeze oturtulmuş ve seçmenlerin dikkat odağında yer almıştır. İkincisinde ise seçmenlerin siyasal tercihlerinin belirleyicisi, değişik ilgi gruplarına göre katıldıkları grupların özellikleri değil, kendi kişilik özellikleridir (Caprara ve Zimbardo, 2004; Caprara ve ark., 2006).

Bir seçmenin kendi kişiliğiyle bir adayda algıladığı kişilik arasında bir uyuma, o seçmen ve aday arasındaki bağı güçlendirmekte ve bu bağ da seçmenin o adaya ya da partisine oy vermesinde etkili olmaktadır (Caprara ve ark., 2006). Bir araştırmaya göre, seçme davranışındaki değişkenliğin % 16'sını kişilik değişkenleri açıklamaktadır; yaş ve cinsiyetin açıkladığı değişkenlik oranı ise %3'ten daha fazla değildir. Yüksek geçimlilik ve açıklık sol partilere oy vermeyi yordarken, dışadönüklük (enerji), sorumluluk ve duygusal denge (-sizlik) sağ partilere oy vermeyi yordamaktadır (Barbaranelli, Caprara, Vecchione ve Fraley, 2006).

Diğer yandan, bireyler siyasetçileri onların kişilik özelliklerine göre değerlendirmektedirler (Petrocik, 1996). ABD'de bu durum Cumhuriyetçilerin daha katı lider, Demokratlarınsa daha şefkatli lider olarak değerlendirilmesine neden olmuştur (Hayes, 2005). Ayrıca, bireyler kadar partiler de kişiselleştirilip, belirli kişilik özellikleriyle belleğe kaydedilmektedir (Schoen ve Schuman, 2007). Bu işlem bazılarınca siyasal karar alma sürecinde zaman artırımını sağlamaktadır (Downs, 1957; Popkin, 1993).

Başka bir yaklaşıma göre, bir bireyin yetiştirilme biçiminin (toplumsallaşmasının) o bireyin siyasal inanç ve davranışları için önemli sonuçları vardır (Tomkins, 1965). Tomkins' e göre, insancıl toplumsallaşma nedeniyle, sol siyasal yönelime sahip bireyler olumlu duygulara daha çok tepki vermek eğilimindedirler. Bu görüşe sahip olanlar, bireylerin bağımsızlığı ve insanların değerli oldukları inancı üzerine odaklaşmaktadırlar. Sağ siyasal ideolojiye sahip olanlarsa, tersine, kuralcı toplumsallaşmadan geçmekte ve olumsuz duygulara daha çok tepki vermektedirler. Kuralcı toplumsallaşma, çocuk yetiştirmede daha çok kurallara uyma üzerinde durmaktadır. Cezacı ve utandırıcı olan bu yöntemle yetiştirilen çocuklar kişilik stillerinde ve siyasal inançlarında genellikle tutuculuğu benimsemek eğilimindedirler.

Bireyler yetiştirildikleri ortamın özelliklerini kendi çocuklarını yetiştirdikleri ortama da taşımaktadırlar. Bu nedenle, yetişkinlik sürecinde bu durumla ilgili bir farkındalık geliştirmeli ve zamanında kendilerinin yetiştirilmesi sırasında yapılan hataları kendi çocuklarını yetiştirirken yapmamalıdır. Ayrıca, Tomkins'e (1965) göre, ılımlı bireyler daha çok, ana-babadan birinin kuralcı, diğerininse insancıl olduğu ortamlarda yetişmektedirler.

McClosky (1958) ise bir çalışmasında tutucu (sağcı) ve liberaller (solcular) arasındaki bir dizi farklılıktan söz etmektedir. Şimdi sırasıyla bu farklılıklarüzerinde kısaca durulacaktır.

1- Liberaller ve tutucular arasındaki bu farklılıklar erken ergenlik döneminde ayırdedilebilir duruma gelmektedir ve 40-50 yaşlarına kadar aynı kalmaktadır (Eisenberg-Berg ve Mussen, 1980). Ancak, burada sözü edilen tutuculukla sağ kanat yetkeciliği birbirine karıştırılmamalıdır çünkü her ikisi arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır.

2- Tutucu inançlar bilgisiz, daha az eğitilmiş ve hatta daha az zeki bireylerce sahiplenilmektedir. Liberallikten tutuculuğa doğru gidildikçe bilgi düzeyi ve entelektüel yeteneklerde hızlı bir düşüş gözlenmektedir. Diğer yandan, tutuculukla itaatkarlık, kuralsızlık ve yabancılaşma arasında olumlu ilişkiler vardır.

3- Tutucular kendilerini yetersiz görüp suçluluk duymakta, sevmedikleri ve kendilerinde olduğunu düşündükleri özellikleri başkalarına yansıtmaktadırlar. Yaşamda net bir yönleri ve amaçları yoktur ve sahip oldukları değerlerden emin değildirler. Ayrıca, düşmanca (düşmanca olmaları rastlantısal bir bulgu değildir, çünkü insanların günahkar, hatalı, güvenilmez, kuralsız, bencil ve zayıf olduklarına inanırlar), şüpheli, katı, zorlayıcı, hoşgörüsüz, savunmacı ve benliklerinin gereksinimlerini karşılamak için donanımlıdırlar.

4- Tutucular, entelektüel etkinliklere, kurulu düzeni bozacağı korkusuyla pek değer vermemektedirler. Dünyayı algılayışlarında, bu etkinlikler gerçekçi olmayan “şema” ve “plan” ların ortaya çıkmasına neden

olmaktadır. Entellektüeller, onlara göre işe yaramaz rüyacılar, potansiyel radikaller, kuramları ve toplumsal düzeni zayıflatan kararsız insanlardır. Onları, kural tanımaz, çıkıntı, özel mülkiyete ve dine değer vermeyen kişiler olarak görmektedirler. Fazla entellektüel etkinliğin, kuşkuculuğa ve akılcılığa neden olacağına ve dolayısıyla inanca zarar vereceğine inanmaktadırlar.

5- Tutucular, belirsizlikle yaşamakta liberallere göre daha beceriksizdirler yani belirsizliğe karşı daha hoşgörüsüzdürler. Demokrasiye (ABD'deki anlayışa göre olan demokrasi ya da diğer çeşitleri) inançları, totaliter, seçkin ve yetkeci rejimlere karşı olanlarla karşılaştırıldığında daha azdır.

6- Tutucular hakkındaki bulguları değerlendirirken eğitim düzeyi yüksek ve düşük olanlar arasında bir ayırım yapmak gerekmektedir. “Seçkin” ve “yığın halindeki” tutucuların çok farklı görüşlere sahip oldukları gözden kaçırılmamalıdır. Eğitim ve diğer etmenler kontrol edildiğinde, eğitim düzeyi yüksek tutucular ve liberaller arasındaki fark, genel olarak tutucular ve liberaller arasındaki farka benzemektedir. Bu arada tutuculuğu reddeden herkesin liberal olabileceğini düşünmek doğru değildir.

McClosky'nin (1958) tutucularla liberalleri karşılaştırdığı bu çalışmanın bulgularını kısaca özetledikten sonra, şimdi sırasıyla, sağ ve sol siyasal ideolojiye sahip bireylerin beş kişilik özelliğine göre (değişime açıklık,

geçimlilik, sorumluluk, dışadönüklük ve duygusal dengesizlik sırasıyla) nasıl değiştiği tartışılacaktır.

İlk olarak, değişime açık bireyler, gelişim ve liberalizm gibi sol kanat siyasal görüşleri; değişime kapalı bireylerse tutuculuk ve geleneksellik gibi sağ kanat görüşleri tercih etmektedirler (McCrae, 1996, s. 325; Trapnell, 1994; Jost ve ark., 2003; McCrae, 1996; Van Hiel ve ark., 2000; Caprara ve ark., 1999, 2002). Ayrıca, son yıllardaki araştırmalarda, değişime açıklık ve yetkecilik (ya da tutuculuk) arasında olumsuz bir ilişki bulunmaktadır (Wilson ve Patterson, 1968; Altemeyer, 1996; McCrae, 1996; McCrae ve Costa, 1997; Peterson, Smerles ve Wentworth, 1997; Riemann, Grubich, Hempel, Mergl ve Richter, 1993; Trapnell, 1994; Van Hiel, Kossowska, Mervielde, 2000; Van Hiel ve Mervielde, 1996; Van Hiel ve ark. 2004).

Dahası, değişime açıklıkla sağ kanat yetkeciliği arasında (Altemeyer, 1981, 1996; Heaven ve Bucci, 2001; Lippa ve Arad, 1999; Dollinger ve ark., 1996; Hodson ve Sorrentino, 1999; McCrae, 1996; Peterson ve ark., 1997; Trapnell, 1994) ve yine deneyime açıklıkla sağcı parti tercihi arasında (Caprara ve ark., 1999; Van Hiel ve ark., 2000) olumsuz bir ilişki bulunmuştur.

Kuzey Amerika' daki araştırmalar da benzer sonuçlar vermiştir (McCrae, 1996). Gough'un Kaliforniya Psikoloji Envanteri'nden seçilen ve Adorno ve arkadaşlarının (1950) F-ölçeğindeki (yetkecilikle ilgili maddeler)

denk gelen maddelerle “değişime açıklık” kişilik özelliği arasında olumsuz bir ilişki ortaya çıkarılmıştır.

Eysenck’e göre (1954, 1981; Rokeach, 1960; Wilson, 1973) aşırıların (faşist ve komünistlerin) demokratik partilere ters düşen ortak birçok tutumu bulunmaktadır. Bu bakış açısına göre, ılımlılarla karşılaştırıldığında, aşırılarda değişime açıklık düzeyi daha düşük bulunmaktadır. Adorno ve arkadaşlarına (1950, s. 359) göre, aşırı sağ görüş sahipleri entelektüel konulara çok az ilgi göstermektedirler. Yeni fikir ve değişimlere açıklığın “entelektüel merak... yalnızca entelektüel ilgi uğruna edimde bulunma... yeni ve geleneksel olmayan düşünceleri irdelemeye istekli olma...” (Costa ve McCrae, 1992, s.17) olduğu düşünülürse, bunun aşırı sağ görüş sahiplerince az istenilir bir özellik olması anlaşılır görünmektedir (van Hiel ve ark., 2000).

Toplumsal baskınlık yönelimi (TBY) (tutucu inançlar ve yetkecilikle arasında olumlu bir ilişki vardır, Duriez ve Van Hiel, 2002; Van Hiel ve Mervielde, 2002) ile değişime açıklık (Heaven ve Bucci, 2001; Ekehammar ve Akrami, 2003; Ekehammar, Akrami, Gylje ve Zakrisson, 2004) arasında olumsuz bir ilişki vardır.

Muhafazakar/sağ görüşün iki çekirdek boyutu değişime kapalılık ve eşitsizliğin kabulüdür (Altemeyer, 1998; Jost ve Thompson, 2000). Bu görüşle olumlu yönde ilişkili diğer değişkenler sistem meşrulaştırması, TBY ve dogmatizmdir (Jost, Glaser, Kruglanski ve Sulloway, 2003). Jost ve

arkadaşlarının (2003) bu araştırmalarının bir özelliği de deneyime açıklık ve siyasal ideoloji arasındaki ilişkinin büyük çözümleme (meta-analiz) yöntemiyle ilk defa araştırılmış olmasıdır. Bu araştırmada deneyime açıklığın siyasal ideolojinin biçimlenmesine katkısı % 28 ile %35 arasında değişmektedir.

Son olarak, sol görüşe ilişkin toplumsal programların dayanışmaya, ortak refaha, eğitime ve değişime karşı hoşgörüyü vurgu yapmaları, böyle programların “arkadaşça” ve “açık” insanlar arasında daha popüler olmasını sağlamaktadır (Caprara ve ark., 2006).

İkinci olarak, İtalya’da yapılan kişilik ve siyasal ideolojilerin ilişkisi konulu bir araştırmada, sağ siyasal ideoloji ile geçimlilik (arkadaşçılık) arasında olumsuz bir ilişki bulunmuştur (Caprara ve ark., 1999, 2002, 2006). Diğer yandan, toplumsal baskınlık yönelimi (TBY) ile geçimlilik (Heaven ve Bucci, 2001; Lipa ve Arad, 1999; Ekehammar ve Akrami, 2003; Ekehammar, Akrami, Gylje ve Zakrisson, 2004) arasında olumsuz bir ilişki bulunmaktadır. Ek olarak, etnik gruplar-arası toplumsal baskınlık düzeylerinin karşılaştırıldığı Türkiye’de yapılan bir çalışmada, Kürt deneklerin daha düşük düzeyde toplumsal baskınlık yönelimine sahip oldukları bulunmuştur (Karaçanta, 2002). Şimdiki çalışmada Türk örneklemini oluşturan etnik gruplardan birinin de Kürtler olması Karaçanta’nın (2002) bulgularını göz önünde bulundurmaya gerektirmektedir.

Bir diğerk araştırmada, beklenmedik bir biçimde, geçimlilikle sağ siyasi ideoloji arasında orta düzeyde olumlu bir ilişki bulunmuş, ayrıca bu ilişkinin sorumlulukla sağ siyasi ideoloji arasındaki ilişkiden daha güçlü olduğuna işaret edilmiştir (Van Hiel ve ark., 2004).

nc olarak, Gosling, Rentfrow ve Swann (2003) sorumlulukla liberalizm arasında olumsuz, tutuculuk arasındaysa olumlu bir ilişki bulmuşlardır. Bu bulgu değişik çalışmalarda desteklenmiştir (Caprara ve ark.,1999, 2002, 2006; Riemann ve ark., 1993). Sağ kanat yetkecililiğiyle de sorumluluk arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur (Heaven ve Bucci, 2001).

Yazında sorumlulukla sağcılık arasında birbiriyle tutarsız bulgular da vardır. Anlamalı olmayan ilişkiler Butler (2000, 2. araştırma), Heaven ve Bucci (2001), Peterson ve arkadaşları (1997), Trapnell (1994) ve Van Hiel ve Mervielde (1996) tarafından; olumlu ilişkilerse Butler (2000, 1. araştırma), Caprara ve arkadaşları (1999) ve Riemann ve arkadaşları (1993) tarafından bulunmuştur. Genel olarak anlamalı ilişkiler Avrupalı, yetişkin örneklemelerin kullanıldığı araştırmalardan, anlamsız ilişkiler de ğrenci örneklemelerden elde edilmiştir. Anlamsız bulguların nedeni olarak, sorumluluk özelliğinin çok farklı yönlerinin olması gösterilmektedir. Örneğin sorumluluk özelliğinin disiplin, düzen ve grevseverlik yönleri sağcılıkla ilgiliyken, sorumluluğun yarışma, başarı ve kararlılık yönlerinin sağcılıkla ilişkisi bulunmamaktadır (Van Hiel ve ark., 2004).

Berkowitz ve Lutterman'a (1968) göre ise, tutucu (muhafazakar) görüşe sahip bireylerin toplumsal sorumluluk düzeyi yüksektir ve bu bireyler toplumun geleneksel değerlerine sahip çıkmakta ve topluma yabancılaşmamaya çalışmaktadırlar. Ayrıca, Berkowitz ve Lutterman (1968) orta sınıftan ve işçi sınıfından Wisconsin'li yetişkinleri, toplumsal sorumluluk düzeyleri açısından karşılaştırmışlardır. Sonuçlara göre, toplumsal sorumluluk düzeyi sınıf özdeşleşmesiyle güçlü bir biçimde ilişkilidir. Orta sınıftan bireylerin toplumsal sorumluluk düzeyleri işçi sınıfından olanlarla karşılaştırıldığında daha yüksektir.

Dördüncü olarak, Caprara ve arkadaşlarına (1999, 2002, 2006) göre, dışadönüklükle sağcılık arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur. Sağ kanat yetkeciliğiyle dışadönüklük arasında da olumlu bir ilişki ortaya çıkarılmıştır (Lippa ve Arad, 1999; Trapnell, 1994).

Ek olarak, dışadönüklük, siyasal gruplara yalnızca üye olanların değil, gruplar için gönüllü ve etkin olarak çalışanların da özelliğidir (Smith, 1966; Lindeman, 1995).

Son olarak, duygusal dengesizlikle siyasal ideolojiler arasındaki ilişkiler konusunda net bir bulguya rastlanmamaktadır (Caprara ve ark., 1999, 2002, 2006). Ancak, bir duygu durum bozukluğu olan depresyonla siyasal katılım arasında olumsuz bir ilişki bulunmuştur (Lin, 2001; Musick ve Wilson, 2003).

Ayrıca duygusal dengesizlik aynı anda birçok üyeliği olan vatandaşların da bir özelliğidir (Bekkers, 2005).

Diğer yandan, Eysenck duygusal dengesizlikle tutuculuk arasında olumlu bir ilişki beklemiş, ancak böyle bir ilişki birçok araştırmada gözlenmemiştir (Kline ve Cooper, 1984; Mhryar, 1970; Nias, 1973; Ray, 1972; Wilson ve Brazendale, 1973). Diğer yandan, McCrae (1996) ve Van Hiel ve arkadaşları (2004), siyasal gruplar arasında duygusal dengesizlik, dışadönüklük ve sorumluluk açılarından sistematik farklılıklar bulamamışlardır. McCrae'ye (1996) göre durum geçimlilik için daha karmaşıktır.

Başka bir araştırmada, Winter (2003) beş farklı kişilik özelliğinden yüksek ve düşük puan alan bireylerin siyasal davranışlarını, Çizelge 1.6.'da gösterildiği gibi özetlemiştir (s.118).

Çizelge 1.6. Kişilik özelliklerinden yüksek ve düşük puanların özellikleri

Kişilik Özelliği	Yüksek Puanlıların Özellikleri	Düşük Puanlıların Özellikleri
Dışadönüklük	Lider, baskın, girişken	Sadık izleyici
Geçimlilik	Uyumlu	Uzak, düşmanca
Sorumluluk	Sorumlu, işleri yerine getiren	Sorumsuz, zararı kabullenen, sosyopat, yaratıcı kestirme yollar bulan
Duygusal Dengesizlik	Değişken,soğukkanlılığını koruyamayan	İlişki kuramayan, sıkıntılı, nevrotik
Açıklık	Meraklı,deneyimlerinden öğrenen	Katı, dar görüşlü

Çizelge 1.6., daha önce tartışılan, her kişilik özelliğiyle siyasal ideolojiler arasındaki ilişkilerle ilgili bulguları özetlemektedir ve bu açıdan önemlidir.

Türk kültürünün konu edildiği bir araştırmada siyasal ideoloji ve kişilik arasındaki ilişkiler araştırılmış ve bu araştırmada kişilik Adorno ve arkadaşlarında olduğu gibi yetkecilik yönüyle ele alınmıştır (Hasta, 2002). Ayrıca, yetkecilik, Türk kültürünün önemli bir özelliği olup, Türkiye’de sağ eğilimin artmasına neden olmaktadır (Ertürk, 1970; Gömleksiz, 1988; Gözütok, 1993; Gürşimşek, 2002; Gürşimşek ve Göregenli, 2005; Köymen, 1992).

Son olarak, psikoanalitik bakış açısına göre yapılan önceki araştırmalar bir yana, (Adorno ve ark., 1950), daha yeni araştırmalar sol yönelimli (ya da liberal) seçmenler ve sağ yönelimli (ya da tutucu) seçmenler arasındaki düşüncesizce hareket etme, bütünleştirici karmaşıklık (integrative complexity), olumsuzluk, düzen, kendini tutma, öz-kontrol, belirsizliğe karşı hoşgörü gibi bireysel farklılık ve özellikleri araştırırken daha ağırlıklı olarak niceliksel yaklaşımlar kullanmışlardır (Costantini ve Craik, 1980; Di Renzo, 1974; Elms, 1976; Milbrath, 1962; Sidanius, 1985; Tetlock, 1984).

Yukarıdaki bulgular ışığında, bu çalışmada sol siyasal ideolojiye sahip bireylerin sağ siyasal ideolojiye sahip bireylerden daha yüksek düzeyde geçimlilik ve deneyime açıklık kişilik özelliği belirtecekleri; sağ siyasal ideolojiye sahip bireylerinse sol siyasal ideolojiye sahip bireylerden daha yüksek düzeyde dışadönüklük ve sorumluluk kişilik özelliği belirtecekleri beklenmektedir.

1.12. Araştırmanın Amacı

Araştırma, kültür, değerler, kişilik ve siyasal ideoloji değişkenlerinin birbirleri arasındaki ikili ilişkileri ortaya koymak ve bu değişkenler arasındaki bütünsel bağlantıları belirlemek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Daha önceki araştırmalarda bu çalışmanın değişkenleri arasındaki ikili ilişkiler araştırılmış ancak bu dört kavram arasındaki bütünsel ilişkiler üzerinde durulmamıştır. Bu araştırmada, dört kavram arasındaki ilişkiler özetlenmektedir. Temel olarak,

kültür, değerler ve kişilik özelliklerinin siyasal ideolojiyi belirlemesi beklenmektedir.

Ayrıca, bu çalışmada, biri bireyselci (ABD), diğeri toplulukçu (Türkiye) iki kültür değerler, kişilik ve siyasal ideoloji değişkenleri açısından karşılaştırılmaktadır. Böylece, içinde yaşanılan kültürün, insan yaşamını ne kadar çok etkilediğine ilişkin somut verilere ulaşmak amaçlanmıştır.

Son olarak, ana amaçlar yukarıda belirtilenler olmakla birlikte Türk ve ABD'lilerin daha iyi anlaşılması yoluyla bu iki ülke arasındaki ilişkilere de ışık tutmak da çalışmanın hedefleri arasındadır.

1.12.1. Araştırmanın Denenceleri

A) Değişkenler Arası İlişkilerle İlgili Denenceler:

a) Kültür boyutları ve değerler arasındaki ilişkilere bakıldığında:

1. Dikey-bireyselcilikle başarı, uyarılma, hazcılık ve özyönelim arasında olumlu ilişkiler beklenmektedir.

2. Dikey-toplulukçulukla güç, uyma, geleneksellik ve güvenlik arasında olumlu ilişkiler beklenmektedir.

3. Yatay-bireyselcilikle evrenselcilik, uyarılma, hazcılık ve özyönelim arasında olumlu ilişkiler beklenmektedir.

4. Yatay-toplulukçuluk ve iyilikseverlik, uyma, geleneksellik ve güvenlik arasında olumlu ilişkiler beklenmektedir.

b) Kültür boyutları ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkilere bakıldığında:

1.Dikey-bireysellelikle dışadönüklük arasında olumlu bir ilişki beklenmektedir.

2.Dikey-toplulukçulukla sorumluluk arasında olumlu bir ilişki beklenmektedir.

3.Yatay-bireysellelikle açıklık arasında olumlu bir ilişki beklenmektedir.

4.Yatay-toplulukçulukla geçimlilik arasında olumlu bir ilişki beklenmektedir.

c) Değerlerle kişilik özellikleri arasındaki ilişkilere bakıldığında:

1. Dışadönüklük kişilik özelliğiyle uyarılma, hazcılık, başarı, güç ve iyilikseverlik değerleri arasında olumlu ilişkiler beklenmektedir.

2. Geçimlilik kişilik özelliğiyle iyilikseverlik, geleneksellik ve uyma değerleri arasında olumlu ilişkiler beklenmektedir.

3. Açıklık kişilik özelliğiyle öz-yönelim, evrenselcilik ve uyarılma değerleri arasında olumlu ilişkiler beklenmektedir.

4. Sorumluluk ile uyma, başarı ve güvenlik değerleri arasında olumlu ilişkiler beklenmektedir.

5. Duygusal dengesizlik kişilik özelliğiyle hiçbir değer arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

a) Değerlerin çeşitli toplumsal değişkenlerle olan ilişkilerine bakıldığında:

1. Yaşla güvenlik, geleneksellik ve uyma arasında olumlu; hazcılık, uyarılma, güç ve başarı arasında ise olumsuz ilişkiler beklenmektedir.
2. Eğitim yılı sayısı ile özyönelim ve uyarılma arasında olumlu; geleneksellik ve güvenlik arasında olumsuz ilişkiler beklenmektedir.
3. Sosyo-ekonomik durumla güç, uyarılma ve hazcılık arasında olumlu ilişkiler beklenmektedir.

B) Değişkenlerin Yordamalarıyla İlgili Denenceler:

a) Kültür boyutlarına değerlerden yordaması beklenen değişkenler açısından bakıldığında;

1. Kültür boyutlarından dikey toplulukçuluğu değerlerden geleneksellik, uyma, güvenlik ve gücün olumlu olarak yordamaları beklenmektedir.
2. Kültür boyutlarından dikey bireyselciliği değerlerden özyönelim, hazcılık, uyarılma ve başarının olumlu olarak yordamaları beklenmektedir.
3. Kültür boyutlarından yatay toplulukçuluğu değerlerden geleneksellik, uyma, güvenlik ve iyilikseverliğin olumlu olarak yordamaları beklenmektedir.
4. Son olarak, Kültür boyutlarından yatay bireyselciliği değerlerden özyönelim, hazcılık, uyarılma ve evrenselciliğin olumlu olarak yordamaları beklenmektedir.

b) Kültür boyutlarına kişilik özelliklerinden yordaması beklenen değişkenler açısından bakıldığında;

1. Kültür boyutlarından dikey toplulukçuluğu kişilik özelliklerinden sorumluluğun olumlu olarak yordaması beklenmektedir.

2. Kültür boyutlarından dikey bireyselciliği kişilik özelliklerinden dışadönüklüğün olumlu olarak yordaması beklenmektedir.

3. Kültür boyutlarından yatay toplulukçuluğu kişilik özelliklerinden geimliliğin olumlu olarak yordaması beklenmektedir.

4. Son olarak, kültür boyutlarından yatay bireyselciliği kişilik özelliklerinden deneyime açıklığın olumlu olarak yordaması beklenmektedir.

C) Grupların Ayırıtırılmasıyla İlgili Denenceler:

a) Siyasal ideolojilerine göre oluşturulan grupları ayırıtırması beklenen değişkenlere bakıldığında;

1. Kültür boyutlarından yatay bireyselcilik, değerlerden özyönelim, uyarılma, hazcılık ve evrenselcilik ve kişilik özelliklerinden deneyime açıklık puanı yüksek olan bireylerin siyasal ideolojilerinin aşırı sol olması beklenmektedir.

2. Kültür boyutlarından dikey bireyselcilik, değerlerden özyönelim, uyarılma, hazcılık ve başarı ve kişilik özelliklerinden dışadönüklük puanı yüksek olan bireylerin siyasal ideolojilerinin ılımlı sol olması beklenmektedir.

3. Kültür boyutlarından yatay toplulukçuluk, değerlerden geleneksellik, uyma, güvenlik ve iyilikseverlik ve kişilik özelliklerinden geçimlilik puanı yüksek olan bireylerin siyasal ideolojilerinin ılımlı sağ olması beklenmektedir.

4. Kültür boyutlarından dikey toplulukçuluk, değerlerden geleneksellik, uyma, güvenlik ve g ve kişilik özelliklerinden sorumluluk puanı yüksek olan bireylerin siyasal ideolojilerinin aşırı sağ olması beklenmektedir.

D)Gruplararası Karşılaştırmalarla İlgili Denenceler:

a) Siyasal ideolojilerine göre oluşturulan gruplar, değerleri açısından karşılaştırıldığında;

1. Sağ siyasal ideolojiye sahip bireylerin sol siyasal ideolojiye sahip bireylerden daha yüksek düzeyde g, geleneksellik, uyma ve güvenlik değeri belirtecekleri beklenmektedir.

2. Sol siyasal ideolojiye sahip bireylerin sağ siyasal ideolojiye sahip bireylerden daha yüksek düzeyde evrensellik, iyilikseverlik, özyönelim ve uyarılma değeri belirtecekleri beklenmektedir.

b) Siyasal ideolojilerine göre oluşturulan gruplar, kişilik özellikleri açısından karşılaştırıldığında;

1. Sol siyasal ideolojiye sahip bireylerin sağ siyasal ideolojiye sahip bireylerden daha yüksek düzeyde geçimlilik ve deneyime açıklık belirtecekleri beklenmektedir.

2. Sağ siyasal ideolojiye sahip bireylerin sol siyasal ideolojiye sahip bireylerden daha yüksek düzeyde dışadönüklük ve sorumluluk belirtecekleri beklenmektedir.

c) Kültürel özelliklerine göre oluşturulan gruplar, değerleri açısından karşılaştırıldığında;

1. Amerikan kültüründen olan bireylerin Türk kültüründe olanlardan daha yüksek düzeyde özyönelim, hazcılık, uyarılma ve başarı belirtecekleri beklenmektedir.

2. Türk kültüründen olan bireylerin Amerikan kültüründe olanlardan daha yüksek düzeyde geleneksellik, uyma, güvenlik ve güç belirtecekleri beklenmektedir.

d) Kültürel özelliklerine göre oluşturulan gruplar, kişilik özellikleri açısından karşılaştırıldığında;

1. Amerikan kültüründen olan bireylerin Türk kültüründe olanlardan daha yüksek düzeyde dışadönüklük belirtecekleri beklenmektedir.

2. Türk kültüründen olan bireylerin Amerikan kültüründe olanlardan daha yüksek düzeyde sorumluluk belirtecekleri beklenmektedir.

e) Cinsiyetlerine göre oluşturulan gruplar, değerleri açısından karşılaştırıldığında;

1. Kadınların erkeklerden daha yüksek düzeyde iyilikseverlik, evrensellik, uyma ve güvenlik belirtecekleri beklenmektedir.

2. Erkeklerin kadınlardan daha yüksek düzeyde güç, başarı, hazcılık, uyarılma ve özyönelim belirtecekleri beklenmektedir.

f) Cinsiyetlerine göre oluşturulan gruplar, kişilik özellikleri açısından karşılaştırıldığında;

1. Kadınların erkeklerden daha yüksek düzeyde duygusal dengesizlik ve geçimlilik belirtecekleri beklenmektedir.

2. Deneyime açıklık, sorumluluk ve dışadönüklük puanlarında cinsiyet farkı beklenmemektedir.

E) Siyasal İdeolojilerine Göre Oluşturulan Grupların Bazı Değişkenlere Göre Oranlarının Karşılaştırılmasıyla İlgili Denenceler (Ki-Kare Analizleri)

1. Siyasal ideolojilerine göre oluşturulan grupların oranlarının cinsiyetlerine bağlı olarak değişeceği beklenmektedir.

2. Siyasal ideolojilerine göre oluşturulan grupların oranlarının yaşlarına bağlı olarak değişeceği beklenmektedir.

3. Siyasal ideolojilerine göre oluşturulan grupların oranlarının eğitim yılı sayılarına bağlı olarak değişeceği beklenmektedir.

1.13. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma çalışılan kavramları açısından kültürlerarası psikolojinin en temel dört kavramının bir arada ele alındığı ilk araştırmadır. Bu bütünsel ilişkileri oluşturan ikili ilişkiler birçok araştırmanın konusu olmuştur. Özellikle

belirtmek gerekirse, kültür ve kişilik arasındaki bağlantı için Schmitt ve arkadaşlarının (2007); kültür ve değerler arasındaki ilişkiler için Schwartz'ın (1990, 1992); değerler ve kişilik arasındaki ilişki için Roccas ve arkadaşlarının (2002); değerler ve siyasal ideoloji arasındaki ilişkiler için Gümüş ve arkadaşlarının (2007); ve son olarak kişilik ve siyasal ideolojiler arasındaki ilişkiler için de Caprara ve arkadaşlarının (2006) araştırmaları örnek olarak verilebilir.

Bu ve benzeri araştırmalar dışında, kültürün siyasal ideoloji üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak etkili olduğunu gösteren kültürlerarası bir yaklaşımla gerçekleştirilmiş herhangi bir araştırma bulunmamaktadır. Burada bu iki değişken (kültür ve siyasal ideoloji) arasındaki ilişkiyi nelerin belirleyebileceği sorularına yanıt aranmaktadır. Seçilen kültürlerin çok farklı olması (biri toplulukçu Türkiye, diğeri bireyselci ABD) denencelerin net bir biçimde ortaya konulabilmesine olanak sağlamaktadır.

Tezin gerçek yaşama uygulanabilirliği açısından da, "Türkiye-ABD" ilişkilerine bağlı olarak sık sık ortaya çıkan sorunların daha iyi anlaşılmasına ve daha etkili çözümler retilbilmesine hizmet edebileceği" ve bu nedenle önemli olduğu dşnlmektedir.

2. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu araştırmada, Türk ve ABD’li üniversite öğrencilerinde, 1) kültür boyutları, kişilik özellikleri ve değer boyutları arasındaki ikili ilişkiler ve değerlerin toplumsal değişkenlerle (yaş, eğitim yılı sayısı, sosyo-ekonomik durum) olan ilişkileri; 2) değer boyutlarıyla kişilik özelliklerinin kültür boyutlarını yordama düzeyleri; 3) değer boyutlarıyla kişilik özelliklerinin siyasal ideoloji gruplarını ayırt etme düzeyleri; 4) kültür boyutlarının, değerlerin, kişilik özelliklerinin siyasal ideolojilere, kültüre ve cinsiyete bağlı olarak değişip değişmediği ve 5) siyasal ideolojilerine göre belirlenen grupların oranlarının yaşlarına, cinsiyetlerine ve eğitim yılı sayılarına göre değişip değişmediği incelenmiştir.

2.1. Denekler

Bu araştırmanın evreni Türk ve ABD’li üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Örneklem, ise Türkiye’ nin farklı illerindeki (İstanbul, Ankara, İzmir, Denizli, Tokat, Kayseri...) üniversitelerde eğitim görmekte olan ve yaş ortalamaları 21,74 (SS = 1,84) olan 403 Türk üniversite öğrencisi (203 = kadın, 193 = erkek, 7= cinsiyet belirtmemiş) ve ABD’ nin farklı eyaletlerindeki (New York, Iowa, Missouri, Arizona, California...) üniversitelerde eğitim görmekte olan ve yaş ortalamaları 22,63 (SS = 4,40) olan 428 ABD’li

üniversite öğrencisinden (275 = kadın, 145 = erkek, 8 = cinsiyet belirtmemiş) oluşmaktadır. Türk ve ABD'li katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin diğer bilgiler Çizelge 2.1. ve Çizelge 2.2.'de verilmiştir.

Çizelge 2.1. Türk Katılımcılara İlişkin Özet Demografik Bilgiler

Değişkenler	Ortalama	SS	Gözlenen Uzam	Beklenen Uzam
Yaş	21.74	1.84	18-30	17-
Sınıf	2.64	1.14	0-7	0-7
Ekonomik Düzey	3.10	.41	2-5	1-5

Çizelge 2.1.'den de görülebileceği gibi, üniversiteli gençlerin devam ettikleri sınıf 7 basamaklı bir ölçek üzerinde işaretlenmiştir (0=Hazırlık, 1=1.sınıf, 2=2.sınıf, 3=3.sınıf, 4=4.sınıf, 5=Yüksek Lisans, 6=Doktora). Buna göre Türk deneklerin ortalaması 2.64 (SS=1.14) olarak belirlenmiştir. Diğer yandan, deneklerin ailelerinin ekonomik düzeyi 5 basamaklı bir ölçek (1=Çok fakir, 2=Fakir, 3=Orta, 4=Zengin, 5=Çok Zengin) üzerinde değerlendirilmiştir ve Türk deneklerin ortalaması 3.10 (SS= .41) olarak belirlenmiştir. Çizelge 2.2.'de ABD'li deneklerin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Çizelge 2.2. ABD'li Katılımcılara İlişkin Özet Demografik Bilgiler

Değişkenler	Ortalama	SS	Gözlenen Uzam	Beklenen Uzam
Yaş	22.63	4.40	18-37	17-
Sınıf	3.54	2.35	1-7	0-7
Ekonomik Düzey	3.18	.58	1-5	1-5

Çizelge 2.2.'den de görülebileceği gibi, yukarıda adı geçen ölçekler aracılığıyla toplanan verilerden hesaplanan ABD'li katılımcıların sınıf ve ekonomik düzey ortalamaları sırasıyla 3.54 (SS= 2.35) ve 3.18 (SS= .58)'dir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri aşağıda ayrı ayrı ele alınacak olan değişik ölçekler yardımıyla toplanmıştır. Öncelikle Türk örneklem için, *kişilik* Alkan (2007) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Beş Faktör Kişilik Envanteri (BFKE), *değerler* Demirutku (2004) tarafından geçerlik ve güvenirliği gerçekleştirilen Portre Değerler Ölçeği (PDÖ), *siyasal ideoloji* tek soruluk sol-sağ boyutu üzerinde bireyin siyasal ideolojisini belirttiği ölçek ve *kültür* boyutları da Wasti (2003) tarafından uyarlaması yapılan Bireysellik-Toplulukçuluk Ölçeği (BTÖ) yardımıyla ölçülmüştür.

ABD'li örneklem için ise; *kişilik* John (1990) tarafından geliştirilen Big Five Inventroy (BFI), *değerler* Schwartz ve arkadaşları (2001) tarafından geliştirilen Portrait Values Questionnaire (PVQ), *kültür* Triandis (1995) tarafından geliştirilen Individualism-Collectivism Scale (INDCOL Scale) ve *siyasal ideoloji* de aynı Türk örnekleme için düşünüldüğü gibi tek soruluk sol-sağ boyutu üzerinde bireyin siyasal ideolojisini belirttiği ölçek yardımıyla ölçülmüştür. İzleyen alt bölümlerde bu ölçekler ayrıntılı olarak tartışılacaktır. Öncelikle bireysel bilgi formundan söz edilecektir.

2.2.1. Bireysel Bilgi Formu

Bu formda deneklerden yaş, sınıf, cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeylerini beş bölümlü bir ölçek üzerinde belirtmeleri (1-çok fakir, 5-çok zengin) istenmiştir. Ek olarak siyasal düşüncelerini beşinci basamağı “Tercihim yok” ve 6. basamağı “Diğer” olan 6 basamaklı bir ölçek yardımıyla (1-Aşırı sol, 2-İlımlı Sol, 3-İlımlı sağ, 4-Aşırı sağ) belirtmeleri de istenmiştir. Türkçe ve İngilizce olmak üzere formların birer örneği EK. B.1. ve EK. B.2.’de verilmiştir.

2.2.2. Portre Değerler Ölçeği

Portre Değerler Ölçeği, Schwartz ve arkadaşları (2001) tarafından geliştirilmiştir ve ölçek 40 maddeden oluşmaktadır. Her bir madde iki cümleyle bir bireyi tanımlamaktadır. Katılımcılardan tanımı verilen bireye ne kadar benzeyip benzemediklerini belirtmeleri istenmektedir. Verilen yanıt seçenekleri 6’ lı likert bir tür ölçek olup 1- bana hiç benzemiyor, 2- bana benzemiyor, 3- bana çok az benziyor, 4- bana az benziyor, 5- bana benziyor ve 6- bana çok benziyor seçeneklerini içermektedir. Bu 40 madde 10 ayrı alt ölçekten oluşmaktadır. Bu alt ölçekler sırasıyla Güç, Başarı, Uyma, Hazcılık, Geleneksellik, Öz-yönelim, Güvenlik, Evrenselcilik, Uyarılma, İyilikseverlik alt ölçekleridir. Her bir alt ölçekte 2-6 arasında değişen sayıda madde bulunmaktadır. Schwartz ve arkadaşlarının (2001) hesapladıkları güvenirlik

katsayıları şöyledir: güç, .84; güvenlik, .88; uyma, .86; geleneksellik, .81; iyilikseverlik, .82; evrensellik, .83; öz-yönelim, .66; uyarılma, .74; hazcılık, .84 ve başarı, .83.

PDÖ' nün Türkçe' ye uyumlamasını Demirutku (2004) gerçekleştirmiş ve şu test-tekrar test güvenirlik katsayıları elde edilmiştir; güç, .81; başarı, .81; hazcılık, .77; uyarılma, .70; öz-yönelim, .65; evrensellik, .72; iyilikseverlik, .66; geleneksellik, .82; uyma, .75 ve güvenlik, .80. Türkçe ve İngilizce olmak üzere ölçeklerin tüm maddeleri E. B.3. ve EK. B.4.' te verilmiştir.

Bu çalışmada, ölçeğin geçerliği konusunda bilgi edinebilmek için madde çözümlemesi yapılmıştır. Ölçeğin ayırt edici ve benzeşik maddelerden oluşmasını sağlamak amacıyla yapılan madde çözümlemesi için, t testinden ve madde test korelasyonundan yararlanılmıştır. Yapılan t testi ile deneklerin, ölçekten en düşük puan alan %27'si ile en yüksek puan alan %27'si karşılaştırılmıştır. Bu şekilde en düşük ve en yüksek puan alan deneklerin değerler açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları belirlenmiştir. Karşılaştırma, toplam puan açısından grup ortalamaları arasında anlamlı fark bulunduğunu göstermiştir. Ölçekten en düşük puan alan grubun ortalaması 102.08, standart sapma 13.05 iken, en yüksek puan alan grubun ortalaması 167.39, standart sapması 9.56'dır ($t = -34.56$; $p < .05$). Her bir madde için ayrı ayrı hesaplanan madde test korelasyonları ve t testi sonucunda, hiçbir maddenin çıkarılmasına gerek görülmemiştir. Her bir madde için ayrı ayrı hesaplanan

madde test korelasyonları ve t testi sonuçları Türk ve ABD’li örneklemeler için
sırasıyla 2.3. ve 2.4. nolu çizelgelerde gösterilmiştir.

Çizelge 2.3. Türk örneklemini için Portre değerler Ölçeği Madde-Test Korelasyonları ve Alt Grup-Üst grup Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri

				Üst		Alt		
Madde	Ort.	S	R	Ort.	S	Ort.	S	t
1	4,79	1,12	,30*	5,15	,91	4,42	1,13	5,74*
2	3,31	1,48	,13*	3,73	1,46	3,02	1,40	3,94*
3	4,89	1,24	,24*	5,34	,98	4,54	1,28	5,64*
4	4,19	1,36	,46*	4,89	1,06	3,37	1,26	10,56*
5	4,61	1,34	,35*	5,12	1,18	3,91	1,35	7,67*
6	4,68	1,19	,30*	5,05	1,06	4,16	1,28	6,10*
7	3,88	1,51	,37*	4,42	1,48	2,96	1,47	7,79*
8	4,83	1,10	,36*	5,21	,93	4,28	1,25	6,85*
9	3,82	1,47	,22*	4,20	1,45	3,36	1,37	4,65*
10	4,35	1,35	,22*	4,66	1,26	3,89	1,40	4,67*
11	4,89	1,10	,31*	5,26	,86	4,36	1,22	6,95*
12	5,06	,94	,42*	5,46	,72	4,52	1,16	7,98*
13	4,95	1,02	,46*	5,43	,68	4,30	1,16	9,86*
14	5,28	1,05	,41*	5,74	,58	4,58	1,35	9,45*
15	4,03	1,34	,26*	4,40	1,28	3,69	1,43	4,17*
16	4,18	1,34	,32*	4,69	1,12	3,54	1,33	7,48*
17	4,12	1,36	,28*	4,55	1,23	3,58	1,32	6,09*
18	4,90	1,05	,35*	5,23	,85	4,39	1,23	6,45*
19	4,82	1,14	,44*	5,29	,81	4,00	1,28	9,90*
20	4,05	1,51	,38*	4,67	1,21	3,09	1,48	9,37*
21	4,52	1,44	,36*	5,10	1,08	3,61	1,57	9,01*
22	4,74	1,04	,38*	5,16	,79	4,07	1,17	8,97*
23	4,89	1,08	,34*	5,34	,81	4,37	1,16	7,89*
24	4,13	1,43	,37*	4,68	1,29	3,47	1,41	7,12*
25	3,60	1,36	,30*	4,07	1,29	2,90	1,27	7,12*
26	4,31	1,39	,28*	4,77	1,27	3,85	1,47	5,34*
27	5,06	,86	,43*	5,41	,70	4,59	,96	8,00*
28	4,94	1,10	,44*	5,40	,75	4,39	1,29	7,93*
29	5,18	,98	,35*	5,58	,64	4,60	1,13	8,79*
30	4,95	1,18	,39*	5,45	,81	4,34	1,25	8,63*
31	4,27	1,38	,32*	4,77	1,24	3,54	1,36	7,51*
32	4,49	1,20	,47*	5,09	,85	3,72	1,23	10,48*
33	4,26	1,36	,24*	4,61	1,27	3,71	1,39	5,36*
34	5,27	,90	,35*	5,59	,61	4,82	1,06	7,33*
35	5,07	1,03	,40*	5,46	,71	4,50	1,19	8,09*
36	5,00	1,06	,47*	5,49	,71	4,17	1,20	11,05*
37	5,05	1,05	,43*	5,49	,70	4,39	1,29	8,67*
38	4,50	1,24	,19*	4,78	1,15	4,17	1,32	3,91*
39	4,28	1,38	,35*	4,74	1,24	3,54	1,37	7,26*
40	4,77	1,14	,35*	5,13	,95	4,13	1,30	7,11*

*:p<.05

Çizelge 2.4. ABD'li Örneklem için Portre değerler Ölçeği Madde-Test Korelasyonları ve Alt Grup-Üst grup Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri

				Üst		Alt		
Madde	Ort.	S	r	Ort.	S	Ort.	S	t
1	4,45	1,05	,23*	4,98	,82	4,23	1,12	4,88*
2	3,07	1,24	,23*	3,74	1,21	2,75	1,21	4,88*
3	4,90	1,12	,38*	4,50	1,28	4,50	1,28	6,72*
4	4,33	1,12	,34*	4,88	,92	3,90	1,12	5,53*
5	4,28	1,28	,31*	5,14	,93	3,90	1,30	7,05*
6	4,46	1,17	,38*	5,26	,78	3,94	1,21	8,59*
7	3,35	1,28	,30*	4,14	1,11	2,91	1,26	6,03*
8	4,63	1,16	,28*	5,08	,83	4,25	1,34	4,98*
9	3,44	1,21	,29*	4,10	1,09	3,11	1,21	5,00*
10	4,43	1,15	,46*	5,16	,77	3,90	1,20	8,24*
11	4,87	0,98	,39*	5,30	,71	4,50	1,03	5,86*
12	4,83	1,03	,52*	5,60	,57	4,29	1,12	10,13*
13	4,23	1,25	,43*	5,04	1,07	3,70	1,17	6,99*
14	3,94	1,26	,49*	5,04	,78	3,32	1,14	11,50*
15	3,64	1,35	,33*	4,60	1,03	3,10	1,20	7,76*
16	3,76	1,27	,42*	4,78	,85	3,21	1,17	9,77*
17	3,11	1,21	,34*	3,84	1,17	2,68	1,12	6,13*
18	5,04	1,02	,48*	5,62	,53	4,53	1,16	8,50*
19	4,39	1,19	,29*	4,84	1,08	3,99	1,22	4,29*
20	3,30	1,75	,30*	4,34	1,66	2,57	1,47	6,93*
21	4,17	1,35	,34*	4,86	1,07	3,62	1,31	6,50*
22	4,93	1,00	,37*	5,42	,58	4,56	1,16	6,56*
23	4,48	1,18	,36*	5,18	,86	3,98	1,17	7,44*
24	4,57	1,06	,49*	5,16	,82	3,96	1,09	7,03*
25	3,26	1,26	,38*	4,37	1,01	2,79	1,22	8,00*
26	3,99	1,27	,40*	4,74	,986	3,38	1,20	7,74*
27	4,82	0,95	,50*	5,46	,50	4,30	1,05	9,80*
28	4,33	1,29	,48*	5,41	,57	3,66	1,34	12,02*
29	4,66	1,12	,36*	5,30	,71	4,18	1,21	7,58*
30	4,32	1,27	,46*	5,26	,69	3,65	1,20	11,08*
31	4,61	1,17	,44*	5,34	,72	4,05	1,26	8,53*
32	4,18	1,22	,44*	4,96	,95	3,56	1,12	8,38*
33	4,05	1,25	,33*	4,88	,90	3,61	1,26	7,50*
34	4,74	1,09	,40*	5,20	,88	4,26	1,17	5,76*
35	4,07	1,17	,43*	4,84	1,04	3,50	1,06	7,58*
36	4,49	1,13	,46*	5,32	,77	3,97	1,18	8,94*
37	4,81	1,09	,50*	5,42	,76	4,19	1,10	8,45*
38	4,23	1,19	,38*	5,18	,75	3,74	1,20	9,55*
39	3,79	1,28	,40*	4,76	,80	3,27	1,28	9,17*
40	3,73	1,19	,40*	4,49	1,04	3,22	1,08	7,00*

*:p<.05

2.2.3. Beş Faktör Kişilik Ölçeği

Beş Faktör Kişilik Ölçeği John, Donahue ve Kentle (1991) tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçekte insanların kendilerini ve kişilik özelliklerini betimlemede kullandıkları bazı ifadeler bulunmaktadır. Katılımcılardan her ifadeyi okumaları ve genel olarak kendilerini ne derece betimlediğini, uygun rakamı işaretleyerek belirtmeleri istenmektedir. Örneğin, “Yardımsever biriyim” ifadesi, genel özelliğini düşündüğünde bir katılımcıya tamamen uyuyorsa 5’ i, oldukça yardımsever olduğunu düşünüyorsa 4’ ü, biraz yardımsever olduğunu düşünüyorsa 3’ ü, pek yardımsever biri olmadığını düşünüyorsa 2’ yi ve hiç yardımsever biri olmadığını düşünüyorsa 1’ i işaretlemesi gerekmektedir. Türkçe ve İngilizce olmak üzere ölçeklerin tüm maddeleri E. B.5. ve EK. B.6.’ da verilmiştir.

BFKÖ 44 sorudan ve 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Bu alt ölçekler, Duygusal Dengesizlik, Dışadönüklük, Geçimlilik, Sorumluluk ve Açıklık’ tır. John ve arkadaşlarının (1991) elde ettikleri güvenirlik katsayıları şöyledir: duygusal dengesizlik, .84; dışadönüklük, .88; geçimlilik, .79; sorumluluk, .82 ve açıklık, .81.

Ölçek, Alkan (2007) tarafından dilimize uyarlanmış ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. 305 Üniversite öğrencisi ile yapılan çalışmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .87 olarak bulunmuş ve faktör çözümlemesi orijinal ölçeğin faktör yapısına tamamen uygun 5 faktör (alt ölçek) ortaya koymuştur. Alt

ölçek iç tutarlılık katsayıları dışadönüklük, .89; geçimlilik, .67; sorumluluk, .79; duygusal dengesizlik, .79 ve açıklık, .79 olarak bulunmuştur.

Bu çalışmada, ölçeğin geçerliği konusunda bilgi edinebilmek için madde çözümlemesi yapılmıştır. Ölçeğin ayırt edici ve benzeşik maddelerden oluşmasını sağlamak amacıyla yapılan madde çözümlemesi için, t testinden ve madde test korelasyonundan yararlanılmıştır. Yapılan t testi ile deneklerin, her bir alt ölçekten en düşük puan alan %27' si ile en yüksek puan alan %27'si karşılaştırılmıştır. Bu şekilde en düşük ve en yüksek puan alan deneklerin kişilik özellikleri açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları belirlenmiştir. Karşılaştırma, toplam puan açısından grup ortalamaları arasında anlamlı fark bulunduğunu göstermiştir. Her bir madde için ayrı ayrı hesaplanan madde test korelasyonları ve t testi sonucunda, hiçbir maddenin çıkarılmasına gerek görülmemiştir. Her bir madde için ayrı ayrı hesaplanan madde test korelasyonları ve t testi sonuçları Türk ve ABD'li örneklemeler için sırasıyla 2.5. ve 2.6. nolu çizelgelerde gösterilmiştir.

Çizelge 2.5. Türk örneklemini için Beş Faktör Kişilik Ölçeği Madde-Test Korelasyonları ve Alt Grup-Üst grup Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri

					Üst		Alt		
	Madde	Ort.	S	r	Ort.	S	Ort.	S	t
Kişilik özellikleri									
1-Dışadönüklük									
	1	3,73	,88	,30*	4,06	,81	3,46	,89	5,18*
	6	3,74	1,20	,22*	4,26	1,03	3,30	1,17	6,33*
	11	3,82	,90	,31*	4,19	,78	3,60	,98	4,85*
	16	3,69	,91	,34*	4,05	,86	3,30	,97	5,87*
	21	3,54	1,19	,22*	4,03	1,12	3,07	1,16	6,00*
	26	3,72	,95	,36*	4,16	,82	3,22	,98	7,55*
	31	3,19	1,07	,13*	3,50	1,12	2,84	1,09	4,29*
	36	3,78	,95	,36*	4,26	,72	3,28	1,06	7,90*
2-Sorumluluk									
	3	4,01	,79	,40*	4,34	,66	3,70	,84	6,22*
	8	2,61	,92	,07*	2,66	,95	2,46	,88	2,39*
	13	4,06	,88	,36*	4,43	,67	3,56	1,10	6,88*
	18	3,26	1,34	,09*	3,48	1,33	2,81	1,25	3,75*
	23	3,37	1,20	,37*	3,93	1,01	2,70	1,18	8,06*
	28	3,69	1,02	,20*	3,92	1,08	3,41	1,05	3,40*
	33	4,07	,73	,47*	4,46	,59	3,63	,78	8,69*
	38	3,34	1,08	,32*	3,65	1,06	2,89	1,17	4,94*
	43	2,81	1,15	,18*	3,09	1,20	2,53	1,10	3,54*
3-Açıklık									
	5	3,59	,96	,38*	4,05	,89	3,23	1,00	6,22*
	10	3,82	,97	,12*	3,99	,98	3,65	,97	2,53*
	15	3,94	,75	,28*	4,20	,67	3,64	,80	5,55*
	20	4,06	,94	,28*	4,50	,65	3,66	1,07	6,92*
	25	3,69	,93	,34*	4,11	,79	3,20	,91	7,67*
	30	3,67	1,07	,26*	3,93	1,14	3,17	1,09	4,91*
	35	3,66	1,05	,22*	4,08	,92	3,18	1,05	6,60*
	40	3,90	,90	,35*	4,23	,82	3,43	1,03	6,25*
	41	3,58	1,15	,24*	3,95	1,07	3,06	1,23	5,59*
	44	3,63	1,09	,24*	3,97	1,04	3,26	1,18	4,60*
4-Geçimlilik									
	2	3,12	1,09	-,07*	3,27	1,10	2,93	1,08	2,91*
	7	4,12	,78	,31*	4,50	,65	3,77	,86	6,93*
	12	3,60	1,17	,05*	3,90	,99	3,33	1,27	3,66*
	17	3,67	1,04	,20*	4,00	,92	3,36	1,16	4,43*
	22	4,23	,78	,38*	4,57	,53	3,71	,84	8,86*
	27	3,80	1,06	,27*	4,27	,92	3,33	1,16	6,50*
	32	4,01	,71	,22*	4,27	,64	3,79	,73	5,05*
	37	3,36	1,05	,16*	3,70	,95	2,98	1,17	4,90*
	42	4,12	,68	,36*	4,50	,52	3,81	,65	8,47*
5-Duygusal Dengesizlik									
	4	2,59	1,14	-,06*	3,09	1,20	2,26	1,17	2,23*
	9	3,00	1,17	,13*	3,29	1,23	2,63	1,15	3,93*
	14	3,40	,92	-,06*	3,20	,96	3,60	,90	2,26*
	19	2,92	1,12	-,09*	2,84	1,22	3,07	1,15	2,38*
	24	2,85	1,09	-,08*	3,10	1,29	2,77	1,10	1,99*
	29	3,46	1,07	-,07*	3,60	1,10	3,18	1,11	1,98*
	34	2,58	1,12	-,07*	2,79	1,22	2,41	1,11	2,14*
	39	3,33	1,16	-,09*	3,67	1,25	3,14	1,16	2,76*

*:p<.05

Çizelge 2.6. ABD'li Örneklem için Beş Faktör Kişilik Ölçeği Madde-Test Korelasyonları ve Alt Grup-Üst grup Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri

	Madde	Ort.	S	r	Üst Ort.	S	Alt Ort.	S	t
Kişilik özellikleri									
1-Dışadönüklük									
	1	3,57	1,05	,29*	4,08	,85	3,21	1,09	6,23*
	6	2,84	1,07	,26*	3,38	1,10	2,52	,98	5,74*
	11	3,56	,95	,38*	4,03	,80	3,15	,97	6,80*
	16	3,57	,92	,39*	4,11	,79	3,14	,87	8,02*
	21	3,05	1,16	,34*	3,80	1,11	2,61	,97	7,92*
	26	3,34	1,04	,29*	3,78	1,06	2,97	,95	5,56*
	31	2,65	1,10	,30*	3,33	1,17	2,36	,90	6,40*
	36	3,62	,98	,33*	4,21	,68	3,29	,93	7,79*
2-Sorumluluk									
	3	4,04	,71	,36*	4,34	,61	3,76	,78	5,69*
	8	2,96	,99	,20*	3,28	,97	2,62	,96	4,76*
	13	4,31	,70	,32*	4,61	,55	4,01	,82	5,93*
	18	3,35	1,20	,16*	3,68	1,30	3,06	1,07	3,63*
	23	3,32	1,10	,32*	3,75	1,06	2,79	,99	6,42*
	28	3,72	,85	,35*	4,08	,74	3,35	,84	6,41*
	33	3,91	,79	,36*	4,22	,72	3,48	,82	6,63*
	38	3,89	,77	,29*	4,19	,75	3,56	,76	5,80*
	43	2,78	1,13	,16*	3,13	1,25	2,52	,99	3,76*
3-Açıklık									
	5	3,71	,81	,35*	4,04	,73	3,33	,85	6,20*
	10	4,17	,72	,21*	4,40	,64	3,94	,79	4,45*
	15	3,57	,90	,28*	3,96	,80	3,16	,90	6,47*
	20	3,79	,88	,22*	4,11	,81	3,54	,94	4,51*
	25	3,36	,96	,23*	3,71	1,04	3,07	,90	4,50*
	30	3,63	,98	,34*	4,09	,83	3,19	,99	6,89*
	35	2,99	1,07	,15*	3,23	1,17	2,74	,99	3,13*
	40	3,80	,89	,25*	4,09	,77	3,54	,98	4,38*
	41	3,28	1,08	,14*	3,57	1,19	2,99	,97	3,73*
	44	3,13	1,17	,16*	3,45	1,24	2,75	1,10	4,15*
4-Geçimlilik									
	2	2,93	1,00	,06*	3,12	1,06	2,65	,98	3,17*
	7	3,81	,71	,21*	4,01	,75	3,64	,71	3,52*
	12	3,94	,95	,21*	4,18	,79	3,53	1,00	5,02*
	17	3,70	,88	,14*	3,91	,88	3,44	,98	3,47*
	22	3,84	,93	,11*	4,15	,81	3,67	,97	3,70*
	27	3,36	1,10	,19*	3,81	1,04	3,01	1,02	5,38*
	32	4,02	,74	,19*	4,20	,63	3,75	,82	4,25*
	37	3,41	,99	,17*	3,65	1,01	3,06	,93	4,22*
	42	3,87	,67	,32*	4,13	,53	3,53	,74	6,47*
5-Duygusal Dengesizlik									
	4	2,32	1,03	-,20*	2,11	1,03	2,42	1,02	2,07*
	9	2,82	1,07	,06*	2,99	1,06	2,54	1,09	2,93*
	14	3,57	,87	,16*	3,74	,84	3,33	,97	3,11*
	19	3,27	1,14	,12*	3,50	1,17	2,95	1,10	3,35*
	24	2,58	,99	,08*	2,77	1,02	2,40	,94	2,59*
	29	3,37	,96	-,24*	3,48	1,02	3,15	1,02	2,89*
	34	2,50	,89	,08*	2,62	,99	2,32	,82	2,29*
	39	3,12	1,03	-,13*	2,97	1,02	3,05	1,04	2,56*

*:p<.05

2.2.4. Bireyselcilik-Toplulukçuluk Ölçeği

Triandis ve Gelfand (1998) tarafından geliştirilen Bireyselcilik-Toplulukçuluk Ölçeği hem Bireyselcilik-Toplulukçuluk hem de yataylık-dikeylik kültürel boyutlarını ölçmekte kullanılmaktadır. Toplam 32 maddeden oluşmakta ve katılımcılar her maddeye 5 basamaklı; 1-tamamen katılmıyorum' la 5-tamamen katılıyorum arasında değişen likert türü bir ölçek kullanarak yanıt vermektedirler. Ölçek ayrıca, herbiri 8 maddeyle ölçülen 4 alt ölçekten oluşmaktadır. Bu alt ölçekler sırasıyla yatay-bireyselcilik, dikey-bireyselcilik, yatay-toplulukçuluk ve dikey toplulukçuluktur (Triandis ve Gelfand, 1998). Her bir alt ölçek değeri o alt ölçeğin maddelerine verilen yanıtların ortalaması alınarak hesaplanmaktadır. Türkçe ve İngilizce olmak üzere ölçeklerin tüm maddeleri E. B.7. ve EK. B.8.' de verilmiştir.

Triandis ve Gelfand'ın (1991) kültür boyutları için hesapladıkları güvenirlik katsayıları şunlardır: yatay-bireyselcilik, .81; dikey-bireyselcilik, .82; yatay-toplulukçuluk, .80 ve dikey-toplulukçuluk, .73. Diğer yandan, ölçek, Wasti (2003) tarafından dilimize uyarlanmış ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada elde edilen alt ölçek iç tutarlılık katsayıları şöyledir: yatay-bireyselcilik, .63; dikey-bireyselcilik, .64; yatay-toplulukçuluk, .68 ve dikey-toplulukçuluk, .67.

Bu çalışmada, ölçeğin geçerliği konusunda bilgi edinebilmek için madde zmlmesi yapılmıştır. Ölçeğin ayırt edici ve benzeşik maddelerden oluşmasını sağlamak amacıyla yapılan madde zmlmesi için, t testinden ve madde test korelasyonundan yararlanılmıştır. Yapılan t testi ile, deneklerin her bir alt ölçekten en düşük puan alan %27' si ile en yüksek puan alan %27'si karşılaştırılmıştır. Böylece en düşük ve en yüksek puan alan deneklerin kültür boyutlarına göre farklılaşıp farklılaşmadıkları belirlenmiştir. Karşılaştırma, toplam puan açısından grup ortalamaları arasında anlamlı fark bulunduğunu göstermiştir. Her bir madde için ayrı ayrı hesaplanan madde test korelasyonları ve t testi sonucu, hiçbir maddenin çıkarılmasına gerek görülmemiştir. Her bir madde için ayrı ayrı hesaplanan madde test korelasyonları ve t testi sonuçları Türk ve ABD'li örneklemeler için sırasıyla 2.7. ve 2.8. nolu çizelgelerde gösterilmiştir.

Çizelge 2.7. Türk örneklemini için Bireysellik-Toplulukçuluk Ölçeği Madde-Test Korelasyonları ve Alt Grup-Üst grup Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri

					Üst		Alt		
	Madde	Ort.	S	r	Ort.	S	Ort.	S	t
Kültür Boyutları									
1-Yatay Toplulukçuluk									
	1	3,69	,96	,42*	4,19	,87	3,29	,95	6,92*
	5	3,92	,83	,34*	4,18	,72	3,53	,99	5,30*
	7	3,94	,91	,38*	4,35	,72	3,45	1,10	6,66*
	8	4,05	,80	,43*	4,37	,71	3,67	1,02	5,43*
	10	3,92	,87	,32*	4,17	,87	3,55	,91	4,71*
	24	3,70	,86	,35*	4,06	,82	3,42	,86	5,32*
	25	4,15	,79	,43*	4,50	,63	3,89	,90	5,51*
	29	3,80	,81	,39*	4,11	,72	3,46	,88	5,69*
	33	3,24	1,01	,24*	3,63	1,13	2,86	,91	5,24*
2-Yatay Bireysellik									
	11	4,43	,80	,54*	4,71	,52	3,85	1,06	7,10*
	13	3,91	,85	,39*	4,22	,78	3,56	,94	5,43*
	15	3,65	,97	,20*	3,89	,97	3,32	1,01	4,01*
	18	4,28	,87	,51*	4,63	,58	3,78	1,09	6,73*
	20	4,42	,81	,51*	4,76	,47	3,99	1,08	6,48*
	21	4,10	,92	,38*	4,36	,88	3,61	1,06	5,36*
	23	4,09	,84	,50*	4,51	,63	3,60	,93	7,94*
	27	3,45	1,13	,16*	3,75	1,14	3,18	1,03	3,67*
	31	4,15	,85	,42*	4,40	,69	3,80	1,05	4,72*
	35	3,56	,92	,24*	3,93	,84	3,20	,94	5,73*
3-Dikey Toplulukçuluk									
	3	3,82	,92	,31*	4,13	,85	3,46	,98	5,05*
	14	3,95	,75	,47*	4,28	,59	3,56	,87	6,78*
	16	4,40	,90	,54*	4,80	,43	3,72	1,24	8,13*
	17	4,00	1,05	,37*	4,43	,87	3,45	1,17	6,61*
	19	4,38	,84	,56*	4,72	,52	3,87	1,14	6,73*
	22	3,84	,83	,40*	4,18	,62	3,57	,96	5,36*
	28	3,05	1,08	,24*	3,51	1,17	2,72	1,03	5,00*
	32	3,50	1,15	,42*	4,08	,93	2,84	1,24	7,92*
	36	3,18	1,04	,20*	3,63	1,04	2,84	1,02	5,42*
	37	2,97	1,13	,19*	3,46	1,13	2,71	1,13	4,67*
4-Dikey Bireysellik									
	2	3,16	1,05	,30*	3,85	,98	2,68	,92	8,67*
	4	2,53	1,14	,11*	2,67	1,33	2,41	1,08	4,53*
	6	3,92	,93	,48*	4,40	,71	3,33	1,06	8,26*
	9	3,91	,99	,51*	4,51	,65	3,23	1,11	9,66*
	12	2,75	1,23	,07*	3,11	1,37	2,44	1,18	3,52*
	26	3,54	1,00	,43*	4,17	,76	3,03	1,01	8,95*
	30	3,49	1,01	,43*	4,13	,79	2,91	1,03	9,38*
	34	3,32	1,06	,37*	3,99	,87	2,81	1,03	8,70*

*:p<.05

Çizelge 2.8. ABD'li Örneklem için Bireyselcilik-Toplulukçuluk Ölçeği Madde-Test Korelasyonları ve Alt Grup-Üst grup Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri

					Üst		Alt		
	Madde	Ort.	S	r	Ort.	S	Ort.	S	t
Kültür Boyutları									
1-Yatay Toplulukçuluk									
	1	3,65	,88	,23*	3,90	,77	3,35	1,00	4,14*
	5	3,93	,71	,24*	4,13	,74	3,75	,75	3,42*
	7	3,53	,94	,25*	3,80	,73	3,13	1,04	5,10*
	8	3,85	,68	,27*	4,08	,56	3,60	,72	5,12*
	10	3,46	,84	,14*	3,71	,74	3,33	,90	3,10*
	24	3,61	,92	,31*	4,05	,67	3,22	1,06	6,41*
	25	3,96	,73	,30*	4,29	4,29	3,72	,73	5,66*
	29	3,97	,60	,20*	4,14	,57	3,83	,67	3,35*
	33	3,82	,80	,24*	4,15	,70	3,51	,83	5,66*
2-Yatay Bireyselcilik									
	11	4,08	,78	,24*	4,39	,66	3,70	,86	6,07*
	13	3,81	,83	,17*	4,06	,77	3,55	,87	4,22*
	15	4,02	,91	,13*	4,23	,86	3,74	1,01	3,57*
	18	4,07	,78	,29*	4,41	,67	3,71	,89	5,98*
	20	4,08	,75	,34*	4,38	,68	3,67	,86	6,20*
	21	3,99	,76	,21*	4,29	,65	3,69	,89	5,25*
	23	3,90	,75	,28*	4,21	,70	3,53	,71	6,53*
	27	2,81	1,03	,20*	3,11	1,03	2,49	,93	4,28*
	31	3,79	,89	,13*	4,00	,86	3,54	,99	3,35*
	35	3,67	,78	,30*	3,97	,77	3,36	,84	5,15*
3-Dikey Toplulukçuluk									
	3	3,18	,91	,20*	3,57	,83	2,90	,93	5,14*
	14	3,57	,77	,37*	3,89	,68	3,20	,85	6,11*
	16	3,83	1,05	,42*	4,35	,79	3,16	1,13	8,32*
	17	3,49	1,05	,44*	4,06	,98	2,78	,95	8,97*
	19	3,78	,98	,47*	4,34	,68	3,09	1,01	9,94*
	22	3,54	,80	,47*	3,98	,67	3,07	,91	7,76*
	28	2,70	1,03	,28*	3,04	,99	2,21	,97	5,75*
	32	3,16	,99	,33*	3,58	,99	2,72	,91	6,08*
	36	3,01	1,00	,12*	3,32	1,04	2,85	,97	3,16*
	37	2,59	1,02	,39*	3,08	,99	2,01	,86	7,79*
4-Dikey Bireyselcilik									
	2	2,23	,94	,37*	2,61	,92	1,74	,74	7,07*
	4	3,22	,95	,17*	3,35	,87	2,93	1,04	2,99*
	6	3,48	,89	,37*	3,78	,84	2,95	,94	6,27*
	9	3,21	1,07	,31*	3,72	,89	2,59	1,02	8,02*
	12	2,72	1,00	,19*	2,92	,97	2,34	,99	3,99*
	26	3,08	1,10	,37*	3,71	,93	2,45	,94	9,13*
	30	3,23	1,14	,38*	3,78	1,01	2,48	1,06	8,51*
	34	2,59	1,05	,37*	3,05	1,02	1,95	,86	7,79*

*:p<.05

Ayrıca, bireylerin bireysellik ve toplulukçuluk puanlarını hesaplamak için Caldwell-Harris ve Ayçiçeği'nin (2006) yöntemi kullanılmıştır yani, bireysellik puanı için yatay ve dikey bireysellik puanlarının toplamı, toplulukçuluk puanı için ise yatay ve dikey toplulukçuluk puanlarının toplamaları alınmıştır.

2.3. İşlem

Bireysel bilgi formu ve yukarıda özetlenen ölçeklerden oluşan anket formu yazar tarafından rastlantısal olarak seçilmiş dersliklerde 20-25 kişilik gruplara uygulanmıştır. ABD'li örnekleme ise anket yazarın yardım isteğine yanıt veren bireyler tarafından yine rastlantısal olarak seçilmiş sınıflarda 20-25 kişilik gruplara uygulanmıştır. Anketlerin ön sayfasında verilen bilgilendirilmiş onam formunda bireylere katılımlarının tamamen gönüllülük esasına dayalı olması gerektiği, verecek oldukları bilgilerin tamamen gizli tutularak yalnızca araştırmacı tarafından görülebileceği ve araştırmadan istedikleri zaman çekilebilecekleri bilgileri verilmiştir.

3. BÖLÜM

BULGULAR

Bu araştırmada, Türk ve ABD’li üniversite öğrencilerinde, 1) kültür boyutları, kişilik özellikleri ve değer boyutları arasındaki ikili ilişkiler ve değerlerin toplumsal değişkenlerle (yaş, eğitim yılı sayısı, sosyo-ekonomik durum) olan ilişkileri; 2) değer boyutlarıyla kişilik özelliklerinin kültür boyutlarını yordama düzeyleri; 3) değer boyutlarıyla kişilik özelliklerinin siyasal ideoloji gruplarını ayırt etme düzeyleri; 4) kültür boyutlarının, değerlerin, kişilik özelliklerinin siyasal ideolojilere, kültüre ve cinsiyete bağlı olarak değişip değişmediği ve 5) siyasal ideolojilerine göre belirlenen grupların oranlarının yaşlarına, cinsiyetlerine ve eğitim yılı sayılarına göre değişip değişmediği incelenmiştir.

Bulgulara geçmeden önce Türk ve ABD’li örneklemelerle ilgili *genel bir fikir vermek amacıyla* temel değişkenlere ilişkin betimleyici istatistikler üzerinde kısaca durmak yararlı olacaktır.

3.1. Türk ve ABD’li Örneklemeler İçin Temel Değişkenlerle İlgili Betimsel İstatistikler

Türk örnekleme için temel değişkenlerle ilgili betimleyici istatistikler Çizelge 3.1.’ de verilmiştir.

Çizelge 3.1. Türk ve ABD'li Örneklemeler için temel değişkenlere ilişkin karşılaştırmalı ortalamalar ve Türk Örnekleme için Standart Sapma, Uzun ve Alfalar

Temel Değişkenler	Ortalama		S	Beklenen Uzun	Gözlenen Uzun	Alfa
N = 403	Türkiye	ABD	Türkiye	Türkiye	Türkiye	Türkiye
Kültür Boyutları						
Dikey Toplulukçuluk	3.74	3.28	.53	1-5	1.60-5.00	.74
Dikey Bireysellik	3.33	2.97	.67	1-5	1.13-5.00	.79
Yatay Toplulukçuluk	3.86	3.75	.50	1-5	1.78-5.00	.74
Yatay Bireysellik	4.04	3.82	.50	1-5	1.30-5.00	.77
Değer Boyutları						
Değişime Açıklık	4.73	4.46	.64	1-6	2.78-6.00	.71
Tutuculuk	4.48	3.94	.65	1-6	2.42-5.83	.74
Özdeşlik	4.99	4.55	.57	1-6	3.00-6.00	.72
Özgenişletim	4.27	3.90	.84	1-6	1.57-6.00	.77
Değerler						
Güç	3.93	3.32	1.07	1-6	1.00-6.00	.62
Başarı	4.52	4.33	.92	1-6	1.00-6.00	.74
Hazcılık	4.63	4.41	.99	1-6	1.67-6.00	.72
Uyarılma	4.58	4.14	.90	1-6	1.00-6.00	.56
Öz-yönelim	4.97	4.75	.70	1-6	2.67-6.00	.58
Evrensellik	4.93	4.46	.66	1-6	2.67-6.00	.71
İyilikseverlik	5.10	4.68	.63	1-6	3.00-6.00	.59
Geleneksellik	3.85	3.56	1.05	1-6	1.00-6.00	.55
Uyma	4.56	3.99	.83	1-6	1.75-6.00	.63
Güvenlik	4.80	4.21	.71	1-6	2.80-6.00	.53
Kişilik özellikleri						
Duygusal dengesizlik	3.01	2.95	.64	1-5	1.50-4.63	.72
Dışadönüklük	3.65	3.27	.66	1-5	1.38-5.00	.82
Açıklık	3.75	3.54	.52	1-5	2.20-5.00	.70
Geçimlilik	3.78	3.65	.50	1-5	2.50-5.00	.68
Sorumluluk	3.47	3.59	.55	1-5	1.67-4.89	.69

Çizelge 3.2. ABD'li Örneklem İçin Temel Değişkenlere ilişkin Ortalama, Standart Sapma, Uzam ve Alfalar

Temel Değişkenler	Ortalama	S	Beklenen Uzam	Gözlenen Uzam	Alfa
N = 428	ABD	ABD	ABD	ABD	ABD
Kültür Boyutları					
Dikey Toplulukçuluk	3.28	.56	1-5	1.00-4.90	.79
Dikey Bireysellik	2.97	.64	1-5	1.00-4.63	.78
Yatay Toplulukçuluk	3.75	.45	1-5	2.11-5.00	.74
Yatay Bireysellik	3.82	.47	1-5	1.40-5.00	.77
Değer Boyutları					
Değişime Açıklık	4.46	.70	1-6	2.00-5.80	.82
Tutuculuk	3.94	.75	1-6	1.62-5.92	.84
Özaşkınlık	4.55	.72	1-6	2.00-6.00	.84
Özgenişletim	3.90	.83	1-6	1.57-5.86	.83
Değerler					
Güç	3.32	.96	1-6	1.00-6.00	.66
Başarı	4.33	.92	1-6	1.50-6.00	.72
Hazcılık	4.41	.98	1-6	1.33-6.00	.80
Uyarılma	4.14	1.03	1-6	1.33-6.00	.74
Öz-yönelim	4.75	.73	1-6	2.00-6.00	.67
Evrensellik	4.46	.83	1-6	1.67-6.00	.82
İyilikseverlik	4.68	.79	1-6	2.00-6.00	.72
Geleneksellik	3.56	.96	1-6	1.25-6.00	.66
Uyma	3.99	.95	1-6	1.00-6.00	.76
Güvenlik	4.21	.80	1-6	2.00-6.00	.60
Kişilik özellikleri					
Duygusal dengesizlik	2.95	.68	1-5	1.25-5.00	.84
Dışadönüklük	3.27	.74	1-5	1.38-5.00	.86
Açıklık	3.54	.56	1-5	2.00-5.00	.79
Geçimlilik	3.65	.52	1-5	2.11-5.00	.75
Sorumluluk	3.59	.60	1-5	1.67-5.00	.82

Bu sonuçlara göre, ölçeklerden alınan puanlar beklenen uzama göre değerlendirildiğinde, kültür boyutlarından yatay bireysellik puanı her iki örnekleme de en yüksektir (ortalamalar sırasıyla $\bar{X}_T=4.04$, $\bar{X}_A=3.82$). Değer boyutlarından ise yine her iki örnekleme Türk örnekleminde en yüksek ortalamalar özaşkınlık puanından elde edilmiştir (ortalamalar sırasıyla $\bar{X}_T=4.99$, $\bar{X}_A=4.55$). Değerlere göre bir değerlendirme yapıldığında, Türk örnekleminin en yüksek puan verdiği değer iyilikseverlik ($\bar{X}_T=5.10$) iken ABD'li örnekleme de en yüksek puan özyönelim değerinde ($\bar{X}_A=4.75$) elde edilmiştir. Kişilik özelliklerinden elde edilen puanlara bakıldığında her iki örnekleme de en yüksek puan alınan özellik geçimlilik (ortalamalar sırasıyla $\bar{X}_T=4.78$, $\bar{X}_A=3.65$).

Çizelge 3.1. ve 3.2.'deki Cronbach alfa içtutarlılık katsayıları incelendiğinde Türk örnekleminde güç ($r=.62$), uyarılma ($r=.56$), öz-yönelim ($r=.58$), iyilikseverlik ($r=.59$), geleneksellik ($r=.55$), uyma ($r=.63$) ve güvenliğe ($r=.53$) ilişkin, ABD'li örnekleme ise güç ($r=.66$), öz-yönelim ($r=.67$), geleneksellik ($r=.66$) ve güvenliğe ($r=.60$) ilişkin iç tutarlılık katsayılarının oldukça düşük olduğu görülmektedir ve bu durum, söz konusu değişkenlere ilişkin çözümlemeler yorumlanırken göz önünde bulundurulmalıdır.

3.2.Araştırmanın Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

3.2.1. Kültür Boyutları ve Değerler Arasındaki İlişkiler

Kültür boyutları (dikey toplulukçuluk, dikey bireyselcilik, yatay toplulukçuluk ve yatay bireyselcilik) ve değerler (güç, başarı, hazcılık, uyarılma,özyönelim, evrensellik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik) arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla bu değişkenler arasındaki korelasyonlar hesaplanmış ve Çizelge 3.3.'te gösterilmiştir.

Çizelge 3.3. Kültür Boyutları ve Değerler arasındaki ilişkiler

	Değerler									
	GÇ	BŞ	HZ	UY	ÖY	EV	İY	GE	UM	GV
TÜRKİYE										
Dikey Toplulukçuluk	.11*	.14*	-.02	.10	.08	.24*	.31*	.35*	.44*	.26*
Dikey Bireysellik	.46*	.55*	.10	.24*	.12*	-.00	-.03	.08*	.15*	.18*
Yatay Toplulukçuluk	.05	.16*	.15*	.20*	.17*	.24*	.36*	.13*	.26*	.11
Yatay Bireysellik	.23*	.29*	.26*	.28*	.41*	.11*	.08	.00	-.06	.04
ABD										
Dikey Toplulukçuluk	.09	.14*	.09	.08	-.12*	.09	.33*	.55*	.60*	.39*
Dikey Bireysellik	.50*	.53*	.27*	.17*	.06	-.28*	-.22*	.01	.09	.14*
Yatay Toplulukçuluk	.03	.09	.11*	.15*	.06	.33*	.53*	.35*	.38*	.26*
Yatay Bireysellik	.26*	.40*	.25*	.36*	.58*	.16*	.05	-.09	-.07	.15*
GENEL										
Dikey Toplulukçuluk	.22*	.19*	.11*	.18*	.00	.24*	.32*	.51*	.57*	.44*
Dikey Bireysellik	.56*	.61*	.25*	.26*	.12*	-.04	-.06	.17*	.25*	.27*
Yatay Toplulukçuluk	.04	.12*	.14*	.20*	.14*	.34*	.51*	.28*	.34*	.25*
Yatay Bireysellik	.28*	.35*	.28*	.30*	.47*	.18*	.11*	.03	.05	.18*

GÇ: Güç, BŞ: Başarı, HZ: Hazcılık, UY: Uyarılma, ÖY: Özyönelim, EV: Evrensellik, İY: İyilikseverlik, GE: Geleneksellik, UM: Uyma, GV: Güvenlik
*: p<.05

Çizelge 3.3.'ten de görülebileceği gibi, ilk olarak, Türk ve ABD'li örneklemelerde dikey toplulukçulukla başarı arasında olumlu ve orta düzeyde, yine dikey toplulukçulukla iyilikseverlik ($r_A = .33$, $r_T = .31$; $p < .05$), geleneksellik ($r_A = .55$, $r_T = .35$; $p < .05$), uyma ($r_A = .60$, $r_T = .44$; $p < .05$) ve güvenlik ($r_A = .39$, $r_T = .26$; $p < .05$) arasında yüksek düzeyde ve olumlu ilişkiler bulunmaktadır. Farklı olarak Türk örnekleminde dikey toplulukçuluk ile güç ($r = .11$; $p < .05$) ve evrensellik ($r = .24$; $p < .05$) arasında olumlu, ABD'li örneklemden dikey

toplulukçulukla özyönelim ($r = -.12$; $p < .05$) arasında olumsuz ilişkiler bulunmuştur.

İkinci olarak, Türk ve ABD'li örneklemelerde dikey bireyselliklerle uyarılma ($r_A = .17$, $r_T = .24$; $p < .05$), ve güvenlik ($r_A = .14$, $r_T = .18$; $p < .05$), arasında olumlu ve orta düzeyde, güç ($r_A = .50$, $r_T = .46$; $p < .05$) ve başarı ($r_A = .53$, $r_T = .55$; $p < .05$) arasında yüksek düzeyde ve olumlu ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca, Türk örnekleminde dikey bireyselliklerle özyönelim ($r = .12$; $p < .05$), geleneksellik ($r = .08$; $p < .05$) ve uyma ($r = .15$; $p < .05$) arasında olumlu, ABD'li örnekleimdeyse dikey bireyselliklerle evrensellik ($r = -.28$; $p < .05$) ve iyilikseverlik ($r = -.22$; $p < .05$) arasında olumsuz ilişkiler bulunmuştur.

Üçüncü olarak, Türk ve ABD'li örneklemelerde yatay toplulukçulukla hazcılık ($r_A = .11$, $r_T = .15$; $p < .05$), uyarılma ($r_A = .15$, $r_T = .20$; $p < .05$), evrensellik ($r_A = .33$, $r_T = .24$; $p < .05$) ve geleneksellik ($r_A = .35$, $r_T = .13$; $p < .05$) arasında olumlu ve orta düzeyde, iyilikseverlik ($r_A = .53$, $r_T = .36$; $p < .05$) ve uyma ($r_A = .38$, $r_T = .26$; $p < .05$) arasında yüksek düzeyde ve yine olumlu ilişkiler vardır. Ek olarak, Türk örnekleminde, yatay toplulukçulukla başarı ($r = .16$; $p < .05$) ve özyönelim ($r = .17$; $p < .05$), ABD'li örnekleimde ise yatay toplulukçulukla güvenlik ($r = .26$; $p < .05$) arasında olumlu bir ilişki vardır.

Dördüncü ve son olarak, Türk ve ABD'li örneklemelerde yatay bireyselliklerle hazcılık ($r_A = .25$, $r_T = .26$; $p < .05$) ve evrensellik ($r_A = .16$, $r_T = .11$;

$p < .05$) arasında olumlu ve orta düzeyde; güç ($r_A = .26$, $r_T = .23$; $p < .05$), başarı ($r_A = .40$, $r_T = .29$; $p < .05$), uyarılma ($r_A = .36$, $r_T = .28$; $p < .05$) ve özyönelim ($r_A = .58$, $r_T = .41$; $p < .05$) arasında da yine olumlu fakat yüksek ilişkiler bulunmuştur. Diğer yandan, ABD'li örnekleme yatay bireysellik ile güvenlik ($r = .15$; $p < .05$) arasında olumlu ilişki bulunmuştur.

3.2.2. Kültür Boyutları ve Kişilik Özellikleri arasındaki İlişkiler

Kültür boyutları (dikey toplulukçuluk, dikey bireysellik, yatay toplulukçuluk ve yatay bireysellik) ve kişilik özellikleri (dışadönüklülük, geçimlilik, sorumluluk, duygusal dengesizlik ve açıklık) arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla bu değişkenler arasındaki korelasyonlar hesaplanmış ve Çizelge 3.4.'te gösterilmiştir.

Çizelge 3.4. Kültür Boyutları ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler

	KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ				
	DIŞA-DÖNÜKLÜK	GEÇİMLİLİK	SORUMLULUK	DUYGUSAL DENGESİZLİK	AÇIKLIK
TÜRKİYE					
Dikey Toplulukçuluk	.00	.20*	.03	.04	.00
Dikey Bireysellik	.06	-.20*	.19*	-.06	.10
Yatay Toplulukçuluk	.12*	.27*	.07	.04	.06
Yatay Bireysellik	.18*	.02	.10	-.06	.23*
ABD					
Dikey Toplulukçuluk	.07	.36*	.04	-.08	-.14*
Dikey Bireysellik	.12*	-.33*	-.06	.05	.03
Yatay Toplulukçuluk	.22*	.46*	-.01	-.02	.12*
Yatay Bireysellik	.15*	-.09	.12*	.04	.35*
GENEL					
Dikey Toplulukçuluk	.14*	.27*	-.02	.04	.02
Dikey Bireysellik	.16*	-.20*	-.01	.07	.07
Yatay Toplulukçuluk	.18*	.38*	.04	-.01	.11*
Yatay Bireysellik	.21*	-.01	.05	.00	.28*

*:p<.05

İlk olarak, Çizelge 3.4.' ten de görülebileceği gibi, Türk ve ABD'li örneklemelerde kültür boyutlarından dikey toplulukçulukla kişilik özelliklerinden geçimlilik ($r_A = .36$, $r_T = .20$; $p < .05$) arasında olumlu ve yüksek düzeyde bir ilişki vardır. Ayrıca, ABD'li örnekte siyasal ideolojiyle açıklık ($r = -.14$; $p < .05$) arasında orta düzeyde olumsuz bir ilişki vardır.

İkinci olarak, Türk ve ABD'li örneklemelerde dikey bireyselselcilikle geçimlilik ($r_A = -.33$, $r_T = -.20$; $p < .05$) arasında yüksek düzeyde olumsuz bir ilişki vardır. Ayrıca, Türk örnekleminde dikey bireyselselcilikle sorumluluk ($r = .19$; $p < .05$), ABD'li örnekleimdeyse dikey bireyselselcilikle dışadönüklülük ($r = .12$; $p < .05$) arasında orta düzeyde olumlu ilişkiler vardır.

Üçüncü olarak, Türk ve ABD'li örneklemelerde yatay toplulukçulukla geçimlilik ($r_A = .46$, $r_T = .27$; $p < .05$) arasında yüksek düzeyde olumlu, dışadönüklülükle ($r_A = .22$, $r_T = .12$; $p < .05$) olumlu ilişkiler vardır. Ek olarak, ABD'li örnekleimde yatay toplulukçulukla açıklık ($r = .12$; $p < .05$) arasında olumlu bir ilişki vardır.

Son olarak, Türk ve ABD'li örneklemelerde yatay bireyselselcilikle açıklık ($r_A = .35$, $r_T = .23$; $p < .05$) arasında yüksek düzeyde olumlu, dışadönüklülükle ($r_A = .15$, $r_T = .18$; $p < .05$) de orta düzeyde olumlu ilişkiler vardır. Ayrıca, ABD'li örnekleimde yatay bireyselselcilikle sorumluluk ($r = .12$; $p < .05$) arasında orta düzeyde olumlu bir ilişki vardır.

3.2.3. Değerler ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler

Değerler ve kişilik özellikleri (dışadönüklülük, geçimlilik, sorumluluk, duygusal dengesizlik ve açıklık) arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla bu değişkenler arasındaki korelasyonlar hesaplanmış ve Çizelge 3.5.'te gösterilmiştir.

Çizelge 3.5. Değerler ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler

	GÇ	BŞ	HZ	UY	ÖY	EV	İY	GE	UM	GV
TÜRKİYE										
Duygusal dengesizlik	-.04	-.03	-.09	-.12*	.05	.12*	.06	.01	.07	.04
Dışadönüklük	.16*	.10	.28*	.31*	.21*	.03	.08	.01	-.04	-.06
Açıklık	.05	.17*	.14*	.41*	.43*	.28*	.20*	-.11	-.06	.02
Geçimlilik	-.29*	-.17*	-.09	.02	.15*	.27*	.39*	.07	.27*	.12*
Sorumluluk	.08	.19*	-.10	.07	.16*	.19*	.11	.10	.23*	.32*
ABD										
Duygusal dengesizlik	-.07	.02	-.17*	-.14*	-.07	-.03	-.10	-.08	-.07	-.09
Dışadönüklük	.33*	.22*	.24*	.23*	.14*	-.02	.18*	-.09	-.00	.13*
Açıklık	.05	.09	.07	.21*	.49*	.26*	.12*	-.14*	-.17*	-.08
Geçimlilik	-.20*	-.06	.08	.05	-.08	.29*	.51*	.30*	.35*	.19*
Sorumluluk	.11*	.15*	-.06	-.05	.21*	.08	.23*	.05	.19*	.35*
GENEL										
Duygusal dengesizlik	.02	.07	-.13*	-.10*	-.06	.01	-.07	.02	.03	.02
Dışadönüklük	.29*	.21*	.30*	.32*	.22*	.08*	.21*	-.02	.06	.17*
Açıklık	.08*	.13*	.17*	.35*	.48*	.29*	.20*	-.07	-.09*	.02
Geçimlilik	-.22*	-.11*	.03	.10*	.09*	.34*	.51*	.18*	.28*	.19*
Sorumluluk	.00	.08	-.11*	-.05	.18*	.13	.17*	.01	.13*	.25*

GÇ: Güç, BŞ: Başarı, HZ: Hazcılık, UY: Uyarılma, ÖY: Özyönelim, EV:Evrensellik, İY: İyilikseverlik, GE: Geleneksellik, UM: Uyma, GV:Güvenlik

Çizelge 3.5.'ten de görülebileceği gibi, ilk olarak, Türk ve ABD'li örneklemelerde duygusal dengesizlikle uyarılma ($r_A = -.14$, $r_T = -.12$; $p < .05$) arasında olumsuz ve orta düzeyde bir ilişki vardır. Farklı olarak Türk örnekleminde duygusal dengesizlikle evrensellik ($r = .12$; $p < .05$) arasında olumlu, ABD'li örnekleimdeyse aynı kişilik özelliğiyle hazcılık ($r = -.17$; $p < .05$) arasında olumsuz bir ilişki bulunmuştur.

İkinci olarak, Türk ve ABD'li örneklemelerde dışadönüklükle güç ($r_A = .33$, $r_T = .16$; $p < .05$), hazcılık ($r_A = .24$, $r_T = .28$; $p < .05$), uyarılma ($r_A = .23$, $r_T = .31$; $p < .05$) ve özyönelim ($r_A = .14$, $r_T = .21$; $p < .05$) arasında olumlu ilişkiler vardır. ABD'li örneklemde de dışadönüklük ile başarı ($r = .22$; $p < .05$), iyilikseverlik ($r = .18$; $p < .05$) ve güvenlik ($r = .13$; $p < .05$) arasında olumlu ve orta düzeyde ilişkiler bulunmuştur.

Üçüncü olarak, Türk ve ABD'li örneklemelerde açıklıkla uyarılma ($r_A = .21$, $r_T = .41$; $p < .05$) ve iyilikseverlik ($r_A = .12$, $r_T = .20$; $p < .05$) arasında olumlu ve orta düzeyde, özyönelim ($r_A = .49$, $r_T = .43$; $p < .05$) ve evrensellik ($r_A = .26$, $r_T = .28$; $p < .05$) arasında da yine olumlu ama yüksek düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Ek olarak, Türk örnekleminde, açıklık ile başarı ($r = .17$; $p < .05$) ve hazcılık ($r = .14$; $p < .05$) arasında olumlu, ABD'li örneklemde ise geleneksellik ($r = -.14$; $p < .05$) ve uyma ($r = -.17$; $p < .05$) arasında olumsuz bir ilişki belirlenmiştir.

Dördüncü olarak, her iki örneklemde de geçimlilikle güç ($r_A = -.20$, $r_T = -.29$; $p < .05$) arasında olumsuz ve orta düzeyde; güvenlik ($r_A = .19$, $r_T = .12$; $p < .05$) arasında olumlu ve orta düzeyde; evrensellik ($r_A = .29$, $r_T = .27$; $p < .05$), iyilikseverlik ($r_A = .51$, $r_T = .39$; $p < .05$) ve uyma ($r_A = .35$, $r_T = .27$; $p < .05$) arasında da olumlu ve yüksek düzeyde ilişkiler bulunmuştur. Türk örnekleminde de geçimlilik ile başarı ($r = -.17$; $p < .05$) arasında olumsuz, özyönelim ($r = .15$; $p < .05$) arasında ise olumlu bir ilişki varken ABD'li

örneklemedeyse geçimlilik ile geleneksellik ($r = .30$; $p < .05$) arasında olumlu bir ilişki vardır.

Beşinci ve son olarak, iki örnekleme de sorumlulukla başarı ($r_A = .15$, $r_T = .19$; $p < .05$) ve özyönelim ($r_A = .21$, $r_T = .16$; $p < .05$) arasında olumlu ve orta düzeyde, güvenlik ($r_A = .35$, $r_T = .32$; $p < .05$) arasında da olumlu ve yüksek düzeyde bir ilişki vardır. Diğer yandan, Türk örnekleminde sorumluluk ile evrensellik ($r = .19$; $p < .05$) arasında, ABD'li örnekleme de sorumluluk ile iyilikseverlik ($r = .23$; $p < .05$) arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur.

3.2.4. Değerler ve Toplumsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Değerler ve toplumsal değişkenler (yaş, eğitim durumu ve sosyo-ekonomik durum) arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla bu değişkenler arasındaki korelasyonlar hesaplanmış ve Çizelge 3.6.'da gösterilmiştir.

Çizelge 3.6. Değerler ve Toplumsal Değişkenler arasındaki ilişkiler

	GÇ	BŞ	HZ	UY	ÖY	EV	İY	GE	UM	GÜ
TÜRKİYE										
Yaş	-.01	-.08	-.08	-.10	.05	-.07	-.14*	-.17*	-.11	-.02
Eğitim Durumu	.02	-.01	.02	-.10	-.02	-.02	-.06	-.03	-.07	.08
SED	.19*	.08	.13*	.07	-.09	-.11	-.03	.10	.07	.05
ABD										
Yaş	-,07	-,13*	-,18*	-,23*	,19*	,25*	,05	-,25*	-,18*	-,12*
Eğitim Durumu	-,14*	-,10	-,16*	-,23*	,14*	,25*	,08	-,19*	-,18*	-,12*
SED	,10	-,00	,09	,12*	,03	,08	,08	,10	,02	,04
GENEL										
Yaş	-,18*	-,20*	-,20*	-,20*	,07	,06	-,00	-,15*	-,16*	-,09*
Eğitim Durumu	-,18*	-,08*	-,20*	-,30*	,03	-,04	-,09*	-,28*	-,24*	-,23*
SED	,09*	,03	,05	,06	-,05	-,05	-,01	,02	,02	-,01

GÇ: Güç, BŞ: Başarı, HZ: Hazcılık, UY: Uyarılma, ÖY: Özyönelim, EV:Evrensellik, İY: İyilikseverlik, GE: Geleneksellik, UM: Uyma, GV:Güvenlik

Çizelge 3.6.'dan da görülebileceği gibi, ilk olarak, Türk ve ABD'li örneklem için yaşla geleneksellik ($r_A = -.25$, $r_T = -.17$; $p < .05$) arasında olumsuz ve orta düzeyde bir korelasyon hesaplanmıştır. Farklı olarak Türk örnekleminde yaş ile iyilikseverlik ($r = -.14$; $p < .05$) arasında olumsuz bir ilişki varken, ABD'li örnekleimde yaşla başarı ($r = -.13$; $p < .05$), hazcılık ($r = -.18$; $p < .05$), uyarılma ($r = -.23$; $p < .05$), uyma ($r = -.18$; $p < .05$) ve güvenlik ($r = -.12$; $p < .05$) arasında olumsuz; yaşla özyönelim ($r = .19$; $p < .05$) ve evrensellik ($r = .25$; $p < .05$) arasında ise olumlu ilişkiler bulunmuştur.

İkinci olarak, Türk örnekleminde eğitim durumuyla değerlerden hiçbirisi arasında anlamlı düzeyde bir ilişki gözlenmemiştir. ABD'li örnekleminde ise, eğitim durumu ile güç ($r = -.14$; $p < .05$), hazcılık ($r = -.16$; $p < .05$), uyarılma ($r = -.23$; $p < .05$), geleneksellik ($r = -.19$; $p < .05$), uyma ($r = -.18$; $p < .05$) ve güvenlik ($r = -.12$; $p < .05$) arasında olumsuz, eğitim durumuyla özyönelim ($r = .14$; $p < .05$) ve evrensellik ($r = .25$; $p < .05$) arasında ise olumlu bir ilişki bulunmuştur.

Üçüncü ve son olarak, Türk örnekleminde sosyo-ekonomik durum ile güç ($r = .19$; $p < .05$) ve hazcılık ($r = .13$; $p < .05$) arasında olumlu, ABD'li örnekleminde ise sosyo-ekonomik durumla uyarılma ($r = .12$; $p < .05$) arasında olumlu bir ilişki vardır.

3.3. Değişkenlerin Yordamalarıyla İlgili Denenceler

Kültür boyutlarından dikey toplulukçuluk, dikey bireysellik, yatay toplulukçuluk ve yatay bireyselliği yordayan değişkenleri saptamak amacıyla aşamalı regresyon analizleri yapılmıştır. Aşağıda, Türk ve ABD'li örneklem için kültür boyutlarını en iyi yordayan değişkenleri saptamak için yapılan çoklu regresyon analizlerinin sonuçları verilmektedir.

Analizde, kültür boyutlarını yordayan değişkenler değerler ve kişilik özellikleri olarak iki blok halinde girilmiştir. Hem kuramsal açıklamalar hem de yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda, değerlerin kişilik

özelliklerinden daha önce regresyona girmesi gerektiği düşünülmüştür. Buna göre, ilk blokta değerlerin (güç, başarı, özyönelim, uyarılma, hazcılık, uyma, güvenlik, geleneksellik, evrensellik ve iyilikseverlik), ikinci blokta ise kişilik özelliklerinin (duygusal dengesizlik, dışadönüklük, açıklık, geçimlilik ve sorumluluk) etkileri incelenmiştir. Çoklu hiyerarşik regresyon analizi, aşamalı çözüm yöntemiyle yapılmıştır, böylece hangi değişkenlerin yordayıcı gücü olduğu saptanmaya çalışılmıştır. Analiz sonucunda regresyon denklemine giren değişkenlerin katsayıları çizelgelerde verilmiştir.

Çizelgelerin tamamında gösterilen R^2 ve uyarlanmış R^2 değerleri, her bir değişken regresyon denklemine girdiği zamanki korelasyon değerlerini ifade etmektedir. B ve beta değerleri ise, bütün değişkenler regresyon denkleminde iken, ham madde ve standart puanlar için katsayıları göstermektedir. Aşağıdaki çizelgelerde her bir bloktaki değişkenler denkleme giriş sırasına göre verilmiştir. Bu değişkenlerin her birinin öncekilerle birlikte açıkladıkları varyanslar R^2 değişimi olarak gösterilmiştir.

3.3.1.Dikey Toplulukçuluktan Alınan Puanların Yordanması

Dikey toplulukçuluğu yordayan değişkenleri saptamak için değerler ve kişilik özellikleri temel alınarak hiyerarşik regresyon analizi ile bu değişkenler arasında seçim yapabilmek için aşamalı çözüm uygulanmıştır. Sonuçlar Çizelge 3.7.'de gösterilmiştir.

Çizelge 3.7. Dikey Toplulukçuluk’tan Alınan Puanların Yordanması için Türk ve ABD’li Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları (Değişkenler Aşamalı Çözüm Sonuçlarına Göre Regresyon Denkleminde Giren Değişkenler. Tüm F değerleri için $p < .05$).

Değişken (Regresyon denklemine giriş sırasına göre)	Kültür	B	Beta	R ² değ	Uyarlanmış R ²	Hata Varyansı (s.d)	F
DEĞERLER							
Uyma	Türkiye (T)	,20	,30	,19	,19	(T) 8,82 (3-346) (A) 11.60 (4-315)	(T) 34.32 (A) 66.19
	ABD (A)	,21	,36	,36	,36		
İyilikseverlik	Türkiye (T)	,11	,14	,21	,21		
	ABD (A)	----	----	----	----		
Geleneksellik	Türkiye (T)	,09	,15	,23	,22		
	ABD (A)	,17	,28	,41	,41		
Özyönelim	Türkiye (T)	----	----	----	----		
	ABD (A)	-,16	-,21	,44	,43		
Başarı	Türkiye (T)	----	----	----	----		
	ABD (A)	,11	,18	,46	,45		
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ							
Geçimlilik	Türkiye (T)	----	----	----	----	(A) 9.64 (5-314)	(A) 56.64
	ABD (A)	,16	,14	,47	,47		

Çizelge 3.7.’de görüldüğü gibi, hem Türk hem de ABD’li örneklemede dikey toplulukçuluğu yordamada, değerlerden “**uyma**” ve “**geleneksellik**” değişkenlerinin anlamlı katkısının bulunduğu görülmüştür. Ayrıca, Türklerde bu değişkenlere ek olarak “**iyilikseverlik**”, ABD’lilerde ise “**özyönelim**” ve “**başarı**”nın yordayıcı gücü olduğu gözlenmiştir. Değerler, dikey

toplulukçuluğu yordamada, Türk örneklem için toplam varyansın %23'ünü, ABD'li örneklem için ise %46'sını açıklamaktadır (sırasıyla $F=34.32$; $s.d=3-346$; $p<.05$; $F=66.19$; $s.d=4-315$, $p<.05$). İkinci blok olarak kişilik özellikleri denkleme alındığında, dikey toplulukçuluğu sadece ABD'li örneklemde “**geçimlilik**” yordamaktadır. Bu değişkenin öncekilerle birlikte açıkladığı varyans ABD'lilerde %47'ye yükselmiştir ($F=56.64$; $s.d=5-314$, $p<.05$).

3.3.2.Dikey Bireyselcilikten Alınan Puanların Yordanması

Türk ve ABD'li örneklemelerde kültür boyutlarından dikey bireyselciği yordayan değişkenleri saptamak amacıyla, yukarıda sözü edilen benzer işlemler Türk ve ABD'liler için ayrı ayrı yapılmıştır. Çizelge 3.8.'de dikey bireyselcilik puanlarını yordama amacıyla Türk ve ABD'lilere ayrı ayrı uygulanan aşamalı hiyerarşik regresyon analizleri verilmiştir.

Çizelge 3.8. Dikey Bireysellik'ten Alınan Puanların Yordanması için Türk ve ABD'li Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları (Değişkenler Aşamalı Çözüm Sonuçlarına Göre Regresyon Denkleminde Giren Değişkenler. Tüm F değerleri için $p < .05$).

Değişken (Regresyon denklemine giriş sırasına göre)	Kültür	B	Beta	R ² değ	Uyarlanmış R ²	Hata Varyansı (s.d)	F
DEĞERLER							
Başarı	Türkiye (T)	,30	,42	,30	,30	(T) 13.67 (4-343) (A) 12.39 (5-314)	(T) 50.04 (A) 56.90
	ABD (A)	,28	,41	,28	,28		
Güç	Türkiye (T)	,14	,23	,35	,34		
	ABD (A)	,14	,22	,43	,43		
İyilikseverlik	Türkiye (T)	-,13	-,14	,36	,35		
	ABD (A)	-,14	-,18	,46	,45		
Uyma	Türkiye (T)	,08	,10	,37	,36		
	ABD (A)	,15	,22	,48	,47		
Evrensellik	Türkiye (T)	----	----	----	----		
	ABD (A)	-,18	-,23	,39	,39		
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ							
Sorumluluk	Türkiye (T)	,11	,09	,38	,37	(T) 11.17 (5-342) (A) 8.30 (8-311)	(T) 41.26 (A) 40.37
	ABD (A)	-,09	-,08	,51	,50		
Geçimlilik	Türkiye (T)	----	----	----	----		
	ABD (A)	-,19	-,15	,50	,49		
Açıklık	Türkiye (T)	----	----	----	----		
	ABD (A)	,11	,09	,50	,49		

Çizelge 3.8.'de görüldüğü gibi, hem Türk hem de ABD'li örnekleme dikey bireyselciliği yordamada, değerlerden **“başarı”**, **“güç”**, **“iyilikseverlik”** ve **“uyuma”** değişkenlerinin anlamlı katkısının bulunduğu görülmüştür. Ayrıca, ABD'lilerde bu değişkenlere ek olarak **“evrensellik”** puanının yordayıcı gücü olduğu gözlenmiştir. Değerler, dikey bireyselciliği yordamada, Türk örneklem için toplam varyansın %37'sini, ABD'li örneklem için ise %48'ini açıklamaktadır (sırasıyla $F=50.04$; $s.d=4-343$; $p<.05$; $F=56.90$; $s.d=5-314$, $p<.05$). İkinci blok olarak kişilik özellikleri denkleme alındığında, dikey bireyselciliği hem Türk hem de ABD'li örnekleme **“sorumluluk”**, ek olarak sadece ABD'li örnekleme **“geçimlilik”** ve **“açıklık”** kişilik özellikleri yordamaktadır. Bu değişkenlerin öncekilerle birlikte açıkladığı varyans, Türklerde %38 ve ABD'lilerde %51'dir ve bu değerler anlamlıdır (sırasıyla $F=41.26$; $s.d=5-342$, $p<.05$; $F=40.37$; $s.d=8-311$, $p<.05$).

3.3.3.Yatay Toplulukçuluktan Alınan Puanların Yordanması

Kültür boyutlarından yatay toplulukçuluğu yordayan değişkenleri belirleyebilmek amacıyla Türk ve ABD'lilerin yatay toplulukçuluk puanlarına ayrı ayrı aşamalı hiyerarşik regresyon analizleri yapılmıştır. Analiz sonuçları Çizelge 3.9.'da gösterilmiştir.

Çizelge 3.9. Yatay Toplulukçuluk'tan Alınan Puanların Yordanması için Türk ve ABD'li Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları (Değişkenler Aşamalı Çözüm Sonuçlarına Göre Regresyon Denkleminde Giren Değişkenler. Tüm F değerleri için $p < .05$).

Değişken (Regresyon denklemine giriş sırasına göre)	Kültür	B	Beta	R ² değ	Uyarlanmış R ²	Hata Varyansı (s.d)	F
DEĞERLER							
İyilikseverlik	Türkiye (T)	,23	,31	,18	,18	(T) 6.69 (3-332)	(T) 31.62
	ABD (A)	,17	,30	,28	,28		
Uyma	Türkiye (T)	,12	,20	,21	,20	(A) 9.76 (2-317)	(A) 68.76
	ABD (A)	,10	,20	,30	,30		
Uyarılma	Türkiye (T)	,07	,12	,22	,22		
	ABD (A)	----	----	----	----		
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ							
Geçimlilik	Türkiye (T)	----	----	----	----	(A) 3.87 (7-312)	(A) 32.26
	ABD (A)	,26	,30	,34	,34		
Sorumluluk	Türkiye (T)	----	----	----	----		
	ABD (A)	-,15	-,194	,38	,37		
Dışadönüklük	Türkiye (T)	----	----	----	----		
	ABD (A)	,10	,16	,40	,39		
Açıklık	Türkiye (T)	----	----	----	----		
	ABD (A)	,09	,12	,41	,40		
Duygusal Dengesizlik	Türkiye (T)	----	----	----	----		
	ABD (A)	,06	,09	,42	,41		

Çizelge 3.9.'da görüldüğü gibi, hem Türk hem de ABD'li örnekleme yatay toplulukçuluğu yordamada, değerlerden **“iyilikseverlik”** ve **“uyuma”** değişkenlerinin anlamlı katkısının bulunduğu görülmüştür. Ayrıca, Türk'lerde bu değişkenlere ek olarak **“uyarılma”** puanının yordayıcı gücü olduğu gözlenmiştir. Değerler, yatay toplulukçuluğu yordamada, Türk örneklem için toplam varyansın %22'sini, ABD'li örneklem için ise %30'unu açıklamaktadır (sırasıyla $F=31.62$; $s.d=3-332$; $p<.05$; $F=68.76$; $s.d=2-317$, $p<.05$). İkinci blok olarak kişilik özellikleri denkleme alındığında, yatay toplulukçuluğu sadece ABD'li örnekleme beş kişilik özelliği de (**“geçimlilik”**, **“sorumluluk”**, **“dışadönüklük”**, **“açıklık”** ve **“duygusal dengesizlik”**) anlamlı olarak yordamaktadır ($F=32.26$; $s.d=7-312$, $p<.05$). Bu değişkenlerin öncekilerle birlikte açıkladığı varyans, ABD'lilerde %42'ye yükselmiştir.

3.3.4.Yatay Bireyselcilikten Alınan Puanların Yordanması

Kültür boyutlarından yatay bireyselciliği yordayan değişkenleri belirleyebilmek amacıyla Türk ve ABD'lilerin yatay bireyselcilik puanlarına ayrı ayrı aşamalı hiyerarşik regresyon analizleri yapılmıştır. Analiz sonuçları Çizelge 3.10.'da gösterilmiştir.

Çizelge 3.10. Yatay Bireyselcilik'ten Alınan Puanların Yordanması için Türk ve ABD'li Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları (Değişkenler Aşamalı Çözüm Sonuçlarına Göre Regresyon Denkleminde Giren Değişkenler. Tüm F değerleri için $p < .05$).

Değişken (Regresyon denkleminde giriş sırasına göre)	Kültür	B	Beta	R ² değ	Uyarlanmış R ²	Hata Varyansı (s.d)	F
DEĞERLER							
Öz-yönelim	Türkiye (T)	,27	,35	,17	,17	(T) 7.12 (3-346) (A) 7.17 (4-315)	(T) 30.20 (A) 53.00
	ABD (A)	,30	,46	,34	,34		
Güç	Türkiye (T)	,08	,15	,20	,19		
	ABD (A)	----	----	----	----		
Hazcılık	Türkiye (T)	,06	,10	,21	,20		
	ABD (A)	----	----	----	----		
Başarı	Türkiye (T)	----	----	----	----		
	ABD (A)	,09	,17	,37	,37		
Geleneksellik	Türkiye (T)	----	----	----	----		
	ABD (A)	-,07	-,13	,39	,38		
Uyarılma	Türkiye (T)	----	----	----	----		
	ABD (A)	,06	,14	,40	,40		

Çizelge 3.10.'da görüldüğü gibi, hem Türk hem de ABD'li örnekleme yatay bireyselciliği yordamada, değerlerden “**özyönelim**” değişkeninin anlamlı katkısının bulunduğu görülmüştür. Ayrıca, Türk'lerde bu değişkenlere ek olarak “**güç**” ve “**hazcılık**”, ABD'lilerde ise “**başarı**”, “**geleneksellik**” ve “**uyarılma**” puanlarının yordayıcı gücü olduğu gözlenmiştir. Değerler, yatay

bireyselciliği yordamada, Türk örneklem için toplam varyansın %21'ini, ABD'li örneklem için ise %40'ını açıklamaktadır (sırasıyla $F=30.20$; $s.d=3-346$; $p<.05$; $F=53.00$; $s.d=4-315$, $p<.05$). İkinci blok olarak kişilik özellikleri denkleme alındığında, yatay bireyselciliği açıklayan varyansta her iki örneklem için bir değişiklik gözlenmemiştir.

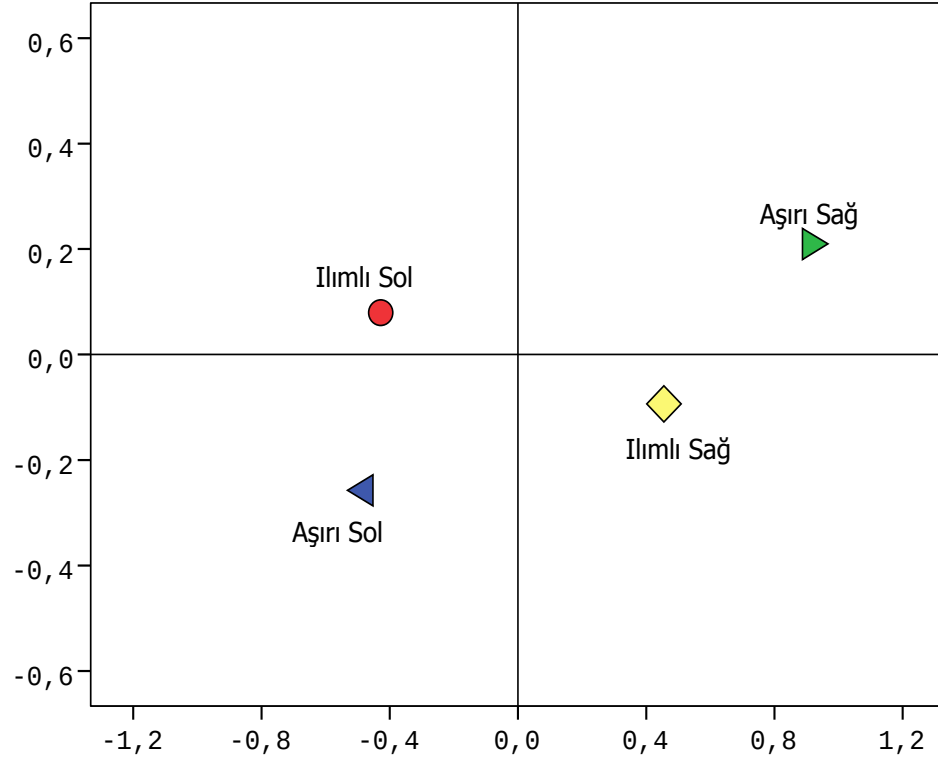
3.4. Grupların Ayrıştırılmasıyla İlgili Denenceler

3.4.1.Türk örneklemde siyasal ideolojilerine göre oluşturulan gruplar temel alınarak tüm alt ölçeklerden alınan puanları yordamak üzere yapılan Diskriminant Analizi Sonuçları

Bu bölümde, Türk örneklemde, kültür boyutları, değerler ve kişilik özelliklerinden alınan puanların kategorik bir değişken olan siyasal ideoloji gruplarını ne derece ayırttığını belirlemek amacıyla aşamalı çözüm yolu kullanılarak diskriminant analizi yapılmıştır. Analizde yordayıcı değişkenler olarak sözü edilen bu değişkenlerin alt ölçekleri alınmıştır. Katılımcıların siyasal ideolojileriye (aşırı sol, ılımlı sol, ılımlı sağ ve aşırı sağ), grup değişkeni olarak analize dahil edilmiştir.

Diskriminant analizi sonucunda, iki diskriminant fonksiyon bulunmuştur $\chi^2(6)=63.81$, $p<.05$. Birinci fonksiyon eşitlikten çıkarıldıktan sonra, ikinci diskriminant fonksiyonun grupları anlamlı olarak birbirinden ayırmadığı görülmüştür $\chi^2(2)=4,26$, $p>.05$. Birinci diskriminant fonksiyonunun

gruplararası varyansı açıklama oranı %94'tür. Şekil 3.1.' de siyasal ideolojilerine göre oluşturulan grupların diskriminant fonksiyon temelinde dağılımı gösterilmektedir.



Şekil 3.1. Türk örnekleminde Siyasal İdeolojiye göre oluşturulan grupların iki Diskriminant Fonksiyon üzerinde dağılımı

Şekil 3.1.' de görüldüğü gibi, birinci diskriminat fonksiyon ılımlı sol ve aşırı sol gruplarını, ılımlı sağ ve aşırı sağ gruplarından ayırmaktadır.

Ayırdedici fonksiyonlar ile yordayıcılar arasındaki korelasyonlar için kesim noktası, .40 olarak kabul edilmiştir. Çizelge 3.11.'de siyasal

ideolojilerin göre oluşturulan grupların yordayıcı değişkenlerden aldıkları puanların ortalamaları gösterilmektedir.

Çizelge 3.11. Türk Örnekleminde Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan grupların yordayıcı değişkenlerden Aldıkları ortalamalar (Standart Sapmalar Parantez içinde gösterilmiştir)

	Aşırı sol	İlımlı Sol	İlımlı Sağ	Aşırı Sağ
Dikey Bireysellik	3.22 (1.02)	3.17 (0.63)	3.37 (0.65)	3.50 (0.65)
Geleneksellik	3.50 (1.08)	3.66 (0.91)	4.29 (0.76)	4.76 (0.73)
Güç	3.79 (1.12)	3.75 (1.13)	4.04 (0.94)	4.36 (0.92)
Dışadönüklük	3.79 (0.55)	3.70 (0.70)	3.64 (0.64)	3.61 (0.70)
Duygusal Dengesizlik	3.10 (0.67)	3.09 (0.69)	2.93 (0.59)	3.17 (0.72)

İlk olarak, diskriminant fonksiyonda, aşırı sol ve ılımlı sol siyasal ideolojiye sahip grupları, aşırı sağ ve ılımlı sağ gruplarından ayıran yordayıcılar, değişken gruplarına göre öncelikle kültür boyutlarından dikey bireyselliktir (standartlaştırılmış kanonik diskriminant fonksiyon katsayısı=.19). Grupların bu değişkene ilişkin ortalamaları karşılaştırıldığında, Çizelge 3.11.'den de görülebileceği gibi, aşırı sağ grubun dikey bireysellik puanı (ortalama 3.50) en yüksektir. Buna karşılık, ılımlı sol grubun ise, dikey bireysellik puanı (ortalama 3.17) en düşüktür. Bu sonuçlara göre, dikey bireysellik puanı yüksek bireylerin, aşırı sağ grubuna, dikey bireysellik puanı düşük bireylerin ise ılımlı sol grubuna girme olasılıkları diğer siyasal ideoloji gruplarına girme olasılıklarından daha yüksektir.

İkinci olarak, aşırı sol ve ılımlı sol siyasal ideolojiye sahip grupları, aşırı sağ ve ılımlı sağ gruplarından ayıran yordayıcılar değerlerden geleneksellik ve güçtür (standartlaştırılmış kanonik diskriminant fonksiyon katsayıları sırasıyla .90 ve .12). Grupların bu değişkenlere ilişkin ortalamaları karşılaştırıldığında, aşırı sağ siyasal ideolojiye sahip grubun geleneksellik ve güç puanları en yüksektir (ortalamalar sırasıyla 4.76 ve 4.36). Buna karşılık, aşırı sol grubunun geleneksellik, ılımlı sol grubun ise güç puanları en düşüktür (ortalamalar sırasıyla 3.50 ve 3.75). Bu sonuçlara göre, geleneksellik ve güç puanları en yüksek bireylerin, aşırı sağ grubuna, geleneksellik puanı en düşük olan bireylerin aşırı sol ve güç puanı en düşük bireylerin ise ılımlı sol gruplarına girme olasılıkları diğer gruplara girme olasılıklarından daha yüksektir.

Son olarak, aşırı sol ve ılımlı sol siyasal ideolojiye sahip grupları, aşırı sağ ve ılımlı sağ gruplarından ayıran yordayıcılar kişilik özelliklerinden dışadönüklük ve duygusal dengesizliktir (standartlaştırılmış kanonik diskriminant fonksiyon katsayıları sırasıyla -.12 ve .13). Grupların bu değişkenlere ilişkin ortalamaları karşılaştırıldığında, aşırı sol siyasal ideolojiye sahip grubun dışadönüklük puanı, aşırı sağ grubunun ise duygusal dengesizlik puanı en yüksektir (ortalamalar sırasıyla 3.79 ve 3.17). Buna karşılık, aşırı sağ grubunun dışadönüklük, ılımlı sağ grubun ise duygusal dengesizlik puanları en düşüktür (ortalamalar sırasıyla 3.61 ve 2.93). Bu sonuçlara göre, dışadönüklük puanı en yüksek bireylerin, aşırı sol grubuna,

duygusal dengesizlik puanı en yüksek olan bireylerin aşırı sağ, dışadönüklük puanı en düşük bireylerin aşırı sağ ve son olarak duygusal dengesizlik puanı en düşük bireylerin ılımlı sağ gruplarına girme olasılıkları diğer gruplara girme olasılıklarından daha yüksektir.

Sınıflandırma sonuçlarına göre, diskriminant fonksiyon analizi incelendiğinde, gruplarda yer alan katılımcı sayısı eşit olmadığından grupların öncelikli olasılık değerleri hesaplanmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların %53.3'ünü diskriminant fonksiyon analizi doğru sınıflandırmıştır ve bu en yüksek öncelikli olasılık değeri olan %47.10'dan daha yüksektir. Çizelge 3.12.'de katılımcıların gruplara doğru olarak sınıflandırma oranları gösterilmektedir.

Çizelge 3.12. Türk Örnekleminde Katılımcıların Gruplara Doğru olarak Sınıflandırılma Oranları

Gerçek Grup		Yordanan Grup Üyelikleri			
	Katılımcılar	Aşırı Sol	Ilımlı Sol	Ilımlı Sağ	Aşırı Sağ
Aşırı Sol	26	0	18 (69.2)	8 (30.8)	0
Ilımlı Sol	130	0	89 (68.5)	41 (31.5)	0
Ilımlı Sağ	93	0	35 (37.6)	58 (62.4)	0
Aşırı Sağ	27	0	5 (18.5)	22 (81.5)	0

Çizelge 3.12.'den de görülebileceği gibi, dört grup içinde ılımlı sol siyasal ideolojiye sahip grup, %68.5'lik oranla (öncelikli olasılık %47.10) en

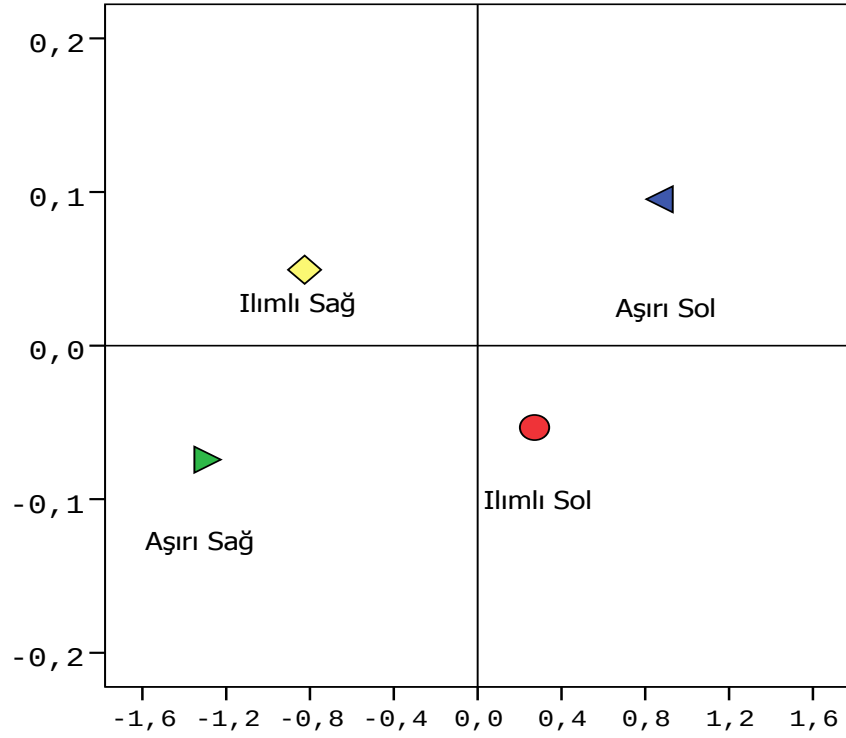
yüksek doğru sınıflandırma oranına sahiptir. Bu gruptan sonra, %62.4'lük oranla (öncelikli olasılık %33.70) ılımlı sağ siyasal ideolojiye sahip grup gelmektedir. Bunun yanında, aşırı sol siyasal ideolojiye sahip grubun %69.2'lik oranı ılımlı sol grup, aşırı sağ siyasal ideolojiye sahip grubun ise %81.5'lik oranı ılımlı sağ grup olarak ayrıştırılmıştır.

3.4.2 ABD'li örnekleme siyasal ideolojilerine göre oluşturulan gruplar temel alınarak tüm alt ölçeklerden alınan puanları yordamak üzere yapılan Diskriminant Analizi Sonuçları

Bu bölümde, ABD'li örnekleme, kültür boyutları, değerler ve kişilik özelliklerinden alınan puanların kategorik bir değişken olan siyasal ideoloji gruplarını ne derece ayrıştırdığını belirlemek amacıyla aşamalı çözüm yolu kullanılarak diskriminant analizi yapılmıştır. Analizde yordayıcı değişkenler olarak sözü edilen bu değişkenlerin alt ölçekleri alınmıştır. Katılımcıların siyasal ideolojileriye (aşırı sol, ılımlı sol, ılımlı sağ ve aşırı sağ), grup değişkeni olarak analize dahil edilmiştir.

Diskriminant analizi sonucunda, iki diskriminant fonksiyon bulunmuştur $\chi^2(6)=83.69$, $p<.05$. Birinci fonksiyon eşitlikten çıkarıldıktan sonra, ikinci diskriminant fonksiyonun grupları anlamlı olarak birbirinden ayırmadığı görülmüştür $\chi^2(2)=0.89$, $p>.05$. Birinci diskriminant fonksiyonunun gruplararası varyansı açıklama oranı %99'dur. Şekil 3.2.' de siyasal

ideolojilerine göre oluşturulan grupların diskriminant fonksiyon temelinde dağılımı gösterilmektedir.



Şekil 3.2. ABD’li örnekleimde Siyasal İdeolojiye göre oluşturulan grupların iki Diskriminant Fonksiyon üzerinde dağılımı

Şekil 3.2.’ de görüldüğü gibi, birinci diskriminat fonksiyon aşırı sağ ve ılımlı sağ gruplarını, aşırı sol ve ılımlı sol gruplarından ayırmaktadır.

Ayırdedici fonksiyonlar ile yordayıcılar arasındaki korelasyonlar için kesim noktası, .27 olarak kabul edilmiştir. Çizelge 3.13.’te siyasal ideolojilerin göre oluşturulan grupların yordayıcı değişkenlerden aldıkları puanların ortalamaları gösterilmektedir.

Çizelge 3.13. ABD’li örneklemede Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan grupların yordayıcı değişkenlerden Aldıkları ortalamalar (Standart Sapmalar Parantez içinde gösterilmiştir)

	Aşırı sol	İlımlı Sol	İlımlı Sağ	Aşırı Sağ
Yatay Bireyselcilik	3,87 (0,48)	3,79 (0,53)	3,81 (0,44)	3,79 (0,43)
Dikey Bireyselcilik	2,84 (0,61)	2,85 (0,67)	3,08 (0,58)	3,22 (0,68)
Özyönelim	4,91 (0,67)	4,80 (0,67)	4,62 (0,86)	4,70 (0,63)
Açıklık	3,77 (0,55)	3,62 (0,59)	3,44 (0,47)	3,56 (0,87)

İlk olarak, diskriminant fonksiyonda, aşırı sağ ve ılımlı sağ siyasal ideolojiye sahip grupları, aşırı sol ve ılımlı sol gruplarından ayıran yordayıcılar, değişken gruplarına göre öncelikle kültür boyutlarından yatay bireyselcilik ve dikey bireyselciliktir (standartlaştırılmış kanonik diskriminant fonksiyon katsayıları sırasıyla .28 ve -.18). Grupların yatay bireyselcilik değişkenine ilişkin ortalamaları karşılaştırıldığında, Çizelge 3.13.’ten de görülebileceği gibi, aşırı sol grubun yatay bireyselcilik puanı (ortalama 3.87) en yüksektir. Buna karşılık, ılımlı sol ve aşırı sağ grupların, yatay bireyselcilik puanları (ortalama 3.79) en düşüktür. Bu sonuçlara göre, yatay bireyselcilik puanı yüksek bireylerin, aşırı sol grubuna, yatay bireyselcilik puanı düşük bireylerin ise ılımlı sol ya da aşırı sağ gruplarına girme olasılıkları diğer siyasal ideoloji gruplarına girme olasılıklarından daha yüksektir. Diğer yandan, grupların dikey bireyselcilik ortalamaları karşılaştırıldığında, aşırı sağ grubun dikey bireyselcilik puanı (ortalama 3.22) en yüksektir. Buna

karşılık, aşırı sol grubun aşırı sol grubun dikey bireysellik puanı (ortalama 2.84) en düşüktür. Bu sonuçlara göre, dikey bireysellik puanı yüksek bireylerin, aşırı sağ grubuna, dikey bireysellik puanı düşük bireylerin ise aşırı sol grubuna girme olasılıkları diğer gruplara girme olasılıklarından yüksektir.

İkinci olarak, aşırı sağ ve ılımlı sağ siyasal ideolojiye sahip grupları, aşırı sol ve ılımlı sol gruplarından ayıran yordayıcı değerlerden özyönelimdir (standartlaştırılmış kanonik diskriminant fonksiyon katsayısı .32). Grupların bu değişkene ilişkin ortalamaları karşılaştırıldığında, aşırı sol siyasal ideolojiye sahip grubun özyönelim puanı en yüksektir (ortalama 4.91). Buna karşılık, ılımlı sağ grubunun özyönelim puanı (ortalama 4.62) en düşüktür. Bu sonuçlara göre, özyönelim puanları en yüksek bireylerin, aşırı sol grubuna, özyönelim puanı en düşük olan bireylerin ise ılımlı sağ grubuna girme olasılığı diğer gruplara girme olasılıklarından daha yüksektir.

Son olarak, aşırı sağ ve ılımlı sağ siyasal ideolojiye sahip grupları, aşırı sol ve ılımlı sol gruplarından ayıran yordayıcı kişilik özelliklerinden açıklıktır (standartlaştırılmış kanonik diskriminant fonksiyon katsayısı .28). Grupların bu değişkene ilişkin ortalamaları karşılaştırıldığında, aşırı sol siyasal ideolojiye sahip grubun açıklık puanı (ortalama 3.77 ve 3.17) en yüksektir. Buna karşılık, ılımlı sağ grubun ise açıklık puanı en düşüktür (ortalama 3.44). Bu sonuçlara göre, açıklık puanı en yüksek bireylerin, aşırı

sol grubuna, açıklık puanı en düşük olan bireylerin ılımlı sağ grubuna girme olasılığı diğer gruplara girme olasılıklarından daha yüksektir.

Sınıflandırma sonuçlarına göre, diskriminant fonksiyon analizi incelendiğinde, gruplarda yer alan katılımcı sayısı eşit olmadığından grupların öncelikli olasılık değerleri hesaplanmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların %59'unu diskriminant fonksiyon analizi doğru sınıflandırmıştır ve bu en yüksek öncelikli olasılık değeri olan %50.22'den daha yüksektir. Çizelge 3.14.'te katılımcıların gruplara doğru olarak sınıflandırma oranları gösterilmektedir.

Çizelge 3.14. ABD'li örnekleme Katılımcıların Gruplara Doğru olarak Sınıflandırılma Oranları

Gerçek Grup		Yordanan Grup Üyelikleri			
	Katılımcılar	Aşırı Sol	İlmlı Sol	İlmlı Sağ	Aşırı Sağ
Aşırı Sol	39	1	36 (92.3)	2 (5.1)	0
İlmlı Sol	115	1	99 (86.1)	15 (13.0)	0
İlmlı Sağ	65	0	30 (46.2)	35 (53.8)	0
Aşırı Sağ	10	0	4 (40.0)	6 (60.0)	0

Çizelge 3.14.'ten de görülebileceği gibi, dört grup içinde ilmlı sol siyasal ideolojiye sahip grup, %86.1'lik oranla (öncelikli olasılık %50.22) en yüksek doğru sınıflandırma oranına sahiptir. Bu gruptan sonra, %53.8'lik oranla (öncelikli olasılık %28.38) ilmlı sağ siyasal ideolojiye sahip grup

gelmektedir. Bunun yanında, aşırı sol siyasal ideolojiye sahip grubun %92.3'lük oranı ılımlı sol grup, aşırı sağ siyasal ideolojiye sahip grubun ise %60.0'lık oranı ılımlı sağ grup olarak ayrıştırılmıştır.

3.5. Gruplar Arası Karşılaştırmalarla İlgili Bulgular

Bu bölümde, kültür boyutları, değerler ve kişilik özelliklerinin cinsiyet, siyasal ideoloji ve kültüre göre nasıl değiştiğini belirleyebilmek amacıyla tüm analizlerde yaşın etkisi çıkarılarak Cinsiyet (2) X Kültür (2) X Siyasal İdeoloji (2) bağımsız örneklem grubu desenine uygun çok değişkenli karışık varyans analizi (MANCOVA) yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular, amaçlarda belirtilen sorular dikkate alınarak alt başlıklar halinde açıklanmıştır.

Yaş ile ilgili Wilks' Lambda değerine bakıldığında, yaşın etkisinin bağımlı değişken ölçümlerinden çıkarılmasının sonuçlar üzerinde anlamlı bir değişme oluşturmadığı anlaşılmıştır. Diğer yandan, cinsiyet, kültür ve siyasal ideoloji temel etkileri ile cinsiyet-kültür ve kültür-siyasal ideoloji ortak etkilerinin Wilks' Lambda değerleri bazı bağımlı değişkenler yönünden anlamlı farklar olduğunu göstermektedir (Wilks' Lambda değerleri sırasıyla .83, .62, .78, .91, .94; serbestlik dereceleri sırasıyla 423, 423, 423, 423, 423; F değerleri sırasıyla 4.57, 13.50, 6.33, 2.19, 3.03; $p < .05$).

3.5.1 Kültür Boyutlarına İlişkin Bulgular

nceki bölümlerde de belirtildiği gibi, araştırmada katılımcıların Bireyselcilik/Toplulukçuluk leği üzerinde kültür boyutlarını değerlendirmeleri istenmiştir. Bu kültür boyutları sırasıyla, dikey toplulukçuluk, dikey bireyselcilik, yatay toplulukçuluk ve yatay bireyselciliktir. Katılımcıların sözü edilen bu kültür boyutlarından aldıkları puanların ortalama ve standart sapmaları izelge 3.15., 3.16., 3.17. ve 3.18.'de gösterilmiştir.

Çizelge 3.15. Kültür boyutlarından alınan puanların ortalamaları (Bu ortalamalara ilişkin standart sapmalar parantez içinde gösterilmiştir)

			Kültür, Cinsiyet ve Siyasal İdeoloji Ortak Etkileri		Cinsiyet Temel Etkisi		Kültür Temel Etkisi		Siyasal İdeoloji Temel Etkisi	
			Sağ	Sol	Kadın	Erkek	Türkiye	ABD	Sağ	Sol
Dikey Toplulukçuluk	Türkiye	Kadın	n=46 .26 (1.18)	n=71 .21 (.81)	N=270 -.16 (1.00)	N=180 .12 (1.07)	N=224 .36 (.95)	N=226 -.45 (.96)	N=176 .32 (.99)	N=274 -.28 (1.00)
		Erkek	n=58 .76 (.92)	n=49 .20 (.80)						
	ABD	Kadın	n=43 -.11 (.74)	n=110 -.59 (.95)						
		Erkek	n=29 .16 (.76)	n=44 -.84 (1.03)						
Dikey Bireysellik	Türkiye	Kadın	n=46 .27 (.98)	n=71 .15 (.86)	N=270 -.12 (.94)	N=180 .15 (.95)	N=224 .25 (.92)	N=226 -.27 (.92)	N=176 .23 (.90)	N=274 -.17 (.96)
		Erkek	n=58 .50 (.84)	n=49 .08 (1.01)						
	ABD	Kadın	n=43 -.16 (.78)	n=110 -.44 (.94)						
		Erkek	n=29 .22 .86 (.92)	n=44 -.28 (.92)						
Yatay Toplulukçuluk	Türkiye	Kadın	n=46 -.09 (1.40)	n=71 .09 (.87)	N=270 .04 (.96)	N=180 -.04 (.99)	N=224 .09 (1.04)	N=226 -.07 (.89)	N=176 .05 (1.07)	N=274 -.02 (.91)
		Erkek	n=58 .29 (1.09)	n=49 .02 (.80)						
	ABD	Kadın	n=43 .03 (.70)	n=110 .07 (.88)						
		Erkek	n=29 -.18 (.79)	n=44 -.44 (1.05)						
Yatay Bireysellik	Türkiye	Kadın	n=46 -.24 (1.39)	n=71 .38 (.87)	N=270 -.05 (1.05)	N=180 .05 (.94)	N=224 .16 (1.06)	N=226 -.18 (.93)	N=176 -.08 (1.09)	N=274 .03 (.95)
		Erkek	n=58 .15 (1.11)	n=49 .23 (.77)						
	ABD	Kadın	n=43 -.18 (.81)	n=110 -.20 (1.02)						
		Erkek	n=29 -.12 (.81)	n=44 -.14 (.90)						

Çizelge 3.16. Kültür boyutlarından alınan puanlara ilişkin Kültür-Siyasal İdeoloji Ortak etkisi ortalamaları (Bu ortalamalara ilişkin standart sapmalar parantez içinde gösterilmiştir)

	Siyasal İdeoloji	Kültür	
		Türkiye	ABD
Dikey Toplulukçuluk	Sağ	N=104 .54 (1.07)	N=72 .00 (.75)
	Sol	N=120 .21 (.80)	N=154 -.67 (.98)
Dikey Bireysellik	Sağ	N=104 .40 (.91)	N=72 -.01 (.83)
	Sol	N=120 .12 (.92)	N=154 -.39 (.93)
Yatay Toplulukçuluk	Sağ	N=104 .12 (1.24)	N=72 -.05 (.74)
	Sol	N=120 .06 (.84)	N=154 -.08 (.96)
Yatay Bireysellik	Sağ	N=104 -.03 (1.25)	N=72 -.16 (.81)
	Sol	N=120 .32 (.83)	N=154 -.18 (.98)

Çizelge 3.17. Kültür boyutlarından alınan puanlara ilişkin Cinsiyet-Siyasal İdeoloji Ortak Etkisi ortalamaları (Bu ortalamalara ilişkin standart sapmalar parantez içinde gösterilmiştir)

	Siyasal İdeoloji	Cinsiyet	
		Kadın	Erkek
Dikey Toplulukçuluk	Sağ	N=89 .08 (1.00)	N=87 .56 (.91)
	Sol	N=181 -.28 (.98)	N=93 -.29 (1.05)
Dikey Bireysellik	Sağ	N=89 .06 (.91)	N=87 .41 (.85)
	Sol	N=181 -.21 (.95)	N=93 -.09 (.98)
Yatay Toplulukçuluk	Sağ	N=89 -.03 (1.11)	N=87 .13 (1.02)
	Sol	N=181 .07 (.87)	N=93 -.20 (.95)
Yatay Bireysellik	Sağ	N=89 -.21 (1.14)	N=87 .06 (1.02)
	Sol	N=181 .02 (1.00)	N=93 .05 (.85)

Çizelge 3.18. Kültür boyutlarından alınan puanlara ilişkin Cinsiyet-Kültür Ortak Etkisi ortalamaları (Bu ortalamalara ilişkin standart sapmalar parantez içinde gösterilmiştir)

	KÜLTÜR	Cinsiyet	
		Kadın	Erkek
Dikey Toplulukçuluk	Türkiye	N=117 .23 (.96)	N=107 .50 (.91)
	ABD	N=153 -.46 (.92)	N=73 -.44 (1.05)
Dikey Bireysellik	Türkiye	N=117 .19 (.91)	N=107 .31 (.94)
	ABD	N=153 -.36 (.90)	N=73 -.08 (.92)
Yatay Toplulukçuluk	Türkiye	N=117 .02 (1.11)	N=107 .16 (.97)
	ABD	N=153 .06 (.83)	N=73 -.34 (.96)
Yatay Bireysellik	Türkiye	N=117 .13 (1.14)	N=107 .18 (.97)
	ABD	N=153 -.19 (.96)	N=73 -.13 (.86)

Çizelge 3.15., 3.16., 3.17. ve 3.18.'de gösterilen ortalamalar arasında anlamlı farklar olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçları Çizelge 3.19.'da gösterilmiştir.

Çizelge 3.19. Kültür Boyutlarından alınan puanlara uygulanan Çok Değişkenli Karışık Varyans Analizi (MANCOVA) Sonuçları (Bu çizelgede tüm temel etkiler ve ortak etkiler için %5 1.Tip Hata olasılığı ile anlamlı olan F değerleri gösterilmiştir)

	Cinsiyet (A) Sd:1-441	Kültür (B) Sd:1-441	Siyasal İdeoloji (C) Sd:1-441	A X B Sd:1-441	B X C Sd:1-441	Hata Varyansı
Dikey Toplulukçuluk	-----	54.300	25.517	-----	3.961	.829
Dikey Bireysellik	5.360	17.245	7.584	-----	-----	.800
Yatay Toplulukçuluk	-----	4.526	-----	7.071	-----	.929
Yatay Bireysellik	-----	8.036	-----	-----	-----	.979

Çizelge 3.19.'da görüldüğü gibi dikey toplulukçuluk puanları üzerinde, kültür temel etkisi ($F_{1-441}=54.30$; $p<.05$) anlamlıdır. Türk örnekleminin ortalaması ($\bar{X} = .36$) ile ABD örnekleminin ortalamaları ($\bar{X} = -.45$) incelendiğinde, Türk örnekleminin ortalamasının daha yüksek olduğu görülmektedir. Böylece, Türk örnekleminin daha çok dikey toplulukçu olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, dikey toplulukçuluk puanlarına uygulanan analiz sonucunda, siyasal ideoloji temel etkisi ($F_{1-441}=25.52$; $p<.05$) anlamlı bulunmuştur. Sağ ($\bar{X} = .32$) ve sol siyasal ideolojiye sahip bireylerin ortalamaları ($\bar{X} = -.28$) incelendiğinde, sağ siyasal ideolojiye sahip olanların ortalamasının daha yüksek olduğu görülmüştür. Böylece, sağ siyasal ideolojiye sahip olanların daha dikey toplulukçu oldukları anlaşılmaktadır.

Ek olarak, dikey toplulukçuluk puanlarına yapılan analiz sonucunda kültür-siyasal ideoloji ortak etkisi anlamlı ($F_{1-441}=3.96$; $p<.05$) çıkmıştır. Bu ortak etkilerin kaynağı da Tukey Kramer testiyle araştırılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, Türk ve sağ siyasal ideolojiye sahip olanların dikey toplulukçuluk puanlarının ($\bar{X} = 0,54$) ABD'li ve sağ siyasal ideolojiye sahip olanlarındakinden ($\bar{X} = 0$) anlamlı olarak yüksek olduğu anlaşılmaktadır ($q_{2-441} = 5,45$, $p<.05$). İkinci olarak, Türk ve sol siyasal ideolojiye sahip olanların dikey toplulukçuluk puanların ($\bar{X} = 0,21$) ABD'li ve sol siyasal ideolojiye sahip olanlarındakinden ($\bar{X} = -0,67$) anlamlı olarak yüksektir ($q_{2-441} = 11,28$, $p<.05$). Üçüncü olarak, Türk ve sağ siyasal ideolojiye sahip olanların dikey toplulukçuluk puanlarının ($\bar{X} = 0,54$) Türk ve sol siyasal ideolojiye sahip olanlarındakinden ($\bar{X} = 0,21$) anlamlı olarak yüksek olduğu görülmüştür (q_{2-441}

= 3,84, $p < .05$). Son olarak, ADB'li ve sağ siyasi ideolojiye sahip olanların dikey toplulukçuluk puanları ($\bar{X} = 0$) ABD'li ve sol siyasi ideolojiye sahip olanlardan ($\bar{X} = -0,67$) anlamlı olarak yüksektir ($q_{2-441} = 7,28$, $p < .05$).

Diğer yandan, yatay-toplulukçuluk puanlarına yapılan analiz sonucunda cinsiyet-kültür ortak etkisi anlamlı çıkmıştır ($F_{1-441}=7.07$; $p < .05$). Bu ortak etkilerin kaynağı da Tukey Kramer testiyle araştırılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, ABD'li kadınların yatay toplulukçuluk puanlarının ($\bar{X} = 0,06$) ABD'li erkeklerinkinden ($\bar{X} = -0,34$) anlamlı olarak yüksek olduğu görölmüştür ($q_{2-441} = 4,12$, $p < .05$). Bir diğer anlamlı fark Türk erkekler ile ABD'li erkekler arasında gözlenmiştir ($q_{2-441}=4,85$, $p < .05$). Türk erkeklerin yatay toplulukçuluk ortalaması ($\bar{X} = 0,16$) ABD'li erkeklerinkinden ($\bar{X} = -0,34$) anlamlı olarak yüksektir.

3.5.2 Değerlere İlişkin Bulgular

Katılımcıların Portre Değerler Ölçeği'nin 10 alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapmaları Çizelge 3.20., 3.21., 3.22. ve 3.23.'te gösterilmiştir.

Çizelge 3.20. Portre Değerler Ölçeği'nin 10 alt ölçeklerine ilişkin ortalamalar (Bu ortalamalara ait standart sapmalar parantez içinde gösterilmiştir)

			Kültür, Cinsiyet ve Siyasal İdeoloji Ortak Etkileri		Cinsiyet Temel Etkisi		Kültür Temel Etkisi		Siyasal İdeoloji Temel Etkisi	
			Sağ	Sol	Kadın	Erkek	Türkiye	ABD	Sağ	Sol
1- Güç	Türkiye	Kadın	n=46 .27 (.82)	n=71 .11 (1.07)	N=270 -.10 (.96)	N=180 .16 (1.02)	N=224 .32 (.99)	N=226 -.31 (.89)	N=176 .22 (.94)	N=274 -.13 (1.01)
		Erkek	n=58 .68 (.94)	n=49 .25 (1.01)						
	ABD	Kadın	n=43 -.22 (.90)	n=110 -.34 (.91)						
		Erkek	n=29 -.11 (.76)	n=44 -.44 (.95)						
2- Başarı	Türkiye	Kadın	n=46 .12 (.86)	n=71 .11 (.94)	N=270 .03 (.95)	N=180 .03 (.99)	N=224 .13 (.95)	N=226 -.07 (.97)	N=176 .08 (1.00)	N=274 -.00 (.95)
		Erkek	n=58 .22 (1.06)	n=49 .05 (.94)						
	ABD	Kadın	n=43 -.02 (1.03)	n=110 -.04 (.97)						
		Erkek	n=29 -.11 (1.02)	n=44 -.15 (.89)						
3- Hazcılık	Türkiye	Kadın	n=46 .16 (1.04)	n=71 .38 (.91)	N=270 .06 (.97)	N=180 -.04 (.98)	N=224 .18 (.97)	N=226 -.14 (.95)	N=176 -.00 (.98)	N=274 .04 (.97)
		Erkek	n=58 .01 (1.01)	n=49 .13 (.92)						
	ABD	Kadın	n=43 -.16 (.82)	n=110 -.10 (.98)						
		Erkek	n=29 -.05 (1.05)	n=44 -.27 (.93)						
4- Uyarılma	Türkiye	Kadın	n=46 .07 (1.00)	n=71 .39 (.88)	N=270 -.02 (1.02)	N=180 -.00 (.96)	N=224 .23 (.91)	N=226 -.26 (1.01)	N=176 .03 (.95)	N=274 -.05 (1.02)
		Erkek	n=58 .23 (.94)	n=49 .16 (.83)						
	ABD	Kadın	n=43 -.07 (.84)	n=110 -.31 (1.09)						
		Erkek	n=29 -.26 (.98)	n=44 -.33 (1.00)						
5- Öz-yönelim	Türkiye	Kadın	n=46 .13 (.87)	n=71 .25 (.90)	N=270 .09 (.90)	N=180 .03 (.91)	N=224 .17 (.86)	N=226 -.04 (.93)	N=176 -.00 (.96)	N=274 .10 (.87)
		Erkek	n=58 .11 (.92)	n=49 .17 (.75)						
	ABD	Kadın	n=43 -.09 (.99)	n=110 .03 (.88)						
		Erkek	n=29 -.30 (1.08)	n=44 -.03 (.90)						

Çizelge 3.20 Portre Değerler Ölçeği'nin 10 alt ölçeklerine ilişkin ortalamalar (Bu ortalamalara ait standart sapmalar parantez içinde gösterilmiştir) (Devam)

			Kültür, Cinsiyet ve Siyasal İdeoloji Ortak Etkileri		Cinsiyet Temel Etkisi		Kültür Temel Etkisi		Siyasal İdeoloji Temel Etkisi	
			Sağ	Sol	Kadın	Erkek	Türkiye	ABD	Sağ	Sol
6- Evrensellik	Türkiye	Kadın	n=46 .35 (.77)	n=71 .43 (.85)	N=270 .08 (.93)	N=180 -.06 (1.00)	N=224 .27 (.87)	N=226 -.23 (.99)	N=176 -.14 (1.05)	N=274 .13 (.89)
		Erkek	n=58 .23 (.92)	n=49 .04 (.89)						
	ABD	Kadın	n=43 -.82 (.86)	n=110 .09 (.86)						
		Erkek	n=29 -.65 (1.21)	n=44 -.16 (.91)						
7- İyilikseverlik	Türkiye	Kadın	n=46 .30 (.90)	n=71 .21 (.85)	N=270 .14 (.90)	N=180 -.15 (.98)	N=224 .14 (.86)	N=226 -.09 (1.01)	N=176 .10 (.96)	N=274 -.02 (.93)
		Erkek	n=58 .08 (.80)	n=49 -.02 (.89)						
	ABD	Kadın	n=43 .28 (.91)	n=110 -.02 (.92)						
		Erkek	n=29 -.46 (1.21)	n=44 -.39 (1.04)						
8-Geleneksellik	Türkiye	Kadın	n=46 .59 (.81)	n=71 -.04 (.97)	N=270 -.10 (.99)	N=180 .01 (1.05)	N=224 .25 (.97)	N=226 -.36 (.96)	N=176 .45 (.92)	N=274 -.38 (.94)
		Erkek	n=58 .76 (.78)	n=49 -.25 (.91)						
	ABD	Kadın	n=43 .15 (1.03)	n=110 -.53 (.84)						
		Erkek	n=29 .06 (.92)	n=44 -.71 (.95)						
9- Uyma	Türkiye	Kadın	n=46 .49 (.84)	n=71 .30 (.88)	N=270 -.03 (.97)	N=180 -.08 (1.06)	N=224 .31 (.88)	N=226 -.40 (1.00)	N=176 .29 (.90)	N=274 -.26 (1.01)
		Erkek	n=58 .49 (.81)	n=49 -.06 (.89)						
	ABD	Kadın	n=43 -.03 (.94)	n=110 -.45 (.92)						
		Erkek	n=29 .06 (.93)	n=44 -.93 (1.07)						
10- Güvenlik	Türkiye	Kadın	n=46 .61 (.78)	n=71 .56 (.85)	N=270 .06 (1.01)	N=180 -.08 (1.03)	N=224 .43 (.88)	N=226 -.41 (.97)	N=176 .26 (.94)	N=274 -.16 (1.03)
		Erkek	n=58 .48 (.85)	n=49 -.01 (.92)						
	ABD	Kadın	n=43 -.08 (.99)	n=110 -.44 (.93)						
		Erkek	n=29 -.21 (.94)	n=44 -.82 (.96)						

Çizelge 3.21. Değerlerden alınan puanlara ilişkin Kültür-Siyasal İdeoloji Ortak Etkisi ortalamaları (Bu ortalamalara ilişkin standart sapmalar parantez içinde gösterilmiştir.

	SIYASAL İDEOLOJİ	KÜLTÜR	
		Türkiye	ABD
Güç	Sağ	N=104 .50 (.91)	N=72 -.18 (.84)
	Sol	N=120 .17 (1.04)	N=154 -.37 (.92)
Başarı	Sağ	N=104 .18 (.98)	N=72 -.05 (1.02)
	Sol	N=120 .08 (.94)	N=154 -.07 (.95)
Hazcılık	Sağ	N=104 .08 (1.02)	N=72 -.12 (.91)
	Sol	N=120 .27 (.92)	N=154 -.15 (.97)
Uyarılma	Sağ	N=104 .16 (.97)	N=72 -.15 (.90)
	Sol	N=120 .30 (.86)	N=154 -.32 (1.06)
Öz-yönelim	Sağ	N=104 .12 (.89)	N=72 -.18 (1.02)
	Sol	N=120 .22 (.84)	N=154 .01 (.88)
Evrensellik	Sağ	N=104 .28 (.85)	N=72 -.75 (1.01)
	Sol	N=120 .27 (.88)	N=154 .02 (.88)
İyilikseverlik	Sağ	N=104 .18 (.85)	N=72 -.02 (1.10)
	Sol	N=120 .11 (.87)	N=154 -.12 (.97)
Geleneksellik	Sağ	N=104 .68 (.80)	N=72 .11 (.98)
	Sol	N=120 -.13 (.95)	N=154 -.58 (.88)
Uyma	Sağ	N=104 .49 (.82)	N=72 .01 (.93)
	Sol	N=120 .15 (.90)	N=154 -.59 (.99)
Güvenlik	Sağ	N=104 .54 (.82)	N=72 -.13 (.96)
	Sol	N=120 .33 (.92)	N=154 -.55 (.95)

Çizelge 3.22. Değerlerden alınan puanlara ilişkin Cinsiyet-Siyasal İdeoloji Ortak Etkisi ortalamaları (Bu ortalamalara ilişkin standart sapmalar parantez içinde gösterilmiştir)

	SIYASAL İDEOLOJİ	CİNSİYET	
		Kadın	Erkek
Güç	Sağ	N=89 .03 (.89)	N=87 .41 (.95)
	Sol	N=181 -.16 (.99)	N=93 -.07 (1.04)
Başarı	Sağ	N=89 .06 (.94)	N=87 .11 (1.06)
	Sol	N=181 .02 (.96)	N=93 -.05 (.91)
Hazcılık	Sağ	N=89 .01 (.95)	N=87 -.01 (1.02)
	Sol	N=181 .09 (.98)	N=93 -.06 (.94)
Uyarılma	Sağ	N=89 .00 (.92)	N=87 .07 (.98)
	Sol	N=181 -.03 (1.07)	N=93 -.07 (.94)
Öz-yönelim	Sağ	N=89 .02 (.93)	N=87 -.03 (.99)
	Sol	N=181 .12 (.89)	N=93 .08 (.82)
Evrensellik	Sağ	N=89 -.22 (1.00)	N=87 -.07 (1.10)
	Sol	N=181 .22 (.87)	N=93 -.05 (.90)
İyilikseverlik	Sağ	N=89 .29 (.90)	N=87 -.10 (.99)
	Sol	N=181 .07 (.90)	N=93 -.20 (.98)
Geleneksellik	Sağ	N=89 .38 (.95)	N=87 .53 (.89)
	Sol	N=181 -.34 (.93)	N=93 -.47 (.96)
Uyma	Sağ	N=89 .24 (.92)	N=87 .34 (.87)
	Sol	N=181 -.16 (.97)	N=93 -.47 (1.07)
Güvenlik	Sağ	N=89 .28 (.95)	N=87 .25 (.94)
	Sol	N=181 -.05 (1.02)	N=93 -.39 (1.02)

Çizelge 3.23. Değerlerden alınan puanlara ilişkin Kültür-Cinsiyet Ortak Etkisi ortalamaları (Bu ortalamalara ilişkin standart sapmalar parantez içinde gösterilmiştir)

	KÜLTÜR	CİNSİYET	
		Kadın	Erkek
Güç	Türkiye	N=117 .17 (.98)	N=107 .48 (.99)
	ABD	N=153 -.31 (.90)	N=73 -.31 (.89)
Başarı	Türkiye	N=117 .11 (.91)	N=107 .14 (1.01)
	ABD	N=153 -.03 (.99)	N=73 -.14 (.94)
Hazcılık	Türkiye	N=117 .29 (.96)	N=107 .06 (.97)
	ABD	N=153 -.12 (.94)	N=73 -.18 (.98)
Uyarılma	Türkiye	N=117 .26 (.94)	N=107 .20 (.89)
	ABD	N=153 -.24 (1.03)	N=73 -.30 (.98)
Öz-yönelim	Türkiye	N=117 .20 (.89)	N=107 .14 (.84)
	ABD	N=153 -.00 (.91)	N=73 -.14 (.97)
Evrensellik	Türkiye	N=117 .39 (.82)	N=107 .14 (.91)
	ABD	N=153 -.16 (.95)	N=73 -.36 (1.06)
İyilikseverlik	Türkiye	N=117 .24 (.87)	N=107 .04 (.84)
	ABD	N=153 .07 (.92)	N=73 -.42 (1.10)
Geleneksellik	Türkiye	N=117 .21 (.96)	N=107 .29 (.98)
	ABD	N=153 -.34 (.95)	N=73 -.40 (1.01)
Uyma	Türkiye	N=117 .37 (.86)	N=107 .24 (.89)
	ABD	N=153 -.33 (.94)	N=73 -.54 (1.12)
Güvenlik	Türkiye	N=117 .58 (.82)	N=107 .26 (.91)
	ABD	N=153 -.34 (.96)	N=73 -.58 (.99)

Çizelge 3.20., 3.21., 3.22. ve 3.23.'te gösterilen ortalamalar arasında anlamlı farklar olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçları Çizelge 3.24.'te gösterilmiştir.

Çizelge 3.24. Değerlerden alınan puanlara uygulanan Çok Değişkenli Karışık Varyans Analizi (MANCOVA) Sonuçları (Bu çizelgede tüm temel etkiler ve ortak etkiler için %5 1.Tip Hata olasılığı ile anlamlı olan F değerleri gösterilmiştir.)

	Cinsiyet (A) Sd:1-441	Kültür (B) Sd:1-441	Siyasal İdeoloji (C) Sd:1-441	A X B Sd:1-441	B X C Sd:1-441	Hata Varyansı
Güç	-----	39,927	6,498	-----	-----	,877
Başarı	-----	-----	-----	-----	-----	,920
Hazcılık	-----	8,675	-----	-----	-----	,910
Uyarılma	-----	18,394	-----	-----	-----	,907
Öz-yönelim	-----	9,654	-----	-----	-----	,804
Evrensellik	-----	56,288	8,439	-----	13,809	,782
İyilikseverlik	17,494	9,801	-----	-----	-----	,854
Geleneksellik	-----	29,170	57,789	-----	-----	,784
Uyma	-----	45,947	28,234	-----	-----	,820
Güvenlik	10,641	74,878	15,250	-----	-----	,815

Çizelge 3.24.'ten de görüldüğü gibi sadece iyilikseverlik ve güvenlik alt ölçeklerinde cinsiyet temel etkisi bulunmaktadır (sırasıyla ($F_{1-441}=17.49$; $p<.05$; $F_{1-441}=10.64$; $p<.05$). İyilikseverlik alt ölçeğinde, kadınların ortalaması ($\bar{X}=0,14$) erkeklerinkinden daha yüksektir ($\bar{X}=-0,15$). Güvenlik alt ölçeğinde ise yine aynı biçimde kadınların ortalaması ($\bar{X}=0,06$) erkeklerinkinden ($\bar{X}=-0,08$) anlamlı olarak yüksektir.

Diğer yandan, başarı dışındaki bütün değerlerde kültür temel etkisi vardır. Bu değerler sırasıyla şunlardır; güç ($F_{1-441}=39.93$; $p<.05$), hazcılık ($F_{1-441}=8.68$; $p<.05$), uyarılma ($F_{1-441}=18.39$; $p<.05$), Özyönelim ($F_{1-441}=9.65$; $p<.05$), evrensellik ($F_{1-441}=56.29$; $p<.05$), iyilikseverlik ($F_{1-441}=9.80$; $p<.05$), geleneksellik ($F_{1-441}=29.17$; $p<.05$), uyma ($F_{1-441}=45.95$; $p<.05$) ve güvenlik ($F_{1-441}=74.88$; $p<.05$). Analiz sonuçlarına göre, başarı dışındaki bütün değerlerde Türklerin ortalamaları (güç:0.32; hazcılık:0.18; uyarılma:0.23; özyönelim:0.17; evrensellik:0.27; iyilikseverlik:0.14; geleneksellik:0.25; uyma:0.31; güvenlik:0.43) ABD'lilerinkilerden (güç:-0.31; hazcılık:-0.14; uyarılma:-0.26; özyönelim:-0.04; evrensellik:-0.23; iyilikseverlik:-0.09; geleneksellik:-0.36; uyma:-0.40; güvenlik:-0.41) anlamlı olarak yüksektir.

Temel etkilerden, son olarak, Çizelge 3.24.'ten de görüldüğü gibi güç, evrensellik, geleneksellik, uyma ve geleneksellik alt ölçeklerinde siyasal ideoloji temel etkisi bulunmaktadır (sırasıyla $F_{1-441}=6.50$, $p<.05$; $F_{1-441}=8.44$, $p<.05$; $F_{1-441}=57.79$, $p<.05$; $F_{1-441}=28.23$, $p<.05$; $F_{1-441}=15.25$, $p<.05$). Güç değerinde sağ siyasal ideolojiye sahip olanların ortalamasının ($\bar{X}=0,22$), sol siyasal ideolojiye sahip olanlarınkinden ($\bar{X}=-0,13$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür. Evrensellik değerinde ise sol siyasal ideolojiye sahip olanların ortalamasının ($\bar{X}=0,13$), sağ siyasal ideolojiye sahip olanlarınkinden ($\bar{X}=-0,14$) yüksek olduğu gözlenmiştir. Son olarak, geleneksellik, uyma ve güvenlik değerlerinde sağ siyasal ideolojiye sahip olanların ortalamaları (ortalamalar sırasıyla: geleneksellik:0.45; uyma:0.29 ve güvenlik:0.26) sol siyasal ideolojiye sahip olanlarınkinden (ortalamalar

sırasıyla: geleneksellik:-0.38; uyma:-0.26 ve güvenlik:-0.16) anlamlı olarak yüksektir.

Ortak etkilere gelince, sadece evrensellik değerinde kültür-siyasal ideoloji ortak etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($F_{1-441}=13.81$, $p<.05$). Bu ortak etkinin kaynağı da Tukey Kramer testiyle araştırılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, Türk ve sağ siyasi ideolojiye sahip olanların ortalaması ($\bar{X}=0,28$), ABD'li ve sağ siyasi ideolojiye sahip olanlarından ($\bar{X}=-0,75$) anlamlı olarak yüksektir ($q_{2-441}=10.73$, $p<.05$). Diğer yandan, Türk ve sol siyasi ideolojiye sahip olanların ortalamasının ($\bar{X}=0,27$) ABD'li ve sol siyasi ideolojiye sahip olanlarından ($\bar{X}=0,02$) yüksek olduğu gözlenmiştir ($q_{2-441}=3.29$, $p<.05$). Son olarak, ABD'li ve sol siyasi ideolojiye sahip olanların ortalamasının ($\bar{X}=0,02$), yine ABD'li fakat sağ siyasi ideolojiye sahip olanlarından ($\bar{X}=-0,75$) yüksek olduğu görülmüştür ($q_{2-441}=8.65$, $p<.05$).

3.5.3 Kişilik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların Beş Faktör Kişilik Ölçeği'nin 5 alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapmaları Çizelge 3.25., 3.26., 3.27. ve 3.28.'de gösterilmiştir.

Çizelge 3.25. Çok Beş Faktör Kişilik Özelliklerine ait ölçümlerin ortalamaları (Bu ortalamalara ait standart sapmalar parantez içinde gösterilmiştir)

			Kültür, Cinsiyet ve Siyasal İdeoloji Ortak Etkileri		Cinsiyet Temel Etkisi		Kültür Temel Etkisi		Siyasal İdeoloji Temel Etkisi	
			Sağ	Sol	Kadın	Erkek	Türkiye	ABD	Sağ	Sol
Duygusal dengesizlik	Türkiye	Kadın	n=46 .20 (.88)	n=71 .36 (1.01)	N=270 .18 (1.02)	N=180 -.20 (.91)	N=224 .08 (.96)	N=226 -.02 (1.02)	N=176 -.06 (.94)	N=274 .09 (1.02)
		Erkek	n=58 -.06 (.96)	n=49 -.25 (.86)						
	ABD	Kadın	n=43 -.03 (.97)	n=110 .15 (1.08)						
		Erkek	n=29 -.52 (.77)	n=44 -.11 (.95)						
Dışadönüklük	Türkiye	Kadın	n=46 .23 (.85)	n=71 .31 (.92)	N=270 .04 (1.04)	N=180 .00 (1.02)	N=224 .30 (.91)	N=226 -.26 (1.07)	N=176 .08 (.96)	N=274 -.01 (1.08)
		Erkek	n=58 .27 (.92)	n=49 .42 (.94)						
	ABD	Kadın	n=43 -.07 (1.06)	n=110 -.18 (1.13)						
		Erkek	n=29 -.33 (.92)	n=44 -.60 (.96)						
Açıklık	Türkiye	Kadın	n=46 .05 (.87)	n=71 .35 (.95)	N=270 -.05 (1.01)	N=180 .15 (.99)	N=224 .20 (.94)	N=226 -.13 (1.04)	N=176 -.10 (.97)	N=274 .12 (1.02)
		Erkek	n=58 .14 (.95)	n=49 .19 (.98)						
	ABD	Kadın	n=43 -.50 (.98)	n=110 -.17 (1.02)						
		Erkek	n=29 -.20 (.96)	n=44 .37 (1.03)						
Geçimlilik	Türkiye	Kadın	N=46 .24 (.98)	n=71 .12 (.91)	N=270 -.01 (.97)	N=180 -.10 (.96)	N=224 .11 (.93)	N=226 -.20 (.97)	N=176 -.01 (.93)	N=274 -.07 (.99)
		Erkek	n=58 .13 (.86)	n=49 -.05 (1.01)						
	ABD	Kadın	n=43 -.22 (.87)	n=110 -.13 (1.01)						
		Erkek	n=29 -.37 (.92)	n=44 -.26 (1.00)						
Sorumluluk	Türkiye	Kadın	n=46 .11 (.81)	n=71 -.03 (.90)	N=270 .14 (.97)	N=180 -.18 (.99)	N=224 -.11 (.93)	N=226 .14 (1.03)	N=176 .04 (.90)	N=274 -.01 (1.04)
		Erkek	n=58 -.23 (.95)	n=49 -.31 (1.04)						
	ABD	Kadın	n=43 .30 (.80)	n=110 .20 (1.11)						
		Erkek	n=29 .09 (.99)	n=44 -.14 (1.00)						

Çizelge 3.26. Kişilik özelliklerinden alınan puanlara ilişkin Kültür-Siyasal İdeoloji Ortak Etkisi ortalamaları (Bu ortalamalara ilişkin standart sapmalar parantez içinde gösterilmiştir)

	SIYASAL İDEOLOJİ	KÜLTÜR	
		Türkiye	ABD
Duygusal Dengesizlik	Sağ	N=104 .06 (.93)	N=72 -.23 (.92)
	Sol	N=120 .11 (.99)	N=154 .07 (1.05)
Dışadönüklük	Sağ	N=104 .25 (.89)	N=72 -.18 (1.01)
	Sol	N=120 .35 (.93)	N=154 -.30 (1.10)
Açıklık	Sağ	N=104 .10 (.92)	N=72 -.38 (.97)
	Sol	N=120 .28 (.96)	N=154 -.01 (1.05)
Geçimlilik	Sağ	N=104 .17 (.91)	N=72 -.28 (.89)
	Sol	N=120 .05 (.95)	N=154 -.17 (1.00)
Sorumluluk	Sağ	N=104 -.08 (.90)	N=72 .22 (.88)
	Sol	N=120 -.14 (.97)	N=154 .11 (1.09)

Çizelge 3.27. Kişilik özelliklerinden alınan puanlara ilişkin Cinsiyet-Siyasal İdeoloji Ortak Etkisi ortalamaları (Bu ortalamalara ilişkin standart sapmalar parantez içinde gösterilmiştir.)

	SİYASAL İDEOLOJİ	CİNSİYET	
		Kadın	Erkek
Duygusal dengesizlik	Sağ	N=89 .09 (.93)	N=87 -.21 (.93)
	Sol	N=181 .23 (1.06)	N=93 -.19 (.90)
Dışadönüklük	Sağ	N=89 .08 (.96)	N=87 .07 (.96)
	Sol	N=181 .01 (1.08)	N=93 -.06 (1.07)
Açıklık	Sağ	N=89 -.22 (.96)	N=87 .03 (.96)
	Sol	N=181 .04 (1.03)	N=93 .27 (1.00)
Geçimlilik	Sağ	N=89 .02 (.95)	N=87 -.04 (.91)
	Sol	N=181 -.03 (.98)	N=93 -.15 (1.00)
Sorumluluk	Sağ	N=89 .21 (.81)	N=87 -.13 (.97)
	Sol	N=181 .11 (1.04)	N=93 -.23 (1.02)

Çizelge 3.28. Kişilik özelliklerinden alınan puanlara ilişkin Kültür-Cinsiyet Ortak Etkisi ortalamaları (Bu ortalamalara ilişkin standart sapmalar parantez içinde gösterilmiştir.)

	KÜLTÜR	CİNSİYET	
		Kadın	Erkek
Duygusal Dengesizlik	Türkiye	N=117 .30 (.96)	N=107 -.15 (.92)
	ABD	N=153 .10 (1.05)	N=73 -.27 (.90)
Dışadönüklük	Türkiye	N=117 .27 (.89)	N=107 .34 (.93)
	ABD	N=153 -.15 (1.11)	N=73 -.49 (.95)
Açıklık	Türkiye	N=117 .23 (.93)	N=107 .16 (.96)
	ABD	N=153 -.26 (1.02)	N=73 .14 (1.03)
Geçimlilik	Türkiye	N=117 .17 (.93)	N=107 .04 (.93)
	ABD	N=153 -.16 (.97)	N=73 -.30 (.96)
Sorumluluk	Türkiye	N=117 .03 (.86)	N=107 -.27 (.99)
	ABD	N=153 .23 (1.03)	N=73 -.05 (1.00)

Çizelge 3.25., 3.26., 3.27. ve 3.28.'de gösterilen ortalamalar arasında anlamlı farklar olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçları Çizelge 3.29.'da gösterilmiştir.

Çizelge 3.29. Kişilik Özelliklerinden alınan puanlara uygulanan Çok Değişkenli Karışık Varyans Analizi (MANCOVA) Sonuçları (Bu çizelgede tüm temel etkiler ve ortak etkiler için %5 1.Tip Hata olasılığı ile anlamlı olan F değerleri gösterilmiştir.)

	Cinsiyet (A) Sd:1-441	Kültür (B) Sd:1-441	Siyasal İdeoloji (C) Sd:1-441	A X B Sd:1-441	B X C Sd: 1-441	Hata Varyansı
Duygusal Dengesizlik	15,873	-----	-----	-----	-----	,943
Dışadönüklük	-----	36,804	-----	4,415	-----	,980
Açıklık	-----	11,753	6,142	5,086	-----	,939
Geçimlilik	-----	12,914	-----	-----	-----	,909
Sorumluluk	10,952	4,045	3,974	-----	-----	,939

Çizelge 3.29.'dan da görüldüğü gibi duygusal dengesizlik ve sorumluluk alt ölçeklerinde cinsiyet temel etkisi bulunmaktadır (sırasıyla, $F_{1-441}=15.87$; $p<.05$; $F_{1-441}=10.95$; $p<.05$). Duygusal dengesizlik alt ölçeğinde, kadınların ortalaması ($\bar{X}=0,18$) erkeklerinkinden daha yüksektir ($\bar{X}=-0,20$). Sorumluluk alt ölçeğinde ise yine aynı biçimde kadınların ortalaması ($\bar{X}=0,14$) erkeklerinkinden ($\bar{X}=-0,18$) anlamlı olarak yüksektir.

Diğer yandan, dışadönüklük, açıklık, geçimlilik ve sorumluluk kişilik özelliklerinde kültür temel etkisi vardır (sırasıyla $F_{1-441}=36.80$; $p<.05$, $F_{1-441}=11.75$; $p<.05$, $F_{1-441}=12.91$; $p<.05$ ve $F_{1-441}=4.04$; $p<.05$). Analiz sonuçlarına göre, dışadönüklük, açıklık ve geçimlilik kişilik özelliklerinde Türklerin ortalamaları (dışadönüklük:0.30; açıklık:0.20 ve geçimlilik:0.11) ABD'lilerinkilerden (dışadönüklük:-0.26; açıklık:-0.13 ve geçimlilik:-0.20)

anlamli olarak yüksektir. Sorumluluk kişilik özelliğinde ise ABD'lilerin ortalaması ($\bar{X} = 0,14$) Türklerin ortalamasından ($\bar{X} = -0,11$) yüksektir.

Son olarak, izelge 3.29.'dan da görüldüğü gibi açıklık ve sorumluluk alt ölçeklerinde temel etkilerden siyasal ideoloji temel etkisi bulunmaktadır (sirasıyla $F_{1-441} = 6.14$, $p < .05$; $F_{1-441} = 3.97$, $p < .05$). Açıklık kişilik özelliğinde sol siyasal ideolojiye sahip olanların ortalamasının ($\bar{X} = 0,12$), sağ siyasal ideolojiye sahip olanlarınkenden ($\bar{X} = -0,10$) anlamli olarak daha yüksek olduğu görülmüştür. Sorumluluk kişilik özelliğinde ise sağ siyasal ideolojiye sahip olanların ortalamasının ($\bar{X} = 0,04$), sol siyasal ideolojiye sahip olanlarınkenden ($\bar{X} = -0,01$) yüksek olduğu gözlenmiştir.

Ortak etkilere gelince, sadece dışadönüklük ve açıklık kişilik özelliklerinde cinsiyet-kültür ortak etkisinin anlamli olduğu gözlenmiştir (sirasıyla: $F_{1-441} = 4.42$, $p < .05$, $F_{1-441} = 5.09$, $p < .05$). Bu ortak etkinin de kaynağı Tukey Kramer testiyle araştırılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, dışadönüklük kişilik özelliğinde, Türk kadınların ortalaması ($\bar{X} = 0,27$), ABD'li kadınlarınkenden ($\bar{X} = -0,15$) anlamli olarak yüksektir ($q_{2-441} = 4.88$, $p < .05$). İkinici olarak, dışadönüklük kişilik özelliğinde Türk erkeklerin ortalamasının ($\bar{X} = 0,34$) ABD'li erkeklerinkenden ($\bar{X} = -0,49$) yüksek olduğu gözlenmiştir ($q_{2-441} = 7.83$, $p < .05$). Son olarak, ABD'li kadınların ortalamasının ($\bar{X} = -0,15$), ABD'li erkeklerinkenden ($\bar{X} = -0,49$) yüksek olduğu görülmüştür ($q_{2-441} = 3.43$, $p < .05$). Açıklık kişilik özelliğinde gözlenen cinsiyet-kültür ortak etkisine ilişkin karşılaştırma sonuçlarına göre, Türk kadınların ortalamasının ($\bar{X} = 0,23$)

ABD’li kadınlarınkinden ($\bar{X} = -0,26$) anlamlı olarak yüksek olduğu gözlenmiştir ($q_{2-441} = 5.83$, $p < .05$). Diğer yandan, ABD’li erkeklerin açıklık ortalaması ($\bar{X} = 0,14$) ise ABD’li kadınlarınkinden ($\bar{X} = -0,26$) anlamlı olarak yüksektir ($q_{2-441} = 4.12$, $p < .05$).

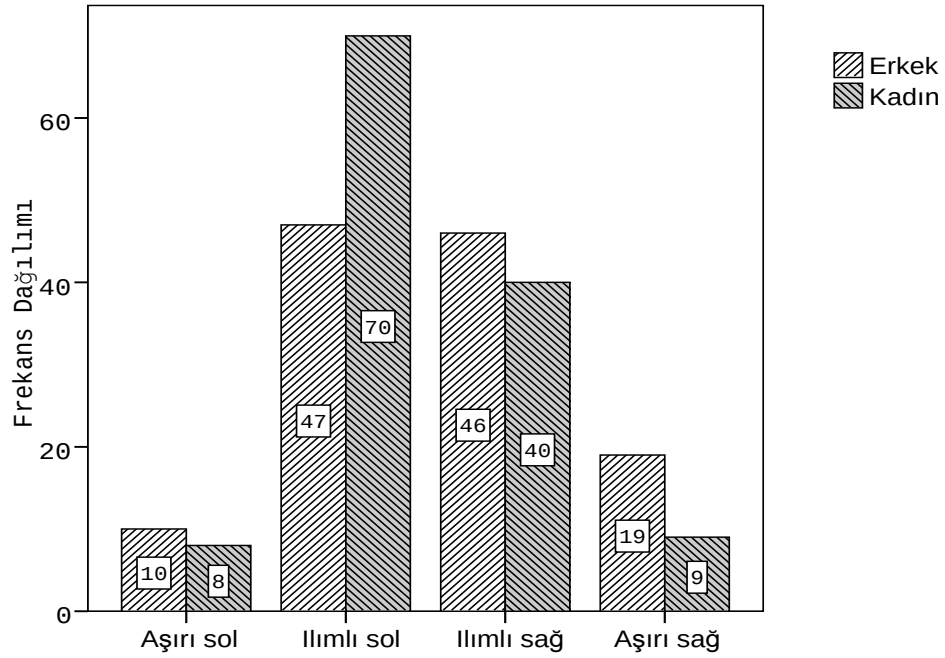
3.6 Siyasal İdeolojilerine Göre Oluşturulan Grupların Bazı Değişkenlere Göre Oranlarının Karşılaştırılmasıyla İlgili Denenceler (Ki-Kare Analizleri)

Bu bölümde, siyasal ideolojilerine göre oluşturulan dört grubun cinsiyetlerine, yaşlarına ve eğitim yılı sayılarına göre farklılaşan dağılımları araştırmanın her iki örnekleme için de incelenecektir.

3.6.1 Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan Grupların Cinsiyetlerine göre Dağılımları

Bu bölümde, iki kategorik değişken olan cinsiyet ve siyasal ideoloji arasındaki ilişkiyi ortaya koymak, yani dört farklı siyasal ideolojiye sahip bireylerin (aşırı sol, ılımlı sol, ılımlı sağ ve aşırı sağ) cinsiyet dağılımları (kadın ve erkek) arasındaki farkı belirleyebilmek amacıyla hem Türk hem de ABD’li örneklem için Ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, sadece Türk örneklemde cinsiyet ve siyasal ideoloji arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür $\chi^2 (3, N=249) = 8.64$, $p < .05$, Cramer’in V değeri=.19. Şekil 3.3.’ teki frekans dağılım verilerinden de anlaşılabileceği

gibi, kadınlardan aşırı sol siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %6, ılımlı sol siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %55, ılımlı sağ siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %32 ve aşırı sağ siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %7'dir. Erkeklerden ise, aşırı sol siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %8, ılımlı sol siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %38, ılımlı sağ siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %38 ve aşırı sağ siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %16'dır.



Şekil 3.3. Türk örnekleminde Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan grupların cinsiyetlerine göre Dağılımları

Bu oranlar arasındaki farkların anlamlılığını sınamak amacıyla çoklu karşılaştırmalar yapılmıştır ve bu karşılaştırmaların sonuçları Çizelge 3.30.'da gösterilmiştir.

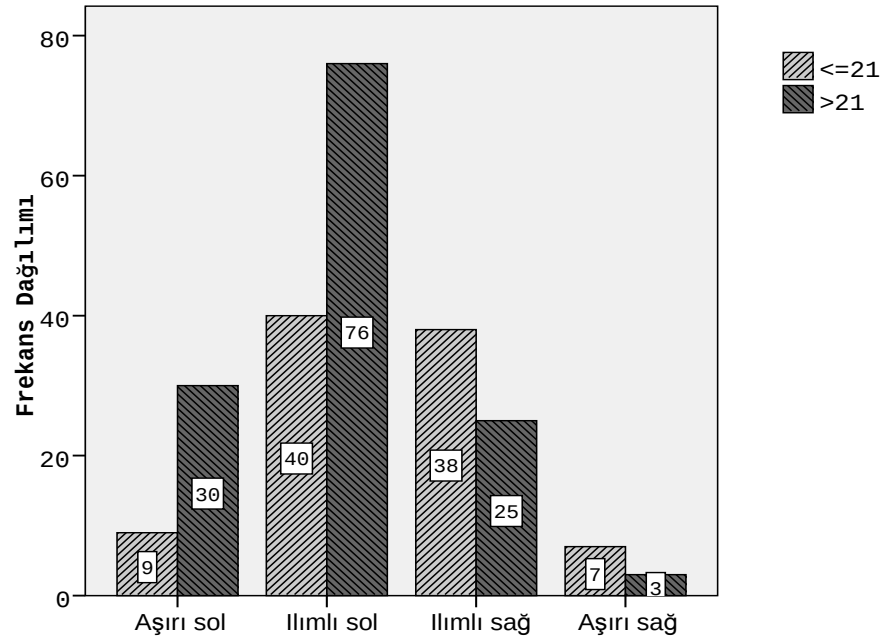
Çizelge 3.30. Türk örnekleminde Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan grupların cinsiyetlerine göre yapılan Ki-Kare Sonuçları

	Ki-Kare	Cramer'in V değeri
Aşırı Sol-İlimli Sol	2.12	.12
Aşırı Sol-İlimli Sağ	.12	.01
Aşırı Sol-Aşırı Sağ	.88	.13
İlimli Sol-İlimli Sağ	6.03*	.16*
İlimli Sol-Aşırı Sağ	7.05*	.21*
İlimli Sağ-Aşırı Sağ	1.06	.09

Çoklu karşılaştırma bulgularına göre ilimli sol-ilimli sağ siyasal görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur $\chi^2(1, N=222) = 6.03$, $p<.05$, Cramer'in V değeri=.16. Buna göre, kadınların ilimli sol grupta olma olasılıkları ilimli sağ grupta olma olasılıklarından 1.72 kat $(.55/.32)$ daha fazladır. Diğer yandan, ilimli sol-aşırı sağ siyasal görüşleri arasında anlamlı farklar bulunmuştur $\chi^2(1, N=157) = 7.05$, $p<.05$, Cramer'in V değeri=.21. Buna göre, kadınların ilimli sol grupta olma olasılıkları, aşırı sağ grupta olma olasılıklarından 4.57 kat $(.32/.7)$ fazlayken, bu oran erkeklerde 2.38 $(.38/.16)$ 'dir.

3.6.2 Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan Grupların Yaşlarına göre Dağılımları

Bu bölümde, iki kategorik değişken olan yaş ve siyasal ideoloji arasındaki ilişkiyi ortaya koymak, yani dört farklı siyasal ideolojiye sahip bireylerin (aşırı sol, ılımlı sol, ılımlı sağ ve aşırı sağ) yaş dağılımları (Türk örnekleme 1- 21 ve altı, 2- 22 ve üstü; ABD’li örnekleme 1- 20 ve altı, 2- 21 ve üstü) arasındaki farkı belirleyebilmek amacıyla hem Türk hem de ABD’li örneklem için Ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, sadece ABD’li örnekleme yaş ve siyasal ideoloji arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür $\chi^2 (3, N=228) = 20.37, p<.05$, Cramer’in V değeri=.30. Şekil 3.4.’teki frekans dağılım verilerinden de anlaşılabileceği gibi, yaşları en küçükten 21’e kadar olanlardan aşırı sol siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %10, ılımlı sol siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %43, ılımlı sağ siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %40 ve aşırı sağ siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %7’dir. Yaşları 21’den büyük olanlardan ise, aşırı sol siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %22, ılımlı sol siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %57, ılımlı sağ siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %19 ve aşırı sağ siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %2’dir.



Şekil 3.4. ABD’li örnekleimde Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan grupların yaşlarına göre Dağılımları

Bu oranlar arasındaki farkların anlamlılığını sınamak amacıyla çoklu karşılaştırmalar yapılmıştır ve bu karşılaştırmaların sonuçları Çizelge 3.31.’de gösterilmiştir.

Çizelge 3.31. ABD’li örnekleme Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan grupların yaşlarına göre yapılan Ki-Kare Sonuçları

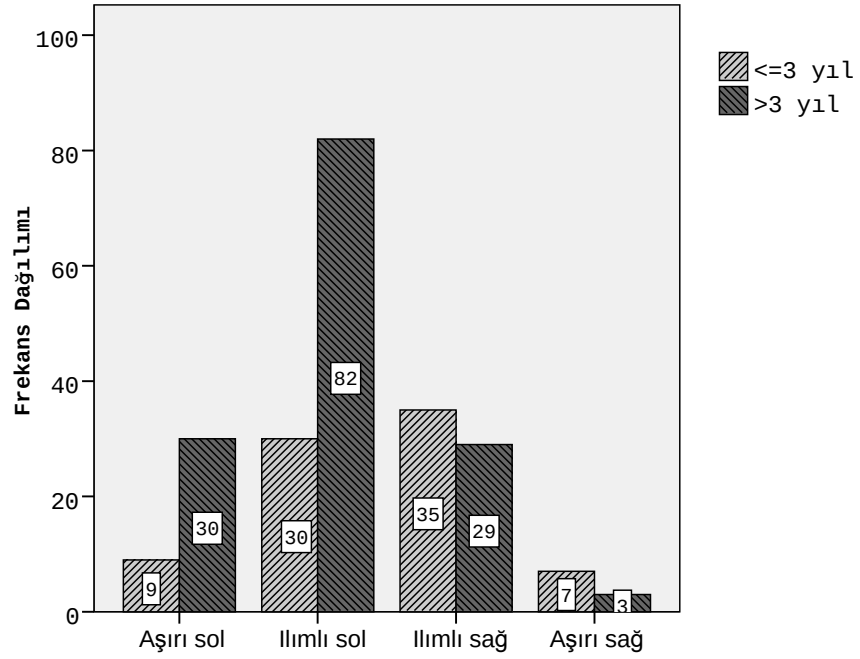
	Ki-Kare	Cramer’in V değeri
Aşırı Sol-İlimli Sol	1.76	.11
Aşırı Sol-İlimli Sağ	13.44*	.36*
Aşırı Sol-Aşırı Sağ	7.97*	.40*
İlimli Sol-İlimli Sağ	11.08*	.25*
İlimli Sol-Aşırı Sağ	4.97*	.20*
İlimli Sağ-Aşırı Sağ	.34	.07

Çoklu karşılaştırma bulgularına göre aşırı sol-ılımlı sağ siyasal görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur $\chi^2(1, N=102) = 13.44$, $p<.05$, Cramer’in V değeri=.36. Buna göre, yaşları en küçükten 21’e kadar değişenlerin ılımlı sağ grupta olma olasılıkları aşırı sol grupta olma olasılıklarından 4 kat (.40/ .10) daha fazladır. İkinci olarak, aşırı sol-aşırı sağ siyasal görüşleri arasında anlamlı farklar bulunmuştur $\chi^2(1, N=49) = 7.97$, $p<.05$, Cramer’in V değeri=.40. Buna göre, yaşları 21’den büyük olanların aşırı sol grupta olma olasılıkları, aşırı sağ grupta olma olasılıklarından 11 kat (.22/ .02) fazlayken, bu oran yaşları 21 ve altında olanlarda 1.43 (.10/.07)’ tür. Üçüncü olarak, ılımlı sol-ılımlı sağ siyasal görüşleri arasında anlamlı farklar bulunmuştur $\chi^2(1, N=179) = 11.08$, $p<.05$, Cramer’in V değeri=.25. Buna göre, yaşları 21’den büyük olanların ılımlı sol grupta olma olasılıkları, ılımlı sağ grupta olma olasılıklarından 3 kat (.57/ .19) fazladır. Son olarak, ılımlı sol-aşırı sağ siyasal görüşleri arasında anlamlı farklar bulunmuştur $\chi^2(1,$

N=126) = 4.97, $p < .05$, Cramer'in V değeri=.20. Buna göre, yaşları 21'den büyük olanların ılımlı sol grupta olma olasılıkları, aşırı sağ grupta olma olasılıklarından 28.5 kat (.57/ .02) fazlayken, bu oran yaşları 21 ve altında olanlarda 6.14 (.43/.07)' tür.

3.6.3 Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan Grupların Lisans Eğitim Yılı Sayılarına göre Dağılımları

Bu bölümde, iki kategorik değişken olan eğitim yılı sayısı ve siyasal ideoloji arasındaki ilişkiyi ortaya koymak, yani dört farklı siyasal ideolojiye sahip bireylerin (aşırı sol, ılımlı sol, ılımlı sağ ve aşırı sağ) eğitim yılı sayıları dağılımları (her iki örnekleme 1- 3 yıl ve altı, 2- 3 yıl üstü) arasındaki farkı belirleyebilmek amacıyla hem Türk hem de ABD'li örneklem için Ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, sadece ABD'li örnekleme eğitim yılı sayısı ve siyasal ideoloji arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür $\chi^2(3, N=225) = 21.67$, $p < .05$, Cramer'in V değeri=.31. Şekil 3.4.' teki frekans dağılım verilerinden de anlaşılabileceği gibi, 3 yıl ve altı eğitim yılına sahip olanlardan aşırı sol siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %11, ılımlı sol siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %37, ılımlı sağ siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %43 ve aşırı sağ siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %9'dur. 3 yıldan fazla eğitim görmüş olanlardan ise, aşırı sol siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %21, ılımlı sol siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %57, ılımlı sağ siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %20 ve aşırı sağ siyasal ideolojiye sahip olanların oranı %2'dir.



Şekil 3.5. ABD’li örnekleimde Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan grupların eğitim yılı sayılarına göre Dağılımları

Bu oranlar arasındaki farkların anlamlılığını sınamak amacıyla çoklu karşılaştırmalar yapılmıştır ve bu karşılaştırmaların sonuçları Çizelge 3.32.’de gösterilmiştir.

Çizelge 3.32. ABD’li örnekleme Siyasal İdeolojilerine göre oluşturulan grupların yaşlarına göre yapılan Ki-Kare Sonuçları

	Ki-Kare	Cramer’in V değeri
Aşırı Sol-İlimli Sol	.21	.04
Aşırı Sol-İlimli Sağ	9.90*	.31*
Aşırı Sol-Aşırı Sağ	7.97*	.40
İlimli Sol-İlimli Sağ	13.61*	.28*
İlimli Sol-Aşırı Sağ	8.11*	.26*
İlimli Sağ-Aşırı Sağ	.48	.05

Çoklu karşılaştırma bulgularına göre aşırı sol-ılımlı sağ siyasal görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur $\chi^2(1, N=103) = 9.90$, $p<.05$, Cramer’in V değeri=.31. Buna göre, 3 yıl ve altı eğitim yılına sahip olanların ılımlı sağ grupta olma olasılıkları aşırı sol grupta olma olasılıklarından 3.91 kat (.43/ .11) daha fazladır. İkinci olarak, aşırı sol-aşırı sağ siyasal görüşleri arasında anlamlı farklar bulunmuştur $\chi^2(1, N=49) = 7.97$, $p<.05$, Cramer’in V değeri=.40. Şekil 3.5.’ teki frekans dağılım verilerinden de anlaşılabileceği gibi, 3 yıl ve üzeri eğitim alanların aşırı sol grupta olma olasılıkları, aşırı sağ grupta olma olasılıklarından 10 kat (.21/ .02) fazlayken, bu oran 3 yıl ve altı eğitim yılına sahip olanlarda 1.22 (.11/.09)’ dir. Üçüncü olarak, ılımlı sol-ılımlı sağ siyasal görüşleri arasında anlamlı farklar bulunmuştur $\chi^2(1, N=176) = 13.61$, $p<.05$, Cramer’in V değeri=.28. Buna göre, 3 yıl ve üzeri eğitim alanların ılımlı sol grupta olma olasılıkları, ılımlı sağ grupta olma olasılıklarından 2.85 kat (.57/ .20) fazladır. Son olarak, ılımlı sol-aşırı sağ

siyasal görüşleri arasında anlamlı farklar bulunmuştur $\chi^2(1, N=122) = 8.11$, $p<.05$, Cramer'in V değeri=.26. Buna göre, 3 yıl ve altı eğitim yılına sahip olanların ılımlı sol grupta olma olasılıkları, aşırı sağ grupta olma olasılıklarından 4.11 kat (.37/ .09) fazlayken, bu oran yaşları 3 yıl üzeri eğitim almış olanlarda 28.5 (.57/.02)' tir.

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi bu araştırmada, Türk ve ABD’li üniversite öğrencilerinde, 1) kültür boyutları, kişilik özellikleri ve değer boyutları arasındaki ikili ilişkiler ve değerlerin toplumsal değişkenlerle (yaş, eğitim yılı sayısı, sosyo-ekonomik durum) olan ilişkileri; 2) değer boyutlarıyla kişilik özelliklerinin kültür boyutlarını yordama düzeyleri; 3) değer boyutlarıyla kişilik özelliklerinin siyasal ideoloji gruplarını ayırt etme düzeyleri; 4) kültür boyutlarının, değerlerin, kişilik özelliklerinin siyasal ideolojilere, kültüre ve cinsiyete bağlı olarak değişip değişmediği ve 5) siyasal ideolojilerine göre belirlenen grupların oranlarının yaşlarına, cinsiyetlerine ve lisans eğitim yılı sayılarına göre değişip değişmediği incelenmiştir. Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda gerçekleştirilen çözümlemeler sonucu ortaya çıkan bulgular tartışılacaktır. Tartışmada, sonuçların yorumlanabilmesi için, önceki bazı ilgili araştırma bulgularından yararlanılmıştır.

4.1. Temel değişkenlere ilişkin Betimleyici İstatistikler

Bu bölümde, kültür boyutlarına, değerlere, değer boyutlarına ve kişilik özelliklerine ilişkin betimleyici istatistikler tartışılmıştır.

4.1.1. Kültür Boyutları

Türk rnekleminde kültür boyutlarından yatay bireysencilik ortalamasının dikey toplulukçu olduğu kabul edilen Türk kültüründe (Kağıtçıbaşı, 1997), dikey toplulukçuluk ortalamasından daha yüksek olması ilk bakışta sorunlu gibi görünmekle birlikte, kültürlerarası karşılaştırmalara bakıldığında Türk rneklemine yatay bireysencilik ortalamasının ABD'li rnekleminkinden anlamlı olarak daha yüksek olduğu grlmektedir (izelge 3.1.). Bu durum her kültürün kendine özgü yanıtlama yanlılıklarının (uçlarda yanıt verme eğilimi gibi) bulunabileceğine dikkati çekmektedir. Caldwell-Harris ve Ayıeği (2006) de benzer biçimde hem yatay hem de dikey bireysencilik boyutlarında şaşırtıcı bir biçimde Türklerin ortalamalarının ABD'lilerinkilerden daha yüksek olduğunu göstermişlerdir (Caldwell-Harris ve Ayıeği, 2006).

Öte yandan, ABD'li örneklemde kültür boyutlarından yatay bireysencilik ortalamasının dikey bireyselci bir kültür olan ABD'de (Triandis, 1998; Caprara ve ark., 2006), dikey bireysencilik ortalamasından yüksek olması da yatay eğilimin son yıllarda gittikçe artmasıyla açıklanabilir (Triandis ve Gelfand, 1998). Ayrıca, Burke'ye (1994) göre, önceki nesillerle karşılaştırıldığında bugünün ğrenci grupları yataylaşmanın bir göstergesi olarak daha az yarışmacı, daha fazla eşitlikidirler.

4.1.2. Değerler ve Değer Boyutları

Türk örnekleminde değer ortalamaları incelendiğinde, iyilikseverlik, geleneksellik ve güç dışında diğer değerlerin ortalamaları arasında belirgin bir farklılık görülmemektedir. Ancak, Türk ve ABD'li örneklemelerinin değer ortalamaları karşılaştırıldığında, Türk örnekleminin güç, uyma ve güvenlik değerleri ortalamalarının (toplulukçu bir kültür olması nedeniyle) ABD'li örneklemlerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer bir toplulukçu değer olan geleneksellik değerinin güvenirlik katsayısının her iki kültürde de beklenenden (.70) düşük olması nedeniyle bu değere ilişkin bulgular yorumlanırken dikkatli olunmalıdır.

ABD'li örnekleme ise bireyselci değerlerin yani özyönelim, hazcılık ve uyarılma ortalamalarının toplulukçu değerlerin ortalamalarından (geleneksellik ve uyma) daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunlar da ABD'deki kültürün bireyselci kimliğiyle tutarlı bulgulardır.

4.1.3. Kişilik Özellikleri

Türk örnekleminde kişilik özelliklerine ilişkin ortalamalar arasında belirgin bir farklılık olmamakla birlikte, ABD'li örneklemin ortalamalarıyla karşılaştırıldığında, Türk örnekleminde kişilik özelliklerinden duygusal dengesizlik, açıklık ve geçimlilik puanları ortalamalarının ABD'li örnekleme olduğundan, ABD'li örnekleme ise sorumluluk puanı ortalamasının Türk

örnekleminde olduğundan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgular, kişilik özelliklerinin kültürden kültüre farklılık göstermesinin beklendiği kültürel psikoloji yaklaşımıyla tutarlıdır (Church, 2000; Lynn ve Martin, 1995).

4.2. İlişkisel Bulgular

Bu bölümde birinci grup denencelerdeki ilişkiler yani, kültür, değerler ve kişilik özellikleri arasındaki ikili ilişkileri ve değerlerin toplumsal değişkenlerle (yaş ve eğitim yılı) olan ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla yapılan korelasyon çözümlmelerinden elde edilen bulgular tartışılacaktır.

4.2.1. Kültür, Değerler ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İkili İlişkiler

Kültür ve Değerler: Hem Türk hem de ABD'li örnekleme beklendiği gibi dikey toplulukçulukla toplulukçu değerler (geleneksellik, uyma ve güvenlik) ve *güç* arasında; ikinci olarak, yine beklendiği gibi dikey bireyselcilikle bireyselci değerler (hazcılık, uyarılma ve özyönelim) ve *başarı* arasında; üçüncü olarak, yatay toplulukçulukla toplulukçu değerler ve *iyilikseverlik* arasında; ve son olarak, yatay bireyselcilikle beklendiği gibi bireyselci değerlerin yanında *evrensellik* arasında anlamlı ve olumlu ilişkiler vardır. Bu bulgular, Triandis' in (1995) de işaret ettiği, kültür boyutları ve Schwartz'ın (1992) değer boyutları arasındaki ilişkilere ilişkin bulguları destekleyici niteliktedir. Bir sonraki bölümde kültür boyutları ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Kültür ve Kişilik Özellikleri: Her iki kültürde de dikey toplulukçulukla geçimlilik kişilik özelliği arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur. ABD’li örnekleme yine dikey toplulukçulukla kişilik özelliklerinden deneyime açıklık arasında olumsuz bir ilişki bulunmuştur. Dikey toplulukçuların hiyerarşik ilişkilere eğimlilik, sorumluluk, titizlik, düzenlilik, hırslılık, kontrol etmeyi sevme, başarı ve görev odaklılık, özdisiplinlilik gibi özelliklerinin olması, bu grupta sorumluluk özelliğinin daha fazla belirtilmesi beklentisine neden olmakla birlikte, dikey toplulukçulukla, toplulukçu kültürlerde daha çok belirtilen geçimlilik kişilik özelliği arasında olumlu bir ilişkinin bulunması şaşırtıcı değildir (Triandis, 1995, Singelis ve ark. 1995; Triandis ve Gelfand, 1998; Roccas ve ark. 2002). Yine ABD’li örnekleme, dikey toplulukçulukla kişilik özelliklerinden deneyime açıklık arasında da olumsuz bir ilişkinin olması, dikey toplulukçu kültürlerde, hiyerarşik ilişkilerin kabul görmesinden ve değişimin hoş görülmemesinden kaynaklanıyor görünmektedir (Roccas ve ark., 2002; Triandis, 1995).

Diğer yandan, beklentilere uygun olarak, ABD’li örnekleme dikey bireysellelikle kişilik özelliklerinden dışadönüklük arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur, fakat bu iki değişken arasındaki ilişki Türk örnekleminde anlamlı değildir. Ayrıca, her iki kültürde de dikey bireysellelikle geçimlilik arasında olumsuz bir ilişki bulunmuştur. Daha çok yatay bireyselci ve yatay toplulukçu kültürlerin bir özelliği olarak görülen geçimlilik özelliğiyle dikey bireysellelilik arasında olumsuz bir ilişkinin bulunması anlaşılır görülmektedir.

Ek olarak, Türk örnekleminde dikey bireyselleşmeyle sorumluluk özelliği arasında da olumlu bir ilişki bulunmuştur. Dikey bireyselleşmelerin kişilik özellikleri arasında hiyerarşik ilişkilere hoşgörüyle bakma, girişkenlik, insanı kamçılayan güdülere sahip olma, piyasa ekonomisine uyum sağlama gibi (Roccas ve ark., 2002; Triandis, 1995; Singelis ve ark. 1995; Triandis ve Gelfand, 1998) özelliklerin bulunması sorumluluk özelliğiyle ilgili bu bulguyu desteklemektedir. Dikey bireyselleşmelerin yukarıda sıralanan özellikleri ayrıca sağ siyasal ideolojiye sahip bireylerin de özellikleri olduğundan ve sorumlulukla sağ siyasal ideoloji arasında olumlu bir ilişki bulunduğundan (Thorisdottir ve ark., 2007; Barbaranelli ve ark., 2006; Smith, 1966; Lindeman, 1995; Lippa ve Arad, 1999; Trapnell, 1994), dikey toplulukçuluk ve sorumluluk ilişkisi bu ilişkiler üzerinden de desteklenmektedir.

Bir diğer kültür boyutu olan yatay toplulukçuluk ile geçimlilik arasında beklendiği gibi her iki kültürde de anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, her iki kültürde de yatay toplulukçulukla dışadönüklük arasında, ABD'li örneklemedeyse yatay toplulukçulukla açıklık arasında olumlu bir ilişki vardır. Önceki tartışmalardan daha çok bireyselci özellikler oldukları anlaşılan dışadönüklük ve açıklıkla yatay toplulukçuluk arasında olumlu ilişkilerin bulunmasının bu çalışmanın örneklemelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Yatay olmayla ilgili yukarıda belirtildiği gibi, günümüz gençliği gittikçe daha az rekabetçi, yatay ilişkilere daha fazla önem verir hale gelmiştir (Burke, 1994). Bu nedenle, daha fazla yatay hale gelmiş ancak bireyselci özelliklerini de koruyan bu örneklemelerde dışadönüklük ve açıklık

gibi bireyselci özelliklerin yatay toplulukçu ve yatay bireyselci boyutlarıyla ilişkili olması anlamlı görünmektedir.

Son olarak, kültür boyutlarından yatay bireysencilikle kişilik özelliklerinden açıklık arasında beklendiği gibi her iki kültürde de olumlu bir ilişki vardır. Yatay bireysencilikle yine her iki kültürde dışadönüklük arasında da olumlu bir ilişkinin olması yukarıda özellikleri verilmiş olan yeni neslin gittikçe daha yatay hale gelmesinden (eşitlikçi ilişkilere daha fazla önem vermelerinden) ve bireyselci özellikleri de korumasından kaynaklanıyor olabilir.

Değerler ve Kişilik Özellikleri: İlk olarak, dışadönüklük kişilik özelliğiyle değerler arasındaki ilişkilere bakıldığında, beklendiği gibi her iki örnekleme dışadönüklükle güç, hazcılık ve uyarılma arasında, sadece ABD’li örnekleme ise yine beklendiği gibi dışadönüklükle başarı ve iyilikseverlik arasında olumlu ilişkiler gözlenmiştir. Bu bulgular denenceleri büyük oranda desteklemektedir. Bu kişilik özelliğinin toplumsal, konuşkan, girişken ve etkin gibi anlamları bulunduğundan bu özellik uyarılma ve başarı değerleriyle olumlu yönde ilişkilidir (Roccas ve ark., 2002). Diğer yandan zevk veren deneyimlere açıklık anlamı da taşıdığı için hazcılıkla arasında da olumlu bir ilişki vardır. Ayrıca, dışadönüklüğün sıcaklık anlamıyla iyilikseverlik değeri, girişkenlik anlamıyla da güç değeri arasında olumlu bir ilişki bulunması yazınla uyumludur.

İkinci olarak, geçimlilik kişilik özelliğiyle değerler arasındaki ilişkilere bakıldığında, beklendiği gibi her iki örneklemde geçimlilikle iyilikseverlik ve uyma arasında, sadece ABD’li örneklemde ise yine beklendiği gibi geçimlilikle geleneksellik arasında olumlu ilişkiler gözlenmiştir. Bu bulgular denenceleri desteklemektedir. Geçimlilik kişilik özelliği iyi huylu, kibar, alçakgönüllü, işbirliğine eğilim anlamları taşıdığından bu özellikle iyilikseverlik, geleneksellik ve uyma değerleri arasında olumlu ilişkiler bulunmaktadır.

nc olarak, açıklık kişilik özelliğiyle değerler arasındaki ilişkilere bakıldığında, her iki örneklemde açıklıkla özyönelim, evrensellik ve uyarılma arasında olumlu ilişkiler gözlenmiştir. Bu bulgular denenceleri bütünüyle desteklemektedir. Açıklık kişilik özelliği entellektüel, düşlem gücü yüksek, duygusal ve açık görüşlü anlamlarına gelmekte ve bu özelliklerle de uyarılma, özyönelim ve evrensellik değerleri uyumluluk göstermektedir. Benzer olarak, Dollinger ve arkadaşlarının (1996) açıklıkla genişgrşllk arasında buldukları olumlu ilişki ve Herringer’in (1998), açıklıkla olgunluk ve özgecilik arasındaki olumlu ilişkiyi gösteren bulguları bu araştırmanın bulgularıyla uyumludur.

Dördüncü olarak, sorumluluk kişilik özelliğiyle değerler arasındaki ilişkilere bakıldığında, beklendiği gibi her iki örneklemde sorumlulukla başarı, ve güvenlik arasında olumlu ilişkiler gözlenmiştir. Bu bulgular denenceleri büyük oranda desteklemektedir. Luk ve Bond (1993) tarafından şaşırtıcı

olarak nitelenen ve Çin örneklemeine özgü olduğu düşünölen sorumluluk-uyma ilişkisi (s.435) bu çalışmada gözlenmemiştir. Bu bulguyu, sorumluluk özelliğinin iki yönünden biri olan öncölükle ilgili bulgular desteklemektedir. Buna göre, sorumluluk özelliğinin öncölük yönüyle başarı değeri, ket vuruculuk yönüyle ise uyma ve güvenlik değeri arasında olumlu ilişkiler vardır (Renner, 2003).

Son olarak, Türk ve ABD’li örneklemlerde duygusal dengesizlikle uyarılma arasında olumsuz, Türk örnekleminde duygusal dengesizlikle evrensellik arasında olumlu ve ABD’li örnekleimdeyse aynı kişilik özelliğıyle hazcılık arasında olumsuz ilişkiler bulunmuştur. Bu bulgular, duygusal dengesizlik kişilik özelliğıyle hiçbir değeri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığına ilişkin denenceyi desteklememektedir. Duygusal dengesizlik kişilik özelliğı endişelilik, bunalımda olma, kızgınlık ve güvensizlik anlamları taşımaktadır, bu nedenle duygusal dengesizlikle ilgili bulgular tutarlılık göstermediğinden bütönlüğü olan bir tartışma ortaya koymak anlamlı görölmemektedir.

4.2.2. Değerler ve Toplumsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Bu bölümde, değeriyle toplumsal değişkenlerden olan yaş ve eğitim yılı arasındaki ilişkiler tartışılacaktır.

Değerler ve Yaş: İlk olarak değerlerle yaş arasındaki korelasyonlara ilişkin bulgular, tartışılacaktır. ABD'li örnekleme beklendiği gibi hazcılık, uyarılma, güç ve başarı değerleriyle yaş arasında olumsuz ilişkiler vardır. Ayrıca, beklenenin tersine, güvenlik, geleneksellik ve uyma değerleriyle yaş arasında da olumsuz ilişkiler bulunmuştur. Türk örnekleminde ise, yine beklenenin tersine yaş ile geleneksellik arasında olumsuz bir ilişki bulunmuştur. Yaş ile değerler arasındaki ilişkilerin kısmen beklendiği gibi çıkmasının en büyük nedeni, bu araştırmada incelenen hem ABD'li hem de Türk örneklemelerinin üniversite öğrencilerinden oluşması ve dolayısıyla yaş uzamının çok daralmasıdır.

Uzam daralması durumu, genel olarak ilişkisi incelenen iki değişkenden birinin, örnekleme yeterince yansıtılamamasından kaynaklanmaktadır. Örneğin, bu çalışmada olduğu gibi, örneklemin sadece 18-25 yaş aralığındaki bireylerden oluşması, yaş değişkeninin örneğin siyasal ideolojiyle ilişkisini tam olarak yansıtamamaktadır. Yazında, yaşa bağlı olarak siyasal ideolojinin sağa kaydığını gösteren bulguların bulunmasına karşın, bu örnekleme yaş 18-25 arasında değiştiğinden (uzam daralması) bu bulgu desteklenmemektedir. Bunun yerine, örneğin örneklem 18-60 yaş aralığını yansıtmış olsaydı, sağ eğilimin yaşa bağlı olarak gittikçe arttığı net olarak görülebilecekti.

Bu nedenle yaşla değerler arasında bu çalışmada ortaya çıkan ilişkileri önceki çalışmaların bulguları ışığında yorumlamak zorlaşmaktadır.

ABD’li örnekleme beklediği gibi hazcılık, uyarılma, güç ve başarı değerleriyle yaş arasında olumsuz ilişkilerin bulunması ABD’li örneklemin yaş uzamının (18-37 yaş arası) Türk örneklemininkinden (18-30 yaş arası) daha geniş olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bir sonraki çözümlemeye değerlerle eğitim yılı arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Değerler ve Eğitim Yılı: ABD’li örnekleme eğitim yılıyla değerlerden özyönelim arasında beklediği gibi olumlu, geleneksellik ve güvenlik arasında ise olumsuz ilişkiler bulunmuştur. Eğitim yılı değişkeni de yaş değişkenine benzer biçimde bu çalışmada uzam açısından sınırlı değişkenlerdendir (*uzam daralması*). Türk örnekleminde eğitim yılı ile hiçbir değer arasında anlamlı bir ilişkinin gözlenmemiş olması yine Türk örnekleminde eğitim yılı uzamının dar olmasından kaynaklanıyor olabilir. Nitekim, eğitim yılı uzamı daha geniş olan ABD’li örnekleme yukarıda da belirtildiği gibi bazı değerlerle eğitim yılı arasında beklenen yönde ilişkiler bulunmuştur.

4.3. Kültür Boyutlarının, Değerler ve Kişilik Özellikleri tarafından Yordanmasına İlişkin Bulgular

Bu bölümde ikinci denencede yer alan; yani, kültür boyutlarının değerler ve kişilik özellikleri tarafından yordanmalarıyla ilgili bulgular tartışılacaktır. İlk olarak, her iki örnekleme, dikey toplulukçuluğu değerlerden uyma ve gelenekselliğin yordadığı ortaya çıkmıştır. Dikey

toplulukçuların değerleri, Triandis'e göre (1995), toplulukçu değerlere (*geleneksellik, uyma ve güvenlik*) dikey bir değer olan *güç* değerinin eklenmesiyle bulunmuş olur. Buna göre, uyma ve geleneksellikle ilgili bulgular yazınla tutarlıdır. Diğer yandan, bu grubun kişilik özelliklerine bakıldığında ise, dikey toplulukçuların hiyerarşik ilişkilere hoşgörölü, sorumluluk sahibi olma, titizlik, düzenlilik, hırslılık, kontrol etmeyi seven, başarı ve görev odaklı olma, özdisiplinlilik gibi (Triandis, 1995, Singelis ve ark. 1995; Triandis ve Gelfand, 1998; Roccas ve ark. 2002) özellikleri bulunduğundan sorumluluğun bu grup için daha uygun bir özellik olduğu düşünülmektedir. Fakat, bu bulguya her iki örnekleme de rastlanmamıştır.

İkinci olarak, her iki örnekleme de, dikey bireyselciliği değerlerden başarı, güç, iyilikseverlik ve uymanın, kişilik özelliklerinden de sorumluluğun yordadığı gözlenmiştir. Dikey bireyselcilerin değerleri, Triandis'e göre (1995), bireyselci değerlere (*hazcılık, uyarılma ve özyönelim*) dikey bir değer olan *başarının* eklenmesiyle bulunur. Bu anlamda, başarıya ilişkin bulgu yazınla tutarlılık göstermektedir. Dikey bireyselcilerin kişilik özelliklerine bakıldığında ise, bunların arasında hiyerarşik ilişkilere hoşgörölü olma, girişkenlik, ulaşılması zor hedeflerinin olması, piyasa ekonomisine uyum sağlama gibi (Roccas ve ark., 2002; Triandis, 1995; Singelis ve ark. 1995; Triandis ve Gelfand, 1998) özelliklerin olduğu ve bu özelliklerin de dışadönüklük ile ilişkili olduğu görölmektedir. Fakat, dikey bireyselciliği her iki örnekleme de dışadönüklüğün değil, sorumluluğun yordadığı gözlenmiştir. Burada çarpıcı olan bir diğer nokta da sorumluluğun Türk örnekleminde, dikey bireyselciliği

olumlu yönde, ABD örnekleminde ise olumsuz yönde yodadığıdır. Bu bulgu da dikey bireyselcileğe ilişkin kültür farkına işaret etmektedir.

Üçüncü olarak, her iki örnekleme, yatay toplulukçuluğu değerlerden iyilikseverlik ve uyma olumlu olarak yordamaktadır. Yatay kültürler daha önce de belirtildiği gibi, bireylerarası eşitliğin esas olduğu kültürlerdir ki eşitlik sol siyasal ideolojide en çok vurguladığı özelliklerdendir (Schwartz ve Bardi, 1997). Ayrıca, Triandis (1995) toplulukçu geleneksellik, uyma ve güvenlik değerlerine iyilikseverlik değerinin eklenmesiyle yatay toplulukçu değerlerin ortaya çıktığını belirtmektedir. Buna göre, her iki kültürde bulunan iyilikseverliğe ilişkin bulgular yazınla tutarlıdır. Ek olarak, yatay toplulukçularınsa, işbirlikçi, ince, alçakgönüllü, özgeci ve güvenilir anlamlarına gelen (Roccas ve ark., 2002) *geçimlilik* kişilik özelliğini daha fazla belirtmeleri beklenmektedir. Bu ilişki sadece ABD örnekleminde gözlenmiştir.

Son olarak, her iki örnekleme, yatay bireyselciliği değerlerden özyönelim olumlu olarak yordamaktadır. Triandis (1995), yatay bireyselci ve yatay toplulukçuları önem verdikleri değerler açısından ayırtmış ve buna göre yatay bireyselcilerde (bireyselci değer türleri olan) özyönelim, uyarılma ve hazcılığa ek olarak *evrenselcilik* (yatay bireyselci bir değer türü) değerinin belirtildiğine işaret etmiştir. Bu çalışmada, bu bulgulardan sadece özyönelim yazına destek sağlamaktadır. Diğer yandan, yatay bireyselcilerden ise, diğer bireyleri anlama, bütün insanlara karşı hoşgörülü olma, hassaslık, açık

fikirlilik anlamlarına gelen (Roccas ve ark., 2002) *deneyime açıklık* kişilik özelliğinin daha fazla belirtilmesi beklenmektedir. Bu bulguya her iki örneklemden de destek bulunamamıştır. Bu durum, kültürü kişiliğin değil değerlerin daha iyi yordadığına ilişkin bulgulara paralellik göstermektedir.

4.4 Siyasal İdeoloji Gruplarının Kültür Boyutları, Değerler ve Kişilik Özellikleri tarafından Ayırıştırılmasıyla İlgili Bulgular

Bu bölümde, üçüncü denencede belirtildiği gibi, kültür boyutlarının, değerlerin ve kişilik özelliklerinin siyasal ideolojilerine göre oluşturulmuş grupları ne derece ayırttığı tartışılacaktır.

Diskriminant analiz bulgularına bakıldığında, ilk olarak Türk örnekleminde, siyasal ideolojilerine göre oluşturulan grupları kültür boyutlarından dikey bireysellik, değerlerden geleneksellik ve gücün, kişilik özelliklerinden de dışadönüklük ve duygusal dengesizliğin anlamlı düzeyde ayırttığı görülmektedir. Diğer yandan, ABD’li örneklemden, siyasal ideolojilerine göre oluşturulan grupları kültür boyutlarından yatay bireysellik ve dikey bireyselliğin, değerlerden özyönelimin, kişilik özelliklerinden ise açıklığın anlamlı düzeyde ayırttığı gözlenmiştir.

Bu bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, kültürel boyut olarak dikey bireyselci grupta yer alanların kişilik özelliklerinin hiyerarşik ilişkilere hoşgörülü olma, girişkenlik, ulaşılması zor hedeflerinin olması, piyasa

ekonomisine uyum sağlama gibi (Roccas ve ark., 2002; Triandis, 1995; Singelis ve ark. 1995; Triandis ve Gelfand, 1998) özellikler olduğu ve bu özelliklerin de sağ siyasal ideolojiye sahip bireylerin de özelliği olduğu bilinmektedir (Thorisdottir, Jost, Liviatan ve Shrout, 2007; Barbaranelli ve ark., 2006; Smith, 1966; Lindeman, 1995; Lippa ve Arad, 1999; Trapnell, 1994). Bu nedenle, her iki örnekleme, aşırı sağ ve ılımlı sağ siyasal ideolojiye sahip bireylerin dikey bireysellik puanlarının aşırı sol ve ılımlı sol siyasal ideolojiye sahip bireylerinkinden yüksek olması yazınla benzerlik göstermektedir. ABD’li örnekleme gözlenen sol siyasal ideolojiye sahip bireylerin yatay bireysellik puanlarının yüksek olmasıyla da ilgili olarak, yatay kültürler daha önce de belirtildiği gibi, bireylerarası eşitliğin esas olduğu kültürlerdir ki eşitlik sol siyasal ideolojide en çok vurguladığı özelliklerdendir (Schwartz ve Bardi, 1997). Bu nedenle yatay boyutla sol siyasal ideoloji arasında olumlu bir ilişkinin bulunması gerekmektedir (Thorisdottir ve ark., 2007). Yatay bireyselcilerin, diğer bireyleri anlama, bütün insanlara karşı hoşgörülü olma, hassaslık, açık fikirlilik özelliklerinin de bulunması yine sol siyasal ideolojinin öğretileriyle uygunluk göstermektedir (Roccas ve ark., 2002).

Siyasal ideolojilerine göre oluşturulan grupları ayrıştıran değerlerden ise Türk örnekleminde geleneksellik ve güçten söz edilmektedir. Bu iki değerden sağ siyasal ideoloji gruplarının aldıkları ortalama sol gruplarinkinden yüksektir. Bu bulgular Gümüüş, Sümer ve Dönmez’in (2007) bulgularını desteklemektedir. Bu araştırmacılara göre de sağ (milliyetçi-muhafazakar)

siyasal ideolojiye sahip bireylerin belirttikleri güç, geleneksellik, uyma ve güvenlik değeri düzeyleri sol (laik-solcu) siyasal ideolojiye sahip bireylerin belirttiklerinden daha yüksektir. ABD'li örnekleme ise sol siyasal ideoloji gruplarının özyönelim puanları sağ gruplarınkinden yüksektir. Bu bulguları destekleyen Caprara ve arkadaşlarının çalışmalarına göre de (2006) solcu seçmenler, daha fazla evrenselcilik, iyilikseverlik ve özyönelim, daha düşük düzeylerde güvenlik, güç, başarı, uyma ve geleneksellik değeri belirtmektedirler.

Kişilik özelliklerinden ise siyasal ideolojilerine göre oluşturulan grupları, Türk örnekleminde duygusal dengesizlik ve dışadönüklüğün ayrıştırdığı görülmektedir. Türk örnekleminde, aşırı grupların duygusal dengesizlik puanlarının yüksek olması bu bireylerin ideolojilerine daha bağlı olmak ve kolay uzlaşmamak eğiliminde olmalarıyla ilişkili olabilir. Bu gruplar ayrıca, hedeflerine ulaşmak için her yolu denemek, geleceği (aşırı sol) ve geçmiş (aşırı sağ) ülküselleştirmek, bugünle bağlantılarını koparmak eğilimindedirler ve var olan toplumsal ve siyasal düzeni radikal kararlar alarak değiştirmeyi ümit etmektedirler (Braungart, 1986; Gaffie ve ark., 1997). Bu özellikler dikkate alındığında duygusal dengesizlikle aşırı siyasal ideolojiler arasındaki bu bağlantıyı anlaşılır kılmaktadır. Diğer yandan, beklentilerin tersine (Thorisdottir, Jost, Liviatan ve Shrout, 2007; Barbaranelli ve ark., 2006; Smith, 1966; Lindeman, 1995; Lipa ve Arad, 1999; Trapnell, 1994), Türk örnekleminde sol siyasal ideolojiye sahip grupların dışadönüklük puanlarının sağ siyasal ideolojiye sahip gruplardan yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu

durumun örneklem özelliklerinden mi yoksa siyasal ideolojiden mi kaynaklandığını ortaya koymak, daha geniş yaş dağılımına sahip bir örneklemin yer aldığı bir çalışma yapmakla mümkün olabilir. Nitekim, yapılan bir araştırmada, yaşları 14 ile 81 arasında değişen ve 912 katılımcıdan oluşan Çek bir kadın-erkek grubuna 60 maddelik düzeltilmiş bir kişilik testi (Costa ve McCrae, 1992) uygulanmış, ve bu çalışmada Roccas ve arkadaşlarının (2002) çalışmalarında olduğu gibi gençlerde duygusal dengesizlik, dışadönüklük ve değişime açıklık düzeylerinin yüksek, geçimlilik ve sorumluluk düzeylerininse düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

Son olarak, ABD'li örnekleme sol siyasal ideolojiye sahip grupların açıklık ortalamalarının sağ gruplarınkinden yüksek olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın bulgularını destekler nitelikte olan daha önce yapılan birçok araştırma, değişime açık bireylerin, gelişim ve liberalizm gibi sol kanat siyasal görüşleri; değişime kapalı bireylerinse tutuculuk ve geleneksellik gibi sağ kanat görüşlerini tercih ettiklerini göstermiştir (McCrae, 1996, s. 325; Trapnell, 1994; Jost ve ark., 2003; McCrae, 1996; Van Hiel ve ark., 2000; Caprara ve ark., 1999, 2002). Ayrıca, değişime açıklık ve yetkecilik (ya da tutuculuk) arasında olumsuz bir ilişki bulunduğunu gösteren çalışmalar da yine bu çalışmanın bulgularını desteklemektedir (Wilson ve Patterson, 1968; Altemeyer, 1996; McCrae, 1996; McCrae ve Costa, 1997; Peterson, Smerles ve Wentworth, 1997; Riemann, Grubich, Hempel, Mergl ve Richter, 1993; Trapnell, 1994; Van Hiel, Kossowska, Mervielde, 2000; Van Hiel ve Mervielde, 1996; Van Hiel ve ark. 2004).

4.5. Gruplar Arası Karşılaştırmalar

Bu bölümde, dördüncü denencede belirtildiği gibi, kültür boyutları (dikey toplulukçuluk, dikey bireysellik, yatay toplulukçuluk ve yatay bireysellik), değerler (güç, başarı, hazcılık, uyarılma, özyönelim, iyilikseverlik, evrensellik, geleneksellik, güvenlik ve uyuma) ve kişilik özelliklerinin (açıklık, geçimlilik, duygusal dengesizlik, sorumluluk, dışadönüklük) kültüre (Türkiye ve ABD), cinsiyete (kadın-erkek) ve siyasal ideolojiye (sağ-sol) bağlı olarak nasıl değiştiğini gösteren bulgular tartışılacaktır.

4.5.1. Kültür Boyutlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Kültür boyutlarına göre yapılan karşılaştırmada dikey bireysellik boyutunda cinsiyet temel etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir. Buna göre, erkeklerin dikey bireysellik puanı kadınlarınkinden yüksektir. Bu durum, toplumsal rol kuramcıları tarafından açıklanmaktadır. Parsons ve Bales' e (1955) göre, kadınlara besleme rolünün verilmiş olması onlarda yarışma duygusunu bastırmış ve bu durum da aile içindeki uyuma hizmet etmiştir. Diğer yandan, erkekler kadınlardan daha fazla dikey bireyselci kültürlerde yaşanan değerleri yani güç, başarı (başarı ile ilgili diğer araştırmalar için bkz. Feather, 1998; Horner, 1972; Monahan, Kuhn ve Shaver, 1974), hazcılık, uyarılma ve özyönelim değerlerini belirtmekte, kadınlarınsa erkeklerden

daha fazla yatay kültürlerde yaşanan değerleri yani iyilikseverlik, evrensellik, uyma ve güvenlik değerlerini belirtmektedirler (Schwartz ve Rubel, 2005). Ek olarak, erkekler kendilerini tanıtırırken daha araçsal eğilimlilerken (başarı ve bireysel yönelim), kadınlar toplumsal ve anlatımsal değerleri daha fazla dile getirmektedirler (ilişki ve toplumsal yönelim) (Clancy ve Dollinger, 1993; Feather, 1991; Gilligan, 1982; Kashima, Yamaguchi, Kim, Choi, Gelfand ve Yuki, 1995; Lau, 1988; Lau ve Wong, 1992; Lykes, 1985; Wojcizske, 1997).

İkinci olarak, kültür boyutlarına göre yapılan karşılaştırmada kültür temel etkisi anlamlıdır ve bütün boyutlarda Türk örnekleminin ortalamasının ABD'li örneklemlerden yüksek olduğunu göstermiştir. Dikey toplulukçu bir kültür olan Türkiye'de (Kağıtçıbaşı, 1997) bütün boyutlarda ortalamaların daha yüksek olması, yalnızca dikey toplulukçuluk puanının yüksek olması beklentisiyle çelişir gibi görünmekle birlikte, daha önceki bulgularla tutarlıdır. Örneğin, Caldwell-Harris ve Ayçiçeği (2006) de benzer biçimde hem yatay hem de dikey bireysellik boyutlarında şaşırtıcı olarak Türklerin ortalamalarının ABD'lilerinkinden daha yüksek olduğunu göstermişlerdir. Bu durum ayrıca, daha önce de değinildiği gibi, her kültürün kendine özgü yanıtlama yanlılıklarının (uçlarda yanıt verme eğilimi gibi) bulunabileceğine de dikkatleri çekmektedirler. Schwartz ve arkadaşları (2001), bu sorunu çözmek için örneklemleri değer boyutları açısından karşılaştırırken her değer boyutu için merkezleştirme (centering) işlemi yapmaktadır. Buna göre her iki kültür içinde öncelikle değerlerin ölçülmesinde kullanılan PVQ (Portrait Values Questionnaire) ölçeğinin bütün madde puanlarının bir ortalaması

alınmaktadır. Daha sonra, bu ortalama puan her bir alt ölçeğin tüm maddeleri ortalamasından çıkarılmaktadır ve karşılaştırma bu merkezleştirilmiş puanlar üzerinden yapılmaktadır. Bu işlem farklı kültürlerdeki ölçek yanıtlama farklılıklarından kaynaklanan hata miktarını azaltmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada ise karşılaştırmalar standart z puanları üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Diğer yandan, yatay bireysellik puanı ortalamasının dikey bireyselci bir kültür olan ABD’de (Triandis, 1998; Caprara ve ark., 2006), dikey bireysellik puanı ortalamasından daha yüksek olması da yatay eğilimin son yıllarda gittikçe arttığıyla açıklanabilmektedir (Triandis ve Gelfand, 1998). Burke (1994) de araştırmasında bugünkü genç neslin önceki nesillere göre daha fazla yataylaşmanın göstergesi olarak eşitlikçi ilişkilere daha fazla önem verir hale gelmişlerdir.

Son olarak, yatay toplulukçuluk kültür boyutunda ise kültür-cinsiyet ortak etkisi anlamlıdır. Buna göre, ABD’li kadınların yatay toplulukçuluk puanı ortalaması ABD’li erkeklerde olduğundan daha yüksektir. Bu kültür boyutunun değerlerden iyilikseverlik ve evrensellik tarafından belirlendiği ve dolayısıyla kadınların bu değerlere daha yüksek puan vermeleri daha önceki birçok araştırma bulgusuyla tutarlıdır (Schwartz ve Rubel, 2005; Arda, 1993; Başaran, 1992, 1993; İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 1999; Uyguç, 2003).

4.5.2 Değerlerin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Değerlere ilişkin karşılaştırmalarda iki farklı durum dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki, Schwartz'ın önerdiği merkezleştirilmiş puanlar üzerinden yapılan karşılaştırmalara ilişkin bulgular ve standartlaştırılmış puanlar üzerinden yapılan karşılaştırmalara ilişkin bulgular. Her iki tür karşılaştırmaya yazında destek bulmak mümkündür. Örneğin, merkezleştirilmiş puanlara uygulanan varyans analizine göre, ABD'li örnekleme ise bireyselci değerlerin yani özyönelim, hazcılık ve uyarılma ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunlar ABD'nin bireyselci kimliğiyle tutarlı bulgulardır. Genel olarak değerlendirildiğinde, toplulukçu Türkiye ve bireyselci ABD'nin karşılaştırılması sonucu elde edilen bu bulgular Schwartz'ın (1990) bulgularıyla tutarlıdır. Ayrıca, Triandis (1995, 1996), dikey-bireysellerde *başarı* ve dikey-toplulukçularda da *güç* değerleri ortalamalarının daha yüksek olacağını belirtmiştir. Bu araştırmada da dikey toplulukçu bir kültür olan Türk örnekleminde güç ortalamasının ABD'li örnekleme olduğundan, dikey bireyselci bir kültür olan ABD'li örnekleme başarı ortalamasının ise Türk örnekleminde olduğundan daha yüksek olması Triandis' in (1996, 1996) bu bulgularını desteklemektedir. Diğer yandan, standart puanlara uygulanan varyans analizine göre ise Türk örnekleminin bütün değerlerde ortalamasının ABD'li örneklemininkinden yüksek olduğu bulunmuştur.

Bu bulgular da yazınla büyük oranda paralellik gösterir çünkü 1980'lerde hızlı yaşanan sosyo-ekonomik gelişmeyle birlikte, Türkler yükselen

yeni özgenişletimle ilgili toplumsal güç, başarı gibi bireysel değerleri ve geleneksel grup bağlılığıyla ilgili, iyilikseverlik ve evrensellik gibi toplulukçu değerleri aynı zamanda benimsemişlerdir (İmamoğlu, 1987, 1995, 1998; İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 1999; Kağıtçıbaşı, 1990, 1997; Karadayı, 1998; Phalet ve Claeys, 1993). Ayrıca böylesi bir değişim sürecinde yukarıda da örneklendirildiği gibi geleneksel değerlerin bireysel tutum ve değerlerle birlikte görülmesi beklenir ki birçok araştırma bu birlikteliğe işaret etmektedir (Göregenli, 1995, 1997; Kağıtçıbaşı, 1973; LeCompte ve LeCompte, 1970, 1973). Örneğin, “ bireyselci kendini gerçekleştirmeyle birlikte toplulukçu gruba bağlılık” (Phalet ve Claeys, 1993, s. 339) ve “ilişkisel otonomi” nin tercih edilmesi (Karadayı, 1998, s. 37) bu bir aradalığı yansıtır.

Değerlere ilişkin yapılan karşılaştırmalarda siyasal ideoloji temel etkisi gözlenmiştir. Buna göre, her iki kültürde de sağ siyasal ideolojiye sahip olanların geleneksellik, uyma ve güvenlik değerlerinden aldıkları ortalama puan sol siyasal ideolojiye sahip bireylerinkinden yüksektir. Sağ siyasal ideolojinin kültürden bağımsız olarak geleneklere ve kurallara bağlı yaşama ve güvenliğe vurgu yapması bu bulgularca desteklenmiştir (Braithwaite, 1998; Gümüş ve ark., 2007). Diğer yandan, yine her iki örnekleme sol siyasal ideolojiye sahip olanların evrensellik ortalaması, sağ siyasal ideolojiye sahip olanlarinkinden yüksektir. Benzer biçimde, sol siyasal ideolojinin bireysel özgürlüğe vurgu yapması, yoksullara yardımı ön planda tutması, ancak milliyetçiliğe, toplumsal kurallara ve düzene karşı durması bu bulgularca da desteklenmektedir (Caprara ve ark., 2006; Gümüş ve ark., 2007).

Hazcılık, uyarılma, özyönelim ve başarı değerlerinde sağ ve sol siyasal ideolojiye sahip olanların benzer ortalamalara sahip oldukları gözlenmiştir. Bu çalışmanın örneklemelerini üniversite öğrencilerinin oluşturması ve bu örneklemelerin yaş ortalamalarına bağlı olarak solcu ya da sağcı fark etmeksizin başarı, hazcılık, uyarılma ve özyönelime yaşlılardan daha fazla önem vermeleri bu bulguları açıklamaktadır (Gürşimşek ve Göregenli, 2005; Milburn, 1991). Bu nedenle, gelecekte yapılacak benzer bir çalışmada daha geniş bir yaş dağılımını yansıtan bir örnekleme ulaşılması gerekmektedir.

Diğer yandan değerlere göre yapılan karşılaştırmalarda, kültür-cinsiyet ortak etkisi gözlenmiştir. Buna göre, ABD'li kadınların ABD'li erkeklerden daha yüksek düzeyde güvenlik ve Türk kadınların Türk erkeklerden daha yüksek düzeyde uyma belirtmeleri Schwartz ve Rubel' in (2005) bulgularıyla tutarlıdır. Ayrıca, Türk kadınların hazcılık değerine de Türk erkeklerden yüksek puan vermeleri artan eğitim, SED ve işe yerleştirilmeyle birlikte, ailelerde cinsler arasında konum eşitliğinin artmış olması ve kadınların daha fazla özerklik ve bağımsızlık kazanmalarıyla açıklanabilir (Erkut, 1984; İmamoğlu, 1995; İmamoğlu ve Yasak, 1997). Türk kadınları, zaman içinde daha fazla işe yerleştirilir, kendi seçtikleri eşlerle evlenir, ailedeki karar alma süreçlerine katılır, evliliğe karşı daha modern tutumları benimser ve evrensel konularla ilgilenir hale gelmiştir (Başaran, 1992, 1993; Erkut, 1984; İmamoğlu 1995; İmamoğlu ve Yasak, 1997; Şahin

ve Şahin, 1995; Uyguç, 2003). Bir diğer bulguya göre, ABD'li örnekleme erkeklerin daha fazla güç değeri belirtmeleri yine birçok araştırmayla tutarlı bir bulgudur (Feather, 1998; Horner, 1972; Monahan ve ark., 1974).

Yukarıdaki bulgular ayrıca, bir ülkede toplumsal, sağlık ve işe yerleştirilme alanlarında cinsiyet eşitliği arttıkça, güç ve iyilikseverlik değerlerinde daha fazla cinsiyet farkı gözlenmesi bulgusunu desteklemektedir (Population Crisis Committee, 1988). Örneğin, görece daha fazla cinsiyet eşitliğinin olduğu devletlerde (Finlandiya, İsveç, vb.) erkekler güce daha fazla iyilikseverliğeyse daha az önem vermektedirler. Cinsiyet eşitliği düzeyinin görece düşük olduğu devletlerdeyse (İsrail vb.) cinsiyet farklılığı daha azdır. Bu bulgular kadınların giderek daha fazla bağımsızlaşmaları onları, eşlerine uymaktansa, kendilerini erkeklerden farklı kılan değerlere önem vermeleri konusunda cesaretlendirmiştir (Schwartz ve Rubel, 2005).

Bu çalışmada, cinsiyet farklılıklarının yanı sıra güç, uyarılma, hazcılık, özyönelim, evrensellik, geleneksellik, uyma ve başarı değerlerinde cinsiyet benzerliği gözlenmiştir. Benzer bulgulara önceki çalışmalarda da rastlanmıştır. Örneğin, Schwartz ve Rubel' e (2005) göre, devlet zenginleştikçe cinsiyet farkı da azalmaktadır. Örneğin, Hollanda gibi daha özerk, bireyselci ve zengin devletlerde değerler açısından bir cinsiyet farkı bulunamamıştır. Bu bulgular cinsiyet rolü farklılaşmasının gelişme,

endüstrileşme ve kültürel bireyselleşme arttıkça azaldığını savunan görüşle tutarlıdır .

Son olarak, toplulukçu bir değer olan geleneksellik değerine ilişkin güvenirlilik katsayısının her iki kültürde de olması gerekenden (.70) daha düşük olması bu değere ilişkin bulgular yorumlanırken dikkatli olunmasını gerektirmektedir.

4.5.3. Kişilik özelliklerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Bir diğer gruplar arası karşılaştırma kişilik özellikleri temel alınarak yapılmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, kültürlerarası kişilik farklılıklarına ilişkin iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kişilik özelliklerinin kültürden kültüre farklılık göstermesini öngören *kültürel psikoloji yaklaşımı*, diğeri ise kişilik özelliklerinin evrensel olduğunu ve kültürden kültüre değişmemesini öngören *kültürlerarası psikoloji yaklaşımıdır*. Buna göre yapılan çözümlemelerde, ABD’li örneklemele karşılaştırıldığında, Türk örneklemede dışadönüklük, açıklık ve geçimlilik puanlarının ABD’li örneklemede olduğundan, ABD’li örneklemede ise sorumluluk puanı ortalamasının Türk örnekleminde olduğundan daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgular, kişilik özelliklerinin kültürden kültüre farklılık göstereceğini belirten *kültürel psikoloji yaklaşımını* destekler niteliktedir (Church, 2000; Lynn ve Martin, 1995).

Kişilik özellikleri açısından cinsiyet karşılaştırmalarında, önceki çalışmalarla tutarlı olarak, her iki kültürdeki kadınların olumsuz duygular karşısında daha kolay stres yaşama anlamına gelen duygusal dengesizlik puanlarının erkeklerinkilerden daha yüksek olduğu görülmüştür (Furnham ve ark., 2005; Costa ve ark., 2001).

4.6 Siyasal İdeolojiler ve Toplumsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler (Ki-kare Sonuçları)

Bu bölümde, son denencede belirtildiği gibi, siyasal ideolojilerine göre oluşturan grupların oranlarının cinsiyetlerine, yaşlarına ve eğitim yılı sayılarına göre değişip değişmediği tartışılacaktır.

Siyasal ideoloji gruplarının *cinsiyetlerine* ilişkin yapılan karşılaştırmalarda, önceki araştırma bulgularıyla tutarlı olarak Türk örnekleminde, kadınların ılımlı sol grupta yer alma olasılıklarının ılımlı sağ ya da aşırı sağ siyasal ideolojiye sahip olma olasılıklarından yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu durum, kadınların toplumsallaşma süreci süresince daha işbirlikçi ve yardımsever, erkeklerinse daha yarışmacı olarak yetiştirilmeleri ve bu farklılıkların da siyasal ideolojilerine yansımalarıyla açıklanabilmektedir (Fite ve ark., 1991). Diğer bir açıklamaya göre, kadınlar her zaman daha az tutucu, daha az ırkçı ve daha az vatanseverdirler (Pratto ve ark., 1997). Ayrıca, kadınlar ve erkekler arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizlikler de cinsler arasındaki ideolojik farklılıkların nedenleri arasında gösterilmektedir.

Kadınların ekonomik olarak erkeklerden daha az avantajlı ve daha uzun ömürlü olmaları, kadınların yaşamlarının büyük bölümünü daha yoksul koşullar altında geçirmelerine neden olmakta ve dolayısıyla daha sol eğilimli olmaktadır. Son bir açıklamaya göre de, kadınlar cinsiyet ayrımcılığının mağduru olduklarını düşünmekte ve daha fazla eşitlik istemektedirler ki, bu da sol düşüncenin özellikle üzerinde durduğu bir sorundur (Jelen ve ark., 1994).

İkinci olarak, siyasal ideoloji gruplarının *yaşlarına* ilişkin yapılan karşılaştırmalarda, ABD’li örneklemede yaşları 21’in üzerinde olanların ılımlı sol grupta yer alma olasılıklarının ılımlı sağ grupta olma olasılıklarından yüksek olduğu gözlenmiştir. Katılımcılar, yaşları ortanca (medyan) göz önünde bulundurularak 21 ve üzeri ve 21’in altı olarak ikiye ayrıldığı için, yaşlı grup burada 21 ve üzeri yaştakiler tarafından temsil edilmektedir. Yazına göre ise, yaşa bağlı olarak sağ siyasal ideolojide artış gözlenmektedir (Gürşimşek ve Göregenli, 2005; Milburn, 1991). Fakat bu araştırmanın bulguları beklenenin tersi yöndedir. Bu durumun sebebi olarak, ABD’li ve Türk örneklemelerinin üniversite öğrencilerinden oluşması ve dolayısıyla yukarıda açıklandığı gibi yaş uzamının çok daralmasıdır. Bu nedenle, bu çalışma, daha geniş bir örneklem kullanılarak tekrar edilmelidir.

Son olarak, siyasal ideoloji gruplarının *lisans eğitim yılı sayılarına* ilişkin yapılan karşılaştırmalarda, ABD’li örneklemede 3 yılın üzerinde lisans eğitimi alanların ılımlı sol grupta yer alma olasılıklarının hem aşırı sağ hem

de ılımlı sağ grupta olma olasılıklarından yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu bulgu Newcomb'un (1930) klasik Bennington Koleji Araştırması, McClosky'nin (1958) tutuculuk ile ilgili çalışması ve Westie ve Niedermeyer' in (1992) bulgularıyla tutarlıdır.

4.7. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Öneriler

Bu araştırmanın sınırlılıklarından ilki bütün kültürlerarası çalışmalarda olduğu gibi örneklem grupları arasında denkliğin sağlanamamasıdır. Bu araştırmada da bu sorun büyük ölçüde örnekleme yalnızca üniversite öğrencileri seçilerek giderilmeye çalışılmış olmakla birlikte, yine de cinsiyet, yaş uzamı, eğitim yılı açısından farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle de çalışılan kültürler A.B.D ve Türkiye gibi biri bireyselci diğeri toplulukçu; biri yüzölçümü bakımından küçük, diğeri çok büyük; biri etnik köken sayısı olarak sınırlı, diğeri farklı bir çok etnik kökenden bireyleri sınırları içerisinde barındıran vb. gibi özellikleri olan iki farklı kültür olunca, kültürlerarası denkliğin sağlanması fazladan yük getirmektedir. Bu araştırmada etnik köken farklılıkları araştırılan değişkenlere etkileri bakımında daha önemli olduğu için özellikle çok fazla etnik kökenden bireyin bir arada yaşadığı, kültürel açıdan benzeşik olmayan bir ülke olan A.B.D örnekleminde sadece etnik kökenini Caucasion, Beyaz, Amerikalı, Avrupalı Amerikalı biçiminde belirtenler üzerinden çözümlemeler yapılmış, Asyalı, İspanyol kökenli ve Siyah Amerikalı biçiminde belirtenler ise çözümleme dışı tutulmuşlardır. Bu

grupların toplulukçu kültür özelliklerine sahip olmaları ayrıca bulguları karıştırma gizilgücü taşıdığından örnekleme dahil edilmemişlerdir.

İkinci bir sınırlılık, sağ ve sol siyasal ideolojilerin ölçümünden kaynaklanmaktadır. Bu araştırmada, bireylerden kendilerini aşırı sağdan, aşırı sola kadar devam eden bir sürem üzerinde bir yere yerleştirmeleri istenmiştir. Ancak, bu durum beraberinde sağ ve solun farklı kültürlerde farklı anlam ve içeriğe sahip olabileceğinden kaynaklanan sorunlara yol açabilmektedir (Langford, 1991; Laponce, 1981). Bu nedenle, kültürlerarası karşılaştırmalara uygun yeni siyasal ideoloji ölçüm yöntemleri geliştirilmelidir. Diğer yandan, bireyin yanıt verirkenki denetiminin yüksek olduğu siyasal ideoloji ölçümlerinin yanında (bu araştırmada kullanılan ölçüm gibi), anlık, kendiliğinden siyasal ideoloji gösterge ölçümlerinin geliştirilmesine de ihtiyaç duyulmaktadır.

Üçüncü bir sınırlılık, her iki kültürde yapılan önceki araştırmaların miktar ve kalite açısından farklı olmalarıdır. Örneğin, ABD'yi konu olan araştırmalar, Türkiye'yi ele alanlarla karşılaştırılamayacak kadar hem miktar hem de kalite açısından daha ileri düzeydedir. Durum bu olunca, yazındaki bulgular tartışılırken doğal olarak tartışılan bilgi miktarı açısından kültürlerarası bir farklılık olmaktadır. Bu nedenle, az çalışılan kültürlerin daha iyi anlaşılması için daha fazla çalışma yapılmalıdır, aksi taktirde yapılacak karşılaştırmalardan istenilen sonuç alınamayacaktır.

Dördüncü bir sınırlılık, her iki kültür için de örneklem özelliklerinden yaş ve eğitim yılı uzamlarının dar olması ve dolayısıyla bu değişkenlerle ilgili olarak geliştirilen denencelerin desteklenememesidir. Örneğin siyasal ideolojinin yaş ilerledikçe sağa kayması beklenirken, veriler yalnızca üniversite öğrencilerinden toplandığı için bu beklenti gerçekleşmemiştir. Bu nedenle, ileride yapılacak buna benzer çalışmalarda daha geniş bir yaş uzamına sahip bir örneklem seçilmelidir. Eğitim yılına ilişkin sorun da bu araştırmadaki yaş değişkeniyle ilgili soruna benzemektedir. Aynı şekilde, geniş yaş uzamlı bir örneklemin seçilmesi, beraberinde geniş eğitim yılı uzamlı bir örnekleme de sağlayacaktır.

Son bir sınırlılık da kültür boyutlarından yatay bireysellik ve yatay toplulukçuluk ölçümlerinin dikey bireyselci ABD ve dikey toplulukçu Türk örneklemelerinden alınmasıdır. Buradaki sorun, örneğin yatay bireyselliğin içeriğinin kültürden kültüre farklılık gösterebilmesidir. Çukur, de Guzman ve Carlo (2004) bir çalışmalarında ABD, Türk ve Filipin kültürlerinde her bir kültür boyutunun değerlerle olan ilişkilerini incelemiş ve kültür boyutlarının ilişkili olduğu değerlerin kültürden kültüre değişiklik gösterdiğini ortaya koymuşlardır.

ÖZET

Bu çalışmada; 1) kültür, kişilik ve değerler arasındaki ilişkiler, 2) değerlerle kişiliğin kültür boyutlarını yordama düzeyleri, 3) değerler ve kişiliğin siyasal ideoloji gruplarını ayırt etme düzeyleri, 4) kültür boyutları, değerler ve kişiliğin cinsiyete, kültüre ve siyasal ideolojiye bağlı olarak değişip değişmediği, 5) siyasal ideolojilerine göre belirlenen grupların oranlarının yaşlarına, cinsiyetlerine ve eğitim düzeylerine göre değişip değişmediği incelenmektedir.

Örneklem, Türk ve ABD'li üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Katılımcılara bazı demografik değişkenlerle birlikte, Bireyselscilik-Toplulukçuluk Ölçeği, Portre Değerler Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Envanteri uygulanmıştır.

Bulgulara göre, yatay-toplulukçular iyilikseverliğe, dikey-bireyselsciler başarıya, yatay-bireyselsciler evrenselliğe daha fazla önem vermektedirler. Dikey-toplulukçuluğu uyma ve geleneksellik; dikey-bireyselsciliği başarı, güç, uyma; yatay-toplulukçuluğu iyilikseverlik, uyma; yatay-bireyselsciliği öz-yönelim değerleri yordamaktadır. Türklerde siyasal ideolojilerine göre oluşturulan grupları, kültür boyutlarından dikey-bireyselscilik, değerlerden geleneksellik, güç, kişilik özelliklerindense dışadönüklük ve duygusal dengesizlik; ABD'lilerdeyse kültür boyutlarından yatay ve dikey-bireyselscilik, değerlerden öz-yönelim ve kişilik özelliklerinden açıklık ayırtırmaktadır.

Gruplararası karşılaştırmalarda kadınlar değerlerden iyilikseverlik ve güvenliği; kişilik özelliklerindense duygusal dengesizliği erkeklerden, erkeklerse sorumluluğu kadınlardan daha fazla belirtmişlerdir.

Diğer yandan, başarı değeri dışında bütün değerlerde Türklerin ortalaması ABD'lilerinkinden yüksektir. Siyasal ideoloji gruplarının karşılaştırmalarındaysa, evrenselliğe solun sağdan, sağın ise geleneksellik, uyma ve güvenliğe soldan daha yüksek puan vermeleri dikkati çekmektedir. Kişiliğe ilişkin karşılaştırmalarsa kişiliğin kültürden kültüre değişeceğini öngören kültürel-psikoloji yaklaşımının geçerliliğini ortaya koymuştur. Son olarak, kadınların ve eğitim düzeyi yüksek olanların sol ideolojiye, sağdan daha eğilimli oldukları gözlenmiştir.

Bulgular, örneklemelerin özellikleri ve iki kültürdeki gelişmelerle ilgili olarak tartışılmıştır. Araştırmanın, az çalışılan Türk kültüründen de örneklem alınarak kültür, değerler, kişilik ve siyasal ideoloji arasındaki ilişkilerin kültürlerarası geçerliliğiyle ilgili yazına katkıda bulunduğu söylenilebilir.

ABSTRACT

The objectives of the study were;1)to examine the relationships between culture, personality, values, 2)to test whether values, personality predict culture dimensions, 3)to test whether values and personality will discriminate different political ideologies, 4)to test whether cultural dimensions, values and personality changes according to gender, culture and political ideology, 5)to compare percentages of individuals from different political ideologies based on their gender, age, education level.

The sample consisted of Turkish and American university students. Individualism-Collectivism Scale, Portrait Values Questionnaire, Big Five Inventory were employed with some demographics.

As regards results, horizontal-collectivists scored higher on benevolence, vertical-individualists on achievement, horizontal-individualists on universalism. Vertical-collectivists were predicted by conformity, tradition; vertical-individualists by achievement, power, conformity; horizontal-individualists by self-direction. In Turkish sample, political ideology groups were discriminated by vertical-individualism, tradition, power, extroversion, neuroticism; in American sample, they were discriminated by horizontal and vertical-individualism, self-direction, openness. Besides, females reported higher levels of benevolence, security, neuroticism and males of conscientiousness.

Moreover, Turkish sample had higher scores from all values except achievement. Comparisons revealed that leftists were more likely to endorse universalism values and less likely to endorse tradition, conformity and security values compared to rightists. Comparisons on personality, disclosed the validity of cultural-psychology approach which asserted personality characteristics would differ from culture to culture. Lastly, with regard to political ideology, females and individuals with higher education approve leftist ideology.

Findings were discussed based on relevant literature about characteristics of the samples and recent developments in both cultures. The study has contributed to the existing literature on the cross-cultural validation of relationships between culture, values, personality and political ideology using student samples also from rarely examined cultures like Turkish culture.

KAYNAKLAR

Adorno, I.W., Frenkel-Brunswlk, E., Levinson, D.J., & Sanford, R.N. (1950).

The authoritarian personality. New. York: Harper ve Row.

Alkan, N. (2007). **Beş Faktör Kişilik Ölçeği' nin geçerlik ve güvenirlik çalışması.** Ankara: Yayınlanmamış Araştırma.

Allik, J., & McCrae, R.R. (2002). A Five–Factor Theory perspective. R.R. McCrae ve J. Allik (Eds.), **The Five–Factor Model of Personality across cultures**, içinde (s. 303–322). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Allik, J., & McCrae, R.R. (2004). Escapable conclusions: Toomela (2003) and the universality of trait structure. **Journal of Personality and Social Psychology**,87, 261–265.

Allik, J., & Realo, A. (1996). The hierarchical nature of individualism–collectivism: Comments on Matsumoto et al. **Culture and Psychology**, 2, 109–117.

Allport, G.W. (1937). **Personality: A psychological interpretation.** New York: Holt, Rinehart, & Winston.

Allport, G.W. (1954). **The nature of prejudice**. Reading, Mass.: Addison-Wesley.

Allport, G.W. (1961). **Pattern and growth in personality**. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Allport, G.W., & Odbert, H.S. (1936). Traits names: A psycholexical study. **Psychological Monographs**, 47, 211.

Almagor, M., Tellegen, A., & Waller, N.G. (1995). The big seven model: A cross-cultural replication and further exploration of the basic dimensions of natural language trait descriptors. **Journal of Personality and Social Psychology**, 69, 300-307.

Altemeyer, R.A. (1981). **Right-wing authoritarianism**. Winnipeg: University of Manitoba Press.

Altemeyer, R.A. (1988). **Enemies of freedom: Understanding right-wing authoritarianism**. San Francisco: Jossey-Bass.

Altemeyer, R.A. (1996). **The authoritarian specter**. Cambridge: Harvard University Press.

Aluja, A., & Garcia, L.F. (2004). A Relationships Between Big Five Personality Factors And Values. **Social Behavior and Personality**, **32**, 7, 619-626.

Amelang, M., & Borkenau, P. (1982). On the factor structure and external validity of some questionnaire scales measuring dimensions of extraversion and neuroticism. **Zeitschrift fur Differentielle und Diagnostische Psychologie**, **3**, 119–146.

Angleitner, A., Ostendorf, E., & John, O. P. (1990). Towards a taxonomy of personality descriptors in German: A psycho-lexical study. **European Journal of Personality**, **4**, 89-118.

Arda, B. (1993). Tıp öğrencilerinin meslek seçme motivasyonları ve değer sistemleri konusunda bir durum değerlendirmesi [A study of medical students' values and motives in their choice of occupation]. R. Bayraktar & I. Dağ (Eds.), **Ulusal psikoloji kongresi bilimsel çalışmaları**, içinde (cilt.7, s. 59–64). Ankara, Turkey: Turkish Psychological Association.

Asendorph, J. B. (2004). **Psychologie der Persönlichkeit** (4.Baskı). Berlin, Heidelberg, New York: Springer Verlag.

Asendorpf, J. B., & Wilpers, S. (1998). Personality effects on social relationships. **Journal of Personality and Social Psychology**, **74**, 1531–1544.

Ashbrook, J.B. (1966). The relationship of church members to church organization. **Journal of Scientific Studies on Religion**, **5**, 397-419.

Ayçiçeği, A., & Harris, C. L. (hazırlanmakta). Variations in individualism–collectivism among Turkish urban and rural residents and immigrants to the U.S.

Ball-Rokeach, S.J., & Loges, W.E. (1994). Choosing equality: The correspondence between attitudes about race and the value of equality. **Journal of Social Issues**, **50**, 9-18.

Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. **Annual Review of Psychology**, **52**, 1–26.

Baradat, L. P. (1984). **Political Ideologies** (2. Baskı). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Barbaranelli, C., Caprara, G. V., Vecchione, M., & Fraley, Chris R. (2006). **Voters' Personality Traits in Presidential Elections**. Erişilme Tarihi: 13 November 2006.

Barber, J. D. (1972). **The presidential character: Predicting performance in the White House**. Engle-wood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Barker, C. (2000) **Cultural Studies: Theory and Practice**. London: Sage.

Başaran, F. (1992). The university students' value preferences. **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Araştırma Dergisi**, 14, 13–25.

Başaran, F. (1993). Üniversite eğitim süresi içinde öğrencilerin değer tercih sıralamalarında değişme [Changes in value preferences of students during University Education]. R. Bayraktar & İ. Dağ (Eds.), **Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları**, içinde (Cilt.7, S. 49–58). Ankara, Turkey: Turkish Psychological Association.

Başaran, F. (2004). **Geçis Döneminde Türkiye: Değişim, Gelişim, Tutumlar ve Değerler**. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Bean, C., & Papadakis, E. (1994). Polarized Priorities Or flexible alternatives? Dimensionality in Inglehart's materialism-postmaterialism scale. **International Journal of Public Opinion Research**, 6, 264-288.

Becker, P. (1999). Beyond the Big Five. **Personality and Individual Differences, 26**, 511-530.

Bekkers, R. (2005). Participation in Voluntary Associations: Relations With Resources, Personality, And Political Values. **Political Psychology, 26**, 3, 439-454.

Bem, D. J. (1972). Self-perception theory. L. Berkowitz (Ed.), **Advances in experimental social psychology**, içinde (cilt.6, s. 1-62). New York: Academic Press.

Benet-Martinez, V., & Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2003). The interplay of cultural values and personality in predicting life-satisfaction: Comparing Asian and European Americans. **Journal of Cross-Cultural Psychology, 34**, 38-61.

Benet-Martinez, V., & Waller, N.G. (1997). Further evidence for the cross-cultural generality of the Big Seven factor model: Indigenous and imported Spanish personality constructs. **Journal of Personality, 65**, 567-598.

Benet-Martinez, V., John, O. E. Los Cinco Grandes Across Cultures and Ethnic Groups: Multitrait Multimethod Analyses of the Big Five in

Spanish and English. **Journal of Personality and Social Psychology**.1998, **75**, No. 3, 729-750

Bennett, W.L. (1980). **Public Opiinion in American politics**. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Ben-Porath, Y.S., Almagor, M., Hoffmann-Chemi, A., & Tellegen, A. (1995). A cross-cultural studyof personality with Multidimensional Personality Questionnaire. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, **26**, 360-373.

Bergeman, C.S., Chipuer, H.M., Plomin, R., Pederson, N.L., McClearn, G.E., Nesselroade, J.R., Costa, P.T.,Jr., & McCrae, R.R. (1993). Genetic and environmental effects on openness to experience, agreeableness, and conscientiousness: An adoption/twin study. **Journal of Personality**, **61**, 159-179.

Berkowitz, L., Lutterman, K. (1968). The Traditional, Socially Responsible Personality. **Public Opinion Quarterly**. **32**, 169-185

Berzeg, K. (1996). **Liberalizm ve Türkiye**. Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları.

Beutel, A. M., & Marini, M. M. (1995). Gender and values. **American Sociological Review**, **60**, 436–448.

Bilsky, W., & Schwartz, S. H. (1994). Values and personality. **European Journal of Personality, 8**, 163-181.

Bond, M. H. (1988). Finding universal dimensions of individual variation in multicultural studies of values: The Rokeach and Chinese value surveys. **Journal of Personality and Social Psychology, 55**, 1009–1015.

Bond, M.H., Nakazato, H., & Shiraishi, D. (1975). Universality and distinctiveness in dimensions of Japanese person perception. **Journal of Cross-Cultural Psychology, 6**, 346-357.

Bontempo, R., Lobel, S., & Triandis, H.C. (1990). Compliance and value internalization in Brazil and the U.S.: Effects of allocentrism and anonymity. **Journal of Cross-Cultural Psychology, 21**, 200-213.

Bora, T. (1997). Cumhuriyetin ilk döneminde milli kimlik (National identity during the first era of the Republic). N. Bilgin (Ed.), **Cumhuriyet, demokrasi ve kimlik (Republic, democracy and identity)**, içinde (s. 53-62). İstanbul:Bağlam Yayıncılık.

Braithwaite, V. (1994). Beyond Rokeach's equality-freedom model: Two-dimensional values in a one-dimensional world. **Journal of Social Issues, 50**, 67-94.

Braithwaite, V. (1997). Harmony and security value orientations in political evaluation. **Personality and Social Psychology Bulletin, 23** (4), 401-414.

Braithwaite, V. (1998). The value orientations underlying liberalism-conservatism. **Personality and Individual Differences, 25**, 575-589.

Braithwaite, V. A., & Law, H. G. (1985). Structure of human values: Testing the adequacy of the Rokeach value survey. **Journal of Personality and Social Psychology, 49**, 250–263.

Brand, C.R. (1994) Open To Experience-Closed To Intelligence: Why The “Big Five” Are Really The “Comprehensive Six”. **European Journal Of Personality, 8**, 299-310.

Braungart, R.G., (1986). Moderate-extreme and left-right sources of youth politics: A typology. **Journal of Political and Military Sociology, 14**, 199-213.

Brewer-Smith, M. (1968). A map for the analysis of personality and politics. **Journal of Social Issues, 24**, 15-28.

Brief, D.E., Comrey, A.L., & Collins, B.E. (1994). The Comrey Personality Scales in Russian: A study of concurrent, predictive, and external validity. **Personality and Individual Differences, 16**, 113-122.

Briggs, S.R. (1992). Assessing the five-factor model of personality description. **Journal of Personality, 60**, 253-293.

Brogden, H.E. (1952). The primary personal values measured by the Allport-Vernon Test, a study of values. **Psychological Monographs, 66**, 348.

Brown, L. B. (1987). **The psychology of religious belief**. London: Academic Press.

Browning, R., & Jacob, H. (1964). Power motivation and the political personality. **Public Opinion Quarterly, 28**, 75-90.

Burke, R.J. (1994). Generation X measures, sex, and age differences. **Psychological Reports, 74**, 555-562.

Buss, A. (1989). Personality as traits. **American Psychologist, 44**, 1378-1388.

Buss, D.M. (1995). Psychological Sex Differences: Origins through Sexual Selection. **American Psychologist** 50:164-68.

Buss, D.M. (1996). Social adaptation and the five major factors of personality. J. S. Wiggins (Ed.), **The five-factor model of personality: Theoretical perspectives**, içinde (s. 180-207). New York: Guilford.

Çağan, N. (10 Mart, 2008). **Türkiye'deki siyasal ideolojiler**. Sözlü Görüşme.

Caldwell-Harris, C. L., & Ayçiçeği, A. (2006). When Personality and Culture Clash: The Psychological Distress Of Allocentrics in an Individualist Culture And Idiocentrics in A Collectivist Culture. **Transcultural Psychiatry**, 43, 3, 331-361.

Campbell, A., Converse, P., Miller, W.E., & Stokes, D.E. (1960). **The American Voter**. New York: John Wiley ve Sons, Inc.

Caprara, G.V., C. Barbaranelli and P. Zimbardo (1999). Personality profiles and political parties, **Political Psychology** 20, s. 175–197.

Caprara, G. V., Barbaranelli, C., & Zimbardo, P. (2002). When parsimony subdues distinctiveness: Simplified public perceptions of politicians' personality. **Political Psychology, 23**, 77–96.

Caprara, G. V., & Cervone, D. (2000). **Personality: Determinants, dynamics and potentials**. Cambridge: Cambridge University Press.

Caprara, G.V., Schwartz, S., Capanna, C., Vecchione, M., & Barbaranelli, C. (2006). Personality and Politics: Values, Traits, and Political Choice. **Political Psychology, 27** (1), 1-28.

Caprara, G.V., Zimbardo P. (2004). Personalizing politics, **American Psychologist, 59**, 581–594

Carpenter, S., & Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2003). Identity Issues: How do the identities of Turkish women and men compare to those of American women and men?

Carver, C.S., & Scheier, M.F. (1992). **Perspectives on personality**. Allyn and Bacon, Boston, MA.

Cavalli-Sforza, L. L., Menozzi, P., & Piazza, A. (1994). **The history and geography of human genes**. Princeton, NJ: Princeton University Press.

- Chapman, B. P. A., Duberstein, P. R., Sorensen, S., & Lyness, J.M. (2007). Gender differences in Five Factor Model personality traits in an elderly cohort **Personality and Individual Differences**, **43**, 1594–1603.
- Chatman, J.A., & Barsade, S.G. (1995). Personality, organizational culture, and cooperation: Evidence from a business simulation. **Administrative Science Quarterly**, **40**, 423-443.
- Cheung, F.M., Leung, K., Fan, R.M., Song, W.Z., Zhang, J.X., & Zhang, J.P. (1996). Development of the Chinese Personality Assessment Inventory. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, **27**, 181-199.
- Cheung, P.C., Conger, A.J., Hau, K., Lew, W.F.J., & Lau, S. (1992). Development of the Multitrait Personality Inventory (MTPI): Comparison among four Chinese populations. **Journal of Personality Assessment**, **59**, 528-551.
- Cheung, F.M., & Leung, K. (1998). Indigenous personality measures: Chinese examples. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, **29**, 233-248.

Chick, G. (1997). Cultural complexity: The concept and its measurement. **Cross-cultural research, 31**, 275-307.

Christie, R., & Jahoda, M. (1954). **Studies on the scope and method of the authoritarian personality**. Glencoe, IL: Free Press.

Church, A. T. (2000). Culture and personality: Toward an integrated cultural trait psychology. **Journal of Personality, 69**, 651-703.

Church, A. T., & Katigbak, M.S. (1989). Internal, external, and self-report, structure of personality in a non-Western culture: An investigation of cross-language and cross-cultural generalizability. **Journal of Personality and Social Psychology, 57**, 857-872.

Church, A. T., & Lonner, W. J. (1998). The cross-cultural perspective in the study of personality: Rationale and current research. **Journal of Cross Cultural Psychology, 29**, 32-62.

Church, A.T., Reyse, J.A.S., Katigbak, M.S., & Grimm, S.D. (1997). Filipino personality structure and the Big Five model: A lexical approach. **Journal of Personality, 65**, 477-528.

Çileli, M. (2000). Change in value orientations of Turkish youth from 1989 to 1995. **The Journal of Psychology, 134**, 297-305.

Çileli, M., & Tezer, E. (1998). Life and value orientations of Turkish university students. **Adolescence**, **33**, 219-229.

Clancy, S. M., & Dollinger, S. J. (1993). Photographic depictions of the self: Gender and age differences in social connectedness. **Sex Roles**, **29**, 477–495.

Clayton, R.R., & Gladden, J.W. (1974). The five dimensions of religiosity: Toward demythologizing a sacred artifact. **Journal of Scientific Studies on Religion**, **13**, 135-143.

Coan, R.W. (1974). **The optimal personality**. Columbia University Press: New York.

Conover, P. J., & Feldman, S. (1984). How People Organize The Political World: A Schematic Model. **American Journal Of Political Science**, **28**, 95-127.

Converse, P. E. (1964). The nature of belief systems in mass publics. D.E. Apter (ed.), **Ideology and discontent**, içinde (s.206-261). New York: Free Press.

- Costa, P.T., & McCrae, R.R. (1980). Influence of extroversion and neuroticism on subjective well-being: happy and unhappy people. **Journal of Personality and Social Psychology**, **38**, 668-678.
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1985). **The NEO Personality Inventory manual**. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Costa, P.T., Jr., & McCrae, R.R. (1988). From catalog to classification: Murray's needs and the five-factor model. **Journal of Personality and Social Psychology**, **55**, 258-265.
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1992). **Revised NEO Personality Inventory (NEO PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) professional manual**. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Costa, P. T. Jr., & McCrae, R. R. (1998). Trait theories of personality. D. F. Barone, M. Hersen, & V. B. Van Hasselt (Eds.), **Advanced personality**, içinde (s. 103–121). New York: Plenum Press.
- Costa, P. T. Jr., & McCrae, R. R. (2001). A theoretical context for adult temperament. T. D. Wachs, & G. A. Kohnstamm (Eds.), **Temperament in context**, içinde (s. 1–21). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

- Costa, P. T., Jr., Terracciano, A., & McCrae, R. R. (2001). Gender differences in personality traits across cultures: Robust and surprising findings. **Journal of Personality and Social Psychology**, **81**, 322–331.
- Costantini, E., & Craik, K.H. (1980). Personality and politicians: California party leaders, 1960–1976. **Journal of Personality and Social Psychology**, **38**, 641–666.
- Cross, S. E., & Morris, M. L. (2003). Getting to know you: The relational self-construal , relational cognition, and well-being. **Personality and Social Psychology Bulletin**, **29**, 512-523.
- Cross, S. E., & Madson, L. (1997). Models of the self: Self-construals and gender. **Psychological Bulletin**, **122**, 5-37.
- Çukur, C. Ş., de Guzman, M. R. T., & Carlo, G. (2004). Religiosity, values, and horizontal and vertical individualism-collectivism: A study of Turkey, the United States, and the Philippines. **The Journal of Social Psychology**, **144**, 6, 613-634.
- Dahl, R.A. (1984). **Modern political analysis** (4. Baskı). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

- Dalbert, C., Montada, L., & Schmitt, M. (1987). Belief in a just world: validation correlates of the two scales. **Psychologische Beitrage**, **29**, 596–615.
- Dalmış, İ., & İmamoğlu, E.O. (2000). Yetiskinlerin ve Universite Ogrencilerinin sosyo-politik kimlik algıları. **Türk Psikoloji Dergisi**, **15** (46), 1-14.
- De Fruyt, F., Van De Wiele, L., & Van Heeringen, C. (2000). Cloninger's psychobiological model of temperament and character and the five-factor model of personality. **Personality and Individual Differences**, **29**, 441–452.
- Dekker, P., & Ester, P., (1988). Social and political attitudes of Dutch youth: Young rebels, trend setters or law-abiding citizens? **Netherlands Journal of Sociology**, **24**, 1, 32-49.
- Demirutku, K. (2004). **Turkish adaptation of the portrait values questionnaire**. Unpublished manuscript. Middle East Technical University, Ankara.
- De Raad, B., & Van Heck, G.L. (1994). The Fifth of the Big Five [Özel Sayı]. **European Journal of Personality**, **8**, 4.

Digman, J.M. (1990). Personality structure: emergence of the five-factor model. **Annual Review of Psychology**, **41**, 417-440.

Digman, J.M. (1997). Higher order factors of the Big Five. **Journal of Personality and Social Psychology**, **73**, 1246-1256.

Di Renzo, G., (1974). **Personality and politics**, Doubleday, New York.

Dollinger, S.J., & LaMartina, A.K. (1998). A Note on Moral Reasoning and the Five-Factor Model. **Journal of Social Behavior and Personality**, **13**, 349-358.

Dollinger, S. J., Leong, F. T., & Ulicni, S. (1996). On traits and values: With special reference to openness to experience. **Journal of Research in Personality**, **30**, 23-41.

Downs, A. (1957). **An economic theory of democracy**. New York: Harper.

Duriez, B., & Van Hiel, A. (2002). The March of Modern Fascism. A comparison of Social Dominance Orientation and Authoritarianism. **Personality and Individual Differences**, **32**, 1199–1213.

- Eagley, A. H. (1987). **Sex differences in social behavior: A social-role interpretation**. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Eisenberg-Berg, N., & Mussen, P. (1980). Personality Correlates of Sociopolitical Liberalism and Conservatism in Adolescents. **Journal of Genetic Psychology**, **137** (2), 165-178.
- Ekehammar, B., & Akrami, N. (2003). The relation between personality and prejudice: A variable versus a person-centred approach. **European Journal of Personality**, **17**, 449–464.
- Ekehammar, B., Akrami, N., Gylje, M., & Zakrisson, I. (2004). What Matters Most To Prejudice: Big Five Personality, Social Dominance Orientation, or Right-Wing authoritarianism? **European Journal of Personality**, **18**, 463–482.
- Elms, A.C. (1976). **Personality in politics**, Harcourt Brace Jovanovich, New York.
- Emmons, R. A. (2005). Striving for the sacred: Personal goals, life meaning, and religion. **Journal of Social Issues**, **61**, 731–745.
- Emmons, R.A., & Paloutzian, R.F. (2003). The psychology of religion. **Annual Review of Psychology**, **54**, 377–402.

Ergüder, U., Esmer, Y., & Kalaycıoğlu, E. (1991). **Türk toplumunun değerleri** [Values of the Turkish society]. Türk Sanayicileri ve İş adamları Derneği Raporu (Yayın No. TUSIAD-T/91, G.145). İstanbul, Turkey.

Erkut, S. (1984). Dualism in values toward education of Turkish women. Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.), **Sex roles, family and community in Turkey**, içinde (s. 121–132). Bloomington: Indiana University Press.

Ertürk, S. (1970). **On yıl öncesine kıyasla öğretmen davranışları**. Ankara: MEB Planlama Araştırma Koordinasyon Daire Başkanlığı Yay.

Esler, A. (1971). **Bombs, beards, and barricades: 150 years of youth in revolt**. New York: Stein ve Day.

Esmer, Y. (1999). **Devrim, evrim, statüko: Türkiye’de sosyal siyasal ekonomik değerler** (Revolution, evolution and status quo: Social, political and economic values in Turkey) TESEV Yayınları no 7: İstanbul: Acar.

Eysenck, H.J. (1954). **The Psychology of Politics**. New York: Frederick A. Praeger, Inc.

Eysenck, H.J., & Eysenck, M.W. (1985). **Personality and individual Differences: A natural science approach**, Plenum, New York.

Eysenck, S.B.G., Makaremi, A., & Barrett, P.T. (1994). A cross-cultural study of personality: Iranian and English children. **Personality and Individual Differences**, **16**, 203-211.

Feather, N.T. (1975). **Values in education and society**. Free Press: New York.

Feather, N.T. (1979). Value Correlates Of Conservatism. **Journal Of Personality And Social Psychology**, **37**, 9, 1617-1630.

Feather, N. T. (1991). Human values, global self-esteem, and belief in a just world. **Journal of Personality**, **59**, 83–107.

Feather, N. T. (1994). Attitudes toward high achievers and reactions to their fall: Theory and research concerning tall poppies. M. Zanna (Ed.), **Advances in experimental socialpsychology**, içinde (cilt.25, s. 1-73). New York: Academic Press.

Feather, N. T. (1998). Attitudes toward high achievers, self-esteem, and value priorities for Australian, American, and Canadian students. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, **29**(6), 749-759.

Fehr, L.A., & Heintzeman, M.E. (1977). Personality and attitude correlates of religiosity: a source of controversy. **Journal of Psychology, 95**, 63-66.

Feingold, A. (1994). Gender differences in personality: A metaanalysis. **Psychological Bulletin, 116**, 429–456.

Feldman, S. (1988). Structure and consistency in public opinion: The role of core beliefs and values. **American Journal of Political Science, 32**, 416–440.

Festinger, L. (1957). **A theory of cognitive dissonance**. Stanford: Stanford University Press.

Finlay, D.J., Simon, D.W., & Wilson, L.A. II (1974). The concept of left and right in cross-national research. **Comparative Political Studies, 7**, 209-221.

Fiorentine, R. (1988). Increasing similarity in the values and life plans of male and female college students? Evidence and implications. **Sex Roles, 18**, 143–158.

Fiske, S.T. (1986). Schema-based versus piecemeal politics: A patchwork quilt, but not a blanket, of evidence. R.R. Lau & D.O. Sears (Eds.), **Political Cognition**, içinde (s.41-53). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Fite, D., Genest, M., & Wilcox, C., (1991). Gender differences in foreign policy attitudes: A longitudinal analysis. **American Political Quarterly**, **18**, 492-512.

Flanagan, S. C. 1987 Changing Values In Advanced Industrial Societies. Inglehart's Silent Revolution From The Perspective Of Japanese Findings. **Comparative Political Studies**, **14**, No. 4, 403-444.

Franzoi, S. (2007). **Social Psychology**. McGraw Hill: New York.

Funder, D. (1997). **The personality puzzle**. New York: Norton.

Furnham, A., Petrides, V., Tsaousis, I., Pappas, K., & Garrod, D. (2005). A Cross-Cultural Investigation Into the Relationships Between Personality Traits and Work Values **The Journal of Psychology**, **9**(1), 5-.

Furnham, A., & Proctor, E. (1989). Belief in a just world: review and critique of the individual difference literature. **British Journal of Social Psychology**, **28**, 365–384.

Fyans, L.J.Jr., Maehr, M.L., Salili, F., & Desai, K.A. (1983). A cross-cultural exploration into the meaning of achievement. **Journal of Personality and Social Psychology**, **44**, 1000-1013.

Gaffie, B., Marchand, P., & Cassagne J. (1997). Effect Of Political Position On Group Perception.; **European Journal Of Social Psychology**, **27**, 2,177-187.

George, A.L., & George, J.L. (1998). **Presidential personality and performance**. Boulder: Westview Press.

George, J.M., & Zhou, J. (2001). When openness to experience and conscientiousness are related to creative behavior: an interactional approach. **Journal of Applied Psychology**, **86**, 513–524.

Giddens, A. (1998). **The Third Way: The Renewal of Social Democracy**. Cambridge, UK: Polity Press.

Gilligan, C. (1982). **In a different voice: Psychological theory and women's development**. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Goldberg, L.R. (1990). An alternative “description of personality”: The Big Five factor structure. **Journal of Personality and Social Psychology**, **59**, 1216-1229.

Goldberg, L.R. (1992). The development of markers for the big-five factor structure. **Psychological Assessment**, **4**, 26–42.

Goldberg, L.R. (1993). The structure of phenotypic personality traits. **American Psychologist**, **48**, 26-34.

Goldwin, R.A. (1971). **Left, right and center**. Chicago: Rand McNally.

Gökçe, B. (1996). **Türkiye’nin toplumsal yapısı ve toplumsal kurumlar**. Ankara: Savaş Yayınları.

Gömleksiz, M. (1988). **Demokratik bir sınıf ortamı açısından öğretim elemanı ve öğrenci davranışlarının değerlendirilmesi**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi: Ankara.

Göregenli, M. (1995). **Kültürümüz Açısından Bireycilik-Toplulukçuluk Eğilimleri: Individualism Collectivism Orientations in The Turkish. Bir Başlangıç Çalışması. Türk Psikoloji Dergisi**, **10** (35), 1-14.

Göregenli, M. (1997). Individualist-collectivist tendencies in a Turkish sample. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, **28** (6), 787-794.

Gosling, S.D. (2001). From mice to men: what can we learn about personality from animal research? **Psychological Bulletin**, **127**, 45–86.

Gosling, S.D., Rentfrow, P.J., & Swann Jr., W.B. (2003) A very brief measure of the Big Five personality domains, **Journal of Research in Personality** **37**, 504–528.

Gözütok, F.D. (1993). **Okulda dayak: Araştırma**. Ankara: 72 Ofset.

Greenfield, P. (2000). Three approaches to the psychology of culture: Where do they coöe from? Where can they go? **Asian Journal of Social Psychology**, **3**, 223-240.

Greenstein, F. (1975). Personality and politics. F.I. Greenstein, & N.W. Polsby (Eds.), **Handbook of Political Socialization**, **2: Micropolitical Theory** , içinde. Reading, Mass.: Addison-Wesley.

Grimm, S.D., Church, A.T., Katigbak, M.S., & Reyes, J.A. (1999). Self-described traits, values, and moods associated with individualism and collectivism: Testing I-C theory in an individualistic (U.S.) and a

collectivistic (Phillippine) culture. **Journal of Cross-cultural Psychology, 30**, 88-103.

Guanzon-Lapena, M.A., Church, A.T., Carlota, A.J., & Katigbak, M.S. (1998). Indigenous personality measures: Philippine examples. **Journal of Cross-Cultural Psychology, 29**, 249-270.

Guilford, J.P. (1959). **Personality**, Mcgraw-Hill, New York.

Güldü, Ö. (1998). **Aşırı Uçlarda Siyasal Tutumlara Sahip Üniversite Öğrencilerinin Bazı Psikolojik Değişkenler Açısından Karşılaştırılması**. Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Güldü, Ö., & Dönmez, A. (2002). Aşırı Uçlarda Siyasal Tutumlara Sahip Üniversite Öğrencilerinin Bazı Psikolojik Değişkenler Açısından Karşılaştırılması. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 35, 1-2**, 129-142.

Gümüş, Ö. (2006). **Relationship Between Values and Culture: A Comparison Of Central Asian and Turkish University Students**. Unpublished Master's Thesis. Ankara: Middle East Technical University.

Gümüş, Ö., & Sümer, N. (2007). **Relationship between values and cultures: Comparison of Central Asian and Turkish University Students**. 3rd European Spring Conference on social psychology, 24-31 March, St. Moritz, Switzerland.

Gümüş, Ö., Sümer, N., & Dönmez, A. (2007). **Değerler, Kültür ve politik görüşler arasındaki İlişki: Orta Asyalı ve Türk Üniversite Öğrencilerinin Karşılaştırılması**. I. Psikoloji Lisansüstü Kongresi, 21-24 Haziran, Balçova, İzmir.

Gürşimşek, I. (2002). Öğretmen adaylarının öğrenme stratejileri ve öğrenmeye ilişkin motivasyonel inançlar. **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 10. Yıl Özel Sayısı, 8, 135-157.

Gürşimşek, I., & Göregenli, M. (2005). Humanistic Attitudes, Values, System Justification, and Control Beliefs In a Turkish Sample. **Social Behavior and Personality**, 34 (7), 747-758

Guttman, L. (1968). A General Nonmetric Technique For Finding The Smallest Coordinate Space for Configuration of Points. **Psychometrika**, 33, 4, 469-506

Hampden-Turner, C. (1970). **Radical Man**. Cambridge, MA: Schenkman.

Harding, S., Phillips, D., & Fogarty, M. (1986). **Contrasting values in Western Europe: Unity, diversity and change**. London: Macmillan.

Hasta, D. (2002). **Yetkeci Kişilik ve bilişsel karmaşıklık düzeyi ile siyasal ideoloji arasındaki ilişki**. Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Hastings, B. (1995). Sociopolitical Awareness among Midwestern College Students. **College Student Journal**, 29, (2), 177 -185.

Hayes, D. (2005). Candidate qualities through a partisan lens: A theory of trait ownership. **American Journal of Political Science**, 49, 908-923.

Heaven, P. C. L., & Bucci, S. (2001). Right-wing authoritarianism, social dominance orientation and personality: An analysis using the IPIP measure. **European Journal of Personality**, 15, 49–56.

Heaven, P.C. L., & Ciarrochi, J. (2007). Personality and religious values among adolescents: A three-wave longitudinal analysis **British Journal of Psychology**, 98, 681–694

Heaven, P.C., & Connors, J. (1988). Personality, gender, and 'just world' belief. **Australian Journal of Psychology**, 40, 261–266.

Helson, R., Jones, C., & Kwan, V.S.Y. (2002). Personality change over 40 years of adulthood: Hierarchical linear modeling analyses of two longitudinal samples. **Journal of Personality and Social Psychology, 83**, 752–766.

Hendriks, A.A.J., Hofstee, W.K.B., & De Raad, B. (1999). The Five-Factor Personality Inventory (FFPI). **Personality and Individual Differences, 27**, 307-325.

Hermann, M.G. (1999). **Assessing leadership style: A trait analysis.** Columbus: Social Science Automation.

Herringer, L. G. (1998). Relating values and personality traits. **Psychological Reports, 83**, 953–954.

Ho, D. (1998). Indigenous psychologies: Asian perspectives. **Journal of Cross-cultural Psychology, 29**, 88-103.

Hodson, G., & Sorrentino, R. M. (1999). Uncertainty orientation and the Big Five personality structure. **Journal of Research in Personality, 33**, 253–261.

Hofstede, G. (1980). **Culture's consequences: International differences in work-related values.** Beverly Hills, CA: Sage.

Hofstede, G. (1984). National Cultures And Corporate Cultures. L. A. Samovar & R. E. Porter (Eds.), **Communication Between Cultures**, içinde. Belmont, Ca: Wadsworth.

Hofstede, G. (1991). **Cultures and organizations: Software of the mind**. London: McGraw-Hill.

Hogan, J., & Ones, D. S. (1997). Conscientiousness and integrity at work. R. Hogan, J. A. Johnson, & S. R. Briggs (Eds.), **Handbook of personality psychology** , içinde (s. 849–870). New York: Academic Press.

Horner, M. (1972). Toward an Understanding of Achievement-Related Conflicts in Women. **Journal of Social Issues** 28:157-75.

Hortaçsu, N., & Cem-Ersoy, N. (2005). Values, identities and social constructions of the European Union among Turkish university youth. **European Journal of Social Psychology**, 35 (1), 107-121.

Hovardaoğlu, S. (1994). **Davranış Bilimleri için İstatistik**. Ankara: Hatiboğlu Yayınları.

Hui, C.H. (1988). Measurement of individualism-collectivism. **Journal of Research in Personality**, **22**, 17-36.

Hui, C.H., & Triandis, H.C. (1986). Individualism–Collectivism: A Study Of Cross-Cultural Researchers. **Journal Of Cross-Cultural Psychology**, **17**, 225–248.

Hui, C. H., & Villareal, M. J. (1989). IC and psychological needs. The relationships in two cultures. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, **20**, 310–323.

Hyman, H. H., Payaslıoğlu, A., & Frey, F. W. (1958). The values of Turkish college youth. **Public Opinion Quarterly**, **22**, 275–291.

İmamoğlu, E. O. (1987). An interdependence model of human development. Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.), **Growth and progress in cross-cultural psychology**, içinde (s. 104-112). Lisse, Holland: Swets ve Zeitlinger.

İmamoğlu, E. O. (1995). **Değişim sürecinde aile: Evlilik ilişkileri, bireysel gelişim ve demokratik değerler** [Family in the change process: Marital relations, self-development and democratic values]. Aile kurultayı 1994 [Proceedings of the Conference on Family in Turkey, 1994] (s. 33–51). Ankara, Turkey: Institute for Family Research.

İmamoğlu, E. O. (1998). Individualism and collectivism in a model and scale of balanced differentiation and integration. **The Journal of Psychology, 132**, 95–105.

İmamoğlu, E. O., & İmamoğlu, V. (1992a). Housing and living environments of the Turkish elderly. **Journal of Environmental Psychology, 12**, 35–43.

İmamoğlu, E. O., & İmamoğlu, V. (1992b). Life situations and attitudes of the Turkish elderly toward institutional living within a cross-cultural perspective. **Journal of Gerontology: Psychological Sciences, 47**, 102–108.

İmamoğlu, E. O., & Karakitapoğlu-Aygün, Z. (1999). **1970lerden 1990lara değerler: Üniversite düzeyinde gözlenen zaman, kuşak ve cinsiyet farklılıkları** [Value preferences from 1970s to 1990s: Cohort, generation and gender differences at a Turkish university].

İmamoğlu, E. O., & Kılıç, N. (1999). A social psychological comparison of the Turkish elderly residing at high or low quality institutions. **Journal of Environmental Psychology, 19**, 231–242.

İmamoğlu, E. O., & Yasak, Y. (1997). Dimensions of marital relations as perceived by Turkish husbands and wives. *Genetic, Social and General Psychology Monographs*, **123**, 211–232.

Inglehart, R. (1971). The silent revolution in Europe: Intergenerational change in post-industrial societies. *American Political Science Review*, **65**, 991-1017.

Inglehart, R. (1977). **The silent revolution: Changing values and political styles among Western publics**, Princeton, NJ: Princeton University Press.

Inglehart, R. (1990). **Culture shift in advanced industrial society**. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Inglehart, R. (1991). **Cultural Change in advanced industrial societies**. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Isaka, H. (1990). Factor analysis of traits terms in everyday Japanese language. *Personality and Individual Differences*, **11**, 115-124.

Jacoby, W.G. (1991). Ideological identification and issues attitudes. *American Journal of Political Science*, **35**, 178-205.

Jahoda, G. (1993). **Crossroads between culture and mind**. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Jang, K.L., McCrae, R.R., Angleitner, A., Rieman, R., & Livesley, W.J. (1998). Heritability of facet-level traits in a cross-cultural twin sample: support for a hierarchical model of personality. **Journal of Personality traits and Social Psychology**, **74**, 1556–1565.

Jelen, T.G., Thomas, S., & Wilcox, C., (1994). The gender gap in comparative perspective. Gender differences in abstract ideology and concrete issues in Western Europe. **European Journal of Political Research**, **25** (2), 171-186.

John, O.P. (1990). The big five factor taxonomy. Dimensions of personality in the natural language and in questionnaires. L.A Pervin (ed.) **Handbook of personality. Theory and research**, içinde (s. 66-100). New York: Guilford Press.

John, O.P., Angleitner, A., & Ostendorf, F. (1988). The lexical approach to personality: a historical review of trait taxonomic research. By: **European Journal of Personality**, **2**, 3, 171-203.

John, O.P., & Srivastava, S. (1999). The big five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. L.A. Pervin ve O.P. John

(Eds.), **Handbook of personality. Theory and research** (2.Baskı) , içinde (s. 102-138). New York: Guilford Press.

John, O. P., Donahue, E. M., & Kentle, R. L. (1991). **The Big Five Inventory-Versions 4a and 54**. Berkeley: University of California, Berkeley, Institute of Personality and Social Research.

Johnson, J.A. (1997). Units of analysis for the descriptive explanation of personality. R. Hogan, J. Johnson, & S. Briggs (Eds.), **Handbook of personality Psychology**, içinde (s.73-93). San Diego: Academic Press.

Jones, H. B. (1997). The protestant ethic: Weber's model and the empirical literature. **Human Relations**, **50**, 757–778.

Jost, J. T.; Kruglanski, A. W., Glaser, J., & Sulloway, F. J. (2003). Political Conservatism As Motivated Social Cognition. **Psychological Bulletin**, **129**, 3, 339- 376.

Jost, J. T., & Thompson, E. P. (2000). Group based dominance and opposition to equality as independent predictors of self-esteem, ethnocentrism and political attitudes among African American and European Americans. **Journal of Experimental Social Psychology**, **36**, 209-232.

Kadıoğlu, A. (1997). Cumhuriyetin kuruluş yıllarında Türk milliyetçiliğinin çelişkisi ve seçkinlerin tavrı (Contradictions of Turkish nationalism and attitudes of elites during the foundation years of the republic). N. Bilgin (Ed.), **Cumhuriyet, demokrasi ve kimlik (Republic, democracy and identity)**, içinde (s. 277–282). İstanbul:

Kağıtçıbaşı, Ç. (1973). Psychological aspects of modernization in Turkey. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 4, 157–174.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1982). **The changing value of children in Turkey** (No. 60-E). Honolulu, HI: East-West Center.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1984). Sex roles, value of children and fertility in Turkey. Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.). **Sex roles, family and community in Turkey**, içinde (s. 151–180). Bloomington: Indiana University Press.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1987). Individual and groups loyalties: are they compatible? Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.). **Growth and progress in Cross-cultural Psychology**, içinde. Swets North America Inc.: Berwyn, IL.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). Family and socialization in cross-cultural perspective: A model of change. J. Berman (Ed.) **Nebraska Symposium on**

Motivation: Cross-cultural perspectives, içinde (s. 135–200).
Lincoln: University of Nebraska Press.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). **Family and human development across cultures: A view from the other side**. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1997). Individualism and collectivism. J., Berry, M. N., Segall, & Ç. Kağıtçıbaşı (Eds.), **Handbook of Cross-cultural Psychology, 3: Social Behavior and Applications**, içinde. Boston: Allyn and Bacon.

Karaçanta, H. (2002). **Üniversite öğrencilerinin sosyal baskınlık yönelimi ve başka bazı değişkenler açısından karşılaştırılması**. Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Karadayı, F. (1998). **İlişkili özerklik: Kavramı, ölçülmesi, gelişimi ve toplumsal önemi, gençlere ve kültüre özgü değerlendirmeler** [Related autonomy: Its concept; measurement, development, and societal importance]. Adana, Turkey: Çukurova Üniversitesi Basımevi.

Karakitapoğlu Aygün, Z., & İmamoğlu, E.O. (2002). Value Domains of Turkish Adults And University Students **The Journal Of Social Psychology, 2002, 142(3), 333–351**

Kasaba, R. (1999). Eski ile yeni arasında Kemalizm ve modernizm (Kemalism and modernism between the old and the new). S. Bozdoğan, & R. Kasaba (Eds.), **Türkiye’de modernleşme ve Ulusal kimlik** (Modernization and national identity in Turkey), içinde (s. 12–28). stanbul: Numune Matbaacılık.

Kashima, Y., Yamaguchi, S., Kim, U., Choi, S. C., Gelfand, M. J., & Yuki, M. (1995). Culture, Gender And Self: A Perspective From Individualism-Collectivism Research. **Journal of Personality and Social Psychology**, **69**, 925-937

Katigbak, M. S., Church, A. T., & Akamine, T. X. (1996). Cross-cultural generalizability of personality dimensions: Relating indigenous and imported dimensions in two cultures. **Journal of Personality and Social Psychology**, **70**(1), 99–114.

Katigbak, M. S., Church, A. T., Guanzon-Lapena, M. A., Carlota, A. J., & del Pilar, G. H. (2002). Are indigenous personality dimensions culture specific? Philippine inventories and the Five-Factor Model. **Journal of Personality and Social Psychology**, **82**(1), 89–101.

Katz, I., & Hass, R.G. (1988). Racial ambivalence and American value conflict: Correlational and priming studies of dual cognitive structures. **Journal of Personality and Social Psychology**, **55**, 893-905.

Keyder, Ç. (1999). 1990'larda Türkiye'de Modernleşmenin Doğrultusu (Direction of modernization in Turkey in the 1990s). S. Bozdoğan, & R. Kasaba (Eds.), **Türkiye'de modernleşme ve ulusal kimlik** (Modernization and national identity in Turkey), içinde (s. 29–42). İstanbul: Numune Matbaacılık.

Kim, U. (1994). Individualism and collectivism: conceptual clarification and elaboration. U. Kim, H. C. Triandis, Ç. Kağıtçıbaşı, S. Choi, & G. Yoon (Eds.), **Individualism and Collectivism: Theory, Method, and Applications**, içinde. Sage: Thousand Oaks.

Kinder, D.R., & Sears, D.O. (1985). Public opinion and political action. G. Lindzey & E. Avonson (Eds.), **Handbook of Social Psychology**, (2. ve 3.Baskı), içinde (s.659-741). New York: Random House.

King, M.B., & Hunt, R.A. (1975). Measuring the religious variable: National replication. **Journal of Scientific Studies on Religion**, **14**, 13-22.

King, J. E., Landau, V. I., & Guggenheim, C. B. (1998, May). **Age-related personality changes in chimpanzees**. Paper presented at the 10th Annual Convention of the American Psychological Society, Washington, DC.

Kline, P., & Cooper, C. (1984). A factorial analysis of the authoritarian personality. **British Journal of Psychology**, **75**, 171–176.

Kluckhohn, C. (1951). Values and value orientations in the theory of action. T. Parsons & E. Shils (Eds.), **Toward a general theory of action**, içinde (s. 388–433). Cambridge, MA: Harvard University Press.

Kluckhohn, K. (1954). Culture and behavior. In G. Lindzey (Ed.), **Handbook of Social Psychology** (2, s. 921-976). Cambridge, MA: Addison-Wesley.

Kluger, A. N., & DeNisi, A. (1996). The effects of feedback interventions on performance: Historical review, a meta-analysis and a preliminary feedback intervention theory. **Psychological Bulletin**, **119**, 254-284.

Knutson, J. (1973). **Handbook of political psychology**. San Francisco: Jossey-Bass.

Kohn, M. L., & Schooler, C. (1983). **Work and Personality**. Norwood, NJ: Ablex.

Konrad Adenauer Vakfı (1999). **Türk gençliği 98: Suskun kitle büyüteç altında** [Turkish youth 1998: Investigation of the silent population].

Ankara, Turkey: İstanbul, Mülkiyeliler Vakfı Sosyal Araştırmalar Merkezi.

Kongar, E. (1993). **Türkiye' nin toplumsal yapısı**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kongar, E. (1998). **21. Yüzyılda Türkiye: 2000'li yıllarda Türkiye'nin toplumsal yapısı** (Social structure of Turkey in the 2000s). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kosek, R. B. (1999). Adaptation of the Big Five as a hermeneutic instrument for religious constructs. **Personality and Individual Differences**, **27**, 229-237.

Köymen, İ. (1992). Comparison of learning and study strategies of traditional and open learning system students in Turkey. **Distance Education**, **31**, 108-117.

Krech, D., & Cruthchfield, R.S. (1948). **Theory and problems of social psychology** (s.25). Boston: Globe.

Kristiansen, C. M., & Zanna, M. P. (1994). The rhetorical use of values to justify social and intergroup attitudes. **Journal of Social Issues**, **50**, 47-65.

Kuran-Burçoğlu, N. (2003). A glimpse at various stages of the evolution of the image of the 'Turk' in Europe 15th to 21st centuries. M. Soykut (Ed.), **Historical image of the Turk in Europe: 15th century to the present: Political and civilisation Aspects**, içinde (s. 21–42). Istanbul: Isis Press.

Kuşdil, M.E., & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Value orientations of Turkish teachers and Schwartz' theory of values. **Türk Psikoloji Dergisi**, **15**, 59–80.

Labouvie-Vief, G., Diehl, M., Tarnowski, A., & Shen, J. (2000). Age differences in adult personality: Findings from the United States and China. **Journal of Gerontology: Psychological Sciences**, **55B**, 4–17.

Lane, R. E. (2000). **The loss of happiness in market democracies**. New Haven, CT: Yale University Press.

Langford, T. (1991). Left/Right orientation and political attitudes: A reappraisal and class comparison. **Canadian Journal of Political Science**, **24** (3), 475-498.

Lanning, K. (1994). Dimensionality of observer ratings on the California Adult Q-Set. **Journal of Personality and Social Psychology**, **67**, 151–160.

- Laponce, J.A. (1981). **Left And Right: The Topography Of Political Perception** (Toronto, On: University Of Toronto Press).
- Lasch, C. (1991). **Culture of narcissism: American life in an age of diminishing expectations**. New York: Norton.
- Lassweel, H.D. (1960). **Psychopathology and politics**. New York: Viking Press.
- Lau, S. (1988). The value orientations of Chinese university students in Hong Kong. **International Journal of Psychology**, **23**, 583–596.
- Lau, R.R. & Sears, D.O. (1986). **Political Cognition**. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Lau, S., & Wong, A. K. (1992). Value and sex-role orientation of Chinese adolescents. **International Journal of Psychology**, **27**, 3–17.
- Lay, C., Fairlie, P., Jackson, S., Ricci, T., Eisenberg, J., Sato, T., Teeaeae, A., & Malamud, A. (1998). Domain-specific allocentrism-idiocentrism: A measure of family connectedness. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, **29**, 434-460.

LeCompte, W.F., & LeCompte, G.K. (1970). Effects of education and intercultural contact on traditional attitudes in Turkey. **The Journal of Social Psychology, 80**, 11–21.

LeCompte, W.F., & LeCompte, G.K. (1973). Generational attribution in Turkish and American youth: A study of social norms involving the family. **Journal of Cross-Cultural Psychology, 4**, 175–186.

Levine, R.A. (2001). Culture And Personality studies: 1918-1960 Myth and history. **Journal of Personality, 69**, 6, 803-818.

Levinson, D.J. (1964). Politico-economic ideology and group membership in relation to ethnocentrism. T.W. Adorno, E. Frenkel-Brunswik, D. J. Levinson and R.N. Sanford, **The authoritarian personality**, içinde (s.151-207). New York: John Wiley.

Levitt, C. (1984). **Children of privilege: Student revolt in the sixties**. Toronto: University of Toronto Press.

Levy, S., & Guttman, L. (1974). **Values and attitudes of Israeli High School Youth**, Israel Institute of applied Social Research, Jerusalem.

Lin, N. (2001). Social capital: Contending paradigms and empirical evidence. **Hong Kong Journal of Sociology, 2**, 1–38.

Lindeman, E. (1995). **Participatie in vrijwilligerswerk**. Amsterdam: Thesis Publishers.

Linton, R. (1945). **The Cultural Background of Personality**. New York.

Lipkus, I.M., Dalbert, C., & Siegler, I.C. (1996). The importance of distinguishing the belief in a Just World for self versus for others: implications for psychological well-being. **Personality and Social Psychology Bulletin**, **22**, 666–677.

Lippa, R., & Arad, S. (1999). Gender, personality, and prejudice: The display of authoritarianism and social dominance in interviews with college men and women. **Journal of Research in Personality**, **33**, 463–493.

Lipset, S.M. (1963). **The first new nation: The United States in historical and comparative perspective**. New York: Basic Books.

Lonner, W.J., & Adamopoulos, J. (1997). Culture as antecedent to behavior. J.W. Berry, Y.H. Poortinga, & J. Pandey (Eds.), **Handbook of cross-cultural psychology: Theory and method** (2.Baskı, cilt.1), içinde (s.43-83). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

Luk, C.L., & Bond, M.H. (1993). Personality variation and values endorsement in Chinese university students. **Personality and Individual Differences, 14**, 429–437.

Lykes, M.B. (1985). Gender and individualistic versus collectivist bases for notions about the self. **Journal of Personality, 53**, 357–383.

Lynn, R., & Martin, T. (1995). National differences for thirty–seven nations in extraversion, neuroticism, psychoticism and economic demographic and other correlates. **Personality and Individual Differences, 19**, 403–406.

MacDonald, K. (1998). Evolution, culture, and the five factor model. **Journal of Cross-Cultural Psychology, 29**, 119-149.

Markus, H., & Kitayama, S. (1998). The cultural psychology of personality. **Journal of Cross-Cultural Psychology, 29**, 63-87.

Mardin, Ş. (1973). Center-periphery relations: A key to turkish politics? **Daedalus, 102**, 169-190.

Maslow, A.H. (1959). **New knowledge in human values**.Harper: New York.

McClelland, D. C. (1961). **The achieving society**. Princeton, NJ: Van Nostrand.

McClelland, D. C. (1963). Motivational patterns in Southeast Asia with special reference to the Chinese case. **Journal of Social Issues**, **19**, 6-19.

McClosky, H. (1958). Conservatism and Personality. **The American Political Science Review**, **52** (1), 27-45.

Mccrae, R.R. (1989). Why I advocate the five factor model: Joint analysis of the NEO-PI and other instruments. D.M. Buss & N. Cantor (Eds.), **Personality psychology: Recent trends and emerging directions**, içinde (s. 237-245). New York: Sptinger Verlag.

Mccrae, R.R. (1996). Social Consequences Of Experiential Openness. **Psychological Bulletin**, **120**,323-337.

McCrae, R.R., (2000). Trait psychology and the revival of personality-and-culture studies. **American Behavioral Scientist**, **44**, 10-31.

McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1980). Openness to experience and ego level in Loevinger's sentence completion test: dispositional

contributions to developmental models of personality. **Journal of Personality and Social Psychology**, **39**, 1179-1190.

McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1983). Joint factors in self-reports and ratings: Neuroticism, Extraversion, and Openness to Experience. **Personality and Individual Differences**, **4**, 245–255.

McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1985). Updating Norman's "adequate taxonomy": Intelligence and personality dimensions in natural language and in questionnaires. **Journal of Personality and Social Psychology**, **49**, 710-721.

McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1987). Validation of the Five-Factor Model of personality across instruments and observers. **Journal of Personality and Social Psychology**, **52**, 81–90.

McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1990). **Personality in adulthood**. New York: Guilford.

McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1996). Toward a new generation of personality theories: Theoretical context for the Five-Factor Theory. J. S. Wiggins (Ed.), **The Five-Factor Model of Personality: Theoretical perspective**, içinde (s.51–87). New York: Guilford.

McCrae, R. R., & Costa, P. T. Jr. (1997). Conceptions and correlates of openness to experience. R. Hogan, J. A. Johnson, & S. R. Briggs (Eds.), **Handbook of personality psychology**, içinde (s. 825–847). New York: Academic Press.

McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1999). A Five-Factor Theory of Personality. L. A. Pervin, & O. P. John (Eds.), **Handbook of personality: Theory and research (2.Baskı)**, içinde (s. 139–153). New York: Guilford Press.

McCrae, R.R., Costa, P.T., Jr., del Pilar, G.H., Rolland, J.P., & Parker, W.D. (1998). Cross-cultural assessment of the five-factor model: The revised NEO Personality Inventory. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, **29**, 171-188.

McCrae, R.R, Costa, P.T., Hrebickova, M., Urbanek, T., Martin, T.A., Oryol, V.E., Rukavishnikova, A.A.,& Senin,I.G. (2004).Age Differences in Personality Traits Across Cultures: Self-Report and Observer Perspectives **European Journal of Personality**, **18**, 143–157.

McCrae, R. R., Costa, P. T., Jr., Lima, M. P., Simões, A., Ostendorf, F., Angleitner, A., et al. (1999). Age differences in personality across the adult life span: Parallels in five cultures. **Developmental Psychology**, **35**, 466-477.

McCrae, R. R., Costa, P. T. Jr., Ostendorf, F., Angleitner, A., Hrebickova, M., Avia, M. D., Sanz, J., Sanches-Bernardos, M. L., Kusdil, M. E., Woodfield, R., Saunders, P. R., & Smith, P. B. (2000). Nature over nurture: temperament, personality, and life span development. **Journal of Personality and Social Psychology**, 78(1), 173–186.

McCrae, R.R., & John, O.P. (1992). An introduction to the five factor model and its applications. **Journal fo Personality**, 60, 175-215.

McCrae, R. R., & John, O. P. (1992). An Introduction to the Five-Factor Model and Its Applications. **Journal of Personality**, 60 (2), 175–215.

McCrae, R. R., Terracciano, A., Khoury, B., Nansubuga F., Kne evi __, G. D. J. D., Ahn, H., Ahn, C., De Fruyt, F., Gülgöz, S., Ruch, W., Arif Ghayur, M., Avia, M. D., Sánchez–Bernardos, M. L., Rossier, J., Dahourou, D., Fischer, R., Shakespeare–Finch, J., Yik, M. S. M., Smith, P. B., Angleitner, A., Ostendorf, F., Halim, M. S., H_ebík_ová, M., Martin, T. A., Sineshaw, T., Sekowski, A., Klinkosz, W., Prentice, G., McRorie, M., Flores–Mendoza, C., Shimonaka, Y., Nakazato, K., Mastor, K. A., Barbaranelli, C., Alcalay, L., Simonetti, F., Pramila, V. S., Falzon, R., Lauri, M.A., Borg Cunen, M. A., Calleja, S. S., Pedroso de Lima, M., Bratko, D., Maruši __, I., Allik, J., Realo, A., Abdel Khalek, A. M., Alansari, B. M., del Pilar, G. E. H., Ojedokun, A. O., Munyae, M., Budzinski, L.,

Oishi, S., Diener, E., Chittcharat, N., Wang, L., Beer, A., Humrichouse, J., Mortensen, E. L., Jensen, H. H., Jónsson, F. H., Ficková, E., Adamovová, L., Rus, V. S., Podobnik, N., Diaz-Loving, R., Leibovich, N. B., Schmidt, V., Reátegui, N., Brunner-Sciarra, M., Ayearst, L. E., Trobst, K. K., Matsumoto, D., Neubauer, A., Porrata, J., Rolland, J.-P., Petot, J.-M., & Camart, N. (2005). Universal features of personality traits from the observer's perspective: Data from 50 cultures. **Journal of Personality and Social Psychology**, **88**, 547–561.

McCrae, R.R., Terracciano, A., Realo, A., & Allik, J. (2007). Response On the Validity of Culture-Level Personality and Stereotype Scores. **European Journal of Personality**, **21**, 987–991.

McCullough, M.E., Tsang, J., & Brion, S. (2003). Personality traits in adolescence as predictors of religiousness in early adulthood: Findings from the Terman longitudinal study. **Personality and Social Psychology Bulletin**, **29**, 980–991.

McGue, M., Bacon, S., & Lykken, D. T. (1993). Personality stability and change in early adulthood: A behavioral genetic analysis. **Developmental Psychology**, **29**, 96–109.

Mehmedoğlu, A.U. (26-28 Kasım, 2004). **Üniversite Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık.** Uluslararası "Değerler ve Eğitimi" Sempozyumu.

Mehryar, A. H. (1970). Authoritarianism, rigidity, and Eysenck's E and N dimensions in an authoritarian culture. **Psychological Reports, 27,** 326.

Menon, T., Morris, M. W., Chiu, C.Y., & Hong, Y.Y. (1999). Culture and the construal of agency: Attribution to individual versus group dispositions. **Journal of Personality and Social Psychology, 76,** 701-717.

Mervielde, I., & Vandierendonck, A. (1994). The Five-Factor Personality Model: european contributions. **Psychologica Belgica, 34,** 173-281.

Milbrath, L. (1962). Latent origins of Liberalism–Conservatism and party identification: A research note, **Journal of Politics, 24,** 679–688.

Milburn, M.A., (1991). **Persuasion and Politics. The Social Psychology of Public Opinion.** California: Brooks/Cole Publishing Company Pacific Grove.

- Miller, J.G. (1997). Cultural conceptions of duty. D. Munro, J.E. Schumaker, & S.C. Carr (Eds.), **Motivation and culture**, içinde (s.178-192). New York: Routledge.
- Miller, J.G., & Bersoff, D.M. (1998). The role of liking in perceptions of the moral responsibility to help: A cultural perspective. **Journal of Experimental Social Psychology**, **34**,443-469.
- Mills, J., & Clark, M. S. (1982). Exchange and communal relationships. L. Wheeler (Ed.), **Review of personality and social psychology**, içinde (cilt.3, s. 121-144). Beverly Hills, CA: Sage.
- Mischel, W. (1990). Personality dispositions revisited and revised: A view after three decades. L.A. Pervin (Ed.), **Handbook of personality: Theory and research**, içinde (s.111-134). Guilford: New York.
- Mischel, W., & Shoda, Y. (1998). Reconciling processing dynamics and personality dispositions. **Annual Review of Psychology**, **49**, 229–258.
- Mishra, R. C. (1994). Individualist and collectivist orientations across generations. U. Kim, H. C. Triandis, Ç. Kağıtçıbaşı, S. C. Choi, & G. Yoon (Eds.), **Individualism and collectivism: Theory, method and applications**, içinde (s. 225–238). Thousand Oaks CA: Sage.

- Mitchell, P. G., Tetlock, P. E., Mellers, B. A., & Ordonez, L. (1993). Judgments of social justice: Compromises between equality and efficiency. **Journal of Personality and Social Psychology**, **65**, 629–639.
- Monahan, L., Kuhn, D., & Shaver, P. (1974). Intrapsychic versus cultural explanations of the “fear of success” motive. **Journal of Personality and Social Psychology**, **29**(1), 60-64.
- Moon, H. (2001). The two faces of conscientiousness: duty and achievement striving in escalation of commitment dilemmas. **Journal of Applied Psychology**, **86**, 533–540.
- Morris, C. (1956). **Varieties Of Human Value**. Chicago: University Of Chicago Press.
- Moskowitz, D.S., Suh, E.J., & Desaulniers, J. (1994). Situational influences on gender differences in agency and communion. **Journal of Personality and Social Psychology**, **66**, 753-761.
- Musick, M. A., & Wilson, J. (2003). Volunteering and depression: The role of psychological and social resources in different age groups. **Social Science and Medicine**, **56**, 259–269.

Narayanan, L., Menon, S., & Levine, E.L. (1995). Personality structure: A culture-specific examination of the five factor model. **Journal of Personality Assessment**, **64** (1), 51-62.

Nelson, M.R., & Shavitt, S. (2002). Horizontal And Vertical Individualism And Achievement Values A Multimethod Examination Of Denmark And The United States. **Journal Of Cross-Cultural Psychology**, **33**, 5, 439-458.

Nias, D. (1973). Psychology and the EEC. **New Society** , **23**, 529–531.

Niles, S. (1998). Achievement goals and means: A cultural comparison. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, **29**(5), 656-667.

Noller, P., Law, H., & Comrey, A.L. (1987). Cattell, Comrey, and Eysenck personality factors compared: More evidence for the five robust factors? **Journal of Personality and Social Psychology**, **53**, 775-782.

Norenzayan, A., Choi, I., Nisbett, R.E. (1999). Eastern and Western perceptions of causality for social behavior: Lay theories about personalities and situations. D.A. Prentice ve D.T. Miller (Eds.), **Cultural divides: Understanding and overcoming group conflict**, içinde (s. 239-272). New York: Russell Sage Foundation.

- Norman, W.T. (1963). Toward an adequate taxonomy of personality attributes: Replicated factor structure in peer nomination personality ratings. **Journal of Abnormal and Social Psychology**, **66**, 574-583.
- Oesterreich, D. (2005). Flight into security: A new approach and measure of the authoritarian personality. **Political psychology**, **26**, 245-274.
- Oishi, S. (2000). Goals as cornerstones of subjective well-being: Linking individuals with cultures. E.F. Diener & E.M. Suh (Eds.), **Subjective well-being across cultures**, içinde (s. 87–112). Cambridge, MA: MIT Press.
- Oishi, S., Schimmack, U., Diener, E., & Suh, E. M. (1998). The measurement of values and individualism-collectivism. **Personality and Social Psychology Bulletin**, **24**(11), 1177-1189.
- Olver, J. M., & Mooradian, T.A. (2003). Personality traits and personal values: A conceptual and empirical integration. **Personality and Individual Differences** **35**, 109–125
- Oyserman, D., Coon, H. M., & Kemmelmeier, M. (2002). Rethinking Individualism And Collectivism: Evaluation Of Theoretical Assumptions And Meta-Analyses. **Psychological Bulletin** , **128**, 1, 3–72.

Ozankaya, Ö., (1966). **Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri.**
Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Ozer, D. J., & Benet-Martínez, V. (2006). Personality And The Prediction Of
Consequential Outcomes. **Annual Review Of Psychology**, **57**, 401-
421.

Paris, J. (1996). **Social factors in the personality disorders: A
biopsychosocial approach to etiology and treatment.** New York:
Cambridge University Press.

Parsons, T., & Bales, R. F. (1955). **Family, socialization, and interaction
process.** Glencoe, IL: Free Press.

Paunonen, S.V., & Ashton, M.C. (1998). The structured assessment of
personality across cultures. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, **15**,
353-371.

Paunonen, S.V., Jackson, D.N., Trzebinski, J., & Forsterling, F. (1992).
Personality structure across cultures: A multimethod evaluation.
Journal of Personality and Social Psychology, **62**, 447-456.

Pepper, S.C. (1958). **The sources of value.** University of California Press,
Berkeley, CA.

Pervin, L.A. (1990). **Handbook of personality: Theory and research**. Guilford: New York.

Petrocik, J.R. (1996). Issue ownership in presidential elections with a 1980 case study. **American Political Science Review**, **40**, 825-850.

Phalet, K., & Claeys, W. (1993). A comparative study of Turkish and Belgian youth. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, **24**, 319–343.

Phalet, K., & Lens, W. (1995). Achievement motivation and group loyalty among Turkish and Belgian youth. P. Pintrich & M. Maehr (Eds.), **Advances in motivation and achievement**, içinde (s. 31-72). Greenwich, CT: JAI.

Phalet, K., & Schonpflug, U. (2001). Intergenerational transmission of collectivism and achievement values in two acculturation contexts: The case of Turkish families in Germany and Turkish and Moroccan families in the Netherlands. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, **32**(2), 186-201.

Piedmont, R.L., & Chae, J.H. (1997). Cross-cultural generalizability of the five-factor model in personality: Development and validation of the

NEO-PI-R for Koreans. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, **28**, 131-155.

Plutchik, R., ve Conte, H.R. (1997). **Circumplex Models of Personality and Emotions**, American Psychological Association (APA) Books, Washington.

Popkin, S. L. (1993). **The reasoning voter: Communication and persuasion in presidential campaigns** (2.Baskı). Chicago: University of Chicago Press.

Pratto, F., Stallworth, L. M., Sidanius, J., & Siers, B. (1997). The gender gap in occupational role attainment: A social dominance approach. **Journal of Personality and Social Psychology**, **72**, 37-53.

Prince-Gibson, Eetta, S. H. Schwartz (1998). Value Priorities And Gender. **Social Psychology Quarterly**, **61**,1, 49-67.

Ray, J.J. (1972). Militarism, authoritarianism, neuroticism, and antisocial behavior. **Journal of Conflict Resolution**, **16**, 319–340.

Realo, A., Allik, J., & Vadi, M. (1997). The hierarchical structure of collectivism. **Journal of Research in Personality**, **31**, 93-116.

Renner, W. (2003). Human values: A lexical perspective. **Personality and Individual Differences, 34**,127-141.

Rhee, E., Uleman, J.S., & Lee, H.K. (1996). Variations in collectivism and individualism by ingroup and culture: Confirmatory factor analyses. **Journal of Personality and Social Psychology, 71**,1037-1054.

Ricolfi, L. (2002). **The ethical rift. The reasonable defeat of the left.** Naples, Italy: L'Ancora del Mediterraneo.

Riemann, R., Angleitner, A., & Strelau, J. (1997). Genetic and environmental influences on personality: a study of twins reared together using the self-and-peer report NEO-FFI scales. **Journal of Personality, 65**, 449–475.

Riemann, R., Grubich, C., Hempel, S., Mergl, S. i Richter, M. (1993.) Personality and attitudes towards current political topics, **Personality and Individual Differences, 15**, 313-321.

Rim, Y. (1983). Belief In a just world, personality, and social attitudes. **Personality and Individual Differences, 4**, 707–708.

Roberts, B. W., & Robins, R. W. (2000). Broad dispositions, broad aspirations: the intersection of personality and major life goals.

Personality and Social Psychology Bulletin, 26, 1284–1296.

Roccas, S., & Schwartz, S. H. (1997). Church-state relations and the association of religiosity with values. **Cross-Cultural Research, 31**, 356-375.

Roccas, S., Sagiv, L., Schwartz, S. H., & Knafo, A. (2002). Basic values and the Five Factor Model of Personality Traits. **Personality and Social Psychology Bulletin, 28**, 789-801.

Rohan, M. J. (2000). A rose by any name? The values construct. **Personality and Social Psychology Review, 4**, 255-277.

Rokeach, M. (1960). **The open and closed mind. Investigations into the nature of belief systems and personality systems.** New York: Basic Books.

Rokeach, M. (1968). **Beliefs, Attitudes and Values**, Jossey-Bass, San Francisco

Rokeach, M. (1973). **The nature of human values.** New York: Free Press.

Rokeach, M. (1980). Some unresolved issues in theories of beliefs, attitudes, and values. M.M. Page (Ed.), **Nebraska Symposium on Motivation**, içinde (s. 261-304), University of Nebraska Press, Lincoln, NE.

Rolland, J.P. (2002). The cross-cultural generalizability of the Five-Factor Model of Personality. R.R. McCrae & J. Allik (Eds.), **The Five-Factor Model of Personality across cultures**, içinde (s. 7–28). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Rose, R., & McAllister, I. (1986). **Voters begin to choose**. London: Sage.

Rosseel, E., (1993). Varieties Of Political Radicalism: An Inquiry Into Social And Political Attitudes Of Flemish-Speaking Brussels Students. **Politics and The Individual**, 3, 2, 25-44.

Rothman, S., & Lichter, S.R. (1982). **Roots of radicalism**. New York: Oxford University Press.

Rubenzler, S.J., Faschingbauer, T.R., & Ones, D.S. (2000). Assessing the U.S. presidents using the revised NEO personality inventory. **Assessment**, 7, 403-420.

Şahin, N., & Şahin, N.H. (1995). Dimensions of concerns: The case of Turkish adolescents. **Journal of Adolescence**, 18, 49–69.

Sampson, E.E. (1977). Psychology and the American ideal. **Journal of Personality and Social Psychology**, **36**, 1332–1343.

Saroglou, V. (2002). Religion and the five factors of personality: A meta-analytic review. **Personality and Individual Differences**, **32**, 15–25.

Saucier, G. (1992) Openness versus intellect: much ado about nothing? **European Journal of Personality**, **6**, 5, 381-386.

Saucier, G., & Goldberg, L.R. (1996). The language of personality. Lexical perspectives on the five-factor model. J.S. Wiggins (Ed.), **The five-factor model of personality: Theoretical perspectives**, içinde (s. 21-50). New York, London: Guilford Press.

Saucier, G., & Goldberg, L. R. (1998). What is beyond the big five? **Journal of Personality**, **66**, 495-524.

Saucier, G., & Skrzypinska, K. (2006). Spiritual but not religious? Evidence for two independent dispositions. **Journal of Personality**, **74**, 1257–1292.

Schmitt, D., Allik, J. , McCrae, R. R., Benet–Martínez, V. ve ark. (submitted). The geographic distribution of Big Five personality traits: Patterns and

profiles of human self-description across 56 nations. **Journal of Cross-Cultural Psychology.**

Schmitt, D. P., Alcalay, L., Allik, J., Ault, L., Austers, I., Bennett, K. L., Bianchi, G., Boholst, F., Borg Cunen, M. A., Braeckman, J., Brainerd, E.G., Jr., Caral, L. G. A., Caron, G., Casullo, M.M., Cunningham, M., Daibo, I., De Backer, C., De Souza, E., Diaz-Loving, R., Diniz, G., Durkin, K., Echegaray, M., Eremsoy, E., Euler, H. A., Falzon, R., Fisher, M. L., Foley, D., Fry, D. P., Fry, S., Ghayur, M. A., Golden, D. L., Grammer, K., Grimaldi, L., Halberstadt, J., Herrera, D., Hertel, J., Hoffman, H., Hradilekova, Z., Hudek-Kene-evi, J., Jaafar, J., Jankauskaite, M., Kabangu-Stahel, H., Kardum, I., Khoury, B., Kwon, H., Laidra, K., Laireiter, A., Lakerveld, D., Lampart, A., Lauri, M., Lavallée, M., Lee, S., Leung, L. C., Locke, K. D., Locke, V., Luksik, I., Magaisa, I., Marcinkeviciene, J., Mata, A., Mata, R., McCarthy, B., Mills, M. E., Moreira, J., Moreira, S., Moya, M., Munyea, M., Noller, P., Opre, A., Panayiotou, A., Petrovic, N., Poels, K., Popper, M., Poulimenou, M., P'yatokha, V., Raymond, M., Reips, U., Reneau, S. E., Rivera-Aragon, S., Rowatt, W. C., Ruch, W., Rus, V. S., Safir, M. P., Salas, S., Sambataro, F., Sandnabba, K. N., Schulmeyer, M. K., Schütz, A., Scrimali, T., Shackelford, T. K., Shaver, P. R., Sichona, F., Simonetti, F., Sineshaw, T., Sookdew, R., Speelman, T., Spyrou, S., Sümer, H. C., Sümer, N., Supekova, M., Szlendak, T., Taylor, R., Timmermans, B., Tooke, W., Tsaousis, I., Tungaraza, F. S. K., Vandermassen, G.,

Vanhoomissen, T., Van Overwalle, F., Vanwesenbeeck, I., Vasey, P. L., Verissimo, J., Voracek, M., Wan, W. W. N., Wang, T., Weiss, P., Wijaya, A., Woertment, L., Youn, G., & Zupanè, A. (2003). Universal sex differences in the desire for sexual variety: Tests from 52 nations, 6 continents, and 13 islands. **Journal of Personality and Social Psychology**, **85**, 85–104.

Schoen, H., & Schumann, S. (2007). Personality traits, partisan attitudes, and voting behavior: Evidence from Germany. **Political Psychology**, **28**, 4, 471-498.

Schwartz, S. H. (1990). Individualism-Collectivism: Critique And Proposed Refinements. . **Journal Of Cross Cultural Psychology**, **21**, 2, 139-157.

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. M. P. Zanna (Ed.), **Advances in Experimental Social Psychology**, içinde (cilt.25, s.1-65). New York: Academic Press.

Schwartz, S. H. (1994). Beyond individualism and collectivism: New cultural dimensions of values. U. Kim, H. C. Triandis, Ç. Kağıtçıbaşı, S. Choi, and G. Yoon (Eds.), **Individualism and collectivism: Theory, method, and applications**, içinde (s. 85-119). Thousand Oaks, CA: Sage.

Schwartz, S. H. (1996). Value Priorities and Behavior: Applying of Theory of integrated Value Systems. C. Seligman, J. M. Olson, & M. P. Zanna (Eds.), **The Psychology of Values: The Ontario Symposium**, içinde (Cilt.8, s.1-24). Hillsdale, Nj: Erlbaum.

Schwartz, S. H. (2004). Mapping and interpreting Cultural Differences Around The World. H. Vinken, J. Soeters, & P. Ester (Eds.), **Comparing Cultures, Dimensions Of Culture in A Comparative Perspective**, içinde (s. 43-73). Leiden, The Netherlands: Brill.

Schwartz, S. H. (2006). Value Orientations: Measurement, Antecedents And Consequences Across Nations. R. Jowell, C. Roberts, R. Fitzgerald, And G. Eva (Eds.), **Measuring Attitudes Cross-Nationally-Lessons From The European Social Survey**, içinde. London: Sage.

Schwartz, S. H., & Bardi, A. (1997). Influences of adaptation to communist rule on value priorities in Eastern Europe. **Political Psychology**, **18**, 2, 385-410.

Schwartz, S. H., & Bardi, A. (2001). Value Hierarchies Across Cultures: Taking A Similarities Perspective . **Journal Of Cross Cultural Psychology**, **32**, 268-290.

Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987). 'Toward a universal psychological structure of human values'. **Journal of Personality and Social Psychology, 53**, 550-562.

Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1990). Toward a theory of the universal content and structure of values: Extensions and cross cultural replications. **Journal of Personality and Social Psychology, 58**, 878-891.

Schwartz, S. H., & Boehnke, K. (2004). Evaluating the structure of human values with confirmatory factor analysis. **Journal of Research in Personality, 38**, 230-255.

Schwartz, S.H., & Huisman, S. (1995). Value priorities and religiosity in four Western Religions. **Social Psychology Quarterly, 58**, 88-107.

Schwartz, S. H., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., Harris, M., & Owens, V. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. **Journal of Cross-Cultural Psychology, 32**, 519-542.

Schwartz, S. H., & Rubel, T. (2005). Sex Differences in Value Priorities: Cross-Cultural and Multimethod Studies. **Journal of Personality and Social Psychology, 89**, 6, 1010–1028.

- Schwartz, S. H. & Sagiv, L. (1995). Identifying Culture-Specifics In The Content And Structure Of Values. **Journal Of Cross-Cultural Psychology, 26**, 92-116.
- Scott, W.A. (1960). International ideology and interpersonal ideology. **Public Opinion Quarterly, 24**, 419-435.
- Scott, W.A. (1965). **Values and organizations**. Rand McNally, Chicago, IL.
- Seeman, M. (1959). On the meaning of alienation. American **Sociological Review, 30**, 757-762.
- Shafer, A. B. (2001). Relation of the big five to the EASI scales and the Thurstone temperament schedule. **Personality and Individual Differences, 31**, 193–204.
- Sidanius, J. (1985). Cognitive Functioning and Sociopolitical Ideology Revisited. **Political Psychology, 6**, 637–661.
- Simmons D. D., & Penn, J. R. (1994). Stability and sharing of value norms among American university student cohorts in 1970, 1980, and 1990. **The Journal of Social Psychology, 134**, 69–78.

Simonton, D. K. (1990). Personality and politics. L. Pervin (Ed.), **Handbook of personality**, içinde (s.670-692). New York: Guilford.

Simpson, E. L. (1977). Preference and politics: values in political psychology and political learning. S.A. Renshon (Ed.), **Handbook of political socialization**, içinde (s.362-388). New York: Free Press.

Singelis, T. M., Triandis, H. C., Bhawuk, D. S., & Gelfand, M. (1995). Horizontal and vertical dimensions of individualism and collectivism: A theoretical and measurement refinement. **Cross-Cultural Research, 29**, 240-275.

Sinha, D., & Kao, H.S.R. (1988). **Social values and development: Asian perspectives**. Sage, New Delhi, India.

Sinha, D., & Tripathi, R.C. (1994). Individualism In A Collectivist Culture: A Case Of Coexistence Of Opposites. U. Kim, H. C. Triandis, Ç. Kağıtçıbaşı, S. Choi, And G. Yoon (Eds.), **Individualism and Collectivism: Theory, Method, And Applications**, içinde (s. 85-119). Thousand Oaks, Ca: Sage.

Smith, D.H. (1966). A psychological model of individual participation in formal voluntary organizations: Application to some Chilean data. **American Journal of Sociology, 72**, 249–266.

Smith, P.B., Dugan, S., & Trompenaars, E. (basılmakta). National culture and managerial values: A dimensional analysis across 43 nations. **Journal of Cross-Cultural Psychology**.

Smith, P.B., & Schwartz, S.H. (1997). Values. J.W. Berry, M.H. Segall, and Ç. Kağıtçıbaşı (Eds.), **Handbook of Cross-cultural Psychology**, (cilt.3, 2. Baskı), içinde (s. 77-118). Boston: Allyn ve Bacon.

Sniderman, P.M. (1975). **Personality and democratic politics**. Berkeley: University of California Press.

Spence, J. (1985). Achievement American style: The rewards and costs of individualism. **American Psychologist**, **40**, 12, 1285-1295.

Spilka, B., Hood, R. W., & Gorsuch, R.L. (1985). **The psychology of religion: An empirical approach**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Sternberg, R.J. (1997). **Thinking styles**. Cambridge: Cambridge University Press.

Suh, E.M. (1999). **Content analysis of social psychological literature**.

- Sunar, D.G. (1982). Female stereotypes in the United States and Turkey: An application of functional theory to perception in power relationships. **Journal of Cross-Cultural Psychology, 13**, 445-460.
- Talaslı, G. (1996). **Siyaset Çıkmazında Kadın**. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Tawney, R.H. (1926). **Religion and the rise of capitalism**. Gloucester, MA: Harcourt, Brace and World.
- Taylor, A., & MacDonald, D.A. (1999). Religion and the five factor model of personality: An exploratory investigation using a Canadian university sample. **Personality and Individual Differences, 27**, 1243-1259.
- Tetlock, P.E. (1984). Cognitive style and political belief systems in the British House of Commons. **Journal of Personality and Social Psychology, 46**, 365-375.
- Tetlock, P.E. (1986). A value pluralism model of ideological reasoning. **Journal of Personality and Social Psychology, 50**, 819-827.
- Thorisdottir, H., Jost, T.J. , Liviatan, I., & Shrout, P.E. (2007). Psychological Needs And Values Underlying Left-Right Political Orientation: Cross-National Evidence From Eastern And Western Europe. **Public Opinion Quarterly, 71**, 2, 175–203.

- Tomkins, S. (1965). The psychology of being right-and-left. **Transaction**, **3**, 23-27.
- Toomela, A. (2003). Relationships between personality structure, structure of word meaning, and cognitive ability: A study of cultural mechanisms of personality. **Journal of Personality and Social Psychology**, **85**, 723–735.
- Toprak, B. (1988). The State, Politics, and Religion in Turkey. M. Heper, & A. Evin (Eds.), **State, democracy and the military: Turkey in the 1980's**, içinde (s. 119–136). Berlin: de Gruyter.
- Trapnell, P.D. (1994). Openness versus intellect: A lexical left turn. **European Journal of Personality**, **8**, 273-290.
- Triandis, H. C. (1989). The Self and Social Behavior in Differing Cultural Contexts. **Psychological Review**, **96**, 506-520.
- Triandis, H. C. (1994). **Culture and social behavior**. New York: McGraw-Hill.
- Triandis, H. C. (1995a). **Individualism and Collectivism**. Boulder, CO: Westview.

Triandis, H.C. (1996). The Psychological Measurement Of Cultural Cultural Syndromes. **American Psychologist**, **51**, 407-415.

Triandis, H.C. (1995b). Motivation and achievement in collectivist and individualist cultures. M.L. Maehr & P.R. Pintrich (Eds.), **Advances in motivation and achievement**, içinde (s. 1-30). Greenwich, CT: JAI.

Triandis, H.C. (2001). Individualism-collectivism and personality. **Journal of Personality**, **69**,9, 907-924.

Triandis, H.C., Chen, X.P., & Chan, D.K.S. (1998). Scenarios for the measurement of collectivism and individualism. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, **29**(2), 275-289.

Triandis, H.C., Bontempo, R., Villareal, M.J., Asai, M., & Lucca, N. (1988). Individualism and collectivism: Cross-cultural perspectives on self-in group relationships. **Journal of Personality and Social Psychology**, **54**, 323-338.

Triandis, H.C., Carnevale, P., Gelfand, M., Robert, C., Wasti, A., Probst, T., Kashima, E., Dragonas, T., Chan, D., Chen, X.P., Kim, U., Kim, K., de Dreu, C., van de Vliert, E., Iwao, S., Ohbuchi, K-I, & Schmitz, P.

(2001). Culture, personality and deception. **International Journal of Cross-cultural Management**, **1**, 73-90.

Triandis, H. C., & Gelfand, M. (1998). Converging Measurement Of Horizontal And Vertical Individualism and Collectivism. **Journal Of Personality and Social Psychology**, **74**, 118-128.

Triandis, H.C., McCusker, C., & Hui, C.H. (1990). Multimethod probes of individualism and collectivism. **Journal of Personality and Social Psychology**, **59**, 1006-1020.

Triandis, H. C., Bontempo, R., Betancourt, H., Bond, M., Leung, K., Brenes, A., G-eorgas, J., Hui, C. H., Matin, G., Setiadi, B., Sinha, J. B. P., Verma, J., Spangenberg, J., Touzard, H., & de Montmollin, G. (1986). The measurement of eric aspects of individualism and collectivism across cultures. **Australian Journal of Psychology**, **38**, 257-267.

Triandis, H. C., & Gelfand, M. (1998). Converging measurement of horizontal and vertical individualism and collectivism. **Journal of Personality and Social Psychology**, **74**, 118-128.

Triandis, H. C., Leung, K., Villareal, M., & Clack, F. L. (1985). Allocentric vs. idiocentric tendencies: Convergent and discriminant validation. **Journal of Research in Personality**, **19**, 395-415.

Triandis, H.C., McCusker, C., & Hui, C.H. (1990). Multimethod probes of individualism and collectivism. **Journal of Personality and Social Psychology, 59**, 1006-1020.

Tupes, E.C., & Christal, R.E. (1961). Recurrent personality factors based on trait ratings, Technican Report No. ASD-TR-61-97, U.S. Air Force, Lackland Air Force Base, TX. **Journal of Personality, 60**, 225-251.

Tupes, E. C., & Christal, R. E. (1992). Recurrent personality factors based on trait ratings. **Journal of Personality, 60**, 225-251.

Uyguç, N. (2003). Cinsiyet, bireysel değerler ve meslek seçimi **D.E.Ü.İ.B.F.Dergisi,18**, 1, 93-103.

Van Deth, J.W. (1983). Ranking the ratings: The case of materialist and post-materialist value orientations. **Political Methodology, 9**, 407-431.

Van Dierendonck, D. (2004). The construct validity of Ryff's scales of psychological well-being and its extension with spiritual well-being. **Personality and Individual Differences, 36**, 629–643.

- Van Hiel, A., Kossowska, M., & Mervielde, I. (2000). The relationship between Openness to Experience and political ideology. **Personality and Individual Differences, 28**, 741-751.
- Van Hiel, A., & Mervielde, I. (1996). Personality and current political beliefs. **Psychologica Belgica, 36**, 221–226.
- Van Hiel, A., & Mervielde, I. (2002). Explaining conservative beliefs and political preferences: A comparison of social dominance orientation and authoritarianism. **Journal of Applied Social Psychology, 32**, 965–976.
- Van Hiel, A., Mervielde, I., & De Fruyt, F. (2004). The relationship between maladaptive personality and right wing ideology. **Personality and Individual Differences, 36**, 405–417.
- Vaughn, C., & Leff, J. (1976). The influence of family and social factors on the course of psychiatric illness. **British Journal of Psychiatry, 129**, 125–137.
- Voerman, G., & Lucardie, P. (1992). The Extreme Right in the Netherlands. **European Journal of Political Research, 22**, 35-54.

Walker, S.G., Schafer, M., & Young, M.D. (1998). Systematic procedures for operational code analysis: Measuring and modelling Jimmy Carter's operational code. **International Studies Quarterly**, **42**, 175-190.

Walker, S.G., Schafer, M., & Young, M.D. (1999). Presidential operational codes and the management of foreign policy conflict in the post-Cold War world. **Journal of Conflict Resolution**, **43**, 610-625.

Wallechinsky, D. (1997, April 13). Are we still number one? **Parade Magazine**, 4-7.

Wasti, S. A. (2003). The influence of cultural values on antecedents of organizational commitment: An individual-level analysis. **Applied Psychology: An international Review**, **52** (4), 533-554.

Watson, P.J., Sherbak, J., & Morris, R.J. (1998). Irrational beliefs, individualism-collectivism, and adjustment. **Personality and Individual Differences**, **24**, 173-179.

Westie, B., & Niedermayer, O. (1992). Contemporary right wing extremism in West Germany. **European Journal of Political Research**, **22**, 83-100.

Wiggins, J.S. (1996). **The Five-Factor Model of Personality: Theoretical perspective** (s.51–87). New York: Guilford.

Wiggins, J.S. (1997). In defense of traits. R. Hogan, J. Johnson, & S. Briggs (Eds.), **Handbook of Personality Psychology**, içinde (s.95-115). San Diego: Academic Pres.

Williams, R.M. (1968). Values. E. Sills (Ed.). **International Encyclopedis of the Social Sciences**, içinde (s.283-287). New York: Macmillan.

Wilson, G.D. (1973). **The psychology of conservatism**. London and New York: Academic Press.

Wilson, G. D., & Brazendale, A. H. (1973). Social attitude correlates of Eysenck's personality dimensions. **Social Behavior and Personality**, **1**, 115–118.

Wilson, G.D., & Patterson, J.R. (1968). A new measure of conservatism. **British Journal of Social and Clinical Psychology**, **7**, 264-269.

Winter, D.G. (1973). **The power motive**. New York: The Free Press.

- Wojciszke, B. (1997). Parallels Between Competence-Versus Morality-Related Traits and Individualistic Versus Collectivistic Values. **European Journal Of Social Psychology**, **27**, 245-256.
- Wolfradt, U. & Dalbert, C. (2003). Personality, values and belief in a just world **Personality and Individual Differences**, **35**, 1911–1918.
- WorldFactbook. (2000). Langley,VA: **Central Intelligence Agency**. Available from <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/>.
- Wulff, D.M. (1991). **Psychology of religion: Classic and contemporary views**. New York: John Wiley.
- Yang, K., & Bond, M.H. (1990). Exploring implicit theories with indigenous or imported constructs: The Chinese Case. **Journal of Personality and Social Psychology**, **58**, 1087-1095.
- Yik, M.S.M., & Bond, M.H. (1993). Exploring the dimensions of Chinese person perception with indigenous and imported constructs: Creating a culturally balanced scale. **International Journal of Psychology**, **28**,75-95.

Yik, M.S.M., & Tang, C.S. (1996). Linking personality and values: the importance of a culturally relevant personality scale. **Personality and Individual Differences**, **21**, 767–774.

Yu, A.B., & Yang, K.S. (1994). The nature of achievement motivation in collectivist societies. U. Kim, H. C. Triandis, C. Kagitcibasi, S.C. Choi, & G. Yoon (Eds.), **Individualism and collectivism: Theory, method, and applications**, içinde (s. 239-250). Thousand Oaks, CA: Sage.

Zavalloni, M. (1980). Values. H.C. Triandis, & R.W. Brislin (Eds.), **Handbook of cross-cultural psychology**, içinde (s. 73-120). Boston: Allyn ve Bacon.

Zuckerman, M. (1998). Psychobiological theories of personality. D.F. Barone, M. Hersen, & V.B. Van Hasselt (Eds.), **Advanced personality**, içinde (s. 123–154). New York: Plenum Press.

Zuroff, D.C. (1986). Was Gordon Allport a trait theorist? **Journal of Personality and Social Psychology**, **51**, 993-1000.

EKLER

EK A. PORTRE DEĞERLER ÖLÇEĞİ

1. Yeni fikirler bulmak ve yaratıcı olmak onun için önemlidir. İşleri kendine özgü, orijinal yollarla yapmaktan hoşlanır.	YARATICILIK
2. Onun için zengin olmak önemlidir. Çok parası ve pahalı şeyleri olsun ister.	REFAH
3. Dünyada herkesin eşit muamele görmesinin önemli olduğunu düşünür. Hayatta herkesin eşit fırsatlara sahip olması gerektiğine inanır.	EŞİTLİK
4. Onun için yeteneklerini göstermek çok önemlidir. İnsanların onun yaptıklarına hayran olmasını ister.	YETENEKLİLİK
5. Onun için güvenli bir çevrede yaşamak önemlidir. Güvenliliği tehlikeye sokabilecek her şeyden kaçınır.	AİLE GÜVENLİĞİ
6. Hayatta pek çok farklı şey yapmanın önemli olduğunu düşünür. Her zaman deneyecek yeni şeyler arar.	RENKLİ YAŞAM
7. İnsanların kendilerine söylenenleri yapmaları gerektiğine inanır. İnsanların her zaman, hatta başkaları izlemiyorken bile, kurallara uymaları gerektiğini düşünür.	İTAATKARLIK
8. Kendisinden farklı olan insanları dinlemek onun için önemlidir. Onlarla aynı fikirde olmadığında bile onları anlamak ister.	BİLGELİK
9. Sahip olduğundan daha fazlasını istememenin önemli olduğunu düşünür. İnsanların sahip olduklarıyla yetinmeleri gerektiğine inanır.	İLİMLİLİK
10. Eğlenmek için her fırsatı kollar. Zevk veren şeyleri yapmak onun için çok önemlidir.	ZEVK ALMA

11. Yaptığı işler hakkında kendi başına karar vermek onun için önemlidir. Faaliyetlerini seçip planlarken özgür olmaktan hoşlanır.	KENDİ HEDEFLERİNİ KENDİSİNİN BELİRLEMESİ
12. Çevresindeki insanlara yardım etmek onun için çok önemlidir. Onların iyiliği için uğraşmak ister.	YARDIMSEVERLİK
13. Çok başarılı olmak onun için önemlidir. İnsanlar üzerinde iyi izlenim bırakmaktan hoşlanır.	BAŞARI
14. Ülkesinin güvende olması onun için çok önemlidir. Devletin içeriden ve dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı uyanık olması gerektiğini düşünür.	MİLLİ GÜVENLİK
15. Risk almaktan hoşlanır. Her zaman macera peşinde koşar.	HEYECAN VERİCİ YAŞAM
16. Her zaman uygun şekilde davranmak onun için önemlidir. İnsanların yanlış diyeceği şeyleri yapmaktan kaçınmak ister.	UMUMA AİT İMAJIN KORUNMASI
17. İşin başında olmak ve başkalarına ne yapacaklarını söylemek onun için önemlidir. İnsanların onun söylediklerini yapmalarını ister.	OTORİTE
18. Arkadaşlarına sadık olmak onun için önemlidir. Kendisini ona yakın olan insanlara adamak ister.	BAĞLILIK
19. İnsanların doğayı korumaları gerektiğine gönülden inanır. Çevreye bakıp güzelleştirmek onun için önemlidir.	ÇEVREYİ KORUMA
20. Dini inanç onun için önemlidir. Dininin gereklerini yerine getirmek için çok çaba harcar.	DİNDARLIK
21. Eşyaların düzenli ve temiz olması onun için önemlidir. Ortalığın dağınık ve kirli olmasından hiç hoşlanmaz.	TEMİZLİK

22. Her şeyle ilgili olmanın önemli olduğunu düşünür. Her şeyi merak etmekten ve anlamaya çalışmaktan hoşlanır.	MERAKLILIK
23. Dünyadaki bütün insanların uyum içinde yaşaması gerektiğine inanır. Dünyadaki bütün gruplar arasında barışın güçlenmesi onun için önemlidir.	BARİŞ İÇİNDE BİR DÜNYA
24. Hırslı olmanın önemli olduğunu düşünür. Ne kadar yetenekli olduğunu göstermek ister.	HIRS
25. İşleri geleneksel yollarla yapmanın en iyisi olduğunu düşünür. Öğrendiği gelenek ve görenekleri devam ettirmek onun için önemlidir.	GELENEĞE SAYGI
26. Hayattan zevk almak onun için önemlidir. Kendisini 'şımartmaktan' hoşlanır.	KENDİ RAHATINA DÜŞKÜNLÜK
27. Başkalarının ihtiyaçlarına cevap vermek onun için önemlidir. Tanıdıklarına destek olmaya çalışır.	GERÇEK ARKADAŞLIK
28. Ana-babasına ve yaşlı insanlara her zaman saygı göstermesi gerektiğine inanır. Onun için itaatkâr olmak önemlidir.	AİLEYE VE YAŞLILARA SAYGILI OLMA
29. Herkese, hatta hiç tanımadığı insanlara bile adil muamele yapılmasını ister. Toplumdaki zayıfları korumak onun için önemlidir.	TOPLUMSAL ADALET
30. Sürprizlerden hoşlanır. Heyecan verici bir yaşamının olması onun için önemlidir.	HEYECAN VERİCİ YAŞAM
31. Hastalanmaktan kaçınmak için çok çaba gösterir. Sağlıklı olmak onun için önemlidir.	SAĞLIK
32. Hayatta başararak öne geçmek onun için önemlidir. Başkalarından daha iyi olmaya çalışır.	CESARET

33. Kendisini inciten insanları bağışlamak onun için önemlidir. İçlerindeki iyi yanları görmeye ve kin gütmemeye çalışır.	AFFEDİCİLİK
34. Bağımsız olmak onun için önemlidir. Kendi ayakları üzerinde durmak ister.	BAĞIMSIZLIK
35. İstikrarlı bir hükümetin olması onun için önemlidir. Sosyal düzenin korunması konusunda endişelenir.	SOSYAL DÜZEN
36. Başkalarına karşı her zaman nazik olmak onun için önemlidir. Başkalarını hiçbir zaman rahatsız ve huzursuz etmemeye çalışır.	İNCELİK
37. Hayattan zevk almayı gerçekten ister. İyi zaman geçirmek onun için çok önemlidir.	HAZCILIK
38. Alçakgönüllü ve kibirsiz olmak onun için önemlidir. Dikkatleri üzerine çekmemeye çalışır.	ALÇAK-GÖNÜLLÜLÜK
39. Her zaman kararları veren kişi olmak ister. Lider olmaktan hoşlanır.	SOSYAL GÜÇ/ETKİ
40. Doğaya uyum sağlamak ve onla kaynaşmak onun için önemlidir. İnsanların doğayı değiştirmemesi gerektiğine inanır.	DOĞAYLA BİR OLMA

EK. B.1. Demografik Bilgi Formu

GENEL AÇIKLAMA!

Bu araştırma, Ankara Üniversitesi Sosyal Psikoloji Doktora Programı kapsamında bir tez çalışması için yapılmaktadır.

Bu ankette sizlere değer ve tutumlarınızla ilgili sorular sorulmaktadır. Soruları sadece kendi duygu ve düşüncelerinizi yansıtacak biçimde içtenlikle yanıtlamanız çok önemlidir. Bu nedenle sorulara doğruluk, yanlışlık açısından değil, gerçekte yaşıyıp hissettikleriniz açısından yanıtlayınız. Anketteki tüm soruları, ilgili açıklamaları dikkatlice okuyarak ve boş bırakmadan yanıtlayınız.

Ankete verilen yanıtlar toplu olarak değerlendirilecektir. Bu nedenle anket üzerine isim yazmanıza gerek yoktur.

Araştırmaya katıldığınız için çok teşekkür ederiz.

Cinsiyet : Erkek____ Kadın____

Yaş : ____

Üniversite : _____

Bölüm : _____

Seviye : Lisans____ Yüksek Lisans____ Doktora____

Sınıf : ____

• Hangi Ülkenin Vatandaşıınız? : _____

• Etnik kimliğiniz nedir? : _____

- Lütfen aşağıdaki seçeneklerden yalnızca birinin altına X işareti koyarak siyasal düşüncenizi belirtiniz.

Aşırı Sol	İlımlı Sol	İlımlı Sağ	Aşırı Sağ	Tercihim yok	Diğer

- Ailenizin gelir düzeyini genel olarak 7 aralıklı ölçek üzerinde nasıl değerlendirirsiniz?

Çok fakir	Fakir	Orta	Zengin	Çok zengin

EK. B.2. Demografik Bilgi Formu (İngilizce)

This is a questionnaire form is of a Phd dissertation study on Social Psychology. It includes questions concerning your social values and attitudes.

Now, we ask for your assistance by giving some answers which are going to be treated confidentially. Therefore, please do not hesitate to give answers as open and intimate as possible without leaving any unanswered item. Anything related to your privacy are not asked in any part of this questionnaire. Moreover, you may stop answering the questions any time you desire. Before starting to answer the questions of each part, please read the instruction, and if you need more clarifications do not hesitate to ask.

Thank you for your participation in advance.

Please contact us by using the following e-mail address:

dissertation_doc_2008@yahoo.com

Gender : Male____ Female____

Age : _____

Department of study : _____

Level of study : Undergraduate__ Master's Degree__ Phd__

Year : _____

• What is your citizenship? : _____

• What is your ethnic identity? : _____
(Please be specific, e.g. Hispanic American)

- Please indicate your political ideology by putting an X sign below your choice.

Extreme left	Moderate left	Moderate right	Extreme right	No preference	Other

- Please indicate your family's socio-economic status by putting an X sign below your choice.

Very poor	Poor	Average	Rich	Very rich

EK. B.3. Portre Değerler Ölçeği

Aşağıda bazı kişiler kısaca betimlenmiştir. Lütfen her betimi okuyun ve bu kişilerin size ne kadar benzediğini ya da benzemediğini düşünün. Betimde verilen kişinin size ne kadar benzediğini göstermek için sağdaki kutucuklardan sizce uygun olanın içine bir X işareti koyunuz. Rakamların anlamları altlarında verilmiştir.

	Bana hiç benzemiyor	Bana benzemiyor	Bana çok az benziyor	Bana az benziyor	Bana benziyor	Bana çok benziyor
1. Yeni fikirler bulmak ve yaratıcı olmak onun için önemlidir. İşleri kendine özgü, orijinal yollarla yapmaktan hoşlanır.	1	2	3	4	5	6
2. Onun için zengin olmak önemlidir. Çok parası ve pahalı şeyleri olsun ister.	1	2	3	4	5	6
3. Dünyada herkesin eşit muamele görmesinin önemli olduğunu düşünür. Hayatta herkesin eşit fırsatlara sahip olması gerektiğine inanır.	1	2	3	4	5	6
4. Onun için yeteneklerini göstermek çok önemlidir. İnsanların onun yaptıklarına hayran olmasını ister.	1	2	3	4	5	6
5. Onun için güvenli bir çevrede yaşamak önemlidir. Güvenliliği tehlikeye sokabilecek her şeyden kaçınır.	1	2	3	4	5	6
6. Hayatta pek çok farklı şey yapmanın önemli olduğunu düşünür. Her zaman deneyecek yeni şeyler arar.	1	2	3	4	5	6

7. İnsanların kendilerine söylenenleri yapmaları gerektiğine inanır. İnsanların her zaman, hatta başkaları izlemiyorken bile, kurallara uymaları gerektiğini düşünür.	1	2	3	4	5	6
8. Kendisinden farklı olan insanları dinlemek onun için önemlidir. Onlarla aynı fikirde olmadığında bile onları anlamak ister.	1	2	3	4	5	6
9. Sahip olduğundan daha fazlasını istememenin önemli olduğunu düşünür. İnsanların sahip olduklarıyla yetinmeleri gerektiğine inanır.	1	2	3	4	5	6
10. Eğlenmek için her fırsatı kollar. Zevk veren şeyleri yapmak onun için çok önemlidir.	1	2	3	4	5	6
11. Yaptığı işler hakkında kendi başına karar vermek onun için önemlidir. Faaliyetlerini seçip planlarken özgür olmaktan hoşlanır.	1	2	3	4	5	6
12. Çevresindeki insanlara yardım etmek onun için çok önemlidir. Onların iyiliği için uğraşmak ister.	1	2	3	4	5	6
13. Çok başarılı olmak onun için önemlidir. İnsanlar üzerinde iyi izlenim bırakmaktan hoşlanır.	1	2	3	4	5	6
14. Ülkesinin güvende olması onun için çok önemlidir. Devletin içeriden ve dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı uyanık olması gerektiğini düşünür.	1	2	3	4	5	6
15. Risk almaktan hoşlanır. Her zaman macera peşinde koşar.	1	2	3	4	5	6
16. Her zaman uygun şekilde davranmak onun için önemlidir. İnsanların yanlış diyeceği şeyleri yapmaktan kaçınmak ister.	1	2	3	4	5	6
17. İşin başında olmak ve başkalarına ne yapacaklarını söylemek onun için önemlidir. İnsanların onun söylediklerini yapmalarını ister.	1	2	3	4	5	6
18. Arkadaşlarına sadık olmak onun için önemlidir. Kendisini ona yakın olan insanlara adanmak ister.	1	2	3	4	5	6

19. İnsanların doğayı korumaları gerektiğine gönülden inanır. Çevreye bakıp güzelleştirmek onun için önemlidir.	1	2	3	4	5	6
20. Dini inanç onun için önemlidir. Dininin gereklerini yerine getirmek için çok çaba harcar.	1	2	3	4	5	6
21. Eşyaların düzenli ve temiz olması onun için önemlidir. Ortalığın dağınık ve kirli olmasından hiç hoşlanmaz.	1	2	3	4	5	6
22. Her şeyle ilgili olmanın önemli olduğunu düşünür. Her şeyi merak etmekten ve anlamaya çalışmaktan hoşlanır.	1	2	3	4	5	6
23. Dünyadaki bütün insanların uyum içinde yaşaması gerektiğine inanır. Dünyadaki bütün gruplar arasında barışın güçlenmesi onun için önemlidir.	1	2	3	4	5	6
24. Hırslı olmanın önemli olduğunu düşünür. Ne kadar yetenekli olduğunu göstermek ister.	1	2	3	4	5	6
25. İşleri geleneksel yollarla yapmanın en iyisi olduğunu düşünür. Öğrendiği gelenek ve görenekleri devam ettirmek onun için önemlidir.	1	2	3	4	5	6
26. Hayattan zevk almak onun için önemlidir. Kendisini 'şımartmaktan' hoşlanır.	1	2	3	4	5	6
27. Başkalarının ihtiyaçlarına cevap vermek onun için önemlidir. Tanıdıklarına destek olmaya çalışır.	1	2	3	4	5	6
28. Ana-babasına ve yaşlı insanlara her zaman saygı göstermesi gerektiğine inanır. Onun için itaatkâr olmak önemlidir.	1	2	3	4	5	6
29. Herkese, hatta hiç tanımadığı insanlara bile adil muamele yapılmasını ister. Toplumdaki zayıfları korumak onun için önemlidir.	1	2	3	4	5	6
30. Sürprizlerden hoşlanır. Heyecan verici bir yaşamının olması onun için önemlidir.	1	2	3	4	5	6

31. Hastalanmaktan kaçınmak için çok çaba gösterir. Sağlıklı olmak onun için önemlidir.	1	2	3	4	5	6
32. Hayatta başararak öne geçmek onun için önemlidir. Başkalarından daha iyi olmaya çalışır.	1	2	3	4	5	6
33. Kendisini inciten insanları bağışlamak onun için önemlidir. İçlerindeki iyi yanları görmeye ve kin gütmemeye çalışır.	1	2	3	4	5	6
34. Bağımsız olmak onun için önemlidir. Kendi ayakları üzerinde durmak ister.	1	2	3	4	5	6
35. İstikrarlı bir hükümetin olması onun için önemlidir. Sosyal düzenin korunması konusunda endişelenir.	1	2	3	4	5	6
36. Başkalarına karşı her zaman nazik olmak onun için önemlidir. Başkalarını hiçbir zaman rahatsız ve huzursuz etmemeye çalışır.	1	2	3	4	5	6
37. Hayattan zevk almayı gerçekten ister. İyi zaman geçirmek onun için çok önemlidir.	1	2	3	4	5	6
38. Alçakgönüllü ve kibirsiz olmak onun için önemlidir. Dikkatleri üzerine çekmemeye çalışır.	1	2	3	4	5	6
39. Her zaman kararları veren kişi olmak ister. Lider olmaktan hoşlanır.	1	2	3	4	5	6
40. Doğaya uyum sağlamak ve onla kaynaşmak onun için önemlidir. İnsanların doğayı değiştirmemesi gerektiğine inanır.	1	2	3	4	5	6

EK. B.4. Portrait Values Questionnaire

Here some people are described briefly. Please imagine a person of your own gender performing those behaviors and think about how much each person is or is not like you. Put an X in the box that shows how much the person in the description is or is not like you.

	Not like me at all	Not like me	A little like me	Some-what like me	Like me	Very much like me
1. Thinking up new ideas and being creative is important to him/her. He/She likes to do things in his/her own original way.	1	2	3	4	5	6
2. It is important to him/her to be rich. He/She wants to have a lot of money and expensive things.	1	2	3	4	5	6
3. He/She thinks it is important that every person in the world be treated equally. He/She believes everyone should have equal opportunities in life.	1	2	3	4	5	6
4. It's very important to him/her to show his/her abilities. He/She wants people to admire what he/she does.	1	2	3	4	5	6
5. It is important to him/her to live in secure surroundings. He/She avoids anything that might endanger his/her safety.	1	2	3	4	5	6
6. He/She thinks it is important to do lots of different things in life. He/She always looks for new things to try.	1	2	3	4	5	6
7. He/She believes that people should do what they're told. He/She thinks people should follow rules at all times, even when no-one is watching.	1	2	3	4	5	6
8. It is important to him/her to listen to people who are different from him/her. Even when he/she disagrees with them, he/she still wants to understand them.	1	2	3	4	5	6
9. He/She thinks it's important not to ask for more than what you have. He/She believes that people should be satisfied with what they have.	1	2	3	4	5	6

10. He/She seeks every chance he/she can to have fun. It is important to him/her to do things that give him/her pleasure.	1	2	3	4	5	6
11. It is important to him/her to make his/her own decisions about what he/she does. He/She likes to be free to plan and to choose his/her activities for himself/herself.	1	2	3	4	5	6
12. It's very important to him/her to help the people around him/her. He/She wants to care for their well-being.	1	2	3	4	5	6
13. Being very successful is important to him/her. He/She likes to impress other people.	1	2	3	4	5	6
14. It is very important to him/her that his/her country be safe. He/She thinks the state must be on watch against threats from within and without.	1	2	3	4	5	6
15. He/She likes to take risks. He/She is always looking for adventures.	1	2	3	4	5	6
16. It is important to him/her always to behave properly. He/She wants to avoid doing anything people would say is wrong.	1	2	3	4	5	6
17. It is important to him/her to be in charge and tell others what to do. He/She wants people to do what he/she says.	1	2	3	4	5	6
18. It is important to him/her to be loyal to his/her friends. He/She wants to devote himself/herself to people close to him/her.	1	2	3	4	5	6
19. He/She strongly believes that people should care for nature. Looking after the environment is important to him/her.	1	2	3	4	5	6
20. Religious belief is important to him/her. He/She tries hard to do what his/her religion requires.	1	2	3	4	5	6
21. It is important to him/her that things be organized and clean. He/She really does not like things to be a mess.	1	2	3	4	5	6
22. He/She thinks it's important to be interested in things. He/She likes to be curious and to try to understand all sorts of things.	1	2	3	4	5	6
23. He/She believes all the worlds' people should live in harmony. Promoting peace among all groups in the world is important to him/her.	1	2	3	4	5	6
24. He/She thinks it is important to be ambitious. He/She wants to show how capable he/she is.	1	2	3	4	5	6

25. He/She thinks it is best to do things in traditional ways. It is important to him/her to keep up the customs he/she has learned.	1	2	3	4	5	6
26. Enjoying life's pleasures is important to him/her. He/She likes to 'spoil' himself/herself.	1	2	3	4	5	6
27. It is important to him/her to respond to the needs of others. He/She tries to support those he/she knows.	1	2	3	4	5	6
28. He/She believes he/she should always show respect to his/her parents and to older people. It is important to him/her to be obedient.	1	2	3	4	5	6
29. He/She wants everyone to be treated justly, even people he/she doesn't know. It is important to him/her to protect the weak in society.	1	2	3	4	5	6
30. He/She likes surprises. It is important to him/her to have an exciting life.	1	2	3	4	5	6
31. He/She tries hard to avoid getting sick. Staying healthy is very important to him/her.	1	2	3	4	5	6
32. Getting ahead in life is important to him/her. He/She strives to do better than others.	1	2	3	4	5	6
33. Forgiving people who have hurt him/her is important to him/her. He/She tries to see what is good in them and not to hold a grudge.	1	2	3	4	5	6
34. It is important to him/her to be independent. He/She likes to rely on himself/herself.	1	2	3	4	5	6
35. Having a stable government is important to him/her. He/She is concerned that the social order be protected.	1	2	3	4	5	6
36. It is important to him/her to be polite to other people all the time. He/She tries never to disturb or irritate others.	1	2	3	4	5	6
37. He/She really wants to enjoy life. Having a good time is very important to him/her.	1	2	3	4	5	6
38. It is important to him/her to be humble and modest. He/She tries not to draw attention to himself/herself.	1	2	3	4	5	6
39. He/She always wants to be the one who makes the decisions. He/She likes to be the leader.	1	2	3	4	5	6
40. It is important to him/her to adapt to nature and to fit into it. He/She believes that people should not change nature.	1	2	3	4	5	6

EK. B.5. Beş Faktör Kişilik Ölçeği

Aşağıda, insanların kendilerini ve kişilik özelliklerini anlatmak için kullandıkları bazı ifadeler bulunmaktadır. Her bir ifadeyi okuyarak, size ne kadar uyduğunu, uygun rakamı işaretleyerek belirtiniz.

Örneğin

“Yardımsever biriyim” ifadesi genel özelliklerinizi düşündüğünüzde size bütünüyle uyuyorsa 5’ i, oldukça yardımseverim diyorsanız 4’ ü, biraz yardımseverim diyorsanız 3’ ü, pek yardımsever biri değilim diyorsanız 2’ yi ve hiç yardımsever birisi değilim diyorsanız 1’ i işaretlemeniz gerekir.

Ben,	Hiç Katılmıyorum	Çok az katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Oldukça katılmıyorum	Çok fazla katılmıyorum
1. Konuşkan biriyim	1	2	3	4	5
2. Başkalarının hatasını bulmaya yatkınım	1	2	3	4	5
3. Bir işi tam yaparım	1	2	3	4	5
4. Karamsar, hüzünlü biriyim	1	2	3	4	5
5. Orjinal biriyim, yeni fikirler üretirim	1	2	3	4	5
6. İçine kapanık biriyim	1	2	3	4	5
7. Yardımseverim	1	2	3	4	5
8. Bazen dikkatsiz davranabiliyorum	1	2	3	4	5
9. Rahatım, strese girmem	1	2	3	4	5
10. Pek çok şeyi merak ederim	1	2	3	4	5
11. Enerji doluyum	1	2	3	4	5
12. Başkaları ile ağız dalaşı (sözlü kavga) başlatırım	1	2	3	4	5
13. Bir görevin (çalışma, ödev, iş) verilmesi için güvenilir biriyim	1	2	3	4	5
14. Gergin olabilirim	1	2	3	4	5

15. Zeki, derin düşünebilen biriyim	1	2	3	4	5
16. Diğer insanları heveslendiririm	1	2	3	4	5
17. Bağışlayıcıyım	1	2	3	4	5
18. Dağınık biriyim, çok derli toplu biri değilim	1	2	3	4	5
19. Endişeli biriyim	1	2	3	4	5
20. Hayal gücüm kuvvetlidir	1	2	3	4	5
21. Sessizim	1	2	3	4	5
22. Başka insanların güvendiği biriyim	1	2	3	4	5
23. Tembel olmaya eğilimliyim	1	2	3	4	5
24. Duygusal olarak dengeliyim, kolay kolay mutsuz olmam	1	2	3	4	5
25. Yaraticıyım	1	2	3	4	5
26. Çekingen değilim, girişkenim	1	2	3	4	5
27. Başka insanlara karşı soğuk ve ilgisizim	1	2	3	4	5
28. Bir işi bitirmeden, yarıda bırakmam	1	2	3	4	5
29. Duygu durumum (modum) değişkendir	1	2	3	4	5
30. Sanatsal ve estetik şeyler benim için önemlidir	1	2	3	4	5
31. Bazen utangaç ve çekingenim	1	2	3	4	5
32. Herkese karşı düşünceli ve saygılıyım	1	2	3	4	5
33. Yaptığım şeyleri etkin, hakkını vererek, iyi yaparım	1	2	3	4	5
34. Gergin durumlarda, ortamlarda sakin kalabilirim	1	2	3	4	5
35. Rutin, tek düze şeyleri yapmayı tercih ederim	1	2	3	4	5
36. Dışa dönük, sosyal biriyim	1	2	3	4	5
37. Bazen diğer insanlara kaba davranırım	1	2	3	4	5
38. Plan yapar ve bu planları uygulayırım	1	2	3	4	5
39. Çabuk heyecanlanırım	1	2	3	4	5
40. Fikirlerle oynamayı, benim için ne anlama geldikleri üzerinde düşünmeyi severim	1	2	3	4	5
41. Sanata karşı pek ilgili değilim	1	2	3	4	5
42. Başkaları ile yardımlaşmayı severim	1	2	3	4	5
43. Dikkatim çabuk dağılır	1	2	3	4	5
44. Sanat, müzik ve edebiyatla ilgiliyimdir	1	2	3	4	5

EK. B.6. Big Five Inventory

Here are a number of characteristics that may or may not apply to you. For example, do you agree that you are someone who likes to spend time with others? Please put an X sign in the box for each statement to indicate the extent to which you agree or disagree with that statement.

<i>I see myself as someone who ...</i>	Strongly disagree	Disagree	Neither agree nor disagree	Agree	Strongly agree
1. Is talkative	1	2	3	4	5
2. Tends to find fault with others	1	2	3	4	5
3. Does a thorough job	1	2	3	4	5
4. Is depressed, blue	1	2	3	4	5
5. Is original, comes up with new ideas	1	2	3	4	5
6. Is reserved	1	2	3	4	5
7. Is helpful and unselfish with others	1	2	3	4	5
8. Can be somewhat careless	1	2	3	4	5
9. Is relaxed, handles stress well	1	2	3	4	5
10. Is curious about many different things	1	2	3	4	5
11. Is full of energy	1	2	3	4	5
12. Starts quarrels with others	1	2	3	4	5
13. Is a reliable worker	1	2	3	4	5
14. Can be tense	1	2	3	4	5
15. Is ingenious, a deep thinker	1	2	3	4	5
16. Generates a lot of enthusiasm	1	2	3	4	5
17. Has a forgiving nature	1	2	3	4	5
18. Tends to be disorganized	1	2	3	4	5
19. Worries a lot	1	2	3	4	5
20. Has an active imagination	1	2	3	4	5
21. Tends to be quite	1	2	3	4	5
22. Is generally trusting	1	2	3	4	5
23. Tends to be lazy	1	2	3	4	5
24. Is emotionally stable, not easily upset	1	2	3	4	5

25. Is inventive	1	2	3	4	5
26. Has an assertive personality	1	2	3	4	5
27. Can be cold and aloof	1	2	3	4	5
28. Perseveres until the task is finished	1	2	3	4	5
29. Can be moody	1	2	3	4	5
30. Values artistic, aesthetic experiences	1	2	3	4	5
31. Is sometimes shy, inhibited	1	2	3	4	5
32. Is considerate and kind to almost everyone	1	2	3	4	5
33. Does things efficiently	1	2	3	4	5
34. Remains calm in tense situations	1	2	3	4	5
35. Prefers work that is routine	1	2	3	4	5
36. Is outgoing, sociable	1	2	3	4	5
37. Is sometimes rude to others	1	2	3	4	5
38. Makes plans and follows through with them	1	2	3	4	5
39. Gets nervous easily	1	2	3	4	5
40. Likes to reflect, play with ideas	1	2	3	4	5
41. Has few artistic interests	1	2	3	4	5
42. Likes to cooperate with others	1	2	3	4	5
43. Is easily distracted	1	2	3	4	5
44. Is sophisticated in art, music, or literature	1	2	3	4	5

EK. B.7. Bireyselcilik-Toplulukçuluk Ölçeği

Aşağıdaki cümlelere ne dereceye kadar katıldığınızı ya da katılmadığınızı öğrenmek istiyoruz. Lütfen HER SORU İÇİN verilen ölçeği kullanarak katılım derecenizi cümlenin sağındaki kutucuklardan birine X işareti koyarak belirtiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Benim mutluluğum çevremdekilerin mutluluğuna çok bağlıdır.	1	2	3	4	5
2. Kazanmak her şeydir	1	2	3	4	5
3. Yakın çevrem için kişisel çıkarlarımdan fedakârlık ederim.	1	2	3	4	5
4. Başkaları benden daha başarılı olduğunda rahatsız olurum.	1	2	3	4	5
5. Yakın çevremdekilerin birbiriyle uyumunu muhafaza etmek benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
6. İşimi başkalarından daha iyi yapmak benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
7. Komşularımla ufak tefek şeyleri paylaşmak hoşuma gider.	1	2	3	4	5
8. İş arkadaşlarımla iyiliği benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
9. Rekabet doğanın kanunudur.	1	2	3	4	5
10. İş arkadaşlarımdan biri ödül kazansa gurur duyarım.	1	2	3	4	5

11. Özgün bir birey olmak benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
12. Başkası benden daha başarılı olduğu zaman kendimi gergin ve kamçılanmış hissederim.	1	2	3	4	5
13. Çoğu zaman kendi bildiğim gibi yaşarım.	1	2	3	4	5
14. Yakın çevremın kararlarına saygı göstermek benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
15. Başkalarına güvenmektense kendime güvenirim.	1	2	3	4	5
16. Ne fedakârlık gerekirse gereksin aile bireyleri birbirlerine kenetlenmelidir.	1	2	3	4	5
17. Anne-baba ve çocuklar mümkün olduğu kadar birlikte kalmalıdır.	1	2	3	4	5
18. Başkalarından bağımsız bireysel kimliğim benim için çok önemlidir.	1	2	3	4	5
19. Kendi isteklerimden fedakârlık yapmak gerekse de aileme bakmak benim görevimdir.	1	2	3	4	5
20. Bireysel kimliğim benim için çok önemlidir.	1	2	3	4	5
21. Ben başkalarından ayrı özgün bir bireyim.	1	2	3	4	5
22. Yakın çevremde çoğunluğun isteklerine saygı gösteririm.	1	2	3	4	5
23. Kendine özgü ve başkalarından farklı olmaktan hoşlanırım.	1	2	3	4	5
24. Bir karar vermeden önce yakın arkadaşlara danışıp onların fikirlerini almak önemlidir.	1	2	3	4	5
25. Maddi güçlük içinde olan bir akrabama imkânlarım ölçüsünde yardım ederim.	1	2	3	4	5
26. Rekabet olmadan iyi bir toplum düzeni kurulamaz.	1	2	3	4	5

27. İnsan hayatını başkalarından bağımsız olarak yaşamalıdır.	1	2	3	4	5
28. Çok hoşuma giden bir şeyden ailem onaylamazsa vazgeçerim.	1	2	3	4	5
29. Başkalarıyla işbirliği yaptığım zaman kendimi iyi hissederim.	1	2	3	4	5
30. Başkalarıyla rekabet edebileceğim ortamlarda çalışmak hoşuma gider.	1	2	3	4	5
31. İnsanlarla açık ve dosdoğru konuşmayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
32. Çocuklara vazifenin eğlenceden önce geldiği öğretilmelidir.	1	2	3	4	5
33. Benim için zevk başkalarıyla vakit geçirmektir.	1	2	3	4	5
34. Başarı hayattaki en önemli şeydir.	1	2	3	4	5
35. Eğer başarılı oluyorsam bu benim yeteneklerim sayesinde.	1	2	3	4	5
36. Yakın çevremle fikir ayrılığına düşmekten hiç hoşlanmam.	1	2	3	4	5
37. Ailemi memnun edecek şeyleri nefret etsem de yaparım.	1	2	3	4	5

EK. B.8. Individualism-Collectivism Scale

To what extent you agree or disagree with the items below. Please indicate your degree of agreement by putting an “X” (cross) sign in the box FOR EACH ITEM. You need to use the following scale while answering.

	Strongly disagree	Disagree	Neither agree nor disagree	Agree	Strongly agree
1. My happiness depends very much on the happiness of those around me.	1	2	3	4	5
2. Winning is everything.	1	2	3	4	5
3. I usually sacrifice my self-interest for the benefit of my group.	1	2	3	4	5
4. It annoys me when other people perform better than I do.	1	2	3	4	5
5. It is important to me to maintain harmony with my group.	1	2	3	4	5
6. It is important to me that I do my job better than others.	1	2	3	4	5
7. I like sharing little things with my neighbors.	1	2	3	4	5
8. The well-being of my coworkers is important to me.	1	2	3	4	5

9. Competition is the law of nature.	1	2	3	4	5
10. If a coworker gets prize, I would feel proud.	1	2	3	4	5
11. Being a unique individual is important to me.	1	2	3	4	5
12. When another person does better than I do, I get tense and aroused.	1	2	3	4	5
13. I often do "my own thing".	1	2	3	4	5
14. It is important to me that I respect the decision made by my groups.	1	2	3	4	5
15. I rather depend on myself than on others.	1	2	3	4	5
16. Family members should stick together, no matter what sacrifices are required.	1	2	3	4	5
17. Parents and children must stay together as much as possible.	1	2	3	4	5
18. My personal identity, independent of others, is very important to me.	1	2	3	4	5
19. It is my duty to take care of my family, even when I have to sacrifice what I want.	1	2	3	4	5
20. My personal identity is very important to me.	1	2	3	4	5
21. I am a unique person, separate from others.	1	2	3	4	5
22. I respect the majority's wishes in groups of which I am a member.	1	2	3	4	5
23. I enjoy being unique and different from others.	1	2	3	4	5
24. It is important to consult close friends and get their ideas before making a decision.	1	2	3	4	5

25. If a relative were in financial difficulty, I would help within my means.	1	2	3	4	5
26. Without competition, it is not possible to have good society.	1	2	3	4	5
27. One should live one's life independently of others.	1	2	3	4	5
28. I would sacrifice an activity that I enjoy very much if my family did not approve of it.	1	2	3	4	5
29. I feel good when I cooperate with others.	1	2	3	4	5
30. I enjoy working in situations involving competition with others.	1	2	3	4	5
31. I prefer to be direct and forthright when I talk with people.	1	2	3	4	5
32. Children should be taught to place duty before pleasure.	1	2	3	4	5
33. To me, pleasure is spending time with others.	1	2	3	4	5
34. Success is the most important thing in life.	1	2	3	4	5
35. When I succeed, it is usually because of my abilities.	1	2	3	4	5
36. I hate to disagree with others in my group.	1	2	3	4	5
37. I would do what please my family, even if I detested that activity.	1	2	3	4	5

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../200...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....